

2017

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ XIII Міжнародної науково-практичної конференції

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ВІЙСЬКОВИЙ ІНСТИТУТ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

XIII Міжнародної науково-практичної конференції

“Військова освіта і наука:
сьогодення та майбутнє”

24 листопада 2017 р.

ВІЙСЬКОВИЙ ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

XIII Міжнародної науково-практичної конференції

**"Військова освіта і наука:
сьогодення та майбутнє"**

24 листопада 2017 року

**За загальною редакцією к.пед.н.,
заслуженого працівника освіти України
генерал-майора І.В. Толока**

Київ – 2017

УДК 355(477)37
ББК 32.26.8-68.49

*Рекомендовано до друку Вченою радою Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол від 16.11.2017 № 3).*

Т30 Тези доповідей XIII Міжнародної науково-практичної конференції "Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє" [Текст] / за заг. редакцією І.В. Толока. – К. : ВІКНУ, 2017. – 373 с.

Опубліковано тези доповідей вчених, наукових і науково-педагогічних працівників Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, інших вищих військових та вищих навчальних закладів України, вітчизняних і закордонних фахівців із: технічних проблем озброєння і військової техніки та технологій подвійного призначення; актуальних проблем лінгвістичного забезпечення Збройних Сил України; актуальних проблем гуманітарного та соціального розвитку Збройних Сил України; інформаційно-психологічної боротьби у воєнній сфері; сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у воєнній сфері; фінансів; актуальних проблем правового забезпечення діяльності Збройних Сил України в особливий період; актуальних проблем геоінформаційного, топогеодезичного та навігаційного забезпечення Збройних Сил України.

Редакційна колегія:

Толок І.В., ген.-майор, к.пед.н., голова
Попков Б.О., п-к, к.військ.н., с.н.с.
Прохоров О.А., п-к, к.пед.н., доц.
Ленков С.В., д.т.н., проф.
Гончарук Л.М., п/п-к, к.філол.н.
Сафін О.Д., д.психол.н., проф.
Жарков Я.М., к.і.н., доц.
Клубань О.М., засл. журн. України
Сизов А.І., п-к, к.е.н.
Коропатнік І.М., п-к, д.ю.н., доц.
Савков П.А., п-к, к.т.н., доц.

УДК 355(477)37
ББК 32.26.8-68.49

© Військовий інститут Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка, 2017

ЗМІСТ

Секція 1. ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Бабій Ю.О. Моніторинг рухомих об'єктів на сухопутному кордоні України сейсмічним засобом охорони позиції спостереження	22
Байдюк М.М., Огнєвий О.В., Краснік А.В. Підходи до розмежування доступу в середовищі хмарних обчислень за допомогою міжмережевих екранів	23
Барабаш О.В., Дахно Н.Б., Нещерет О.С., Шевченко Г.В. Однокроковий варіаційно-градієнтний метод в динамічних моделях для дистанційного керування безпілотними літальними апаратами	24
Бєлєзов Ж.О., Мусієнко М.П. Аналіз моделей, методів та засобів обчислення координат джерела пострілу за допомогою мобільного пристрою у взаємодії з БПЛА	25
Бойченко О.В., Тупота Е.С. Уязвимости операционных систем семейства Windows	26
Бондаренко Т.В., Ленков Є.С. Статистична оптимізація послідовних програм контролю високонадійних об'єктів зв'язку	27
Братченко Г.Д., Півторак О.В., Швець Г.О. Відновлення тривимірних радіозображень об'єктів при комплексуванні інверсного синтезування апертури та фазового методу вимірювань	28
Вавринчук О.Є. Проблеми удосконалення інформаційного забезпечення системи державного земельного кадастру	29
Глухов С.І. Використання інтелектуальної системи для діагностування об'єктів радіоелектронних засобів озброєння	30
Гунченко Ю.О., Дороганов Є.О. Інтеграція цивільних розробок у галузі шифрування в системи озброєння та військової техніки	31
Гурман І.В., Муляр І.В., Войнарович С.Б. Використання структурного синтезу для збірки Web-додатків	32
Джулій В.М., Чешун Д.В., Солодєєва Л.В. Методи синтезу розробки Web-додатків	33
Джулій В.М., Гурман І.В., Лоза В.М., Божук С.О. Методи виявлення атак в бездротових мережах передачі даних	34
Жердєв М.К., Савран В.О. Спектральний метод діагностування	35

цифрових пристроїв на основі енергодинамічних перехідних процесів в шині живлення

Жиров Г.Б. Алгоритм моделювання процесів технічного обслуговування за ресурсом складних радіоелектронних об'єктів 36

Журавська І.М., Мусієнко М.П. Мобільний реєстратор завантаження/розвантаження великорозмірних об'єктів військово-цивільного призначення 37

Загородній В.В., Левіщенко В.Є., Шевченко В.В. Нанокарбон-полімерні композити для захисту від електромагнітного випромінювання 38

Коваль М.О., Пампуха І.В. Складність моделювання сенсорних мереж в зонах спостереження 39

Коломієць Р.О., Морозов Д.С., Грек О.В. Метод прискорення коагуляції крові за допомогою використання холодної плазми 40

Кононова І.В. Оцінка впливу збоїв на надійність телекомунікаційного обладнання мереж зв'язку 41

Крапивный Ю.Н. Моделирование устройств с протоколом Canopen в сети Ethernet с TCP/IP 42

Красильников С.Р., Баніт Б.Б., Ленков О.С. Механізми інтернет маркетингу в економічній системі корпоративного рівня 43

Красильников С.Р., Прухніцький В.І. Властивості системи людського зору, що враховуються при розробці алгоритмів маркування зображень 44

Лепіх Я.І. Використання шаруватих структур для поліпшення характеристик пристроїв на поверхневих акустичних хвилях 45

Лещенко О.І., Бондаренко Г.С., Пенязенко В.І. Проблеми впровадження медичних інформаційних систем в Україні 46

Лещенко О.І., Притуляк Е.М., Лещенко К.О. Дослідження методів покращення характеристик датчиків вібрації та шумів 48

Ленков С.В., Бойчук В.О., Мазур П.П. Про напрямки реалізації інтелектуальних систем управління 49

Ленков Є.С., Толок І.В. Моделювання системи забезпечення запасними частинами, інструментом та приладами складних об'єктів техніки та їх угруповань 50

Малахов В.П., Гунченко Ю.О., Левчук В.В. Багатопороговий пристрій для реалізації логічно-арифметичних елементів багатозначних систем числення 51

Мельник Я.В. Оцінка надійності гетерогенних мереж в умовах кібератак за допомогою теорії перколяції	52
Мірошніченко О.В., Савран В.О., Бадрук О.О. Методика побудови діагностичної моделі узагальненого модуля цифрових пристроїв на основі вдосконаленого енергодинамічного спектрального методу	53
Міщенко А.О., Сергієнко А.В., Скрипка А.О., Цимбал І.В. Основні методи протидії безпілотним літальним апаратам	54
Муляр І.В., Козак С.В., Ряба Л.О. Керування електронними пристроями за допомогою голосу	56
Мясіщев О.А., Желєзняк В.В. Система моніторингу ресурсів	57
Мясіщев О.А., Желєзняк В.В., Бондаренко Т.В. Моніторинг і аналіз обчислювальних мереж	58
Мясищев А.А., Полозова В.М., Ленков Е.С. Управление через Интернет электропитанием и датчиками с помощью одноплатных миникомпьютеров	59
Наливайко А.Д. Сили оборони як складова сектору безпеки і оборони України	60
Наливайко А.Д., Поляєв А.І. Порівняння систем оборонного планування Збройних Сил України та країн-членів НАТО	61
Наливайко А.Д., Поляєв А.І. Розвиток оборонного планування в Україні	62
Нікіфоров М.М., Пампуха А.І., Охрамович М.М., Пусан В.В. Методологія визначення внутрішніх параметрів цифрової фотокамери шляхом її колибрування	63
Нікіфоров М.М., Пампуха І.В., Стеля О.Б., Шваб В.К. Технологічне рішення зі створення відеоелектронного комплексу для високошвидкісної зйомки балістичних процесів	64
Нікіфоров М.М., Мацьовитий В.Л., Іценко Д.С., Бурій С.В. Вибір технології до побудови системи моніторингу на базі SDR технології при веденні інформаційно-психологічних операцій	65
Обертюк І.В., Хмельницький Ю.В., Ленков С.В. Застосування інтелектуального аналізу для деталізації роботи телекомунікаційних мереж	66
Опенько П.В., Майстров О.О., Сачук І.І., Борзак О.М. Методичний підхід до вирішення задачі управління життєвим циклом комплексів зенітного ракетного озброєння при експлуатації за	67

технічним станом

Пампуха І.В., Лоза В.М., Пусан В.В., Жогіна Л.М. Обґрунтування вибору раціонального алгоритму аналізу тональності різномовної текстової інформації	68
Петренко В.О. Проблеми взаємодії електромагнітного випромінювання з атмосферою	69
Погребняк Л.М. Оцінка ефективності методу адаптивного просторового кодування	70
Поплінський О.В. Мистецтво моделювання	71
Проценко Я.М. Методика параметричного синтезу автоматизованої системи технічного Обслуговування складного об'єкта	73
Резнік Д.В., Авраменко О.В., Майстров О.О., Сидоров О.В. Ентропійний підхід до оцінки ефективності взаємодії військ протиповітряної оборони	74
Савчук С.О. Використання даних БПЛА у сучасних агротехнологіях	75
Сальнікова О.Ф. Організація державного управління оборонно- промисловим комплексом України	76
Самсонюк Б.С., Огнєвий О.В. Регулятор на основі нечіткої логіки в чергах маршрутизатора	77
Толок І.В. Проведення регламентованих технічних обслуговувань автобронетехніки з урахуванням готовності ЗПП	78
Устимчук В.В., Шворов С.А. Організація функціонування біогазогенераторів на енергетичних культурах	79
Харун О.М., Гап'юк В.М. Організація інженерного обладнання пунктів постійної дислокації підрозділів охорони кордону при підготовці до відбиття збройного вторгнення	80
Чекменьов В.А., Шворов С.А. Підвищення ефективності мультимедійних електронних тирів за рахунок оптимального планування та управління процесом тренувань	81
Шворов А.С., Осипенко В.В. Визначення важливості вхідних електронних документів в інформаційно-аналітичних системах спеціального призначення	82
Яковлєв Д.П., Хмельницький Ю.В., Сєлюков О.В. Особливості надання послуг та якості обслуговування у мережах LTE	83

Секція 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Балабін В.В. Теорія військового перекладу в системах перекладознавства та лінгвістичного забезпечення військ	86
Божок О.С. Компетентнісний підхід як парадигмальна основа вищої педагогічної освіти	87
Блощинський І.Г. Особливості перекладу термінологічних словосполучень у прикордонній сфері	88
Гальчус А.О. Використання комп'ютерних технологій в процесі термінографічної роботи	89
Гончарук Л.М. Інтердискурсивні зв'язки жанрів резолюція і рекомендація ПАРЄ та їх відтворення у перекладі українською мовою	90
Гордійчук В.В. Особливості провадження наукової та науково-технічної діяльності в інституті військово-морських сил Національного університету "Одеська морська академія	91
Григолінська Н.М. Термінологічна омонімія у військово-технічних текстах: проблема перекладу	92
Журавель В.В. Some aspects of lesson frameworks in elt	94
Залеський Є.М. Створення організаційної структури лінгвістичного забезпечення військ (сил)	95
Зарицька А.І. Особистісно орієнтоване навчання у вищій школі	96
Златніков В.Г. Methodological aspects of learning and teaching english	97
Зонь В.В. Особливості організація лінгвістичного забезпечення операції з підтримки миру	98
Кузнєцова О.О. Навчання іноземної мови студентів неспеціальних факультетів в контексті професійно-орієнтованого навчання	99
Лагодінський О.С. Мовний стандарт НАТО "СТАНАГ-6001": від першої до п'ятої редакції	101
Лісовський В.М. Місце морфологічного аналізу в процесі автоматичної обробки текстової інформації	102
Лукіяничук Ю.О. Рекомендації перекладачеві військової термінології	103
Ляшенко Н.М. Комунікативний підхід до вивчення іноземної мови	104

Марченко О.О., Марченко-Бабіч О.М. Багатомірна модель оцінювання семантичної забарвленості природномовних текстів	105
Нікіфорова О.М. Деякі особливості українсько-англійського напрямку перекладу текстів військово-політичної тематики	106
Приліпко М.О. Поняття безеквівалентних або частково еквівалентних одиниць	107
Проноза В.О., Дубінченко Ю.М. Промоушен чи лайки ...	108
Самчук В.Ф. Емоційно забарвлені елементи військової лексики	109
Syvak O. The importance of military professionals' language training	111
Соколіна О.В. Проблема двомовності в Україні	112
Яковчук А.О. Таксономія Блума і її роль в процесі викладання іноземної мови	113

Секція 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Абрамян О.В. Уміння вчитися як ключова компетентність вищої освіти	116
Артемов В.Ю., Литвиненко Н.І. Формування аксіологічних засад патріотичного виховання у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання	117
Алещенко В.І. Особливості патріотизму в умовах "гібридної війни"	118
Балабушка Є.О. Динаміка психічної ригідності комбатантів в процесі адаптації до умов мирного життя	119
Безносюк О.О. Алгоритми опорних конспектів	120
Бенера В.Є. Інтеграція педагогічної інноватики в авторській концепції самостійної роботи студентів	121
Бешок Т.В. Медіаосвіта як засіб протидії інформаційній агресії	122
Васильєв С.П. До проблеми вивчення динаміки психічних станів військовослужбовців в процесі службово-бойової діяльності	123
Вілюра М.Р., Мельник Я.І. Особливості соціально-психологічної адаптації курсантів до умов навчання у ВВНЗ	124
Возняк Я.В. Соціальний захист військовослужбовців – учасників бойових дій та членів їх сімей	125
Волошина Н.М., Жогіна Л.М., Мукогоренко О.С. До питання кіберсоціалізації українського суспільства	126
Волошина Н.М., Бурій С.В., Жогіна Л.М. Інформатизація	127

суспільства як соціальний аспект розвитку

Гальчус А.О. Впровадження системи дистанційного навчання в Збройних Силах України	128
Гладкова С.Г., Сірий С.В. Стратегічні цілі Російської Федерації проти України у гібридній війні	129
Головата О.О., Шестопалова М.Ю. Особливості "Я-ідеального" в уявленні військовослужбовців ЗСУ у професійній сфері	131
Голуб Ю.В. Волонтерський рух в Україні як механізм взаємодії влади і громадянського суспільства в умовах протидії зовнішній агресії	132
Горпинич Г.І. Соціокультурні аспекти інформаційної безпеки	133
Горпинич О.В. Визначення недружніх інформаційних впливів	134
Горячева К.С. Європа у світовому просторі: нові геополітичні кордони	135
Даулатов Е.Ж. Образование как важнейший институт обеспечения безопасности страны	136
Дем'янюк О.С. Роль освіти у формуванні цілісного світогляду	137
Джус О.А., Зіняк І.Я. Безпековий вимір європейського співробітництва України	138
Дорохов М.С. Створення Міністерства у справах ветеранів України – вимога часу	140
Дробчак Л.В., Колісник О.Л., Ряба Л.О. Марення та галюцинації у військовослужбовців після бойових дій	141
Дубовик Н.А. Імідж викладача вищого навчального закладу: особливості формування	142
Дудник Н.З. Підготовка педагогів для впровадження в освітній процес авторських програм	143
Еркинбаева Л.К. Национальная модель подготовки кадров в Узбекистане	144
Ілленко В.К., Джус О.А. Аспекти взаємодії України і НАТО	145
Кагарлицька М.А., Колісник О.Л., Солодєєва Л.В. Профілактика суїцидальної поведінки у військовослужбовців	146
Каменюк Ю.В. Деякі психологічні аспекти феномену патріотизму в структурі особистості	147
Карачинський О.А. Технологія психологічного консультування за допомогою діалектичних стратегій психологічного впливу	149
Кардаш О.М. Вплив ком'ютерних технологій на розвиток дітей старшого дошкільного віку	150

Кіричевська Е.В. Психометричні параметри еталонного зразка особистості снайпера ОЗСП "Азов" НГУ	151
Кличков Д.В. Модель дистанційного навчання у військових ВНЗ України".	152
Коваль Ю.В. Суспільна значимість педагогічної діяльності	153
Кожедуб О.В. Місце вибірки в структурі військово-соціологічного дослідження	154
Козубцов І.М. Методологічна культура офіцера-дослідника як основа рішень проблеми гуманітарного та соціального розвитку Збройних Сил України	155
Козубцов Л.М. Шляхи формування математичної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів	156
Колісник О.Л. Проблемні питання організації дослідницьких університетів	157
Коляда А.С., Гаврюшенко В.В. Діагностика лідерських якостей у військовослужбовців	158
Копаниця Д.М., Балабушка Є.О. Динаміка індивідуально-психологічних якостей учасників бойових дій	160
Кочергіна Т.І. Фізичне виховання та розумова працездатність особистості	161
Кравченко О.І., Віхтюк М.П. Моделі дистанційного навчання для підготовки військових фахівців в Україні	162
Кривонос А.С., Сірий С.В. "Хорватський сценарій" повернення території: досвід для України	163
Кудря М.В. Прикладний характер волонтерського руху в Україні	164
Лукаш І.С. Релігія та збройні сили	165
Максимчук О.О., Хилько М.І. Основні аспекти сучасної воєнної доктрини Російської федерації	166
Мась Н.М., Сторожук Н.А. Психологічний супровід діяльності військовослужбовців в умовах АТО	167
Медвідь В.Р. Роль інтерактивних методів навчання у розвитку мовлення дітей дошкільного віку	169
Даваасурэн Мунхжаргал Фундаментальные принципы устойчивого развития в образовании с опорой на традиционное мышление монголов	170
Осадченко І.І. Компетентнісний підхід у контексті сучасної професійної підготовки у ВНЗ	171

Пілат М.С., Близнюк В.В. Ситуативна тривожність в військовослужбовців, які перебувають в зоні бойових дій	172
Плахотнік О.В., Славомір Соберай Формування готовності магістрів освіти до управління педагогічним персоналом у Великій Британії	173
Повх Н.В., Турченко Ю.В. Державна інформаційна політика	174
Приходько Ю.І. Суперечності в підготовці військових фахівців з вищою освітою	175
Прохоров О.А. Програма наукового дослідження	176
Присташ А.С., Сірий С.В. Сутність терміну "приватні воєнні компанії"	177
Пчелінська В.В., Колісник О.Л., Халіманенко С.М. Вплив темпераментальних властивостей особистості військовослужбовця на виконання службових обов'язків	178
Ревть А.Б. Формування творчої особистості як психолого- педагогічна проблема	179
Рябова О.В., Мась Н.М. Вплив емоційної зрілості на статус курсанта у групі	180
Свинар А.О., Сторожук Н.А. Психологічні наслідки перебування військовослужбовців в зоні бойових дій	181
Свйонтик О.О. Вимоги до ілюстрування навчальних підручників	182
Сіткарь І.І., Безпалько А.О. Вплив агресивності особистості курсанта на формування його девіантної поведінки	183
Соколіна О.В. Наукова діяльність курсанта як необхідна умова професійного становлення майбутнього офіцера	184
Сторубльов О.І. Організаційна структура науково-педагогічних досліджень в Україні	185
Сухонос О.І., Кирик В.Л. Міжнародні аспекти протидії російській агресії в Україні	186
Турченко Ю.В., Ряба Л.О. Інноваційна діяльність у вищих військових навчальних закладах	187
Уліч В.Л. Формування морально-ціннісних орієнтацій студентів засобами дистанційної освіти	188
Федорович А.В. Художньо-естетична компетентність як складова підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти	189
Філь Г.В. Проблеми гендерної рівності у секторі безпеки і оборони	190

Черних О.Б., Черних Ю.О. Організація дистанційного навчання при підготовці військових фахівців	191
Черних Ю.О., Черних О.Б. Впровадження інноваційних педагогічних технологій країн членів НАТО в освітній процес ВВНЗ	192
Шестопалова М.Ю. Природа розвитку стресостійкості військовослужбовців. Науково-теоретичний аналіз	193
Шумейко А.П. Ціннісно-мотиваційна сфера особистості курсанта вищого військового навчального закладу	195
Ярушак М.І. Спілкування – провідний чинник виховання особистості	196
Мотика С.М. Виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею: зарубіжний досвід	197
Олійник Л.В. Патріотичне виховання офіцерів як еліти України	199
Секція 4. ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА БОРОТЬБА У ВОЄННІЙ СФЕРІ	
Стефанцев С.С. Сутність стратегічних комунікацій держави	202
Жалубак В.М. Ризикологія як новий напрям юридичної науки у сфері захисту держави	203
Коваль Ю.В. Система забезпечення національної безпеки	204
Майснер А.В. Інформаційна агресія та "гібридні війни" у міжнародно-правовому вимірі	204
Полежаєв Ю.С., Мацько М.О. Ісламський радикалізм – загроза для Європи	206
Сенченко М.І. Застосування концепції "керованого хаосу" в економіці і політиці	207
Сенченко О.М. Новий виклик людству – гібридна війна	208
Жарков Я.М. Спеціальні операції в контексті гібридної війни	209
Жарков Я.М., Бояринов В.Ю. Аналіз застосування технологій інформаційно-психологічного впливу в сучасних конфліктах в контексті інформаційно-психологічного протиборства України та РФ	210
Жарков Я.М., Веремчук Т.О. Засоби масової інформації в інформаційній війні РФ проти України	212
Грищук Р.В. Гібридні загрози в кіберпросторі, як специфічні ознаки інформаційних та психологічних операцій сучасності	213
Супрунов Ю.М. Особливості та проблеми створення і розвитку національних (коаліційних) систем кібербезпеки провідних країн світу	214

Кацалап В.О. Метод виявлення ознак інформаційно-психологічного впливу	215
Фриз В.П. Вплив соціальних медіа на суспільну думку в умовах ведення гібридної війни	216
Онищук М.І. Особливості інформаційно-психологічного протиборства в сучасних умовах	217
Гастинщиков В.Г. Інструменти маніпуляції свідомістю в інформаційних війнах	218
Присяжнюк М.М., Коноваленко Є.О. Забезпечення інформаційної безпеки в епоху глобалізації	219
Присяжнюк М.М., Христофорова О.Ф. Організаційно-правове забезпечення інформаційної безпеки України в умовах гібридної війни	220
Романов О.М., Котюбін В.Ю. Застосування технології SDR на платформі NI для технічного аналізу радіовипромінювань	221
Петрик В.М., Пахольченко Д.В. Гра "синій кит" як приклад застосування соціальної інженерії в соціальних мережах	222
Петрик В.М., Горондей Є.В. Щодо усунення від влади непідконтрольних США урядів і керівників	224
Жилін А.В., Кучинська Н.В. Перспективи застосування smart-контрактів у військовій сфері	225
Петрик В.М., Видрич Н.М. Порівняльна характеристика понять пов'язаних з сучасним тероризмом	226
Петрик В.М., Скоропад С.І. Кібербуллінг як нова форма агресивного нападу на дитину	228
Петрик В.М., Жарук Д.М. Щодо використання медіа вірусів для вигідного інформаційного впливу	229
Петрик В.М., Давидюк А.В. Соціальна інженерія як засіб отримання таємної інформації	230
Лю Бінь, Мінаєв А.В. Китай у миротворчій діяльності ООН	232
Малхазов Є.С., Легомінов В.О. Нелетальна зброя як інструмент стримування російської агресії	234
Алфьоров О.В. Інформаційна війна як складова гібридної агресії	235
Староконь Є.Г. Інформаційна система людини в контексті захисту від інформаційно-психологічного впливу противника	236
Супрунов Ю.М., Нікітішин М.Д. Окремі рекомендації щодо державної інформаційної політики в контексті інформаційної безпеки України з урахуванням національно-психологічних особливостей	237

населення ОРДЛО

Манько О.В. Концепція побудови системи моніторингу електронних ресурсів 238

Алфьоров О.В., Шуліка В.І. Перспективи розвитку інформаційно-психологічного протиборства ЗСУ з урахуванням досвіду країн НАТО 239

Канкін І.О., Орищук І.О. Методика побудови інформаційного простору регіону в цілях протистояння інформаційним загрозам 241

Барабаш О.І. Імпічмент президента Бразилії – його причини та наслідки 242

Кливець В.В. Формування міжнародних розвідувальних співтовариств, політичні проблеми та перспективи створення 243

Храбан І.А. Соціальні мережі як інструмент розповсюдження неправдивої інформації 243

Куценко М.А. Аналіз можливостей використання матеріалів *Harris* в розвитку мовної компетентності курсантів 244

Храбан Т.Є. Використання стилістичного прийому антономазії для позиціювання агресії в соціальних мережах 245

Боринський В.М. Інтерактивні технології у навчанні майбутніх військових фахівців телефонній комунікації іноземною мовою 246

Любовець Г.В., Король В.Г. Глобальний гібридний тероризм як новітній формат творення комунікаційно-контентними засобами сучасних соціумних реальностей 247

Самусь Г.С., Хилько М.І. Російська православна церква, як інструмент інформаційно-пропагандистської політики Російської Федерації 249

Секція 5. СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВОЄННІЙ СФЕРІ

Автушенко О.С., Пугач О.О. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології ведення інформаційних війн 252

Богатирьов К.О. Інформаційна підтримка управлінських рішень в умовах гібридно-месіанських агресій РФ проти України 253

Богунов С.О., Приходько Ю.І. Підготовка військових фахівців: проблеми інформаційного забезпечення 254

Ділай А.Ю. Стратегічні комунікації в контексті протидії глобальному гібридному тероризму 255

Кожедуб Ю.В., Прокудо Р.М. До питання створення організаційних систем для забезпечення захисту ІТС	256
Кожедуб Ю.В., Пшеничний В.М. Застосування теорії ігор для забезпечення інформаційної безпеки	257
Мішньов А.С. Інформатизація військової сфери	258
П'ясецький А.О. Інформаційні війни у соціальних он-лайн мережах	259
Штонда Р.М. Підходи до захисту інформації в соціальних мережах інтернету	260
Ярошук Є.О. Можливості застосування штучних нейронних мереж при аналізі інформаційних потоків	261
 Секція 6. ФІНАНСИ	
Банюк Я.О. Роль фінансово-економічного органу у забезпеченні військової частини	264
Башлай Ю.С. Військовий збір та його значення в сучасній політично-економічній ситуації	265
Бідненко К.Б. Нецінове нормування дефіциту бюджету	266
Бондік Л.О. Особливості планування видатків на формування оборонного бюджету у 2018 році	267
Городянська Л.В. Використання інноваційних методів при викладанні дисципліни "статистика для економістів"	269
Жогіна О.В. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі та етапи бюджетного планування Міністерства оборони України	271
Зубань К.Г. "Значення благодійної допомоги, її облік та використання в умовах проведення АТО	272
Кондрашова-Діденко В.І., Діденко Л.В. Соціо-економічне процвітання: аксіологеми	272
Кириленко І.В. Про державні закупівлі для потреб військової частини	274
Крамська Л.І. Розквартирування військових частин Збройних Сил України в польових умовах	275
Кузьмич О.І. Стимулювання праці працівників як чинник забезпечення ефективності суспільного виробництва та конкурентоспроможності робочої сили	276
Легомінова С.В. Ангели інноваційних процесів	276
Луцик Ю.О. Україна в загальній системі показників	277

конкурентоспроможності країн світу

Мазуренко С.Ю., Шрамко О.В. Проблематика функціонування внутрішнього контролю у військових частинах та шляхи удосконалення 279

Медведєв Ю.Б. Особливості обліку грошових коштів у військових частинах 280

Овдієнко П.М. Підстави та умови притягнення військовослужбовців до матеріальної відповідальності та її види 281

Бажан Л.І., Остапенко О.П. Оцінка ризиків в системі організації фінансового контролю у військових частинах Збройних Сил України 282

Рябенко М.О., Шевчук А.А. Проблемні питання фінансування оборонно-промислового комплексу 284

Цюкало Л.В. Розподіл видатків на потреби оборони держави 284

Череватий Т.В. Необхідність розроблення методики обґрунтування розподілу фінансового ресурсу між заходами з розквартирування з'єднання (частини) в польових умовах 286

Чернишова І.М. Взаємозв'язок рівня боєздатності з обсягом фінансових ресурсів та відвертеним збитком під час бойових дій 287

Чистик О.М. Дослідження фінансового аспекту прогнозування розвитку Збройних Сил України на період до 2020 року 288

Чімишенко С.М. Концептуальні аспекти стимулювання військової служби офіцерів науково-педагогічного складу в системі військової освіти України 289

Шишка С.С. Новий закон про освіту: оплатно-трудова норма 291

Сизов А.І., Шрамко О.В. Методи та процедури внутрішнього аудиту 292

Секція 7. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВСЯКДЕННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Бериславська О.М. Забезпечення доступу до публічної інформації як складова транспарентності Міністерства оборони України 294

Горпинич Л.І. До питання загальної характеристики військової служби 295

Гущин О.О. Дискусійні питання щодо виду збройного конфлікту та проблеми правової визначеності правового режиму окупації 296

окремих територій України

Димарецький І.В. Загальна характеристика правил законодавчої техніки	298
Коропатнік І.М., Шопіна І.М. Проблеми визначення галузевої належності воєнного (військового) права	300
Кушнір М.В. Питання мобілізації та призову офіцерів запасу	302
Лісовська Д.А. Формування тарифів на теплопостачання в сучасних реаліях. Недоліки та перспективи розвитку	304
Лісогор Ю.Б. Особливості митного оформлення дипломатичної пошти та консульської валізи	306
Медвідь Л.П. До питання правового регулювання прав, свобод та обов'язків військовослужбовців	307
Нефедова А.В. Генезис проблематики адміністративно-правової кваліфікації у вітчизняній теорії адміністративного права	308
Опанасенко О.О. Деякі питання скороченого провадження у справах, пов'язаних із проходженням військової служби	309
Пасіка С.П. Деякі питання антикорупційних обмежень у воєнній сфері України	311
Пашинський В.Й. Класифікація суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони України	313
Плахотнік О. Особливості кримінальних проваджень щодо злочинів у сфері комп'ютерних систем та мереж електрозв'язку	315
Роллер В.М. Захист персональних даних про особу в українському законодавстві та законодавстві європейського союзу	316
Савинець О.Ю. Адміністративно-правове забезпечення мобілізації	317
Скиба О.С. Деякі питання організації правового та соціального захисту військовослужбовців у Збройних Силах України	319
Солдатенко О.В. Правове регулювання фінансування видатків на оборону в Україні	320
Стецюк С.П. Функції юридичної служби Міністерства оборони України: поняття та класифікація	322
Тарасов С.В. Зниження впливу корупції на боєздатність військових формувань у збройних конфліктах	324
Тохтарова І.М. Зарубіжний досвід конституційно-правового забезпечення реалізації стратегії національної безпеки	327
Філіппова В.Д., Філіппова В.В. До питання державного	328

управління підготовкою кадрів для Збройних Сил України	
Філіппова В.Д. Удосконалення системи державного управління в сфері оборони держави	330
Хом'яков Д.О. Правові аспекти застосування міжнародного гуманітарного права під час проведення анти-терористичних операцій	332
Цицюра В.І. Правовий статус органів державного регулювання використання та охорони земель оборони	333
Шульгін В.В. Методологічні аспекти дослідження проблем реалізації військового законодавства України	335
 Секція 8. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГЕОІНФОРМАЦІЙНОГО, ТОПОГЕОДЕЗИЧНОГО ТА НАВІГАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	
Акуленко Т.О. Якість земель сільськогосподарського призначення	338
Андращук В.А. Актуалізація картографічних матеріалів за даними ДЗЗ	339
Бобильов В.Є. Творчість та системний підхід у розробці високотехнологічних систем військового призначення	340
Ванієв П.Ш., Коржов М.О. Порівняльний аналіз описів місцевості для топографічної карти масштабу 1:200000	340
Воїнов В.І., Писаренко Р.В., Савчинська Н.Ю. Використання мобільних геоінформаційних додатків для вирішення задач ССО	341
Дікун Ю. До питання застосування баз геопросторових даних у сфері охорони земель	342
Жиров Г.Б., Литвиненко Н.І., Хірх-Ялан В.І., Жиров Б.Г. Методика створення навігаційних карт на основі цифрової бази даних	343
Жиров Г.Б. Лахтурова Л.Д. Удосконалення даних ГІС за допомогою ДЗЗ	344
Зотов С.В., Брезіцький Е.Ю. Методика розподілу сил топогеодезичного забезпечення за завданнями з максимізацією оперативності	345
Іванюк А.В. Геоінформаційне картографування земель лісгосподарського призначення	346
Клименко І.В. Геоінформаційні системи для забезпечення екологічного моніторингу територій	347
Кольцов Р.Ю., Карпов Д.Ю. Моніторинг екологічних небезпек	348

на об'єктах військової інфраструктури

Корячко Є.І., Нечаєнко В.О. Особливості використання БПЛА для отримання розвідувальних даних	349
Кошлань О.А. Застосування геоінформаційних систем у військовій справі	350
Левінськова Н.В., Назаренко В.В., Бялий М.О. Геоінформаційний аналіз маскувальних властивостей місцевості з використанням тривимірних моделей	351
Литвиненко Н.І., Хірх-Ялан В.І., Жиров Г.Б. Основні аспекти автоматизованої генералізації просторової бази цифрових картографічних даних	352
Лошакова Ю.А. Функціональна модель геоінформаційної системи раціонального використання та охорони земель	353
Лукіянчук А.А. Історія розвитку сейсморозвідки	354
Мельник Ю.В., Писаренко Р.В. Перспективи розвитку геоінформаційних додатків з урахуванням досвіду бойових дій	355
Пампуха І.В. Ківенько В.В. Використання космічних навігаційних систем для управління бойовою технікою	356
Писаренко Р.В., Трикалюк О.О. Особливості створення землевпорядкувальної документації	357
Савков П.А., Мерних І.В. Перспективні напрями вдосконалення технологій оновлення топографічних карт частинами топографічної служби Збройних Сил України	358
Савков П.А., Матюшенко Д.А. Використання супутникових технологій в геодезії	359
Савков П.А., Левінськова Н.В. Методика проведення аналізу місцевості за допомогою БПЛА та мобільних додатків	360
Носуліч Т.М. Геоінформаційна система моніторингу природно-рекреаційних ресурсів	361
Панченко С.М., Бондаренко Т.В., Ляшенко Г.Т., Цимбал І.В. Геоінформаційна система планування організації зв'язку	362
Федченко О.П. Геоінформаційне забезпечення системи управління Збройних Сил України	363
Федченко О.П., Федченко М.О. Єдиний координатний простір в системі управління військ (сил)	364
Чорнокнижний О.А. Способи застосування частин і підрозділів топографічної служби Збройних Сил України з урахуванням досвіду	365

антитерористичної операції

Яременко А.І. Інтеграція різнорідних даних у ГІС для **366**
використання в сільському господарстві

Секція 1

ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

МОНІТОРИНГ РУХОМИХ ОБ'ЄКТІВ НА СУХОПУТНОМУ КОРДОНІ УКРАЇНИ СЕЙСМІЧНИМ ЗАСОБОМ ОХОРОНИ ПОЗИЦІЇ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

На сьогоднішній день не достатньо тільки виявляти рухомі об'єкти (РО), в якості яких можуть бути не тільки правопорушник (ПП) кордону, а й окремі групи бойовиків, що переміщуються в пішому порядку або на транспортних засобах, але й необхідно визначати місцерозташування (ВМП) РО з метою недопущення несанкціонованого доступу до окремої позиції спостереження або автоматичного спрацювання засобу ураження.

Результатом впливу різних факторів, що суттєво впливають на забезпечення достатнього рівня достовірності даних ВМП РО, може бути суттєва різниця у визначенні однієї або декількох координат РО і навіть грубі промахи через неоднозначність у ВМП, тому важливим *науковим завданням* є удосконалення принципу перевірки достовірності визначення координат РО сейсмічним приймачем (СП), що забезпечить відбраковування хибних координат.

Отже, виникає *нове завдання* у пошуку дієвої ознаки розпізнавання переміщення РО в напрямку на сейсмічний засіб охорони (СЗО) позиції спостереження за умови розміщення даного засобу поруч із спостерігачем.

З метою попередження несанкціонованого доступу на позицію спостереження, шляхом безпечного і швидкого встановлення засобів охорони, запропоновано здійснювати охорону позиції СЗО на основі трьохкоординатного СП, із встановленням його у ґрунт безпосередньо на позиції спостереження. Застосування одного СП, розміщеного поруч з джерелом завад – спостерігачем, потреба у розрізненні наближення РО без оцінки значної кількості кроків (впливів на ґрунт), неоднозначність діючих наукових викладок щодо дослідження взаємодії вертикальної і горизонтальної складових сейсмічного сигналу, окреслило необхідність у проведенні експерименту, в ході якого із застосуванням трьохкоординатного СП типу ДСП-ЗВК здійснено 90 записів сигналів РО, що дозволило встановити такі характерні особливості взаємодії складових сейсмічного сигналу, а саме: перевищення амплітуди сигналу Z-каналу вертикального геофону СП над сигналами X, Y-каналів горизонтальних геофонів СП у ближній зоні дії СП; при наближенні РО амплітуда відносного рівня горизонтальної складової сейсмічного сигналу з часом, зі збільшенням кількості кроків РО спадає, хоча абсолютне значення амплітуди збільшується; перетинання вертикальної і горизонтальних складових притаманне слабким сейсмічним сигналам.

Розроблений метод призначений для розпізнавання переміщення РО в напрямку на СЗО позиції спостереження при дії завад від джерела, розміщеного поруч з трьохкоординатним СП засобу охорони.

*Байдюк М.М. (ХмНУ),
к.т.н., доц. Огнєвий О.В. (ХмНУ),
к.т.н., с.н.с. Краснік А.В. (ВІКНУ)*

ПІДХОДИ ДО РОЗМЕЖУВАННЯ ДОСТУПУ В СЕРЕДОВИЩІ ХМАРНИХ ОБЧИСЛЕНЬ ЗА ДОПОМОГОЮ МІЖМЕРЕЖЕВИХ ЕКРАНІВ

Класичним сценарієм застосування міжмережевих екранів є розмежування доступу на кордонах сегментів. У середовищі хмарних обчислень в загальному випадку є два сегменти: сегмент керування і сегмент інформаційних ресурсів. Розглянемо межі сегментів:

1. Границя керуючої мережі середовища хмарних обчислень із зовнішньою мережею. Під середовищем хмарних обчислень розуміється сукупність всіх апаратних компонентів обчислювальної системи, об'єднаних загальною мережею або мережами. Саме в цьому місці встановлюється система керування хмарою – сервер програмних інтерфейсів і веб панель. Завдання міжмережевих екранів – здійснювати розмежування доступу між користувачами хмари і керуючими компонентами;

2. Границя мережі інформаційних ресурсів середовища хмарних обчислень із зовнішньою мережею. На кордоні перерахованих сегментів, як правило, встановлюється сервер, що здійснює трансляцію внутрішніх адрес інформаційних ресурсів хмари у зовнішні адреси. Міжмережевий екран, встановлений між цими сегментами, повинен здійснювати контроль інформаційної взаємодії обчислювальних ресурсів середовища із зовнішніми обчислювальними компонентами, серверами, користувачами. Наприклад, блокувати трафік, що створюється при розсилці спаму;

3. Границя мережі керування середовища хмарних обчислень і мережі обчислювальних ресурсів. У деяких випадках взаємодія з хмарними компонентами з віртуальною машиною може бути дозволено певній групі користувачів. Наприклад, ця функціональність може бути використана для відправки команд запуску нових віртуальних машин з раніше запущеної віртуальної машини.

Однак наявність міжмережевих екранів у вищенаведених границях сегментів не вирішує повною мірою завдання розмежування доступу в середовищі хмарних обчислень. За рамками контролю залишається інформаційна взаємодія між обчислювальними ресурсами всередині середовища хмарних обчислень. У хмарі можуть бути запущені обчислювальні ресурси, що належать різним групам користувачів. Більше того, так як балансування навантаження в хмарі системи здійснюється хмарним програмним забезпеченням, то в рамках одного гіпервізора може бути запущено кілька віртуальних обчислювальних машин, між якими заборонено інформаційний обмін відповідно до чинної політики даних. Найчастіше необхідно забезпечити можливість інформаційного обміну між певними

користувачами і по заданим протоколами, заборонивши інший мережевий трафік між групами користувачів.

*д.т.н., проф. Барабаш О.В. (ДУТ),
к.т.н. Дахно Н.Б. (ДУТ),
к.п.н. Нещерет О.С. (ДУТ),
к.т.н. Шевченко Г.В. (ДУТ)*

ОДНОКРОКОВИЙ ВАРІАЦІЙНО-ГРАДІЄНТНИЙ МЕТОД В ДИНАМІЧНИХ МОДЕЛЯХ ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНОГО КЕРУВАННЯ БЕЗПІЛОТНИМИ ЛІТАЛЬНИМИ АПАРАТАМИ

Моделі системи підтримки прийняття рішення, що описуються рівняннями з K -позитивно визначеними K -симетричними операторами дають досить повний опис ситуацій, що виникають при дистанційному керуванні безпілотними літальними апаратами.

У зв'язку з цим застосування однокрокового варіаційно-градієнтного методу до задач керування безпілотними літальними апаратами є актуальним і перспективним.

Будемо розглядати рівняння вигляду:

$$Au = f, \quad f \in H.$$

Оператор $A: D(A) \rightarrow H$ визначено на щільній в H множині $D(A)$ і $H_0 \subset D(H) \subset H$ деякий підпростір. Оператор A є лінійним, K -позитивно визначеним і K -симетричним [1].

Припустимо, що існує лінійний, K -позитивно визначений і K -симетричний оператор $B: D(B) \rightarrow H$ і $D(B) = D(A)$, для якого виконується умова: $\exists \gamma, \delta > 0 : 0 < \gamma \leq \delta < \infty, \forall u \in D(A), \gamma(Bu, Ku) \leq (Au, Ku) \leq \delta(Bu, Ku)$.

Нехай $u_0 \in D(A)$ – довільне початкове наближення. Припустимо, що $(k-1)$ -е наближення знайдено. Тоді k -те шукаємо за схемою]:

$$u_k = x_k + w_k, \quad w_k \in H_0; \quad Bx_k = Bu_{k-1} + \tau_k(f - Au_{k-1}). \quad (1)$$

Невідомі τ_k і w_k шукаємо з співвідношення:

$$\tau_k(AB^{-1}r_k, KB^{-1}r_k) + (Aw_k, KB^{-1}r_k) = (r_k, KB^{-1}r_k), \quad (2)$$

$$\tau_k(AB^{-1}r_k, Kv) + (Aw_k, Kv) = (r_k, Kv), \quad \forall v \in H_0. \quad (3)$$

Якщо $B = K = I$, A – обмежений, позитивно визначений, симетричний оператор, метод (1) – (3) вироджується в звичайний варіаційно-градієнтний метод.

АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ, МЕТОДІВ ТА ЗАСОБІВ ОБЧИСЛЕННЯ КООРДИНАТ ДЖЕРЕЛА ПОСТРІЛУ ЗА ДОПОМОГОЮ МОБІЛЬНОГО ПРИСТРОЮ У ВЗАЄМОДІЇ З БПЛА

В розрізі подій, що розгортаються на полі бою, розглядається ситуація, коли противник веде вогонь з декількох видів зброї, і завдання командира відділення полягає в тому, щоб проаналізувати всі вогневі точки супротивника, їх місце розташування до того, як противник знищить наші. А якщо розвідувальна інформація, отримана за допомогою безпілотного літального апарату (БПЛА), надходить до мобільного пристрою та після обробки потрапляє на екран у вигляді координат вогневих точок противника, із зазначенням типу ворожої зброї, та ще і в режимі реального часу?

Метою роботи є вивчити можливість створення системи визначення координат джерела звуку (пострілу) на базі мобільного пристрою у взаємодії з БПЛА. Визначити і реалізувати алгоритм побудови мобільного додатку під Android, що обчислює координати пострілу.

У сучасних задачах оптимізації прикладного характеру цільова функція залежить від багатьох стартових параметрів.

У багатьох випадках ніякої формули для цільової функції немає, а є лише можливість визначення її значень в довільних точках розглянутої області за допомогою деякого обчислювального алгоритму або шляхом фізичних вимірювань. Завдання полягає в наближеному визначенні найменшого значення функції у всій області при відомих її значеннях в окремих точках.

Методи загального пошуку з використанням суцільного перебору для вирішення багатовимірних задач оптимізації не є ефективними. Необхідні спеціальні чисельні методи, засновані на цілеспрямованому пошуку.

Метод градієнтного спуску зводить задачу про знаходження найменшого значення функції багатьох змінних до багаторазового вирішення одновимірних задач оптимізації по кожному проектному параметру.

Використовуючи метод найшвидшого спуску із дробленням кроку, величина кроку на кожній ітерації обирається за умови, що будь-який черговий крок наближає нас до екстремуму гіперболоїда, а значить і до відповідного значенням координат потрібної точки.

За аналогією з принципом побудови супутникової системи навігації GPS (англ. *Global Positioning System* – система глобального позиціонування) побудуємо систему взаємодії елементів моделі обчислення координат джерела пострілу.

І так само, за аналогією з GPS, визначення координат пострілу пропонується проводити шляхом вимірювання моментів часу прийому сигналу мікрофонами від джерела звуку.

*д.т. н., проф. Бойченко О.В. (ТНУ им. В.И. Вернадского),
Тупота Е.С. (ТНУ им. В.И. Вернадского)*

УЯЗВИМОСТИ ОПЕРАЦИОННЫХ СИСТЕМ СЕМЕЙСТВА WINDOWS

Результаты экспертных исследований специалистов компании Duo Security, которая предоставляет свои услуги в обеспечении информационной безопасности таких крупных компаний как Facebook, NASA, Toyota, свидетельствуют о том, что в настоящее время большинство серверов, компьютеров и других составляющих распределенных управляющих систем корпораций, содержащих секретную информацию, могут оказаться под угрозой.

Анализ статистических данных по утечкам данных в различных сферах жизнедеятельности государства показывает, что подавляющее их большинство имеет место на предприятиях многих учреждений и предприятий государственного сектора. Это обусловлено невозможностью государства в обеспечении предприятий государственного сектора новейшими программно-аппаратными средствами.

Так, исследования специалистов компании Duo Security показывают, что большинство компьютеров работают на устаревшей версии ОС Windows.

В частности, на самую последнюю версию ОС Windows перешли всего 10% предприятий государственного сектора. Предыдущая актуальная версия Windows 7, является самой популярной, ей пользуются около 75%. Около 3% компьютеров предприятий используют операционную систему Windows XP, что является критическим.

Причиной этого является то, что даже самая популярная ОС Windows 7 на данный момент имеет около 500 известных уязвимостей. А ОС Windows XP была выведена из поддержки еще 8 апреля 2014, что накладывает дополнительную нагрузку самих предприятий на обеспечение сохранности пользовательских данных информационных систем управления.

Кроме того, проблему обостряет то, что большое количество предприятий для обеспечения доступа к сети до сих пор используют Internet Explorer, а в 30% случаев браузер имеет устаревшую версию (9, 8, 10).

Таким образом, в результате проведенных исследований по проблематике уязвимостей ОС семейства Windows, установлены основные причины недостаточной защищенности данных на предприятиях государственного сектора, связанные, прежде всего, с устаревшими версиями ОС.

Для решения указанных проблем, по нашему мнению, наиболее целесообразным является применение комплекса мер в следующем составе:

1. Своевременное обновление операционной системы компьютеров предприятия;
2. Своевременное обновление комплекса стандартного ПО (пакеты офисных программ, браузеры и т.д.).

СТАТИСТИЧНА ОПТИМІЗАЦІЯ ПОСЛІДОВНИХ ПРОГРАМ КОНТРОЛЮ ВИСОКОНАДІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ ЗВ'ЯЗКУ

Експлуатація високонадійних об'єктів зв'язку (ВОЗ) потребує ефективних моделей процесів контролю їх станів. Розробка цих моделей потребує припущення про велику кількість станів, у яких може перебувати об'єкт контролю (ОК) до моменту проведення перевірок. Тому зрозуміле завдання аналізу побудови оптимальних програм контролю працездатності і діагностування ВОЗ при умові відмови тільки одного елемента. Критерій оптимальності полягає у мінімумі математичного очікування сумарних витрат на проведення процедури контролю. Припущення про можливість єдиної відмови традиційно приймається при діагностуванні систем з високою надійністю або із блокуванням і відключенням ВОЗ після виникнення відмови.

Завдання діагностування ОК складається у виборі серед $t_i \in T$ деякої групи, достатньої для виявлення елемента, що відмовив, і у визначенні умовного порядку (програми) застосування тестів цієї групи так, щоб середнє значення (математичне очікування) сумарної вартості проведення процедури пошуку було мінімальним. Науковцям зазвичай розглядається близьке цьому завдання, а саме контроль працездатності і діагностування, якщо припускається також працездатний стан всіх елементів. Це завдання можна легко звести до завдання діагностування штучним введенням $(n+1)$ -го фіктивного елемента.

Звичайним засобом опису програми пошуку є орієнтований нециклічний граф типу дихотомічного дерева, вершинами якого служать застосовувані тести, а дугами – результати "придатний" і "не придатний" - результати для кожного тесту. Друге оптимізаційне завдання, що розглянуте для ВОЗ, це контроль їх працездатності систем без локалізації відмови у випадку його виявлення. Завдання контролю працездатності не є окремим випадком завдання діагностування в тому розумінні, що оптимальна програма діагностування ще не визначає оптимальної програми контролю працездатності. У доповіді розглядаються відомі алгоритми рішення завдання оптимального діагностування ВОЗ. Крім того, розкриваються принципи побудови оптимальних програм контролю працездатності ВОЗ без локалізації відмови у випадку його виявлення. Наведено сукупність тестів для складання всіх можливих мінімально достатніх груп та упорядкувані тести усередині кожної групи відповідно до запропонованого правила, обчислити середні вартості процедур.

*д.т.н., проф., Братченко Г.Д. (ОДАТРА),
Півторак О.В. (ОДАТРА),
Швець Г.О. (ОДАТРА)*

ВІДНОВЛЕННЯ ТРИВИМІРНИХ РАДІОЗОБРАЖЕНЬ ОБ'ЄКТІВ ПРИ КОМПЛЕКСУВАННІ ІНВЕРСНОГО СИНТЕЗУВАННЯ АПЕРТУРИ ТА ФАЗОВОГО МЕТОДУ ВИМІРЮВАНЬ

Можливість застосування фазового (інтерферометричного) методу вимірювання для відновлення тривимірних зображень в радіолокаційних станціях з інверсним синтезуванням апертури є предметом дослідження в роботах М. Марторели, Х. Сюй, Р. М. Нараянана, С.Л. Лю, Х. З. Гао та ін. Фазовий метод використовується для вимірювання висоти блискучих точок відносно опорної точки, що застосовується при інверсному синтезуванні апертури для отримання, як мінімум, двовимірних зображень приймальними каналами з антенами, що мають різні висоти відносно земної поверхні.

Метою роботи є імітаційне моделювання впливу дестабілізуючих факторів на точність вимірювання висоти блискучих точок фазовим методом.

В якості моделі об'єкта спостереження були обрані п'ять ізотропних відбивачів, які розміщувались в вершинах куба з ребром довжиною 16 м. Два відбивачі розміщувались на передній площині в вершинах верхнього ребра куба, два – на задній площині в вершинах нижнього ребра та один – в геометричному центрі куба. Зондувальний лінійно-частотно-модульований радіоімпульс мав девіацію 150 МГц. Рух об'єкта задавався прямолінійним, а тривалість спостереження забезпечувала отримання роздільної здатності по дальності поперечній лінії візування близько до 1 м, як і по дальності вздовж лінії візування. При отриманні радіозображень застосовувалось дискретне перетворення Фур'є з прямокутним вікном та вікном Хеммінга. За результатами імітаційного моделювання отримані залежності висот точок порівняно з їх теоретично розрахованими значеннями від відношення сигнал/шум при фіксованій дальності до об'єкта спостереження 110 км та від дальності до об'єкта в межах від 16 до 112 км при висоті об'єкта 8 км. При наближенні об'єкта до радіолокатора дальність між відбивачами уздовж лінії візування зменшується, що призводить до спотворення результатів вимірювання висоти відбивачів за рахунок впливу бічних пелюсток стиснутого сигналу з сусідніх елементів розділення по дальності.

Таким чином, отримані за результатами імітаційного моделювання залежності дозволяють зробити попередні оцінки впливу дестабілізуючих факторів на точність відновлення тривимірних радіозображень об'єктів. Чутливість фазового методу вимірювань до впливу дестабілізуючих факторів вимагає подальшого удосконалення методів вимірювань щодо їх стійкості або ж удосконалення попередньої обробки сигналу з метою зниження впливу таких факторів.

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ЗЕМЕЛЬНОГО КАДАСТРУ

Для ефективного управління та прийняття рішень в сфері регулювання земельних відносин керівні органи та всі суб'єкти земельних відносин повинні бути забезпечені достовірною й оперативною інформацією про стан земельного фонду в динаміці, що дозволить прогнозувати його розвиток і приймати рішення, щоб забезпечити раціональне використання земель [Сохнич О.А. та ін., 2005]. Проблемами інформаційного забезпечення землекористування займалися такі вчені як А.С. Даниленко, М.Ю. Гарбуз, Т.О. Євсюков, М.Г. Лихогруд, Ю.О. Карпінський, А.А. Лященко, М.В. Смолярчук, О.А. Сохнич, М.Г. Ступень, А.Д. Хоменко та інші.

Сучасне трактування поняття "кадастру" передбачає обов'язкове застосування інформаційних технологій, складних інформаційних систем і геоінформаційних систем зокрема. Запровадження автоматизованих технологій ведення державного земельного кадастру (ДЗК) сприяє розширенню кола вирішуваних задач, удосконаленню показників техніко-економічної ефективності робіт з ДЗК, підвищенню рівня автоматизації робіт. Уніфікація автоматизованих технологій ведення ДЗК виступає одним з ведучих чинників, який забезпечується шляхом запровадження єдиної нормативно-методичної бази по автоматизованому веденню ДЗК, упровадженню уніфікованих компонентів видів забезпечень АС ДЗК різних рівнів.

Відповідно до програми реалізації концепції "Кадастр 2014" інформаційною одиницею державного земельного кадастру є інформаційна модель земельної ділянки, яка містить повну інтегровану інформацію про земельну ділянку.

Не дивлячись на істотні позитивні зрушення у веденні ДЗК, наразі існують проблеми існування та впливу недостовірної метричної інформації про земельні ділянки в Державному земельному кадастрі на суб'єкти земельних правовідносин [Трегуб М.В., 2012]. Так, можлива наявність систематичних і випадкових помилок, грубих і допустимих. Питання коригувань помилок висвітлені в багатьох публікаціях. Вони базуються на різних підходах і методах. Аналіз стану питання засвідчив, що необхідне глибоке дослідження та систематизація джерел появи помилок, розроблення структури бази геопросторових даних та її фізична реалізація.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ ДІАГНОСТУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ РАДІОЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ ОЗБРОЄННЯ

Від надійності об'єктів радіоелектронних засобів озброєння (РЕЗО) в значній мірі залежить безпека повітряного простору України. У рамках діагностичного аспекту надійності вирішуються завдання, пов'язані з проведенням діагностування і прогнозування їх технічного стану. На новій елементній базі виробляються сучасні зразки РЕЗО, які в силу економічних факторів, дуже повільно поповнюють підрозділи радіотехнічних військ Повітряних Сил Збройних Сил України. Разом з цим, в Україні експлуатується приблизно 47% об'єктів радіоелектронних засобів озброєння, виробництво яких припинено на початку 90-х років. Така ситуація ускладнюється ще і тим, що вимоги до надійності РЕЗО постійно зростають, що в умовах сучасного воєнно-політичного стану є дуже необхідним і цілком зрозумілим.

Рішенню задач підвищення надійності РЕЗО присвячено чимало робіт, в яких було запропоновано проводити діагностування на основі таких нових методів, як енергодинамічний, енергостатичний, електромагнітний. Незважаючи на велику кількість переваг перелічених методів, загальним їх недоліком є те, що вони при обробці діагностичної інформації не враховують залежність діагностичних параметрів радіоелектронних компонентів типових елементів заміни від часу їх наробітку напрацювання на відмову, що знижує значення такого основного показника надійності РЕЗО як коефіцієнт готовності.

В таких суперечливих умовах подальше підвищення показників надійності (зменшення середнього часу відновлення, збільшення середнього часу наробітку на відмову, збільшення коефіцієнту готовності) можна було б досягнути при побудові і впровадженні інтелектуальної системи, яка при обробці діагностичної інформації враховувала б значення не тільки діагностичних параметрів радіоелектронних компонентів, а і їх залежність від часу напрацювання елементів. Це дозволило б проводити прогнозування остаточного ресурсу і заздалегідь проводити заміну типових елементів заміни, у складі яких були виявлені радіоелектронні компоненти з низьким остаточним ресурсом.

З огляду на економічні чинники це було б вкрай виправданим, оскільки вартість усунення несправностей на кожному наступному етапі виявляється в 10 разів дорожчим, ніж на попередньому.

Крім того, наявність інтелектуальної системи діагностування РЕЗО у радіотехнічних військах Повітряних Сил Збройних Сил України дозволила б особам, відповідальним за її бойову готовність, отримувати достовірну інформацію про її технічний стан у реальному часі, а доступ до її бази цим особам заощадив би багато часу в порівнянні з часом отримання інформації про наробіток існуючим шляхом – з формулярів та паспортів зразків РЕЗО.

ІНТЕГРАЦІЯ ЦИВІЛЬНИХ РОЗРОБОК У ГАЛУЗІ ШИФРУВАННЯ В СИСТЕМІ ОЗБРОЄННЯ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ

Станом на сьогоднішній день, велика частина програмного забезпечення, яке використовується для здобуття цілісності інформаційних систем розробляється цивільними компаніями та лабораторіями. У складі Збройних Сил України (ЗСУ) є небагато наукових підрозділів, ціллю яких була б розробка методології, та здійснення симбіозу декількох взаємозалежних програмних продуктів, які, у сукупності, могли б забезпечувати найвищу ступінь безпеки та захисту даних для бойових одиниць, які стоять на озброєнні нашої держави.

Одним із типів такого програмного забезпечення (ПЗ) є ПЗ, у рамках якого реалізоване сильне шифрування. Іноді, ПЗ, яке розробляється цивільними структурами, має в декілька разів повніший функціонал, ніж аналогічний продукт, який використовується у військовій сфері.

Завдяки тому, що ПЗ, пов'язане з шифруванням даних, має нести конфіденційний характер розробки механізмів роботи такого продукту, то інтеграція таких механізмів у військову складову обороноздатності країни також має бути конфіденційною. Проблема такої інтеграції полягає у тому, що співпраця з цивільною компанією, яка займається розробкою програм для здійснення шифрування та яка не має відповідного ступеню захисту свого обладнання у відповідності до вимог ЗСУ, є вже свідомо небезпечною.

Так як Міністерство оборони України (МОУ) не може в повній мірі співпрацювати з цивільними компаніями з питань створення військового ПЗ, яке можна було б прийняти на озброєння, то проблему інтеграції пропонується вирішити наступним чином: МОУ та будь-яка компанія, що спеціалізується на розробці ПЗ для шифрування даних та забезпеченні цілісності та захисту інформаційних систем, ділять між собою "секрет" та мають відповідні індивідуальні ключі доступу. Мається на увазі механізм, при якому кожна сторона, що приймає участь у розробці ПЗ, матиме вільний доступ тільки до однієї з частин "секрету", що гарантуватиме розподілення сфер впливу та зон розробки кожної сторони. Таким чином, ЗСУ матимуть програмний "напівфабрикат", створений цивільною лабораторією і матимуть можливість удосконалити його за особисто розробленими потребами та військовими стандартами шифрування.

Таким чином, кожна сторона у результаті отримає ПЗ, яке у повній мірі відповідає технології подвійного призначення. ПЗ, розроблене цивільною структурою, можна буде вільно розповсюджувати, а ПЗ, змінене за військовими, закритими, стандартами використовувати при розробці й модернізації відповідних типів озброєння та військової техніки.

*к.т.н., Гурман І.В. (ХмНУ),
к.т.н., доц. Муляр І.В. (ХмНУ),
Войнарович С.Б. (ХмНУ)*

ВИКОРИСТАННЯ СТРУКТУРНОГО СИНТЕЗУ ДЛЯ ЗБІРКИ WEB-ДОДАТКІВ

З метою покращення збірки web-додатків розробники намагаються знайти рішення, яке дозволить максимально ефективно використовувати існуючу компонентну базу, що збільшить швидкість збірки та полегшить редагування проекту на пізніх етапах його створення.

Однак кожний продукт має власний метод опису залежностей для подальшої компонентної збірки проекту. Це суттєво ускладнює пошук та розробку оптимального рішення. Наприклад, для Maven залежності збірки описуються у спеціальних файлах-конфігураторах, які виступають набором атрибутів для подальшого використання описаних модулів, бібліотек, артефактів та актуальних версій. Потім середовище використовує файли-конфігуратори, які, слідуючи інструкціям, виконують пошук і завантаження у проект потрібних компонентів. Відсутність у проекті важливих для його функціонування компонентів може призвести до некоректної роботи, або взагалі до непрацездатності.

Web-додаток можна сміливо віднести до інформаційної системи. Тому представлену ІС можна розглядати як сукупність компонентів та зв'язків між ними. Важливим етапом на шляху до розробки системи компонентної збірки web-додатків є структурний синтез. Під час такого синтезу потрібно провести чіткий опис усіх компонентів, що входять до складу ІС та встановити зв'язки між ними. Представлення результатів структурного синтезу може відбуватися такими способами:

- граф зв'язків;
- блок-схема;
- структурна схема;
- креслення;
- ескіз.

Окрім предсталення структурного синтезу, існує і ряд математично-логічних методів, які орієнтовані на вирішення задач компонентної збірки. Слід розглянути особливості таких методів:

1. Технічна система має деяку чітку структуру.
2. Технічна система належить до класу об'єктів, що мають однакові функціональні призначення.
3. Сукупність аналогів та прототипів має здатність до нових результативних комбінацій.

Таким чином, процес компонентної збірки Web-додатків є актуальною задачею, яка потребує розбудови семантичних моделей, а також інформаційно-пошукових алгоритмів. Авторами розглянуто способи представлення такого

синтезу та ряд математично-логічних моделей, які орієнтовані на вирішення задач компонентної збірки.

*к.т.н., доц. Джулій В.М. (ХмНУ),
Чешун Д.В. (ХмНУ),
Солодєєва Л.В. (ВІКНУ)*

МЕТОДИ СИНТЕЗУ РОЗРОБКИ WEB - ДОДАТКІВ

Архітектура програмного забезпечення (комп'ютерної системи) являє собою сукупність структур, що складаються з програмних елементів, зовні видимих властивостей цих елементів та взаємозв'язків між ними. Архітектура – це незмінна глибинна структура веб-додатка. Помилки, закладені в архітектуру при її проектуванні, будуть призводити до ще більших помилок в процесі її реалізації (кодування). При проектуванні веб-додатка виникає питання про доцільність розмежування програмного коду за рівнями абстракції на початкових етапах розробки. Життєвий цикл веб-додатка складається з декількох ключових етапів: проектування, прототипування, розробка веб-додатка, тестування і налагодження, розгортання, експлуатація та зняття з експлуатації.

Найперспективнішим на даний момент методом розробки веб-додатка є метод, заснований на парадигмі "Модель-Представлення-Контролер". Однак цей метод не позбавлений недоліків, найістотнішим з яких є відсутність методів структурного синтезу програмного коду рівня моделей, рівня представлення і рівня контролерів. У зв'язку з цим поширеним явищем стало хибне трактування архітектури, що призвело до появи великої кількості не уніфікованого програмного коду, що не задовольняє вимоги якості.

Для усунення розглянутих недоліків пропонується модель архітектури веб-додатка і метод структурного синтезу архітектури, а також вихідного коду рівня моделей, рівня представлення і рівня контролерів. Синтез здійснюється методом угруповання сутностей предметної області. Сутності веб-додатка необхідно представити спеціальними класами - моделями. Сукупність моделей становить шар доступу до даних. У запропонованому методі модельний шар охоплює меншу множину функцій, що реалізуються, ніж модельний шар в існуючій архітектурі "Модель-Представлення-Контролер" за рахунок введення сервісного шару.

На основі визначень рівнів абстракції стає можливим сформулювати визначення модуля веб-додатка. Модуль веб-додатка - сукупність представлень (шаблонів і видів), контролерів, моделей даних і базових моделей, сервісів, конфігурацій і тестів, віднесених до певної частини предметної області додатка.

Запропонований "ресурсний" метод організації контролерів веб-додатка, суть якого полягає в тому, що необхідно проводити розробку рівня контролерів, базуючись не на моделях і представленнях, а на сутностях, над якими

планується проводити операції. Такі сутності будуть виступати ресурсами веб-додатка.

Використання пропонованої архітектури і методик розробки веб-додатка дозволить покращити показники якості і разом з тим збільшити продуктивність розробки.

*к.т.н., доц. Джулій В.М. (ХмНУ),
к.т.н. Гурман І.В. (ХмНУ),
к.т.н. Лоза В.М. (ВІКНУ),
Божук С.О. (ХмНУ)*

МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ АТАК В БЕЗДРОТОВИХ МЕРЕЖАХ ПЕРЕДАЧІ ДАНИХ

Бездротове середовище передачі даних в силу своїх особливостей створює потенційні умови для прослуховування мережевого трафіку і неконтрольованого підключення до бездротової мережі зломисників, які знаходяться в зоні її дії.

На підставі проведеного аналізу проблем захисту інформації в бездротових мережах можна визначити перелік можливих загроз інформаційній системі організації. За видами можливих джерел загроз виділяють два їх класи : загрози, пов'язані з навмисними або ненавмисними діями осіб, що мають доступ до інформаційної системи (внутрішній порушник); загрози, пов'язані з навмисними або ненавмисними діями осіб, які не мають доступу до інформаційної системи, що реалізують загрози з зовнішніх мереж зв'язку загального користування і (або) мереж міжнародного інформаційного обміну (зовнішній порушник). Види порушників, характерних для інформаційної системи з заданими характеристиками і особливостями функціонування, виділяються на основі припущень про можливі цілі (мотивації) при реалізації загроз безпеці інформації цими порушниками.

На теперішній час відсутні роботи із застосування методів інтелектуального аналізу даних в задачах виявлення атак на локальні бездротові мережі. У зв'язку з цим виникає проблема вибору оптимального вектора ознак, специфічних для подій безпеки в бездротових мережах, які будуть використовуватися в ході класифікації даних подій. Задача розробки алгоритмічного та програмного забезпечення системи, що дозволяє автоматизувати процес виявлення бездротових атак на основі застосування сучасних методів інтелектуального аналізу параметрів мережевого трафіку, є актуальною.

Широке розповсюдження бездротових локальних мереж та їх застосування в корпоративних інформаційних системах призводить до необхідності приділяти активну увагу вирішенню притаманних їм проблем інформаційної безпеки. При цьому існуючі засоби захисту, в тому числі комерційні бездротові

системи виявлення атак, не забезпечують повноцінного захисту від зловмисної активності.

Проведений аналіз загроз і їх джерел та побудова їх моделей, дозволяють більш точно оцінювати безпеку мережевої активності і рівень довіри до її джерела. Запропоновані алгоритми виявлення атак в бездротовій мережі на основі застосування класифікованої моделі з використанням технологій інтелектуального аналізу даних. Аналіз алгоритмів дозволяє зробити висновок про можливість їх застосування в складі системи виявлення атак.

*д.т.н., проф. Жердєв М.К. (ВІТІ),
Савран В.О. (ВІКНУ)*

СПЕКТРАЛЬНИЙ МЕТОД ДІАГНОСТУВАННЯ ЦИФРОВИХ ПРИСТРОЇВ НА ОСНОВІ ЕНЕРГОДИНАМІЧНИХ ПЕРЕХІДНИХ ПРОЦЕСІВ В ШИНІ ЖИВЛЕННЯ

Організація автоматизації діагностування сучасних цифрових радіоелектронних пристроїв (ЦРП) є досить складним технічним завданням. Це передбачає необхідність пошуку і дослідження нових шляхів отримання, аналізу і обробки діагностичної інформації для прийняття рішення про технічний стан ЦРП із заданою достовірністю за допустимий час. Рішення таких завдань можливе за допомогою автоматизованих систем технічної діагностики (АСТД) ЦРП. Тому виникає необхідність розробки нових методів і засобів автоматизації отримання і обробки діагностичної інформації з використанням інформаційних технологій (ІТ), що дозволило б підвищити показники якості діагностування. Проведений аналіз можливостей існуючих АСТД показав, що вони не дозволяють оперативно виявляти дефекти в ЦРП. Для їх реалізації потрібні великі часові і матеріальні витрати. Основними недоліками таких систем, що знижують їх ефективність, є складність і висока ціна програмної і апаратної частини, необхідність доступу до великої кількості контрольних точок, складнощі при забезпеченні автоматизації ЦРП з елементами зовнішнього логічного управління, відсутність ефективних сучасних методів діагностування, великі витрати на підготовчому етапі при розробці АСТД. Існуючий методичний апарат отримання і обробки діагностичної інформації орієнтований на непродуктивний шлях розвитку. Тому розробка спектрального діагностичного методу для цифрових пристроїв на основі енергодинамічних перехідних процесів в шині живлення з метою забезпечення заданого коефіцієнта готовності ЦРП до застосування за призначенням при обмежених витратах на експлуатацію є важливим науково-практичним завданням. Сутність спектрального методу діагностування цифрових пристроїв полягає в тому, що при періодичному перемиканні логічних елементів в шині живлення виникають періодичні пачки енергодинамічних перехідних процесів, форма і число яких залежать від типу інтегральної мікросхеми і способу включення. Маючи дискретний спектр, вони можуть бути представлені у вигляді сукупності гармонійних складових, що відрізняються частотою, початковою фазою і

амплітудою. Експериментально доведено, що спектр енергодинамічних перехідних процесів має істотні відмінності від спектру сигналів, що входять в комплексний сигнал в шині живлення цифрових пристроїв. Тому цю інформацію можна використати в якості діагностичної. Перевага такого підходу до процесу діагностування над існуючими полягає в наступному: виключена необхідність використання великої кількості контрольних точок для визначення непрацездатних цифрових міросхем в ЦРП; спрощена обробка діагностичної інформації; підвищена достовірність діагностування; зменшений час діагностування ЦРП.

к.т.н., с.н.с. Жиров Г.Б. (ВІКНУ)

АЛГОРИТМ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ЗА РЕСУРСОМ СКЛАДНИХ РАДІОЕЛЕКТРОННИХ ОБ'ЄКТІВ

Експлуатація складних сучасних технічних об'єктів, таких як об'єкти радіоелектронної техніки (РЕТ), неможлива без якісно налагодженої системи технічного обслуговування та ремонту (ТОіР). Така система необхідна для забезпечення необхідного рівня надійності даних об'єктів.

Показники надійності та вартості експлуатації об'єктів РЕТ залежать, як від властивостей безвідмовності та ремонтпридатності самих об'єктів, так і від параметрів процесу проведення ТОіР. Для того, щоб мати можливість оптимізувати характеристики об'єкта (на етапі його розробки), а також параметри системи ТОіР, необхідно попередньо побудувати моделі, які встановлюють зв'язок між параметрами об'єкта, системами та прогнозованими показниками надійності та вартості експлуатації об'єкта РЕТ. Однією із стратегій проведення технічного обслуговування є стратегія технічного обслуговування за ресурсом (ТОР). При проведенні ТОР здійснюється контроль за поточним ресурсом об'єкта, і в разі, якщо залишковий ресурс знижується до деякого заданого граничного значення, проводиться технічне обслуговування.

На сьогоднішній час, відсутній вітчизняний програмний комплекс по розрахунку показників надійності складних радіоелектронних об'єктів з урахуванням різних стратегій ТОіР. Математичною основою такого програмного комплексу повинна бути імітаційна статистична модель самого об'єкту та системи ТОіР, як єдиного цілого. Для вирішення наведеної задачі необхідно розробити алгоритм моделювання процесу проведення технічного обслуговування за ресурсом, схема якого наведена на рис. 1.

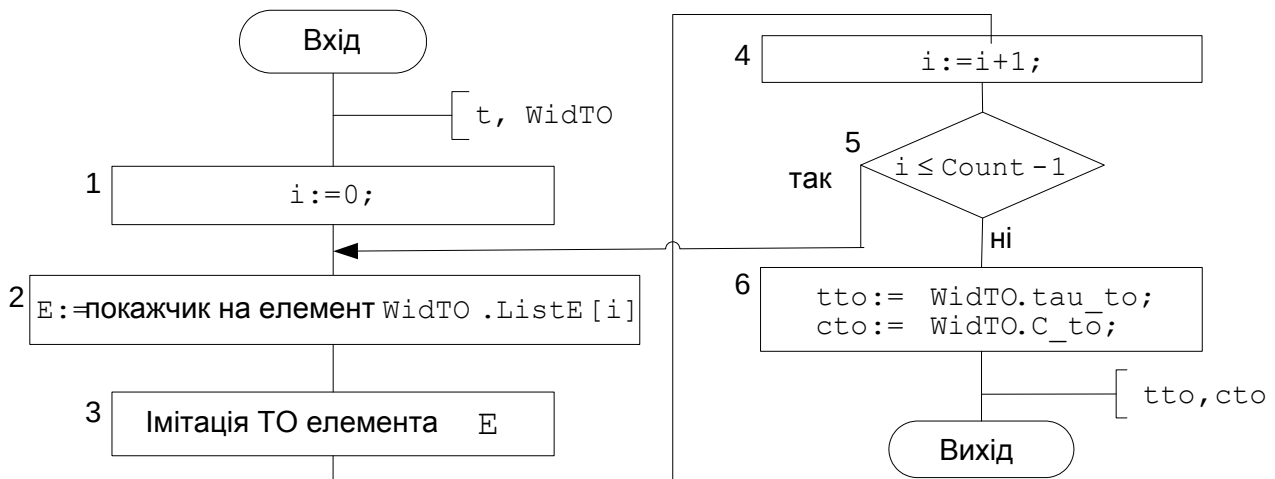

Рис. 1. Алгоритм моделювання технічного обслуговування за ресурсом

Розроблений алгоритм дозволить прогнозувати показники надійності і вартості експлуатації складного технічного об'єкта на етапі його проектування або модернізації.

*к.т.н., доц. Журавська І.М. (ЧНУ ім. Петра Могили),
д.т.н., проф. Мусієнко М.П. (ЧНУ ім. Петра Могили)*

МОБІЛЬНИЙ РЕЄСТРАТОР ЗАВАНТАЖЕННЯ/РОЗВАНТАЖЕННЯ ВЕЛИКОРОЗМІРНИХ ОБ'ЄКТІВ ВІЙСЬКОВО-ЦИВІЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Управління сучасними транспортними засобами військово-цивільного призначення, які здійснюють перевезення вантажів різних габаритів, ведеться за допомогою комп'ютеризованих систем. Велика кількість різноманітних параметрів обробляється автоматизованою системою та відображається на моніторах оператора або власника вантажів, або власника-перевізника.

Може виникнути необхідність незалежного отримання інформації про завантаження/розвантаження великорозмірних об'єктів військово-цивільного призначення. Детальна інформація про зазначені процеси необхідна для вжиття відповідних заходів щодо детального обліку вантажів, отриманих на відокремленому об'єкті при частковому розвантаженні з транспортного засобу, а також є однією з важливих умов безпечного вантажоперевезення в умовах впровадження у перевезення безпілотних апаратів (БПА).

Запропоновано метод реєстрації завантаження/розвантаження великорозмірних об'єктів військово-цивільного призначення, який реалізується за допомогою фотокамери мобільного пристрою. Кожен з пристроїв у режимі реального часу сканує отримане на його камеру bitmap-зображення та зберігає його у тимчасовому буфері. Щосекунди виконується попиксельне сканування кадрів, на підставі якого робиться висновок, чи відбувся рух перед реєстратором на відстані, що має не перевищувати три метри. Така відстань достатня для

розпізнавання руху вантажу, розмір якого відповідає розміру суховантажного контейнеру (2–13 м). При цьому роздільна здатність фотокамери може бути мінімальною з доступних у програмному забезпеченні мобільного пристрою.

Пристрої зв'язуються між собою через локальну Wi-Fi мережу, і шляхом передачі основної інформації через сокет відбувається real-time синхронізація даних із сервером. Дані розміром 4 біти (інформація про місце на засобі перевезення, з якого був вивантажений контейнер) далі екранізуються на екрані монітора (планшета, мобільного пристрою тощо) фахівця, зацікавленого у віддаленому обліку завантаження/розвантаження великорозмірних об'єктів.

Працездатність методу перевірена на прикладі реєстрації розвантаження судна-контейнеровоза (в межах дії Wi-Fi мережі, тобто до 300 м). Для цього датчики фіксації руху контейнерів, реалізовані на базі бюджетних Android-пристроїв, розташовуються напроти кожного портокрону вздовж борту контейнеровоза. Треба зазначити, що на відміну від існуючих методів реєстрації, вищезазначені мобільні пристрої не повинні бути закріплені безпосередньо на кожному контейнері. Такий підхід дозволяє здійснити незалежний від власника та перевізника вантажів облік великорозмірних об'єктів військово-цивільного призначення на місці розташування реєстратора.

*к.ф-м.н., доц. Загородній В.В. (ВІКНУ),
Левіщенко В.Є. (ВНУ ГШ ЗСУ),
Шевченко В.В. (ВІКНУ)*

НАНОКАРБОН-ПОЛІМЕРНІ КОМПОЗИТИ ДЛЯ ЗАХИСТУ ВІД ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ

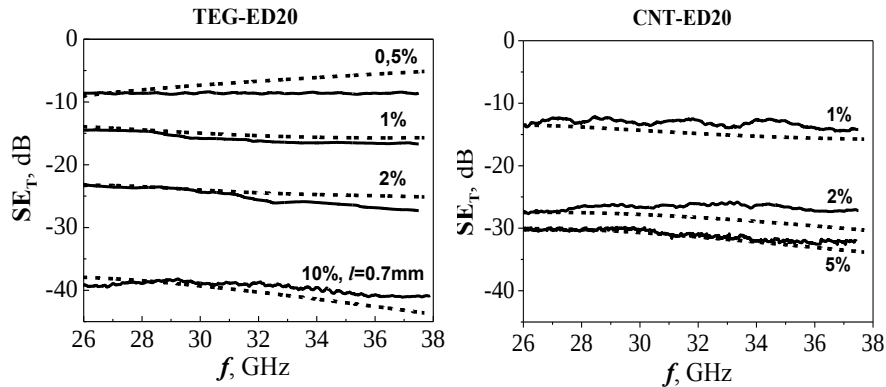
Сучасні засоби радіелектронної боротьби (РЕБ) активно використовуються з метою порушення функціонування, наприклад, комунікаційних та навігаційних систем, а електромагнітне випромінювання (ЕМВ) великої потужності може незворотно ушкоджувати електронне обладнання. Важливим завданням є розробка ефективного захисту від шкідливої дії радіовипромінювання, для чого, зазвичай, використовують метали та їх сплави. Проте, їм притаманні великий коефіцієнт відбиття і власна вага, а також відносно висока вартість.

Останнім часом розвивається новий клас широкосмугових поглиначів ЕМВ – композити з наноструктурованими провідними домішками, вбудованими у діелектричну матрицю. Зокрема, перспективним є використання структур на основі вуглецю, з яких особливі переваги мають, наприклад, карбонові нановолокна, нанотрубки (CNT), аерогелі та деякі інші об'єкти.

У цій роботі досліджений вплив морфології нанокарбонових компонентів композита на основі полімерної матриці на ефективність екранування ЕМВ

$$SE_T = -20\lg|e^{\gamma \cdot l}| - 20\lg \frac{(1+n)^2}{4|n|} - 20\lg \left| 1 - \frac{(1-n)^2}{(1+n)^2} \cdot e^{-2\gamma \cdot l} \right|, \quad \text{де } n -$$

комплексний показник заломлення середовища, γ – комплексна постійна поширення ЕМВ. Отримана висока ефективність екранування в тонкому шарі (1 мм) композитів із малим вмістом, зокрема, терморозширеного графіту (TEG) та CNT.

Створені матеріали, окрім зазначеної ефективності, характеризуються придатністю для використання як складові фарби або іншої рідини для нанесення захисних покриттів.

*к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ),
Коваль М.О. (ВІКНУ)*

СКЛАДНІСТЬ МОДЕЛЮВАННЯ СЕНСОРНИХ МЕРЕЖ В ЗОНАХ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Моделювання БСМ – це є заміна оригіналу деяким об'єктом, який дозволяє вивчати характеристики оригіналу з певним наближенням до реальності. Основною складністю при моделюванні БСМ є необхідність врахування різноманітних факторів. Наприклад, на кожному вузлі мережі встановлено свої оригінальні програмні засоби, варіантів яких може бути багато. Зокрема, багато вузлів існуючих бездротових сенсорних мереж працюють під керівництвом операційних систем, яких на сьогоднішній день є декілька. Це слід враховувати при моделюванні. Крім того, різні вузли в тій же самій мережі можуть виконувати різні функції. Не слід забувати, що мережі є безпроводними, і тому на їхню роботу можуть впливати різного типу перешкоди і завади, які ускладнюють передачу даних від одного вузла до іншого.

Як правило, БСМ для збору інформації в зонах спостереження використовують статичні сенсорні вузли. Однак, через динамічний характер подій в області, що досліджується, при використанні статичної БСМ можна зіткнутися з такими проблемами:

1. Початкове розгортання БСМ не може гарантувати повне покриття ділянки, яку потрібно дослідити, і зв'язність всієї мережі. Як правило, сенсори можуть бути розкидані у регіоні, що досліджується, літаком або роботом. Але, це не може гарантувати покриття всієї області і може виявитись, що область буде розділена на декілька не зв'язних підмереж, навіть якщо розкинута велика кількість вузлів. Крім того, динамічна зміна регіону і наявність перешкод робить цю проблему більш актуальною.

2. Сенсори, як правило, мають автономне живлення. Це може привести до виходу з ладу одного або декількох вузлів, що в свою чергу може привести до дірок в мережі. Крім того, ці вузли можуть порушити підключення до мережі. В умовах нестабільної ситуації в області, що досліджується, може бути складно або зарядити сенсори, або замінити старі сенсори на нові.

3. БСМ може бути потрібна для підтримки багатьох задач в різних умовах. Наприклад, для слідкування за об'єктом сенсори повинні бути розгорнуті вдовж лінії пересування цього об'єкту, а для прикордонного стеження сенсори повинні бути розташовані вдовж попередньо заданого периметру. Ці вимоги не можуть бути легко забезпечені за рахунок розгортання великої кількості вузлів, оскільки використання резервів на всі можливі комбінації місії не є економічно доцільним.

4. Для деяких задач потрібно залучити складні датчики. Наприклад, в військових проектах сенсори тиску можуть бути розміщені вздовж кордону для виявлення ворожого вторгнення. Однак, ці датчики можуть тільки повідомити про проходження, але не можуть описати, що проходить через них.

*к.т.н. Коломієць Р.О. (ЖДТУ),
Морозов Д.С. (ЖДТУ),
Грек О.В. (ЖДТУ)*

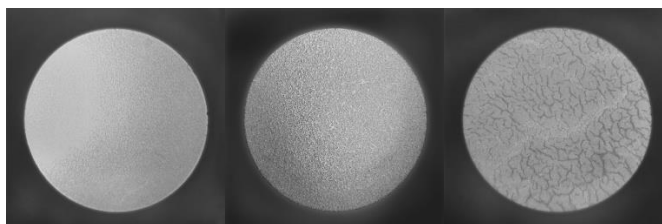
МЕТОД ПРИСКОРЕННЯ КОАГУЛЯЦІЇ КРОВІ ЗА ДОПОМОГОЮ ВИКОРИСТАННЯ ХОЛОДНОЇ ПЛАЗМИ

Лікування живих тканин холодною атмосферною плазмою стає популярною темою сучасної фізики та медичних наук. Плазма здатна до бактеріальної інактивації та модифікації тканин без запалення, що робить її привабливим засобом для стерилізації ран та стимуляції їх загоєння. Доведено, що вплив холодною плазмою може зупинити кровотечу, в тому числі при великій площі, криволінійній поверхні рани або рани з ускладненим доступом до неї, а також має яскраво виражену бактерицидну дію при відсутності термального ураження тканин. Особливості впливу холодної атмосферної плазми на живу тканину дозволяють використовувати її для пришвидшення регенерації тканин після складних опіків з різними ускладненнями (інфекції, нагноєння тощо).

Метою дослідження є вивчення нового способу стерилізації живих тканин та згортання крові, який може бути застосований безпосередньо до живої тканини без пошкодження або болю. Ця технологія у майбутньому передбачає широкий

спектр застосування: в лікарнях, на полі бою та реабілітаційних закладах. Коагуляція крові за допомогою холодної плазми є не лише більш екологічним методом, ніж більшість сучасних технологій, але також є менш руйнівною для людських тканин в порівнянні з іншими електричними методами.

У проведеному досліді краплина крові, яку брали у здорового донора та залишали на предметному склі, коагулювала сама по собі протягом приблизно 15 хвилин, тоді як аналогічна крапля, що оброблювалася протягом 15 с за допомогою генератора холодної плазми коагулювала в межах 1 хв.

а) б) в)
Рис. 1. Досліджувані зразки крові

На рисунку 1 зображено 3 краплі крові. Рис. 1, а показує стан крові до початку дослідження, на рис. 1, б) показано краплю крові, яка не піддавалася впливу потоку холодної плазми, фото зроблено після 1 хв знаходження краплі на предметному склі. На рис 1, в зображено краплю крові, яка згорнулася за 1хв при впливі генератора холодної плазми. Також, на рисунках чітко видно процес відокремлення ниток фібрину та самого згортання.

Кононова І.В. (ВІТІ)

ОЦІНКА ВПЛИВУ ЗБОЇВ НА НАДІЙНІСТЬ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОГО ОБЛАДНАННЯ МЕРЕЖ ЗВ'ЯЗКУ

Суттєвою особливістю сучасних мереж зв'язку з точки зору надійності є те, що в них поряд з надійністю телекомунікаційного обладнання (ТЛКО) та надійністю інфраструктури мережі зв'язку, з'являється нове джерело відмов – збої у роботі протоколів маршрутизації і у програмному забезпеченні телекомунікаційного обладнання мереж зв'язку (маршрутизатори, комутатори, концентратори та інше).

Протоколи маршрутизації дуже чутливі до помилок конфігурування. При цьому, у звіті Проблемної групи з NGN Консультативного комітету зі зв'язку для національної безпеки при Президентів США, звертається увага, що в силу особливостей роботи протоколів маршрутизації такі порушення можуть розповсюджуватися у мережі зв'язку лавиноподібно.

Помилки у програмному забезпеченні ТЛКО також суттєво впливають на надійність функціонування мережі в цілому. Основними причинами, які викликають порушення нормального функціонування програми, є помилки, що

скриті у самій програмі; спотворення вхідної інформації, яка підлягає обробці; неправильні дії користувача. В загальному випадку критеріями відмови програмного забезпечення необхідно вважати припинення функціонування програми (спотворення нормального ходу її виконання, зациклення) на час, що перевищує допустиме значення t_d або на час, що не перевищує допустиме значення t_d , але з втратою усіх або частини оброблювальних даних чи з необхідним перезавантаженням ЕОМ, на якій функціонує програмне забезпечення.

Наведені вище критерії відмов призводять до необхідності аналізу часових характеристик функціонування програми і динамічних характеристик ТЛКО, отриманих у ході функціонування програмного забезпечення. Граничний час відновлення (допустимий час відновлення t_d) працездатного стану системи, при перевищенні якого необхідно фіксувати відмову (зрив функціонування), близький до періоду вирішення задач для підготовки інформації (даних) відповідного ТЛКО. Таким чином, для будь-якого ТЛКО існує допустимий час відсутності даних від програми, при якому його характеристики знаходяться у допустимих межах. Виходячи з цього часу, можна встановити границі часової зони, яка розділяє працездатний та непрацездатний стан програмного забезпечення і дозволяє використовувати ці границі в якості критерію відмов (зривів функціонування).

Таким чином, проведений аналіз впливу збоїв на надійність ТЛКО мереж зв'язку показав, що ігнорування збоїв програмного забезпечення ТЛКО може призвести до суттєвих втрат часових та людського ресурсів. Тому при оцінці показників надійності сучасних мереж зв'язку необхідно враховувати не тільки стійкі відмови, а і збої у роботі протоколів маршрутизації та в програмному забезпеченні телекомунікаційного обладнання.

к.ф.-м.н., доц. Крапивный Ю.Н. (ОНУ)

МОДЕЛИРОВАНИЕ УСТРОЙСТВ С ПРОТОКОЛОМ CANOPEN В СЕТИ ETHERNET С TCP/IP

Одна из архитектурных топологий распределённой управляющей системы заключается в использовании промышленной CAN-сети (Controller Area Network) с устройствами, поддерживающими протокол CANopen. Как правило, присутствует одно MASTER-устройство и несколько SLAVE-устройств.

Разработка и отладка приложений для такой архитектуры требует наличия всех аппаратных составляющих системы – начиная от самой физической среды передачи данных с CANopen-устройствами, заканчивая MASTER-устройством с контроллером, обеспечивающим интерфейс с CAN-сетью. Это создаёт трудности в разработке, так как ограничивает степень свободы разработчиков рамками физической архитектуры системы.

Предлагается отладочная архитектура распределённой управляющей системы, модель которой представлена на рис.1

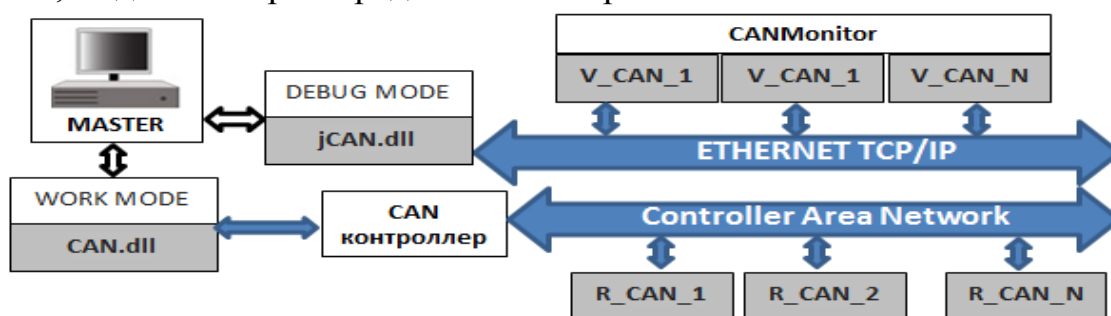

Рис 1. Отладочная архитектура распределённой управляющей системы

Здесь MASTER-устройство взаимодействует с SLAVE-устройствами через сеть Ethernet с TCP/IP, а роль реальных SLAVE-устройств (R_CAN) в этой архитектуре выполняют программные виртуальные устройства (V_CAN). Для эмуляции CAN-устройств разработано адаптируемое ПО CANMonitor, обеспечивающее гибкую настройку для создания словаря объектов моделируемого устройства с протоколом CANopen. Библиотека jCAN.dll реализует обмен сообщениями CAN DATA FRAME (фрейм данных) между MASTER и SLAVE.

Такая архитектура позволяет вести коллективную разработку и отладку ПО системы в любой ЛВС Ethernet и, даже на единственном локальном компьютере.

К недостаткам модели следует, безусловно, отнести то, что невозможно обеспечить полное тестирование элементов жёсткого реального времени ПО управляющей системы. Однако функциональные возможности вполне могут быть проверены и отлажены.

*т.н., доц. Красильников С.Р. (ХмНУ),
Баніт Б.Б. (ХмНУ),
Ленков О.С. (CPS)*

МЕХАНІЗМИ ІНТЕРНЕТ МАРКЕТИНГУ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОГО РІВНЯ

Прикладом використання у сучасній економіці України інноваційних технологій є впровадження комплексу Інтернет-маркетингу. Серед напрямків мережевого маркетингу називають такі: розміщення інформації в каталогах інтернет-ресурсів; реєстрація в пошукових системах; банерні покази; організація рейтингу; дошки оголошень і форуми; Email-маркетинг; контекстний маркетинг, обмін посиланнями; партнерські програми; спонсорство.

Інтернет-каталог є тематичним рубрикатором, що використовує спадну навігаційну ієрархію. Пошукові системи, так само, як каталоги, видають за

запитом користувача список ресурсів і мають власний рубрикатор. Різниця полягає в тому, що каталоги ведуть пошук інформації тільки в межах своєї внутрішньої бази даних, а пошукові системи - по всьому Інтернету.

Банерні покази є статичним або анімованим графічним зображенням зі встановленим на нього посиланням, що веде на той чи інший ресурс Інтернету.

Рейтингові служби - це сервіс, який надає статистичну інформацію по вашому ресурсу. Більшість інтернет-каталогів дають можливість власникам сайтів внести свій ресурс у спільний або тематичний рейтинг.

Електронні дошки оголошень і форуми є місцем в Інтернеті, де можна залишити інформацію маркетингового характеру. Розміщення маркетингової інформації на дошках оголошень і форумах має ряд переваг: дана послуга безкоштовна, можливо регулярне оновлення інформації, матеріал може бути розміщений необхідне число раз і в різних рубриках.

Email-маркетинг є ефективним механізмом інтернет-маркетингу для просування товарів і послуг в Інтернеті, т.д.

Контекстний маркетинг - новий механізм інтернет-маркетингу. На певних сайтах, що мають пошуковий механізм, за запитом користувача видаються тільки ті рекламні оголошення, які задовольняють умову пошуку.

Обмін посиланнями здійснюється на договірній безкоштовній основі між схожими за тематикою Web-сайтами.

Партнерська програма діє подібно системі обміну банерами і має на увазі розміщення на корпоративному сайті маркетингових повідомлень компаній-партнерів з відповідними посиланнями.

Спонсорські акції в Інтернеті відкривають великі можливості з проведення іміджевого маркетингу. Механізм фінансової підтримки подібної акції є аналогічним процесу спонсорування відповідно до наступної бізнес-моделі.

Отже, перераховані механізми інтернет-маркетингу вирішують важливе завдання залучення відвідувачів на корпоративний сайт. Потребує подальшого дослідження систематизація інструментів Інтернет-маркетингу з урахуванням переваг, що отримують підпротемці при практичному їх використанні.

*к.т.н., доц. Красильников С.Р. (ХмНУ),
Прухніцький В.І. (ХмНУ)*

ВЛАСТИВОСТІ СИСТЕМИ ЛЮДСЬКОГО ЗОРУ, ЩО ВРАХОВУЮТЬСЯ ПРИ РОЗРОБЦІ АЛГОРИТМІВ МАРКУВАННЯ ЗОБРАЖЕНЬ

Для забезпечення авторських прав на зображення, аудіо і відеозаписи часто використовують встановлення в об'єкт, що захищається, невидимих міток. Один із способів для маркування зображень є використання системи людського зору (СЛЗ).

Властивості СЛЗ можна розділити на дві групи: низькорівневі ("фізіологічні") і високорівневі ("психофізіологічні"). До середини 90-х років враховувалися, як правило, низькорівневі властивості зору. В останні роки

намітилася тенденція побудови стегаалгоритму з урахуванням і високорівневих характеристик СЛЗ.

Розрізняють три найбільш важливих низькорівневих властивості, що впливають на помітність стороннього шуму в зображенні: чутливість до зміни яскравості зображення, частотна чутливість і ефект маскування.

Чутливість до зміни яскравості можна визначити наступним чином. Випробуваному показують деяку однотонну картинку. Після того, як око адаптувалося до її освітленості, поступово змінюють яскравість навколо центральної плями. Зміну освітленості продовжують до тих пір, поки вона не буде виявленою.

Частотна чутливість або чутливість до шуму. Це пов'язано з нерівномірністю амплітудно - частотної характеристики системи зору людини. Експериментально її можна визначити за допомогою того ж дослідження, що і при чутливості яскравості, але при цьому в центральній плямі змінюють просторові частоти до тих пір, поки зміни не стануть помітними.

Елементи СЛЗ поділяють відеосигнал на окремі компоненти. Кожна складова збуджує нервові закінчення ока через ряд підканалів. Виділені оком компоненти мають різні просторові і частотні характеристики, а також різну орієнтацію (горизонтальну, вертикальну, діагональну). У разі одночасного впливу на око двох компонентів з подібними характеристиками порушуються одні і ті ж підканали. Це призводить до ефекту маскування, що полягає в збільшенні порога виявлення відеосигналу в присутності іншого сигналу. Найбільш сильно ефект маскування проявляється, коли обидва сигнали мають однакову орієнтацію. Відомий також і вираз для визначення порогу маскування на основі відомої яскравої чутливості, що дозволяє знайти метрику спотворення зображення, що враховує властивості СЛЗ.

Отже, проаналізовано особливості системи зору людини та визначено області зображень, найбільш чутливі до сприйняття. Знання особливостей перетворень, які використовуються в сучасних стандартах стиснення і особливості СЛЗ забезпечують можливість розробки алгоритмів маркування зображень за допомогою цифрових знаків.

*д.ф.-м.н., проф. Лепіх Я.І.
(МННФТЦ при ОНУ імені І.І. Мечникова)*

ВИКОРИСТАННЯ ШАРУВАТИХ СТРУКТУР ДЛЯ ПОЛІПШЕННЯ ХАРАКТЕРИСТИК ПРИСТРОЇВ НА ПОВЕРХНЕВИХ АКУСТИЧНИХ ХВИЛЯХ

Характеристики пристроїв на (поверхневих акустичних хвилях) ПАХ, у яких перетворення здійснюється зустрічно-штирьовими перетворювачами (ЗШП), нанесеними на поверхню п'єзоелектричного звукопроводу, визначаються в основному електрофізичними параметрами (ЕФП) п'єзозвукопроводу і конструкцією ЗШП.

Умови на робочій поверхні звукопроводу є граничними при вирішенні хвильового рівняння для ПАХ.

З цього випливає, що теоретично завжди варто враховувати компоненти механічної напруженості і зсуву на поверхні звукопроводу.

Практично ж це означає, що в деяких випадках наявність напруги на поверхні звукопроводу, тобто коли поверхня не може вважатися вільною, призводить або до зміни характеристик ПАХ і, як наслідок, робочих характеристик пристрою на ПАХ, або до виродження одного типу ПАХ в інший.

Однак таке перетворення типів хвиль стає помітним тільки при визначених співвідношеннях геометричних (товщини шаруючи h і довжини хвилі λ) і механічних (акустичних) параметрів. Зокрема, при $h/\lambda \ll 1$ ефект виродження одного типу ПАХ (у даному випадку хвилі Лява) відсутній.

З метою поліпшення основних характеристик пристроїв на ПАХ і підвищення їхньої надійності нами використовувалася плівка нітриду алюмінію (AlN) що наноситься на робочу поверхню звукопроводу методом магнетронного розпилення.

У нашому випадку використовувалася плівка AlN з $h \leq 1$ мкм.

Ця умова дозволяє використовувати шаруваті структури на поверхні звукопроводу в пристроях на ПАХ різного призначення, що працюють з використанням хвилі Релея в широкому діапазоні частот. Наприклад, пристрою із шаруватими п'єзонпівпровідниковими перетворювачами (ZnO , AlN тощо.) на п'єзоелектричних звукопроводах, пристрою з хвилеводними структурами. Наявність плівки нітриду алюмінію на поверхні звукопроводу поліпшує електричні характеристики пристрою за рахунок локалізації енергії ПАХ в області між ЗШП унаслідок прояву хвилеводного ефекту, що лежить в основі роботи цілого класу пристроїв на ПАХ.

Зазначимо, що призначенням плівки AlN є також захист робочої поверхні звукопроводу і ЗШП від забруднення і механічних ушкоджень, забезпечення технологічності при збірці пристрою, а основні вимоги до неї – рівномірність товщини по поверхні, що досягається без уживання спеціальних заходів на серійних установках напилювання 5 % на підкладках розміром 60x48 мм.

*к.т.н., доц. Лещенко О.І. (ОДАТРА),
Бондаренко Г.С. (ОДАТРА),
Пенязенко В.І. (ОДАТРА)*

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДИЧНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

На даний момент часу медичні інформаційні системи (МІС) не є чимось інноваційним. Велика кількість комерційних і некомерційних продуктів, представлено на ринку. Такі системи широко застосовуються в клініках США, Швейцарії, Франції, Німеччини, Канади та ін. І не є секретом, що такі

розробки ведуться і в нашій країні і навіть мають місце спроби їх впровадження. Однак все це має різні переваги і недоліки, а також створює проблеми загального характеру. Тому вважаємо актуальним і правильним ведення широкого аналізу проблем і розробки пропозицій зі створення МІС в нашій країні.

Скористаємося відкритими джерелами і Європейськими стандартами. Electronic Health Record (EHR), or Electronic Medical Record (EMR) - електронні записи життєдіяльності або електронні медичні записи. Все це являє собою сукупність систематизованої і структурованої медичної інформації про пацієнтів, що зберігається в цифровому вигляді. Така інформація містить у собі всі необхідні для лікаря дані. Вся ця інформація повинна мати можливість швидкого доступу і може бути передана різноманітними способами комунікації. Системи EHR і EMR призначені для довготривалого зберігання і обробки інформації. Першими запровадив таку систему уряд Німеччини з 2011 року. На нашому ринку є програмно-апаратні продукти, що вже знаходять застосування, але тільки комерційні: "Доктор Елекс", "Емсимед", "Meditex", "Central", "УниМед". Головна проблема всіх цих продуктів - близька до нуля уніфікація. Існуючий стандарт HL7 має вже третю редакцію і немало супутніх стандартів. Наступним бар'єром є те, що вся інформація про стандарти знаходиться у відкритому доступі, а програмні продукти є повністю комерційними. Саме це і призводить до проблеми сумісності і практично нульовій можливості її налагодження через утримання високих комерційних інтересів її творців, також важливими є ціни і умови надання послуг споживачам. Принципи роботи подібних систем повинні бути узаконені і систематизовані на державному рівні.

Кращі справи з системою eHealth. Однак і тут теж є багато неприємних деталей. З проведеного аналізу головним можна вважати відсутність аналогів такого рішення як Emergency medical services (pre-hospital care). Це система швидкої медичної допомоги незалежно від прописки і розташування пацієнта. На першому місці тут стоїть право екстреного доступу.

Висновки. Характер проблем в даний момент досить простий. Умови роботи медичних установ повинні бути зміненими. Виходячи зі стандартів HL7, повинні бути задані жорсткі вимоги до всіх медичних установ, як приватних, так і державних, а головним пунктом повинна бути необхідність державного контролю та можливість міграції інформації в непередбачених випадках для забезпечення всебічної медичної безпеки людини.

*к.т.н., доц. Лещенко О.І. (ОДАТРА),
Притуляк Е.М. (ОДАТРА),
Лещенко К.О. (ОНПУ ІКС)*

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ ПОКРАЩЕННЯ ХАРАКТЕРИСТИК ДАТЧИКІВ ВІБРАЦІЇ ТА ШУМІВ

Здійснюючи контроль за роботою апаратури та технічних пристроїв, перевіряючи їх на надійність і міцність, важливу роль відводять вибору параметрів датчиків вібрації та шумів, що використовуються відповідними інформаційно-вимірювальними системами (ІВС). Найбільш актуально це питання піднімається при випробуваннях в екстремальних умовах, коли первинні перетворювачі вимірювальних датчиків працюють на межі своїх характеристик і похибки вимірювань найбільші.

Актуальними є дослідження з розробки нових конструкцій ІВС, що забезпечує отримання більш високоефективних датчиків, які представляють стабільно достовірну вимірювальну інформацію про стан і працездатність складних технічних об'єктів. Із налагодження ІВС витікає необхідність дослідження та визначення параметрів первинних перетворювачів, для пере. При цьому досліджувалися амплітуда та частота вібрацій та шумів. До списку основних параметрів слід віднести чутливість та інерційність. Попередні дослідження були проведені у середовищі MatLAB і дали позитивні результати. Математичні функції перетворення описані в роботах раніше. З метою розширення можливостей використовуються електронні системи, що базуються на інструментах з можливістю проектування – Arduino. Arduino – це електронний пристрій для розробки та проектування електронних схемних рішень, які надають більше можливості взаємодії з навколишніми датчиками та дозволяють проводити накопичування, передачу та обробку їх даних. Електронні пристрої Arduino можна використовувати як ІВС для приймання сигналів від різних цифрових і аналогових датчиків, які можуть бути підключені до нього, а також для управління різними виконавчими пристроями або окремими інтелектуальними датчиками. Проекти пристроїв, які засновані на Arduino, можуть працювати самостійно або взаємодіяти з програмним забезпеченням на комп'ютері. Програмне забезпечення Arduino працює під різними оперативними системами. Середовище програмування Arduino достатньо просте і зрозуміле та підходить для користувачів будь-якого рівня.

Висновки. Зменшення вібрації та рівня шуму машин і виробничого обладнання, оздоровлення праці і побуту людей набувають все більшого значення. Проблеми, пов'язані з оцінками вібрації та шуму, стосуються встановлення їх допустимих рівнів впливу на людину. При дослідженні датчиків для проведення вібраційних випробувань доцільно використовувати інформаційно-вимірювальні системи з використанням програмованих логічних контролерів, що дозволяє здійснювати контроль та корегувати параметри перетворювачів на межі характеристик. Все це дає можливість розробки універсальних модулів, які можна використовувати окремо як будь-яку ІВС, так і сполучати з іншими системами.

*д.т.н., проф. Ленков С.В. (ВІКНУ),
к.т.н., доц. Бойчук В.О. (ХмНУ),
Мазур П.П. (ХмНУ)*

ПРО НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ

Інтелектуальні системи управління (ІСУ) – це системи здатні аналізувати і розпізнавати зміни в об'єкті управління і зовнішньому середовищі, що діють на об'єкт, прогнозувати поведінку, як керованого об'єкта, так і системи управління, робити висновки на основі узагальнень, порівнянь, аналізу і синтезу і на їх основі виробляти керуючі впливи. Також вони здатні навчатися протягом свого функціонування і використовувати старі знання в нових ситуаціях ІСУ, зазвичай, розрізняються концепціями, закладеними в них.

Перший клас систем – це системи, що працюють з формалізованими знаннями людини, так звані продукційними моделями знань. До них відносяться експертні системи і системи, засновані на нечіткій логіці.

Другий клас – системи, що здатні дублювати прийоми навчання людини на основі реалізації моделі мозку. Наприклад, штучні нейронні мережі (НМ).

Необхідно зазначити, що в людському мозку немає такого ділення, тобто всі операції виконують НМ, також спеціальні нейрони слугують виконавчими механізмами для реалізації керуючих впливів.

Однак сучасні штучні НМ поки що не здатні імітувати мислення і виконують переважно задачу класифікації, тобто імітують роботу ділянок людського мозку в дуже обмеженому обсязі.

Перше завдання реалізувати роздуми і висновки на штучних НМ, які були б інтегровані з сенсорами. Друга задача в інтелектуальних системах управління - це вироблення складних керуючих впливів.

Мотонейрони запускають скорочення м'язів за рахунок виділення ацетилхоліну. Керування виконується багатьма центрами і в спинному та головному мозку.

Рухи можуть бути рефлексорні, локомоторні, довільні та автоматизовані. Рефлексорні рухи - реакція на якийсь стимул.

Локомотивні рухи, пов'язані з ритмічним згинання та розгинання кінцівок, які дозволяють плавати, ходити, бігати тощо.

Довільні рухи генерує кора великих півкуль. Вибором поведінкової програми займається передня частина лобової частки, так звана префронтальна кора.

Ці рухи забирають у кори великих півкуль занадто багато ресурсів. В цьому випадку при постійних повторях одних і тих довільних рухів реалізується четвертий тип рухів - автоматизований. При повторі довільних рухів мозочок і базальні ганглії запам'ятовують параметри цих рухів і починають спочатку допомагати корі великих півкуль, а потім її і підміняють.

МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПАСНИМИ ЧАСТИНАМИ, ІНСТРУМЕНТОМ ТА ПРИЛАДАМИ СКЛАДНИХ ОБ'ЄКТІВ ТЕХНІКИ ТА ЇХ УГРУПУВАНЬ

Забезпечення процесів технічного обслуговування і ремонту будь-якої техніки потребує існування відлагодженої та ефективної системи забезпечення запасними частинами, інструментом і приладами (ЗІП). Інструменти та прилади використовуються при діагностуванні параметрів і станів об'єктів, виявлення причин відмов та дефектних (відмовивших) складових, об'єктів нижчого порядку та елементів. Запасні частини – для заміни виявлених дефектних та відмовивших складових. Після чого процедура діагностики повторюється.

В такій системі є три різновиди комплексів ЗІП: ЗІП-0 комплект, що надається кожному об'єкту, ЗІП-1 – для групи об'єктів на складі дислокації угруповання та ЗІП-2 як невичерпне джерело постачання на центральних базах та арсеналах.

В загальному вигляді задачу оптимізації ЗІП визначаємо у такому вигляді:

$$T_{\Pi}(P_{\text{об}}, P_{\text{зип}}^*) \leq T_{\Pi}^{\text{тр}};$$
$$C_{\text{э}}(P_{\text{об}}, P_{\text{зип}}^*) = \min_{P_{\text{зип}}} C_{\text{э}}(P_{\text{об}}, P_{\text{зип}}),$$

де T_0 – середнє напрацювання на відмову об'єкта; T_{Π} – середній час простою в непрацездатному стані; $C_{\text{э}}$ – питома вартість експлуатації об'єкта; $T_{\Pi}^{\text{тр}}$ – задане необхідне значення допустимого часу простою; $P_{\text{об}}$ – параметри об'єктів техніки, для яких призначається система ЗІП; $P_{\text{зип}}^*$ – шукані оптимальні значення параметрів системи забезпечення ЗІП.

Вирішення задачі створення ефективності системи забезпечення ЗІПом потребує виведення залежності цільових функцій T_{Π} та $C_{\text{э}}$ від відповідних конкретних параметрів технічного обслуговування та ремонту. Для визначення цих залежностей побудована відповідна математична модель. Середній час простою T_{Π} можна представити таким чином:

$$T_{\Pi}(P_{\text{об}}, P_{\text{зип}}) = T_{\text{в}}(P_{\text{об}}) + T_{\text{ож зип}}(P_{\text{об}}, P_{\text{зип}}),$$

де $T_{\text{в}}(P_{\text{об}})$ – середній час відновлення об'єктів; $T_{\text{ож зип}}(P_{\text{об}}, P_{\text{зип}})$ – середній час очікування доставки справного елемента з ЗІП.

В доповіді представлені математичні моделі та процедура методики системи забезпечення ЗІП.

БАГАТОПОРОГОВИЙ ПРИСТРІЙ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЛОГІЧНО-АРИФМЕТИЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ БАГАТОЗНАЧНИХ СИСТЕМ ЧИСЛЕННЯ

Перспективним напрямком розвитку обчислювальної техніки є використання багатозначних систем числення, що дозволяє зробити недвійкову обчислювальну систему більш досконалим математико-логічним інструментом ніж двійкову. Одна з перешкод на цьому шляху полягає у відсутності багатозначних логічних елементів, реалізованих на сучасній технологічній основі. В дослідженні пропонується структура багатопорогового елемента багатозначної логіки зі збільшеною кількістю порогів (рівнів) (рис. 1), де 1 –

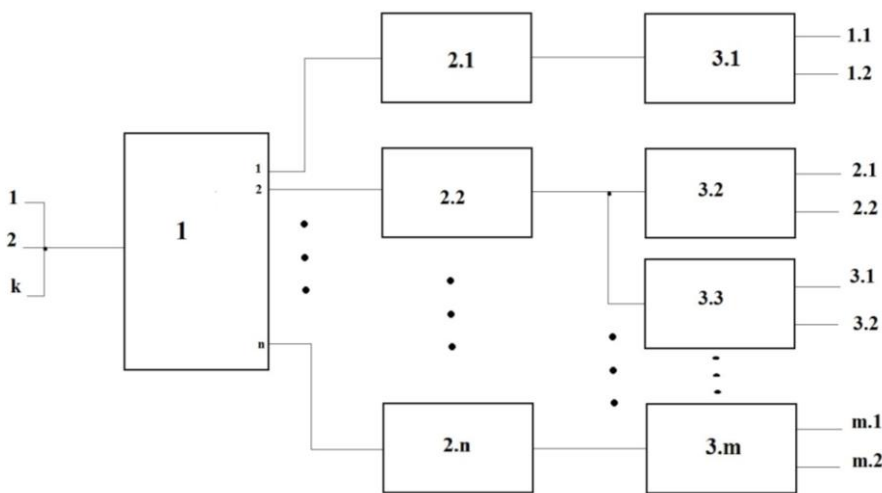

Рис. 1. Структура багатопорогового пристрою багатозначної логіки

блок формування порогів (БФП), 2.1...2.n – емітерні повторювачі (ЕП), 3.1...3.m – струмові перемикачі (СП).

На БФП поступають k дискретних струмових сигналів I_j з попередніх елементів. Вони можуть приймати одне з типових значень (наприклад,

для двійкової логіки таких значень буде два: $I_j = +1$, $I_j = 0$; для трійкової симетричної системи таких значень буде три: $I_j = +1$, $I_j = 0$, $I_j = -1$).

БФП формує необхідну кількість порогів n . Його n виходів з'єднуються з входами ЕП 2.1...2.n. В залежності від результату додавання вхідних струмів $\sum I_j$ активується частка виходів БФП, і відповідні їм ЕП. Активні ЕП формують сигнали на підключених до них СП 3.1...3.m. В залежності від вхідного сигналу кожний СП формує стандартний струм I_ϕ на одному зі своїх двох виходів.

Виходи струмових перемикачів можуть об'єднуватися у довільних комбінаціях для формування необхідної логіки функціонування багатопорогового елемента багатозначної логіки.

У роботі досліджено побудову логічних і арифметичних пристроїв для трійкової, трійкової симетричної та чотирьохзначної систем числення. Отримані структури є набагато простішими, ніж існуючі аналоги і можуть бути використаними в обчислювальній техніці, системах управління та прийняття рішень, системах подвійного призначення.

ОЦІНКА НАДІЙНОСТІ ГЕТЕРОГЕННИХ МЕРЕЖ В УМОВАХ КІБЕРАТАК ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕОРІЇ ПЕРКОЛЯЦІЇ

В сучасних умовах гібридної війни, бойові дії перемістились у інформаційний простір, оскільки вже 90% інформаційного простору знаходиться у кіберпросторі. Тому частіше об'єктами атак стають сервери, сайти. На всіх рівнях, від програмного до технічного, постійно здійснюється пошук рішення задачі з підвищення стійкості гетерогенних (комп'ютерних) мереж. На даний час найпоширенішим способом кібератак є DDoS атаки, тому виникає завдання створення ефективної протидії та забезпечення стабільної роботи мережі в умовах кібернебезпеки.

Перколяція – це наука про впорядковані структури об'єктів в неупорядкованих середовищах. Це надає широкі можливості з дослідження та створення нових форм та методів побудови комп'ютерних мереж в структурі глобальної мережі.

Наприклад, впорядкована структура – це визначені вузли та з'єднання проміж ними в мережі Інтернет, які забезпечують функціонування деякої електронної системи як варіанта для проведення розподілених командно-штабних навчань з використанням засобів імітаційного моделювання.

Надійність гетерогенної мережі – це здатність мережі виконувати свої функції при деструктивній дії на неї. Ці дії можуть бути: DDoS-атака, фізичне видалення вузлів мережі, велике навантаження на ділянки мережі.

Окремі сегменти Інтернет, з'єднані в точки обміну трафіком, створюють опорні канали. Можна констатувати, що сьогодні саме існування нашої цивілізації вже багато в чому залежить від зв'язності цієї мережі. Моделювання атак, тобто розривів окремих зв'язків або видалення окремих, як показують розрахунки, далеко не всіх вузлів може порушити таку зв'язність, що у подальшому дає великі шанси кібертерористам. Знаходження "слабких" ділянок глобальної мережі, проектування резервних вузлів і каналів вимагають точних розрахунків на базі теорії перколяції.

Слід зазначити, що вище весь час мова йшла про вирізання (вимикання, ... руйнування) вузлів з ймовірністю "Р" випадковим чином. У той же час можливо вирізати вузли, як в стандартній перколяційній задачі, так в інших типах складних мереж, цілеспрямованим чином, вибираючи такі вузли, під час вирізання яких мережа руйнується максимально швидко. В мережі Інтернет таке спрямоване виведення з ладу вузлів (серверів) називається "запланована атака". Під виведенням з ладу вузлів розуміється виведення сервера з його працездатного стану, наприклад, шляхом DDoS-атаки або атаки спрямованої на переповнення буфера. При цьому виведення з ладу близько 1% цілеспрямованих вузлів зменшує продуктивність мережі Інтернет вдвічі.

На жаль, не існує єдиної математичної методики розрахунку "перколяційного кластеру" – порогового значення, при якому мережа стрибкоподібно змінює свій стан. В більшості випадків такі значення обчислюються шляхом моделювання.

У результаті проведеного аналізу та тестового математичного моделювання зв'язків мережі, було отримано підтвердження ефективності застосування теорії перколяції для оцінювання надійності гетерогенної мережі.

Отримані результати доцільно використовувати для удосконалення існуючих та розробки нових методик побудови перспективних інформаційно-телекомунікаційних мереж, а також для забезпечення інформаційних процесів із заданим рівнем стійкості в умовах кібератак.

*к.т.н., с.н.с. Мірошніченко О.В. (ВІКНУ),
Савран В.О. (ВІКНУ),
Бадрук О.О. (ВІКНУ)*

МЕТОДИКА ПОБУДОВИ ДІАГНОСТИЧНОЇ МОДЕЛІ УЗАГАЛЬНЕНОГО МОДУЛЯ ЦИФРОВИХ ПРИСТРОЇВ НА ОСНОВІ ВДОСКОНАЛЕНОГО ЕНЕРГОДИНАМІЧНОГО СПЕКТРАЛЬНОГО МЕТОДУ

Побудова високоефективних автоматизованих систем технічного діагностування (АСТД) цифрових пристроїв (ЦП) в сучасних умовах вимагає розробки нових методів діагностування. Це обумовлено високою складністю ЦП, дефіцитом часу на прийняття рішення при проведенні технічного діагностування. Перспективними напрямками наукових досліджень в даній області є розробка інформаційних технологій для обробки отриманої діагностичної інформації (ДІ) на основі вдосконаленого спектрального енергодинамічного методу діагностування, який використовує як діагностичні параметри (ДП) енергодинамічні перехідні процеси в шині живлення ЦП. Успішне рішення задачі діагностування ЦП залежить від адекватності діагностичної моделі, методики побудови тестових діянь (ТД) і методу діагностування. Таким чином, розробка діагностичної моделі (ДМ) узагальненого модуля ЦП для вдосконаленого спектрального методу на основі перехідних процесів в шині живлення з метою забезпечення заданого коефіцієнта готовності ЦП при обмежених витратах на експлуатацію є важливим актуальним науковим завданням. Складна організація внутрішньої структури ЦП, випадковий характер виникнення дефектів, велике число можливих вихідних реакцій (ВР) і діагностичних параметрів (ДП) в часовій і частотній областях, отримані в результаті перемикавання логічного елемента (ЛЕ) цифрових пристроїв, дають можливість стверджувати наступне: кожен дефект має унікальну, властиву тільки йому ТД, ВР і ДП. Такий підхід дозволяє використовувати параметри імпульсів енергодинамічних перехідних процесів в шині живлення ЦП для їх діагностування. В доповіді представлено методику побудови діагностичної моделі узагальненого модуля цифрового пристрою, яка складається з чотирьох етапів, а саме: 1) аналіз внутрішньої

структури ЦП, виділення ЛЕ; 2) декомпозиція складного ЦП на модулі і виділення груп змінних 3) синтез ДМ для імпульсів енергодинамічних перехідних процесів в шині живлення для елементарного ЛЕ ЦП; 4) синтез ДМ для узагальненого модуля ЦП.

Виходячи з цього, була проведена оцінка і вибір діагностичних параметрів логічних елементів цифрових пристроїв. В якості носіїв діагностичної інформації вибрані енергодинамічні перехідні процеси в шині живлення ЦП, які мають однозначну функціональну залежність з початковими реакціями і параметрами (амплітудними і часовими) логічних елементів, що входять до складу ЦП. Розроблена ДМ є узагальнювальною і адекватною для будь-яких ЦП. Вона відрізняється від відомих одночасним описом внутрішньої структури об'єкту контролю і функціональних залежностей між вихідними реакціями ЦП і сигналами в шині живлення при надходженні на ЦП ТД. Діагностична модель може використовуватися як базова для визначення ВР цифрових пристроїв на структурно-функціональному рівні.

*Міщенко А.О. (НЦЗІ ВІТІ),
Сергієнко А.В. (НЦЗІ ВІТІ),
Скрипка А.О. (НЦЗІ ВІТІ),
Цимбал І.В. (НЦЗІ ВІТІ)*

ОСНОВНІ МЕТОДИ ПРОТИДІЇ БЕЗПІЛОТНИМ ЛІТАЛЬНИМ АПАРАТАМ

Основними методами протидії безпілотним літальним апаратам є:

1. Знищення.
2. Придушення.
3. Спудфінг (spoof – обман)
4. Перехоплення.

Знищення. Самий простий і логічний спосіб позбутися ворожого безпілотного літального апарату – знищити його. Головною задачею в цьому способі є виявлення цілі і проведення успішної її атаки. Перед проведенням атаки БПЛА необхідно виявити. Основним засобом виявлення в сучасних системах протиповітряної оборони (ПВО) є радіолокаційні станції (РЛС). В ряді випадків БПЛА легкого класу - складна ціль для існуючих РЛС. БПЛА легкого класу мають малу ефективну площу розсіювання, через що їх виявлення стає складним завданням. Тому досвід проведення бойових дій показує, що кращі способи виявлення легких БПЛА – візуальний (який здійснюється неозброєним оком або за допомогою оптичного приладу) та на слух (наприклад, шум від гвинтів квадрокоптерів). Що стосується тяжких БПЛА, то вони мають достатньо великі розміри, що сприяє їх виявленню існуючими засобами ПВО.

Для знищення БПЛА може використовуватись найрізноманітніше озброєння. Так, невеликі легкі БПЛА можуть бути збиті за допомогою стрілецької зброї, а для того, щоб знищити тяжкі безпілотні апарати, потрібно

застосовувати зенітні ракетні комплекси. Також відомо про розробку перспективних систем, що здатні вражати сучасні БЛА різних класів. Так, наприклад, ведуться розробки зі створення мікрохвильових випромінювачів, здатних "спалювати" електроніку літального апарату. Така техніка в майбутньому зможе надсилати в сторону БПЛА противника електромагнітний імпульс, потужність якого дозволить вивести з ладу його електроніку. В результаті цього безпілотний апарат залишиться відносно цілим, але більше не зможе виконувати свої функції.

Придушення. Деякі сучасні БПЛА мають можливість автономного виконання завдань, але майже вся подібна техніка керується оператором, а команди подаються по радіоканалу. Як відомо, на озброєнні багатьох армій світу стоїть велика кількість різноманітних систем радіоелектронної боротьби (РЕБ). Тому однією з методик протидії ворожим БПЛА є придушення радіоелектронних систем. Для придушення роботи ворожого БПЛА необхідно встановити частоти, на яких ведеться керування ним, після чого "забити" їх завадами. Внаслідок втрати зв'язку з оператором виникне неможливість передачі розвідданих, а саме втрата відеосигналу з камер БПЛА. Таким чином, придушення каналу управління засобами РЕБ здатне завадити виконанню поставлених завдань.

У випадку втрати каналу зв'язку з оператором деякі БПЛА можуть повертатися в заданий район, де проводять посадку. В такому випадку система керування ігнорує всі сигнали і здійснює переміщення за допомогою супутникової навігації, використовуючи систему GPS або ГЛОНАСС. Щоб не допустити "евакуацію" БПЛА, засоби РЕБ повинні приглушувати не тільки канал керування, але й сигнали навігаційної системи. У разі, якщо засобам РЕБ вдасться заглушити сигнали навігаційної системи, то існує велика ймовірність, що противник взагалі втратить БПЛА.

Спуфінг (spoof – обман). В даному способі, як в у попередньому, застосовується приглушення каналу керування за допомогою РЕБ, а також в потрібний момент "підставляється" імітуючий сигнал супутникової системи GPS. Внаслідок цього БПЛА неправильно визначає свої координати і відправляється на потрібну нам територію. Даний метод реалізується за рахунок приладу під назвою GPS-спуфер. Суть виробу полягає в тому, що він формує і посилає радіосигнали особливої конфігурації, що відповідають сигналам супутників системи GPS. За рахунок такої "підміни" супутниковий навігатор неправильно визначає своє місцезрештування, що може бути використане з різноманітною метою. Перевага даного методу полягає в тому, що ворожий БПЛА можна зробити власним трофеєм.

Перехоплення. Цей спосіб застосовується для малих БПЛА (як правило квадрокоптерів). Суть його полягає в тому, що великий гексакоптер (безпілотник-гелікоптер з шістьма гвинтами) обладнується спеціальною рамою з сіткою. Даний гексакоптер направляється по координатах малих БПЛА та ловить їх в свою сітку. Перевага даного методу, як і попереднього, полягає в тому, що БПЛА противника в майбутньому можливо буде використовувати в своїх цілях.

Висновок. У зв'язку з військовим конфліктом на сході країни використовується велика кількість БПЛА різних класів та типів. Майже всі БПЛА в зоні проведення АТО мають розвідницький характер, а окремі їх види здатні завдавати шкоди особовому складу. Основне походження даних безпілотних апаратів в основному - російське та китайське виробництво.

Як бачимо, БПЛА різних класів не є унікальним засобом, якому б неможливо було протидіяти. Ворожий БПЛА можна знищити, завадити виконувати йому свої завдання або навіть зробити його своїм трофеєм. На даний момент розглянуто чотири основні методи протидії БПЛА: знищення, придушення, спуфінг (метод обману) та перехоплення. В ході проведення АТО в основному використовується знищення та придушення, але в майбутньому кількість методів буде збільшуватись та вдосконалюватись в залежності від результатів створення нових варіантів БПЛА.

*к.т.н., доц. Муляр І.В. (ХмНУ),
Козак С.В. (ХмНУ),
Ряба Л.О. (ВІКНУ)*

КЕРУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИМИ ПРИСТРОЯМИ ЗА ДОПОМОГОЮ ГОЛОСУ

Питання взаємодії між комп'ютером та людиною – інтерфейс користувача є одним з найважливіших при створенні нових комп'ютерів і програм. При цьому найбільш ефективними засобами взаємодії при спілкуванні людини з машиною є ті, які є найбільш природними для неї – через мовлення.

Форми діалогу між користувачем та андроїд-пристроєм розвиваються та прискорюється завдяки впровадженню інформаційних технологій. В області інформаційних технологій засоби взаємодії користувача з технічною системою називають інтерфейсом. Інтерфейси бувають різні і реалізуються різними засобами і методами. Одним з найважливіших завдань розробки сучасних технічних систем є забезпечення найбільш інтуїтивного і природного інтерфейсу з користувачем – голосового інтерфейсу.

Існують області застосування систем автоматичного розпізнавання мови, де описані проблеми проявляються особливо гостро через жорстко обмежені обчислювальні ресурси, наприклад, на мобільних пристроях. Виробники мобільних телефонів і планшетів знайшли вихід в перенесенні ресурсомістких обчислень з пристроїв користувачів на сервери хмарних технологій, де, власне, і проводиться розпізнавання. Користувацький додаток тільки відправляє туди мовні запити і приймає відповіді, використовуючи підключення до Інтернету.

Однак, для такої реалізації необхідні певні умови, наприклад, безперервний доступ до Інтернету, і створення компактного і надійного самостійного пристрою, що експлуатує тільки доступні "на місці" обчислювальні потужності. Описані труднощі виникають при створенні інтелектуальних пристроїв як у військовій сфері, так і в цивільній.

Створення мовних інтерфейсів могло б знайти застосування в системах найрізноманітнішого призначення: голосове управління для людей з обмеженими можливостями, надійне управління бойовими машинами, що "розуміють" тільки голос командира, автовідповідачі, що обробляють в автоматичному режимі сотні тисяч дзвінків на добу (наприклад, в системі продажу авіаквитків) і т.д. У зв'язку з цим тематика досліджень розпізнавання мовлення є актуальною.

Мовний інтерфейс повинен включати в себе два компоненти: систему автоматичного розпізнавання мови для прийому мовного сигналу і перетворення його в текст або команду, і систему синтезу мовлення, що виконує протилежну функцію. Від того, наскільки правильно система розпізнає сказані користувачем команди, залежить якість роботи інтерфейсу.

*д.т.н., проф. Мясіщев О.А. (ХмНУ),
Желєзняк В.В. (ХмНУ)*

СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ РЕСУРСІВ

Інформаційна інфраструктура сучасного підприємства представляє собою складний конгломерат різномасштабних і різнорідних мереж і систем. Щоб забезпечити їх злагоджену і ефективну роботу, необхідна керуюча платформа корпоративного масштабу з інтегрованими інструментальними засобами. Однак до недавнього часу сама структура індустрії мережевого управління перешкождала створенню таких систем – "гравці" цього ринку прагнули до лідерства, випускаючи продукти обмеженої області дії, що використовують засоби і технології, не сумісні з системами інших постачальників.

Сьогодні ситуація змінюється на краще - з'являються продукти, які претендують на універсальність управління усім розмаїттям корпоративних інформаційних ресурсів, від настільних систем до мейнфреймів і від локальних мереж до ресурсів мережі. Одночасно приходить усвідомлення того, що керуючі додатки повинні бути відкриті для рішень всіх постачальників.

Діагностика локальної мережі – процес (безперервного) аналізу стану інформаційної мережі. При виникненні несправності мережевих пристроїв фіксується факт несправності, визначається її місце і вид. Повідомлення про несправності передається, пристрій відключається і замінюється резервним.

Слід пам'ятати, що з точки зору користувачів якість роботи прикладного програмного забезпечення в мережі виявляється визначальним. Всі інші критерії, такі як число помилок передачі даних, ступінь завантаженості мережевих ресурсів, продуктивність обладнання і т.д. є вторинними. "Хороша мережа" - це така мережа, користувачі якої не помічають, як вона працює.

Побудова системи дозволить забезпечити ефективність функціонування системи моніторингу мережі, яка здатна як своєчасно оповіщати технічних фахівців про виявлену проблему, так і накопичувати статистичні дані про стабільність та інші параметри роботи серверів, сервісів і служб, доступні для

докладного аналізу. У разі отримання досконалої роботи моніторингу ресурсів обчислювальної мережі та роботи самої мережі можна заздалегідь передбачувати проблеми і виконувати дії, спрямовані на розширення та покращення роботи користувачів.

*д.т.н., проф. Мясіщев О. А. (ХмНУ),
Желєзняк В. В. (ХмНУ),
Бондаренко Т.В. (ВІТІ)*

МОНІТОРИНГ І АНАЛІЗ ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Постійний контроль за роботою обчислювальної мережі необхідний для підтримки її в працездатному стані. Контроль – це необхідний перший етап, який повинен виконуватися при управлінні мережею. Зважаючи на важливість цієї функції її часто відокремлюють від інших функцій систем управління і реалізують спеціальними засобами. Такий поділ функцій контролю і власне управління корисне для невеликих і середніх мереж, для яких установка інтегрованої системи управління економічно недоцільна. Використання автономних засобів контролю допомагає адміністратору мережі виявити проблемні ділянки та пристрої мережі, а їх відключення або реконфігурацію він може виконувати в цьому випадку вручну.

Процес контролю роботи мережі зазвичай ділять на два етапи - моніторинг і аналіз.

На етапі моніторингу виконується простіша процедура – процедура збору первинних даних про роботу мережі: статистики про кількість циркулюючих в мережі кадрів і пакетів різних протоколів, стан портів концентраторів, комутаторів і маршрутизаторів і т.д.

Далі виконується етап аналізу, під яким розуміється складніший інтелектуальний процес осмислення зібраної на етапі моніторингу інформації, зіставлення її з даними, отриманими раніше, і вироблення припущень про можливі причини сповільненої або ненадійної роботи мережі.

Завдання моніторингу вирішуються програмними і апаратними вимірниками, тестерами, мережевими аналізаторами, вбудованими засобами моніторингу комунікаційних пристроїв, а також агентами систем управління. Завдання аналізу вимагає більш активної участі людини і використання таких складних засобів, як експертні системи, що акумулюють практичний досвід багатьох мережових фахівців.

Моніторинг і аналіз мережі являють собою важливі етапи контролю роботи мережі. Для виконання цих етапів розроблений ряд засобів, що застосовуються автономно в тих випадках, коли застосування інтегрованої системи управління економічно невиправдано.

Завдяки правильній роботі засобів моніторингу, можна спостерігати за станом мережі: тримати її в працездатному стані, вдосконалювати, вносити

певні зміни в функціоналі та мати можливість миттєво реагувати на проблеми роботи мережі.

*д.т.н., проф. Мясищев А. А. (ХмНУ),
к.э.н., доц. Полозова В.М. (ХмНУ),
к.т.н. Ленков Е.С. (ВИТИ)*

УПРАВЛЕНИЕ ЧЕРЕЗ ИНТЕРНЕТ ЭЛЕКТРОПИТАНИЕМ И ДАТЧИКАМИ С ПОМОЩЬЮ ОДНОПЛАТНЫХ МИНИКОМПЬЮТЕРОВ

В настоящее время достаточно остро стоит задача дистанционного обслуживания систем электропитания на удаленных объектах. Например, в развивающихся компаниях с небольшой штатной численностью сотрудников, которые вынуждены совмещать две-три специализации. Именно перед ними, в первую очередь возникает задача поиска экономичного решения организации удаленного управления электропитанием. Параллельно этой задаче устройства удаленного управления должны иметь возможность работать с датчиками для анализа состояния удаленного объекта с целью принятия решения или удаленного информирования персонала о состоянии объекта. Например, изменение температуры, влажности, давления на удаленном объекте требует принятия решения обслуживающим персоналом или автоматического срабатывания систем дистанционного обслуживания электропитанием. Эти задачи также возникают при создании "Умного дома", "Умной фирмы", "Умного офиса" и др. Создание систем управления по TCP/IP сети требует построения устойчиво работающего web – сервера, который имеет функции управления. Возможно построение такого сервера на базе микроконтроллеров, например фирмы AVR и контроллера сети Wiznet W5100 с встроенными в него Ethernet и TCP/IP протоколами на аппаратном уровне. Также возможно использование одноплатных миникомпьютеров, работающих под управлением операционной системы Linux. В работе изучена возможность и представлены практические результаты, связанные с созданием системы управления электропитанием через Интернет с помощью одноплатных компьютеров Raspberry Pi 2, Banana Pi 2, Orange Pi pc, которая решает задачи:

1. Удаленно включает и выключает три электро-розетки. Первая розетка служит для подключения мощных потребителей энергии (например электронагревателя), две другие - стандартные бытовые устройства - это лампы накаливания, компьютер, кондиционер и др.

2. Определяет температуру помещения, прорисовывает график изменения температуры для любого интервала времени.

3. Управляет устройством и получает информацию о температуре удаленно через браузер (например Chrome).

4. Управляет устройством и в случае отсутствия у него реального IP - адреса (DNS имени) благодаря использованию сервиса Weaved. Необходимо лишь

подключение к Интернет, например через стандартный ADSL модем с установленным Nat (что в модемах установлено по умолчанию).

5. Обеспечивает высокую степень защиты для входа в управляемую систему. Анализ показал, что у микроконтроллеров для хороших протоколов и защиты от взлома не достаточно ресурсов.

к.т.н., доц. Наливайко А.Д. (НУОУ)

СИЛИ ОБОРОНИ ЯК СКЛАДОВА СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Сектор безпеки і оборони України (СБОУ), який є інструментом протидії спектру загроз воєнного характеру, відповідно до положень нової редакції Стратегії національної безпеки України має бути спрямований, насамперед, для забезпечення воєнної безпеки і оборони держави, підтримання її оборонного потенціалу, запобігання та нейтралізації загроз воєнного характеру, у тому числі, відсічі збройній агресії у разі збройного нападу на Україну. Основною складовою СБОУ, на яку покладені вищезазначені задачі, є сили оборони.

У відповідності до ряду нормативно-правових актів, до сил оборони входять: Збройні Сили України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державна спеціальна служба транспорту, інші утворені відповідно до законів України військові формування, а також правоохоронні та розвідувальні органи, в частині залучення їх до виконання завдань з оборони держави.

В той же час аналіз визначення "сили оборони" та завдань суб'єктів забезпечення воєнної безпеки України, наданих у Воєнній доктрині України (ВДУ), а також в Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, на сьогодні дає підстави віднести до сил оборони наступні складові: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державну спеціальну службу транспорту, Національну гвардію України, Службу зовнішньої розвідки України, Державну прикордонну службу України, Службу безпеки України, Управління державної охорони України.

Доцільно також зазначити, що хоча вже кілька років у науковій та правовій сфері застосовується термін "сили оборони", визначені їх склад та завдання, на законодавчому рівні ця проблема до сих пір не знайшла відображення. Винятком є тільки два законодавчі акти – Закони України "Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України" і "Про Державну спеціальну службу транспорту України", де зазначено, що ці державні органи є складовими сил оборони.

Таким чином на теперішній час ми маємо правову колізію щодо трактування визначення та складу важливої безпекової структури, коли законодавчо не закріплені терміни вживаються у багатьох нормативно-

правових актах (Указах Президента України, наказах Міністра оборони України та інш.), в той же час як узаконені поняття не відповідають сучасним вимогам.

*к.т.н., доц. Наливайко А.Д. (НУОУ),
Поляєв А.І. (НУОУ)*

ПОРІВНЯННЯ СИСТЕМ ОБОРОННОГО ПЛАНУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА КРАЇН - ЧЛЕНІВ НАТО

Визначений Україною курс на співпрацю з НАТО, прийняття вимог, необхідних для набуття членства в НАТО, зумовлює необхідність порівняння систем оборонного планування (ОП) Збройних сил (ЗС) України і країн-членів Альянсу.

Метою порівняння є визначення їх спільних рис та відмінностей, між складовими елементами систем ОП ЗС України і країн-членів НАТО, а також шляхів їх усунення.

Проведене порівняння систем ОП свідчить про таке:

Система ОП ЗС України, як і у країнах-членах НАТО, є складовою частиною системи стратегічного планування (СП) у сфері оборони, що здійснюється у встановлені законом строки з метою забезпечення необхідного рівня обороноздатності держави.

На відміну від країн-членів НАТО, де метою ОП є розвиток необхідних спроможностей, своєчасне їх формування та досягнення, в Україні мета ОП полягає у забезпеченні відповідності перспективних і поточних планів та державних програм у сфері оборони засадам державної політики і оборони.

Аналіз завдань ОП свідчать, що у ЗС України, на відміну країн-членів НАТО, відсутня така їх важлива складова, як розвиток спроможностей.

Відмінністю вітчизняного довгострокового ОП від ОП країн-членів НАТО є те, що розглядаються не лише ЗС, а складові сектору безпеки і оборони.

Середньострокове ОП ЗС України здійснюється протягом 5-6 років, що в цілому відповідає термінам середньострокового ОП у країнах-членах НАТО.

На відміну від країн-членів НАТО, в ЗС України має місце неузгодженість за строками процесів оборонного та бюджетного планування.

Стандарти ЗС України значно відрізняються від змісту Угоди та прийнятих у НАТО стандартів та стандартних процедур ОП.

Таким чином, проведене порівняння систем ОП дозволяє зробити висновок про те, що у ЗС України, як і у кожній країні Альянсу, існує своя національна система ОП зі сформованими принципами, вимогами, властивостями, нормативно-правовою базою. В той же час слід зазначити, що має місце низка питань ОП, які в Україні вирішуються по-іншому, ніж в країнах НАТО. Тому, для підвищення ефективності вітчизняного ОП та з метою реалізації обраного курсу України на Євроатлантичну інтеграцію, в ЗС України доцільно врахувати основні принципи та підходи, які використовуються в країнах Альянсу.

*к.т.н., доц. Наливайко А.Д. (НУОУ),
Поляєв А.І. (НУОУ)*

РОЗВИТОК ОБОРОННОГО ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ

Оборонне планування (ОП) в Україні було започатковане з прийняттям у 2004 році Закону “Про організацію оборонного планування” та Постанови Кабінету Міністрів України щодо прогнозних показників видатків із загального фонду державного бюджету на потреби оборони. Ці показники були взяті за основу для розробки Стратегічного оборонного бюлетеня України (СОБУ) на період до 2015 року, який став першим концептуальним довгостроковим програмним документом з реформування і розвитку ЗС України та інших складових Воєнної організації держави (сектору безпеки і оборони).

Разом з тим законодавчі та інші нормативно-правові акти щодо організації та здійснення ОП мають ряд недоліків і потребують уточнення, а саме: необхідно чітко визначити ієрархічну структуру законодавчої й нормативно-правової бази оборонної сфери, встановити механізм відповідальності за розробку і виконання її документів; потребують уточнення умови і періодичність перегляду положень Стратегії національної безпеки; доцільно нормативно запровадити систему виміру “необхідного рівня обороноздатності”, а також вилучити завдання “впровадження механізмів ринкової економіки у сфері ОП для залучення інвестицій в оборонну промисловість”; необхідно унормувати систему звітності і відповідальності за ефективність ОП.

Визнання кризового стану Воєнної організації (сектору безпеки і оборони) в Стратегії національної безпеки України переконливо доводить, про неефективність системи ОП.

Розрізненість єдиного процесу планування – стратегічного застосування ЗС України, оборонного та бюджетного – у МО та ГШ ЗС України призводить до недостатньої керованості цим процесом.

Категорійно-понятійний апарат, що застосовується у сфері стратегічного та оборонного планування, як і сфера в цілому продовжують перебувати на стадії розвитку. Його розробка та впровадження є однією з основних проблем розвитку, розв’язання якої передбачає усунення зазначених недоліків.

Нині розпочато новий етап удосконалення ОП. У результаті цього процесу прийняті нові редакції документів ОП в СБОУ, а саме: Стратегії національної безпеки України, Воєнної доктрини України, СОБ, а також Концепція розвитку сектора безпеки і оборони України; Міністром оборони затверджені Рекомендації з оборонного планування на основі спроможностей в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України.

Разом з тим до цього часу законодавчо не внормовано створення, функціонування та розвиток такої структури як СБО України; відсутнє нормативне врегулювання процесу ОП у ЗС України та інших складових сил

оборони, засноване на спроможностях; потребує уточнення категорійно-понятійний апарат.

*к.військ.н. Нікіфоров М.М. (ВІКНУ),
Пампуха А.І. (КНУ ім. Тараса Шевченка),
к.т.н., с.н.с. Охрамович М.М. (ВІКНУ),
Пусан В.В. (ВІКНУ)*

МЕТОДОЛОГІЯ ВИЗНАЧЕННЯ ВНУТРІШНІХ ПАРАМЕТРІВ ЦИФРОВОЇ ФОТОКАМЕРИ ШЛЯХОМ ЇЇ КАЛІБРУВАННЯ

Одним із шляхів зменшення та врахування похибки графічного перетворення координат об'єкту дослідження в координати пристрою є процедура калібрування відеокамери, та отримання так званої моделі відеокамери, що приблизно описує її параметри. Це калібрування складається з вирішення задачі відновлення внутрішніх та зовнішніх параметрів камери, по набору зображень, відзнятих нею. Завдання вирішується в припущенні, що внутрішні параметри камери: фокусна відстань і координати головної точки – залишаються незмінними при реєстрації всього набору зображень. Проблема полягає в тому, що невідомі положення і орієнтація камери при зйомці. Рішення цієї задачі, як правило, здійснюється після знаходження фундаментальних матриць, що зв'язують точки попарно узятих зображень. Знання матриці калібрування потрібне для подальшого визначення положення камер, тобто зовнішніх параметрів камери.

Відображення об'єктів реального світу на матрицю камери можна описати як проєктивне 3D-2D перетворення. Калібрувальний об'єкт – об'єкт з відомими геометричними характеристиками, маючи набір зображень якого у різних конфігураціях (повороти та зсуви відносно камери), матимемо змогу скласти певну систему рівнянь з невідомою матрицею M та розв'язати її.

$$M = \begin{bmatrix} f_x & 0 & C_x \\ 0 & f_y & C_y \\ 0 & 0 & 1 \end{bmatrix}$$

Усі подальші міркування та обчислення будуть націлені на знаходження цієї матриці по певному набору зображень, відзнятих камерою. Очевидно, що воно не є однозначним, адже будь-яка точка з матриці камери має своїм прообразом промінь можливого знаходження точки у просторі, зображення якої отримане на матриці. Це дає підстави до використання однорідних координат. Пропонується як калібрувальний об'єкт використовувати шахову дошку.

Це дає змогу дещо спростити подальшу математичну модель. Отримавши n різних зображень шахової дошки, отримаємо $2 \cdot n$ рівнянь вигляду системи. Можемо зібрати їх у єдину систему $Ab = 0$, та знайти з неї невідомий вектор b . Знаючи структуру матриці B , зможемо по вектору b однозначно відновити шукану матрицю калібрування M . Так як нуль-вектор як розв'язок системи нас не цікавить, у неї додається умова. Тоді, розв'язання отриманої системи еквівалентне знаходженню

власного вектора, відповідного найменшому власному числу матриці A . Для цього використаємо метод SVD розкладу. Наведений алгоритм легко переноситься на будь-яку з сучасних мов програмування.

*к.військ.н. Нікіфоров М.М. (ВІКНУ),
к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ),
к.ф.-м.н., доц. Стеля О.Б. (ВІКНУ),
к.т.н., доц. Шваб В.К. (ВІКНУ)*

ТЕХНОЛОГІЧНЕ РІШЕННЯ ЗІ СТВОРЕННЯ ВІДЕОЕЛЕКТРОННОГО КОМПЛЕКСУ ДЛЯ ВИСОКОШВИДКІСНОЇ ЗЙОМКИ БАЛІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Сучасні артилерійські боєприпаси, наприклад, бронебійні снаряди, бойові частини та міни спеціального призначення вимагають експериментального супроводу на етапі полігонних випробувань. Практика використання високошвидкісних оптичних і оптико-електронних засобів реєстрації, свідчить що застосовуються установки з нерухомою оптичною частиною вузьким полем зору, що дає можливість з високою якістю реєструвати досить малий відрізок траєкторії, однак не дає можливості дослідити балістичну траєкторію польоту боєприпасів повністю.

Для спостереження за балістичною траєкторією польоту міни, снаряду в комплексі конструктивно застосовуються багатооб'єктивні швидкісні стереопари відеокамер із заздалегідь визначеним кутом та базою, які здійснюють спостереження у вертикальній та горизонтальній площині. Одна стереопара відеокамер здійснює спостереження в горизонтальній площині, наступна стереопара відеокамер із заздалегідь визначеним кутом та базою здійснюють спостереження у вертикальній площині. При цьому усі стереопари працюють в єдиному реальному часі, пов'язаному з часом руху боєприпасів, що досліджується, а оптична вісь відеокамер стереопари повинна супроводжувати боєприпаси як матеріальну точку за заздалегідь відомими законами, структура і вид яких залежать від координат розташування камери відносно точки пострілу і площини стрільби, та від кінематики руху боєприпасів по траєкторії.

Відео-електронний комплекс для високошвидкісної зйомки балістичних процесів в своєму складі містить балістичний комп'ютер, волоконно-оптичний трансівер, цифровий модуль вводу та оцифрування зображення, який з'єднаний з основним процесором; об'єктивні стереопари відеокамер ($K_1 \div K_n$), інфрачервоні датчики та імпульсні освітлювачі з формувачем імпульсів синхронізації; GPS. Для проведення орієнтації комплексу в глобальній системі координат додатково додано магнітний компас, що показує тривимірний вектор магнітної індукції навколишнього магнітного поля та GPS пристрій.

Таким чином застосування запропонованого відеоелектронного комплексу, значно збільшує покриття спостережуваної області та підвищує точність параметрів й координат руху об'єкту, що вимірюється, а саме:

величини і напрями вектору швидкості, швидкість обертання об'єкту, кути і швидкість нутації, реєстрація координат об'єкту, що вимірюється на різних ділянках балістичної траєкторії.

*к.військ.н. Нікіфоров М.М. (ВІКНУ),
Мацьовитий В.Л. (ВНУ ГШ ЗСУ),
Іценко Д.С. (ВНУ ГШ ЗСУ),
Бурій С.В. (ВІКНУ)*

ВИБІР ТЕХНОЛОГІЇ ДО ПОБУДОВИ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ НА БАЗІ SDR ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ ВЕДЕННІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ

Останніми роками усе більш широке поширення в області телекомунікацій знаходять Software Defined Radio (SDR) технології. Термін SDR має дещо розмите значення, але зазвичай він використовується для позначення радіоприймачів і передавачів, основні параметри яких визначаються програмним забезпеченням (ПО), і основні аспекти роботи яких змінюються за допомогою внесення змін до ПО. Прикладом військового застосування може служити американська програма US SpeakEasy Programme. До переваг використання SDR у військових комунікаціях відносяться можливість маніпуляції з шифруванням при кожній передачі, можливість зміни типу модуляції, ширини каналу, частоти. Усе це ускладнює роботу з перехоплення і декодування інформації супротивником.

Проведено аналіз існуючих технологій високопродуктивних SDR платформ, а саме: Ettus USRP X Series, апаратна архітектура поєднує в собі два слоти з діапазоном частот до 6 ГГц, та смугою пропускання 120 МГц. Передача даних відбувається за допомогою Gigabit Ethernet, Ettus USRP Networked Series, забезпечується висока пропускна здатність, в діапазоні частот до 6 ГГц, може працювати від постійного струму. Додаткові порти дозволяють використовувати кілька пристроїв серії для синхронізації. Передача даних відбувається за допомогою Gigabit Ethernet, Ettus USRP Bus Series, SDR без корпусу, являють собою доконані плати з широким діапазоном частот, до 6 ГГц, плата живиться від шини, передача даних відбувається за допомогою швидкісного USB 3.0.

З проведеного аналізу програмного забезпечення існуючих SDR платформ встановлено, що усі зазначенні пристрої підтримують захоплення та обробку сигналів за допомогою платформи з відкритим вихідним кодом GNU Radio. Більшість пристроїв дозволяє використовувати програмний пакет RFNoC™ (RF Network on Chip) для GNU Radio, за допомогою якого можна програмувати ПЛІС на обробку сигналів навіть без написання коду. Дана платформа доступна для Linux, Windows та MacOS, у варіантах для персональних комп'ютерів та деяких плат на відмінних від x86 архітектурах. Усі пристрої виробника реалізують схему Universal Software Radio Peripheral (USRP), що дозволяє на

додачу до GNU Radio використовувати будь-який інший пакет, який підтримує цю технологію (MATLAB, LabVIEW тощо).

*Обертюк І.В. (ХмНУ),
к.т.н., доц. Хмельницький Ю.В. (ХмНУ),
д.т.н., проф. Ленков С.В. (ВІКНУ)*

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ДЕТАЛІЗАЦІЇ РОБОТИ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖ

Поточний стан телекомунікаційної мережі - це фактично використання сукупності поточних параметрів телекомунікаційної мережі, вимірюваних у заданий часовий інтервал роботи. Нормальним робочим станом телекомунікаційної мережі є сукупність параметрів, які встановлені поточним регламентом її функціонування у заданий часовий інтервал роботи. Тому інтелектуальний аналіз роботи телекомунікаційної мережі буде використовувати процес порівняння поточного та нормального станів мережі у заданий часовий інтервал роботи. Фактично результатом інтелектуального аналізу буде сукупність зафіксованих значень розбіжностей між поточним та нормальним станом роботи телекомунікаційної мережі по кожному із параметрів. Завдання інтелектуального аналізу не вимагає дуже активної участі людей, а використання спеціальних засобів - експертних систем, що акумулюють відомий практичний досвід. Загалом всю отриману інформацію про поточну роботу телекомунікаційної мережі можливо аналізувати із різним ступенем деталізації. Фахівці виділяють три основних рівні деталізації дослідження: аналіз всієї статистичної інформації, декодування доступних протоколів, експертний аналіз роботи.

Статистична ж інформація буде першим рівнем деталізації роботи. Другим рівнем деталізації при аналізі функціонування телекомунікаційної мережі буде захоплення поточних пакетів та декодування, що містяться у пакетах протоколів. Декодування ж протоколів дозволяє виявити дефекти, які неможливо зрозуміти на основі аналізу поточної статистичної інформації. Третім рівнем деталізації при аналізі потоку даних буде експертний аналіз пакетів, які проходять по телекомунікаційній мережі. Сам експертний аналіз є корисним у тих випадках, коли необхідно виявити хибні події у роботі протоколів транспортного та прикладного рівнів.

Кінцевим результатом інтелектуального аналізу є порівняння поточного стану телекомунікаційної мережі із нормальним станом та виявлення різних мережеских проблем та аномалій. Аналіз функціонування телекомунікаційних мереж у різній літературі показав, що на даному етапі розвитку забезпечити ефективну роботу таких мереж досить проблематично, тому що необхідно враховувати складність структури, багаторівневу будову, використання різномірних технічних засобів. Тож для вирішення цієї проблеми використовуються сучасні

інтелектуальні технології. Сьогодні інтелектуальним технологіям надається дуже велика увага. Загалом інтерес до інтелектуальних технологій пояснюється тим, що традиційні технології уже не можуть забезпечити підвищення якості управління. Таким чином, аналіз та дослідження особливостей даних мереж дозволяє забезпечити створення нового покоління систем управління телекомунікаційними мережами, що володіють високими технічними характеристиками та функціональними можливостями.

*к.т.н. Опенько П.В. (НУОУ)
к.т.н., доц. Майстров О.О. (НУОУ)
к.т.н., с.н.с. Сачук І.І. (ХНУПС ім. Івана Кожедуба)
Борзак О.М. (ВІКНУ)*

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧІ УПРАВЛІННЯ ЖИТТЄВИМ ЦИКЛОМ КОМПЛЕКСІВ ЗЕНІТНОГО РАКЕТНОГО ОЗБРОЄННЯ ПРИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЗА ТЕХНІЧНИМ СТАНОМ

Актуальність та новизна наведеної задачі визначається особливостями експлуатації зенітного ракетного озброєння в Україні, характерними з яких є: існуюча різниця показників тривалості та інтенсивності експлуатації комплексів зенітного ракетного озброєння (ЗРО) та їх радіоелектронних засобів; істотно збільшена кількість складних технічних систем (ЗРО), що відпрацювали встановлені терміни служби (ресурси); існуючі можливості проведення заводських ремонтів і забезпеченість комплектів запасного інструменту і приладдя запасними частинами та матеріалами, які передбачені регламентованою стратегією технічної експлуатації і ремонту (TEiP) комплексів ЗРО.

Виконання комплексу заходів, пов'язаних з управлінням життєвим циклом ЗРО, покладається на систему їх TEiP. Відповідно під управлінням життєвим циклом ЗРО розуміється діяльність в області розробки, виробництва, забезпечення експлуатації, ремонту і утилізації зразків озброєння та військової техніки, пов'язана із забезпеченням заданих вимог до цих зразків на підставі поетапного планування і контролю їх відповідності заданим вимогам на стадіях розробки, виробництва і експлуатації, а також підтриманням зазначеної відповідності вимогам на стадії експлуатації шляхом керованого впливу на конструкцію зразків ЗРО, виробниче середовище і систему TEiP.

Наведені обставини потребують подальшого дослідження питань, пов'язаних з удосконаленням системи управління життєвим циклом зразків ЗРО.

В доповіді наводяться результати запропонованих рекомендацій щодо вибору методу прогнозування показників безвідмовності зразків ЗРО, обґрунтування гранично допустимих значень показників безвідмовності та глибини вихідних даних, за якими здійснюється прогнозування безвідмовності зразків ЗРО. На їх підставі авторами сформульований метод планування виходу у ремонт зразків ЗРО при експлуатації за технічним станом, в якому

запропоновано черговість здійснення ремонту зразків ЗРО визначати за прогнозованим моментом досягнення показником безвідмовності гранично допустимого значення.

Сформульовано проблемні питання практичної реалізації розробленого методу, які потребують проведення подальших досліджень, а саме щодо впровадження схем об'єктивного контролю для прогнозування обсягів ремонтного фонду, забезпечення поточного і перспективного планування ТЕiР ЗРО.

*к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ),
к.т.н. Лоза В.М. (ВІКНУ),
Пусан В.В. (ВІКНУ),
Жогіна Л.М. (ВІКНУ)*

ОБГРУНТУВАННЯ ВИБОРУ РАЦІОНАЛЬНОГО АЛГОРИТМУ АНАЛІЗУ ТОНАЛЬНОСТІ РІЗНОМОВНОЇ ТЕКСТОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Важливою характеристикою інформації як сукупності пов'язаних змістом слів – є тональність. Аналізуючи тональність текстів, можна встановити багато характеристик інформації. Основною метою аналізу тональності є знаходження думок у тексті і виявлення їх властивостей. Інформаційно-психологічний вплив на емоційну сферу здійснюється на основі некритичного сприйняття інформації особистістю. На сьогоднішній день аналіз тональності текстів є перспективним напрямком досліджень для багатьох організацій, науковців, компаній і держави в цілому. При якісному аналізі емоційних елементів можна проводити точніший тональний аналіз текстових повідомлень. Сьогодні внаслідок наповнення соціальних мереж Інтернету величезною кількістю текстового матеріалу задача аналізу емоційного забарвлення тексту є також інструментом соціологічного дослідження і знаходить величезне поле для свого застосування.

Проведено аналіз і обґрунтування вибору раціонального алгоритму аналізу тональності різномовної текстової інформації для задачі моніторингу інформаційного простору з метою виявлення джерел інформаційного впливу і запропоновано комбінований метод, який поєднує переваги методу SVM та методу ключових слів без отримання додаткових недоліків.

Комбінований метод автоматичного визначення тональності тексту, що об'єднує результати двох потужних класифікаторів (SVM та на основі ключових слів), дає можливість досягти підвищення якості класифікації в порівнянні не лише з цими класифікаторами, а й з найкращими результатами інших підходів. Виникнення такого ефекту забезпечується за рахунок врахування ступеня впевненості класифікаторів у своїх рішеннях та підбору оптимальних параметрів на основі ковзного контролю.

Розроблено функціональні, технологічні, інформаційні вимоги до програмного забезпечення ІАС виявлення джерел інформаційного впливу (емоціональної тональності). В якості мови програмування вибрана об'єктно-

орієнтована мова *Java* за свої переваги відносно інших. Архітектура ПЗ ІАС виявлення джерел інформаційного впливу, а саме: (для завантаження даних) підсистеми збору даних з блогів і форумів; підсистеми збору даних з ресурсів новин; підсистеми збору даних з соціальних медіа; підсистеми імпорту даних з файлу; підсистеми імпорту даних з буферу обміну; (для обробки даних) підсистеми аналізу тональності текстів; підсистеми навчання класифікатора по підмножині вхідних документів; підсистеми звітів і графіків.

Використання таких методів дає можливість набагато легше впроваджувати новий функціонал у програму.

Петренко В.О. (НУБіПУ)

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ З АТМОСФЕРОЮ

Вступ. Дослідження взаємодії атмосфери Землі з електромагнітними хвилями є важливим завданням у дистанційному зондуванні Землі.

Актуальність проблеми. При проходженні через атмосферу електромагнітні хвилі зустрічаються з перешкодами (за рахунок наявності водяної пари, пилу, молекул газів тощо). Так спричинюються процеси поглинання та розсіювання, вони змінюють спектр та інтенсивність випромінювання. Для зменшення їх впливу використовують різні моделі атмосферної корекції (DOS, COS(T), модуль ATCOR та ін.) [Кронберг, 1988; Chavez, P. S. Jr, 1988; 1996].

Основна частина. Розсіювання електромагнітних хвиль в атмосфері, так само як і їх поглинання, залежить від довжини хвилі. Розсіювання світлового потоку відбувається унаслідок різноспрямованого віддзеркалення променів, що проходять, часточками різних розмірів. Вид та інтенсивність розсіювання залежать від співвідношення між довжиною хвилі випромінювання і розміром частинки, що відбиває. Інтенсивність розсіювання сонячного випромінювання так само, як інтенсивність його поглинання, зростає з довжиною шляху випромінювання в атмосфері. Цим визначається освітленість поверхні Землі, яка залежить від положення Сонця відносно площини екватора і, насамперед, від висоти Сонця над горизонтом.

DOS/COS(T) – модулі атмосферної корекції, що передбачають знаходження яскравісно одновідсоткового темного об'єкта з наступною корекцією мінімуму значень кожного пікселя відносно спектральної яскравості знайденого об'єкта. Забезпечується часткова атмосферна корекція.

Також при дослідженні поверхні Землі за допомогою сенсорів ДЗЗ враховують просторово-часові закономірності поширення хмарності протягом деякого проміжку часу. Хмари – це скупчення води і пилу, вони поглинають і розсіюють електромагнітні хвилі. Для корекції таких знімків використовують модуль ATCOR. Це модуль атмосферної корекції, що повертає істинні

спектральні яскравості об'єктам. Модуль усуває серпанок і забезпечує топографічну нормалізацію знімків. За використання модуля можна порівнювати аерокосмічні матеріали, зроблені в різний час, окрім того - дані, отримані різними знімальними системами [Thome K.J.etal., 1994].

Висновки. Провівши аналіз літературних джерел і застосувань різних моделей атмосферної корекції, можна зробити висновок, що ці методи частково зменшують вплив атмосферних процесів на одержання даних ДЗЗ. Вони враховують багато факторів, таких як стан атмосфери, висоту Сонця і азимут тощо. Тому науковці багатьох країн постійно вдосконалюють існуючі класичні алгоритми та визначають умови їх ефективного застосування.

Погребняк Л.М. (ВІТІ)

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДУ АДАПТИВНОГО ПРОСТОРОВОГО КОДУВАННЯ

Розвиток мереж мобільного зв'язку та широкосмугового доступу спрямований на забезпечення передачі великих об'ємів інформації з високою швидкістю та достовірністю за допомогою радіоканалів, які є нестаціонарними і частотно-селективними зі складною структурою замирань.

Застирання виникають внаслідок багатопроменевого поширення сигналу та нестаціонарної поведінки каналу суттєво знижують завадостійкість систем, а відповідно і достовірність передачі інформації в ній.

Сумісне застосування технологій ортогонального частотного мультиплексування та просторового блочного кодування на базі багатоелементних антен здатне підвищити завадостійкість безпроводових систем зв'язку, канали яких характеризуються одночасною нестаціонарністю та частотною-селективністю із переважаючою дією одного із цих факторів, але однаково високим рівнем їхнього негативного впливу на характеристики сигналів, які передаються. Це суттєво знижує ефективність базових методів просторового блочного кодування (часового (*space-timeblockcodes*, *STBC*) та частотного (*space-frequencyblockcodes*, *SFBC*)). Удосконалені їх версії (*WHSTBC-CC* та *SF*) також є недостатньо ефективними в таких умовах.

Протиріччя впливу часової та частотної селективності на структурно-параметричну оптимізацію технології ортогонально-частотного мультиплексування, що використовується сумісно з просторово-блочним кодуванням на базі багатоантенної системи об'єктивно ускладнює розробку універсального високоефективного методу просторового кодування.

В основі запропонованого методу адаптивного просторового кодування (*adaptivespacecoding*, *ASC*) покладено ситуативне використання, в залежності від статистичних параметрів каналу та з урахуванням об'єму ансамблю сигналів в *OFDM*, базових методів *STBC* і *SFBC* та їх удосконалених версій *WHSTBC-CC*

і $\overline{SF}$, що дає можливість підвищити завадостійкість безпроводових мереж зв'язку.

Результати імітаційного моделювання в середовищі *MatLab* показали, що в умовах неінваріантного у часі каналу з помірною нестаціонарністю та частотною селективністю метод $\overline{ASC}$ (при $P_{\Pi} = 7 \dots 9 \cdot 10^{-4}$) дозволяє отримати енергетичний виграш 2,0...4,0 дБ в порівнянні з базовими методами. У випадках переважаючої високої частотної селективності або високої нестаціонарності $\overline{ASC}$ також є достатньо ефективний і при $P_{\Pi} \geq 7 \cdot 10^{-3} \dots 3 \cdot 10^{-2}$ забезпечує енергетичний виграш 2,5...4,0 дБ. В умови низького відношення сигнал/шум у каналі ($\gamma_{\text{ш}} < 10$ дБ) та одночасного негативного впливу вказаних факторів на сигнал виграш від використання $\overline{ASC}$ (при $P_{\Pi} < 5 \dots 7 \cdot 10^{-3}$) становить близько 3 дБ.

Поплінський О.В. (НУОУ)

МИСТЕЦТВО МОДЕЛЮВАННЯ

Процес, за допомогою якого інженер, який займається системами, або вчений, який досліджує питання управління, створює модель досліджуваної їм системи, може бути найкраще визначено як інтуїтивне мистецтво. Будь-який набір правил для розробки моделей в кращому випадку має обмежену корисність і може служити лише імовірно в якості каркаса майбутньої моделі або відправного пункту в її побудові. При спробі висловити процес моделювання в точних термінах ми прагнемо систематизувати знання, засновані на інтуїції і досвіді тих, хто раніше займався моделюванням. На жаль, результати всіх наукових досліджень викладаються і повідомляються нам у формі логічної реконструкції подій, що має на меті виправдати сенс отриманих результатів. Ця логічна реконструкція має мало спільного зі способом, за допомогою якого дослідження проводилися в дійсності. У жодному науковому звіті ви не знайдете описів фальстартів, помилкових припущень, прийнятих і потім відкинутих, розчарувань, викликаних помилками, і раптових осяянь. У таких звітах або статтях наводиться тільки послідовність подій і пояснення того, до чого б тепер дійшов дослідник, користуючись своїми ретроспективними знаннями і знанням кінцевого результату.

Звичайно, для недосвідченого розробника моделей небезпека полягає в тому, що, не знаходячи в літературі нічого, за винятком логічно побудованих ретроспективних описів, він приймає їх за опис процесу відкриття. Потім, коли він бачить, що справи йдуть зовсім не так, як пишуть в книгах, він легко втрачає впевненість у собі, і його охоплює розчарування. Досвідчений розробник моделей знає, що розумові процеси, пов'язані з розробкою моделі, значно відрізняються від того, що написано про це в підручниках і літературі.

Мабуть, основою успішної методики моделювання повинно бути ретельне відпрацювання моделей. Зазвичай, почавши з дуже простої моделі, поступово просуваються до більш досконалої її форми, що відображає складну ситуацію більш точно. Аналогії та асоціації з добре побудованими структурами, мабуть, грають важливу роль у визначенні відправної точки процесу вдосконалення та відпрацювання деталей. У цьому процесі, пов'язаному з урахуванням взаємодії і зворотного зв'язку між реальною ситуацією і моделлю, між процесом модифікації моделі і процесом обробки даних, що генеруються реальним об'єктом, має місце безперервна взаємодія. У міру проведення випробувань і оцінки кожного варіанту моделі виникає новий варіант, який призводить до повторних випробувань і переоцінок.

До тих пір, поки модель піддається математичному опису, аналітик може домагатися все більших її поліпшень або ускладнювати вихідні припущення. Коли ж модель стає "неслухняною", тобто нерозв'язною, розробник вдається до її спрощення та використання більш глибокої абстракції.

Таким чином, мистецтво моделювання полягає в здатності аналізувати проблему, виділяти з неї шляхом абстракції істотні риси, вибирати і належним чином модифікувати основні припущення, що характеризують систему, а потім відпрацьовувати і вдосконалювати модель до тих пір, поки вона не стане давати корисні для практики результати. Розробнику моделі належить:

- розкласти загальну задачу дослідження системи на ряд більш простих завдань;
- чітко сформулювати цілі;
- підшукати аналогії;
- розглянути спеціальний чисельний приклад, відповідний цьому завданню;
- вибрати певні позначення;
- записати очевидні співвідношення;
- якщо отримана модель піддається математичному опису, розширити її.

В іншому випадку спростити.

Взагалі кажучи, спростити модель можна, виконавши одну з перерахованих нижче операцій (в той час як для розширення моделі потрібно якраз протилежне):

- перетворити змінні величини в константи;
- виключити деякі змінні або об'єднати їх;
- припустити лінійну залежність між досліджуваними величинами;
- ввести більш жорсткі припущення і обмеження;
- накласти на систему більш жорсткі граничні умови.

МЕТОДИКА ПАРАМЕТРИЧНОГО СИНТЕЗУ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ СКЛАДНОГО ОБ'ЄКТА

Методика параметричного синтезу автоматизованої системи технічного обслуговування (ТО) призначена для визначення оптимальних значень параметрів ТО на етапі розробки складного об'єкта радіоелектронної техніки (РЕТ).

Методика включає в себе наступні три етапи.

На першому етапі проводиться достовірний аналіз розроблюваного об'єкта РЕТ, що включає: 1) створення бази даних та внесення до неї всієї необхідної інформації про об'єкт РЕТ; 2) проведення попередніх розрахунків прогнозних оцінок ПН і вартості експлуатації без ТО; 3) попереднє задання множини потенційно обслуговуваних елементів; 4) задання необхідного значення рівня безвідмовності об'єкта $T_0^{тр}$ (рівень, який потрібно забезпечувати, до якого потрібно прагнути).

На другому етапі проводяться розрахунки оптимальних параметрів системи ТО для стратегії ТО за станом з адаптивною зміною періодичності контролю для заданої попередньої множини обслуговуваних елементів. Пошук оптимальних параметрів $P_{тос-а}^*$ відбувається за критерієм мінімуму питомої вартості експлуатації в режимі покрокової оптимізації за допомогою інтерактивної взаємодії з програмою ISMPN. В результаті пошуку потрібно знайти такі параметри $P_{тос-а}^*$, при яких буде задовольнятися вимога $T_0(P_{тос-а}^*) \geq T_0^{тр}$. Якщо рішення параметрів $P_{тос-а}^*$ не буде знайдено, тоді слід перейти до 3 етапу.

На третьому етапі проводиться спроба знайти рішення, при якому буде виконуватися задана вимога до рівня надійності проектного об'єкта, за рахунок застосування стратегії ТО за ресурсом для елементів, для яких відсутні вихідні параметри (ВП) або виявляється занадто дорогим їх вимірювання.

Якщо і на 3 етапі не вдається знайти задовільне рішення, тоді розробник спільно з замовником приймають рішення або про зниження вимоги до надійності об'єкта $T_0^{тр}$, або про виділення додаткових коштів на розробку апаратури для вимірювання додаткових ВП.

Результатом застосування методики є знайдені оптимальні значення параметрів $P_{тос-а}^*$ і $P_{тор}^*$. Отримані значення параметрів використовуються при технічній реалізації автоматизованої системи ТО.

За результатами застосування цієї методики розробник отримує інформацію, необхідну для прийняття рішення про необхідність ТО для даного об'єкта РЕТ, про параметри оптимальної системи ТО, якщо приймається, що ТО для даного об'єкта необхідно, і про доцільні рівні автоматизації планування ТО.

Розроблена методика є новою, так як не має аналогів-прототипів.

*к.військ.н. Рєзнік Д.В. (НУОУ),
к.т.н. Авраменко О.В. (НУОУ),
к.т.н., доц. Майстров О.О. (НУОУ),
Сидоров О.В. (ВІКНУ)*

ЕНТРОПІЙНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ВІЙСЬК ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ

У теорії управління ентропія – міра невизначеності стану й дії системи в даних умовах.

Невизначеність в системі – це ситуація, коли повністю або частково відсутня інформація про можливі стани системи і зовнішнього середовища, коли в системі можливі події, імовірнісні характеристики яких невідомі. Чим складніша система, тим більшого значення набуває фактор невизначеності в її розвитку.

Для вирішення складних завдань управління бойовими процесами використовується наукові методологічні підходи, що дозволяють передбачати результати прийнятих рішень та знижувати ризик і наслідки невдач. Одним з таких підходів є системний підхід на основі ентропійного підходу.

Розуміння фізичного сенсу ентропії утруднено тією обставиною, що її значення не може бути виміряне ніяким приладом, але вона обчислюється.

Зменшення невизначеності в системі безпосередньо залежить від інформаційної взаємодії як всередині системи, так і з зовнішнім середовищем. В управлінні військовими частинами системи ППО потрібне використання інформаційно-аналітичної системи підтримки прийняття рішення, що дозволить оптимізувати діяльність командира (командуючого) на єдиній інформаційній основі.

Основні фактори, що впливають на зменшення ентропії в системі ППО є:

1. Оптимізація організаційної структури управління ППО з урахуванням закономірності ієрархічного упорядкування;
2. Використання єдиної автоматизованої системи управління військами для визначення станів всіх військових частин (підрозділів);
3. Розширення можливостей використання різнорідних сил у тісній взаємодії;
4. Підвищення навченості особового складу органів управління всіх рівнів щодо організації та підтримання взаємодії.

Для оцінки ефективності управління системою ППО (організації та підтримання взаємодії) може бути використана ентропія системи. Зміну ентропії окремої частини системи можливо визначити як відхилення стану цієї частини від норми. Якщо в результаті деякого процесу ентропія не змінилася, то ентропійна рівновага не порушена.

Ефективність управління системою ППО (взаємодією) оцінюється на основі показника ефективності здійснення взаємодії. В якості показника ефективності здійснення взаємодії, що впливає на невизначеність стану

системи, можливо використовувати значення відносної ентропії системи при певному інформаційному впливі управління на сили та засоби, що ведуть протиповітряні та повітряні бої.

Ефективність управління системою ППО (взаємодією) також безпосередньо впливає на повітряного противника, який створює свою систему повітряного нападу. Одним з показників для аналізу впливу організованих сумісних дій сил і засобів ППО на систему повітряного нападу противника є коефіцієнт ентропії, який визначає середню долю сил і засобів ППО, що діють у відбитті удару ЗПН, виважену по натуральному логарифму оберненої її величини.

Видно, що чим більший коефіцієнт ентропії, тим більша невизначеність станів системи противника та нижчий рівень концентрації зусиль щодо протидії ППО.

Ентропійний підхід може бути використано для комплексної оцінки ефективності організації та підтримання взаємодії на основі системи показників ефективності.

Савчук С.О. (НУБіПУ)

ВИКОРИСТАННЯ ДАНИХ БПЛА У СУЧАСНИХ АГРОТЕХНОЛОГІЯХ

Вступ. Оцінювання стану посівів сільськогосподарських культур та їх моніторинг, оптимізація відбору зразків ґрунту та рослин, раціоналізація використання засобів захисту рослин – всі ці заходи передбачають впровадження інноваційних технологій. Наразі використання дронів і даних інших безпілотних літальних апаратів (БПЛА) набули широкого впровадження у сільськогосподарське виробництво.

Основна частина. На сучасному ринку представлені різні моделі БПЛА. Зупинимося на тих, які вже зараз використовують українські аграрії. Так, дані, одержані на основі Mavic pro і Phantom 4 pro, досить широко застосовувані у сучасних системах дистанційного моніторингу посівів. Такі дрони мають GPS/GLONASS супутникові системи позиціонування. Властивий режим відео і фото (авто і ручний). Відео зйомка в 4K проходить при 60 кадрах/с, Full HD (1080P) при 120 кадрах/с (формат - MP4/MOV (AVC/H.264; HEVC/H.265). Знімки мають розрізнення у 20 МП (формат - JPEG, DNG (RAW), JPEG + DNG). Використовується також покадрова зйомка, серійна зйомка RAW: 3/5/7/10/14/кадрів, автоматична експокорекція, інтервальна зйомка. Автономність у обох БПЛА зберігається у межах 26-30 хв. залежно від погодних умов. Проте задачі, які пов'язані з використанням таких даних ДЗЗ, носять більш ознайомчий характер: проаналізувати загальний стан посіву у межах поля, виявити проблемні ділянки, зробити фото/відео звіт.

Для одержання даних, яким властива більша інформативність, використовують дрони з багатоспектральними камерами. При тематичному

обробленні такі дані використовують для прогнозування врожайності культур, визначення сухої речовини, уточнення доз азотних добрив, оптимізації доз засобів захисту рослин (ЗЗР). Так, октокоптер DJI Agras MG-1 використовують для обприскування посівів. Для створення різних видів вегетаційних карт також оптимальним є застосування багатоспектральних камер. Наразі на ринку представлені різні моделі камер, які відрізняються просторовим і спектральним розрізненням.

Висновки. Використання БПЛА у сільському господарстві має стратегічно важливий характер. На сучасному етапі розвитку аграрного сектору економіки багато виробників сільськогосподарської продукції використовують їх у складі технологій моніторингу стану посівів. Постає проблема методичного й методологічного забезпечення даних, їх інтеграції в геоінформаційні системи з метою підтримки прийняття управлінських рішень.

д.н.держ.упр., с.н.с. Сальнікова О.Ф. (НУОУ)

ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВИМ КОМПЛЕКСОМ УКРАЇНИ

Геополітичні й соціально-економічні виклики сучасності – довготривалі тенденції світової економічної кризи та агресія Російської Федерації проти України в 2014–2017 роках – актуалізують необхідність прискореного інноваційного розвитку високотехнологічних галузей української промисловості. Однією з таких галузей є оборонно-промисловий комплекс України.

Зважаючи на зміни у воєнно-політичній обстановці у світі, особливо навколо України, виникла гостра необхідність щодо забезпечення силових складових сектору безпеки і оборони сучасним озброєнням та військовою технікою, чого неможливо досягти без науково обґрунтованого державного управління оборонно-промисловим комплексом України як складової єдиної державної воєнно-технічної політики держави.

Аналіз керівних і програмних документів України у сфері функціонування оборонно-промислового комплексу переконливо свідчить, що і на сьогодні визначення та концептуальні засади функціонування оборонно-промислового комплексу, а також склад державних органів, підприємств, установ та організацій, які мають належати до нього або взаємодіяти, чітко не сформульовані.

Водночас слід зазначити, що, на жаль, низка теоретичних та практичних суперечностей розвитку державного управління оборонно-промисловим комплексом України все ще залишається малодослідженою. Підтвердженням цього є значна недосконалість та суперечливість чинного законодавства в цій важливій сфері, особливо в умовах необхідності докорінних змін у системі забезпечення силових складових сектору безпеки і оборони України озброєнням та військовою технікою та з урахуванням системної кризи в

оборонно-промисловому комплексі, державне управління яким є одним із ключових аспектів його ефективного функціонування.

Це, у свою чергу, призводить до низки системних невідповідностей між визначеними в національному законодавстві очікуваними результатами щодо забезпечення обороноздатності держави та реальним оснащенням силових складових сектору безпеки і оборони новітнім озброєнням та військовою технікою.

Зокрема, існують досить суперечливі погляди щодо формування основних аспектів воєнно-технічної й оборонно-промислової політики та структурних перетворень оборонно-промислового комплексу України, що підкреслює актуальність дослідження, у якому з позицій системного підходу розглядаються державно-управлінські аспекти комплексної проблеми забезпечення національної безпеки в оборонній сфері.

*Самсонюк Б.С. (ХмНУ),
к.т.н., доц. Огнєвий О.В. (ХмНУ)*

РЕГУЛЯТОР НА ОСНОВІ НЕЧІТКОЇ ЛОГІКИ В ЧЕРГАХ МАРШРУТИЗАТОРА

З кожним днем збільшується кількість користувачів Інтернет і разом з тим зростають швидкості доступу, попит на послуги мережі зростає так, що випереджає пропозицію. Велика кількість мультиплексованих потоків, що конкурують між собою, вимагають реалізації їх механізмів, що дозволяють регулювати кількість цих потоків в залежності від необхідних параметрів якості обслуговування і доступних мережевих ресурсів. Для забезпечення необхідної якості обслуговування QoS (Quality of Service) в маршрутизаторах використовується ряд технологій керуванням трафіком.

В чергах маршрутизатора використовують активні методи керування трафіком, але вони не завжди справляються зі складною динамікою і нелінійною зміною навантажень. У системах автоматичного керування процесами зі складною нелінійною динамікою, в робототехніці знайшли широке застосування регулятори на основі нечіткої логіки FLC (Fuzzy Logic Controller). Такі регулятори широко застосовуються, коли опис поведінки системи за допомогою точних математичних методів є досить складним, але доступне просте якісне описання поведінки системи.

З допомогою регулятора FLC можливо запобігати виникненню перевантажень і автоматично вибирати оптимальне значення для ймовірності скидання або маркування пакетів в маршрутизаторі, щоб регулювати інтенсивність вхідного навантаження при великій кількості TCP-сесій і обмеження швидкості в каналі передачі даних. Здатність регулятора FLC утримувати довжину черги біля заданого значення дозволить прогнозувати затримку пакетів в черзі і зменшить джиттер. Спільне застосування методу FLC з технологією явного повідомлення про перевантаження ECN здатне скоротити

втрати пакетів TCP-з'єднань до мінімуму за рахунок використання маркування пакетів замість їх скидання.

В результаті випробувань, не зважаючи на перевантаження, розроблений метод FLC продемонстрував здатність утримувати довжину черги біля заданого значення, не допускати переповнення і спустошень черги в момент перевантаження і показав перевагу розробленого методу перед традиційними FLC методами Tail Drop і RED в режимі перевантаження в мережі.

Реалізація розробленого методу обробки трафіку в чергах маршрутизатора у вигляді програмного модуля для Linux–маршрутизаторів відкриває можливості впровадження нового методу в мережах передачі даних для підвищення ефективності мережі.

к.пед.н. Толок І.В. (ВІКНУ)

ПРОВЕДЕННЯ РЕГЛАМЕНТОВАНИХ ТЕХНІЧНИХ ОБСЛУГОВУВАНЬ АВТОБРОНЕТЕХНІКИ З УРАХУВАННЯМ ГОТОВНОСТІ ЗІП

Автомобільна та бронетанкова техніка (АБТ) в ЗСУ у своїй більшості знаходиться в режимі тривалого зберігання, під час якого передбачена низка технічних заходів для підтримання її у бойовій готовності, це: контрольно-технічні огляди, номерні технічні обслуговування (ТО-1, ТО-2), регламентовані ТО, випробування, переконсервація тощо. Певне місце у даній системі займає регламентоване ТО, яке проводиться із встановленою періодичністю не залежно від технічного стану зразків АБТ. Основними заходами регламентованого ТО є випробування техніки та примусова заміна деталей з обмеженими терміном збігання (як правило, це мастила, інші рідини, гумовотехнічні вироби).

Зараз з умовах відсутності поставки нових зразків АБТ їх лівова частка знаходиться на зберіганні 20 і більше років. Це обумовлює їх моральне та фізичне старіння. Тому встановлені терміни проведення заходів ТО не відповідають рівню їх надійності і потребують перегляду. Результати досліджень системи ТО АБТ дозволяють визначати раціональні терміни проведення регламентованого ТО на основі вивчення показників надійності – коефіцієнтів готовності, ймовірності безвідмовного зберігання та інших. Поряд з цим особливо актуальним постає питання врахування також і вартісних характеристик зберігання інженерної техніки. Раніше такі дослідження проводились для АБТ, яка використовується за призначенням, де в якості критерію ефективності функціонування системи технічного обслуговування обирався мінімум витрат на ТО та ремонт. Однак в умовах ресурсних обмежень на експлуатацію техніки під час розгляду витрат на регламентоване обслуговування впливає така складова, як вартість та час доставки запасних виробів, інструменту та приладів (ЗІП) за їх відсутності.

Терміни відновлення несправного виробу АБТ включає у себе час на заміну несправного елемента справним із складу ЗІП, а у випадку його

відсутності враховується і час на доставку ЗІПу. В зв'язку із цим під час вирішення задач щодо раціоналізації періодичності регламентованого ТО АБТ інженерної техніки пропонується ввести у розгляд коефіцієнт готовності ЗІП, який визначається як середня ймовірність того, що ЗІП знаходиться у безвідмовному стані. При цьому за відмову ЗІП приймається такий стан пари об'єкт – ЗІП, при якому об'єкт втратив працездатність через відмову елемента, а даний елемент в ЗІП відсутній.

Новизною запропонованого підходу до визначення періодичності проведення регламентованого ТО АБТ є одночасне врахування вартості та часу доставки запасних частин за їх відсутності.

*Устимчук В.В. (НУБіПУ),
д.т.н., проф. Шворов С.А. (НУБіПУ)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІОГАЗОГЕНЕРАТОРІВ НА ЕНЕРГЕТИЧНИХ КУЛЬТУРАХ

На даний час одним із шляхів заміщення природного газу в промислових котлах є вироблення необхідних об'ємів біогазу за допомогою біогазогенераторів (БГГ) зі спеціально вирощених енергетичних культур (ЕК).

Аналіз останніх публікацій та досліджень показує, що існуючі БГГ мають низький вихід біогазу, високовартісний та багатогодинний період підготовки біомаси, низький процентний вміст метану в біогазі. У зв'язку з цим актуальним завданням є розробка методів і засобів (технологічних рішень) для підвищення ефективності функціонування БГГ.

Мета дослідження полягає в розробці технології переробки енергетичних культур у біогазогенераторах.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:
провести аналіз способів підвищення ефективності БГГ;

визначити залежність підвищення виходу біогазу від застосування енергоефективних кавітаційних засобів для оптимізації процесу підготовки та переробки ЕК;

розробити метод комплексного розрахунку гідравлічних та електротехнічних диспергаторів підготовки вхідної сировини ЕК для БГГ;

обґрунтувати режимні параметри використання диспергаторів (кавітаційних засобів) для різних видів вхідної сировини;

розробити алгоритми оптимального дозування, змішування та підігріву різних видів ЕК на основі отриманих характеристик гідродинамічних та електротехнічних кавітаційних засобів;

провести експериментальні випробування розроблених диспергаторів (кавітаційних засобів) для оцінки їх ефективності.

Для переробки біомаси ЕК пропонується використовувати спеціальний роторно-пульсаційний апарат, який заснований на застосуванні принципу дискретно-імпульсного введення енергії та гідродинамічного кавітаційного

впливу на ЕК. Принцип дії установки полягає в тому, що потік різних видів біомаси спочатку подрібнюється, гомогенізується, а потім піддається впливу екстремальних кавітаційних полів і практично на всьому об'ємі гідропротікання забезпечується диспергування крупних утворень до мікроскопічного рівня.

Під впливом прямої та керованої кавітації в біологічному середовищі сировини руйнуються складні зв'язки волокон (лігнін, целюлоза) ЕК на молекулярному рівні, у результаті чого дисперсність біомаси ЕК значно збільшується і її частки зменшуються в розмірах до 10-50 мкм.

Як показують результати попередніх досліджень, запропонована організація функціонування БГГ дозволяє інтенсифікувати виробництво біогазу більш ніж на 50%.

*Харун О.М. (НАДПСУ),
Ган'юк В.М. (ВІКНУ)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНЖЕНЕРНОГО ОБЛАДНАННЯ ПУНКТИВ ПОСТІЙНОЇ ДИСЛОКАЦІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ОХОРОНИ КОРДОНУ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДО ВІДБИТТЯ ЗБРОЙНОГО ВТОРГНЕННЯ

Дії незаконних збройних формувань і диверсійних підрозділів ЗС Російської Федерації протягом травня – липня 2014 року засвідчили гостру потребу у всебічному забезпеченні підрозділів охорони кордону для ефективного ведення оборонних боїв. Перший бій підрозділи охорони кордону, як правило, приймали у пунктах постійної дислокації (ППД), які були не готові в інженерному плані до ведення кругової оборони.

Для ведення ефективної оборони, інженерне обладнання ППД при відбитті раптового нападу на підрозділ охорони кордону повинно включати: підготовку будівель підрозділу до кругової оборони; обладнання фортифікаційних споруд поза приміщеннями; обладнання системи ходів сполучень; розчистку секторів спостереження і обстрілу; створення системи інженерних загороджень; підготовку шляхів відходу чи прориву з оточення; обладнання пункту польового водопостачання; виконання протипожежних заходів; проведення інженерних заходів з маскування.

На основі представлених методичних рекомендацій розроблено алгоритм роботи щодо організації інженерного обладнання ППД ПОК. Попереднє рішення на оборону ППД та його інженерне обладнання розробляється на схемі масштабу 1:1000. Пояснювальна записка оформляється на зворотній стороні схеми, в якій: обґрунтовується прийняте рішення на оборону; визначається характер фортифікаційного обладнання позицій підрозділу, що виконується завчасно та черговість безпосередньо при підготовці до відбиття збройного вторгнення; відображаються положення, які характеризують наявність та обсяг місцевих будівельних матеріалів; визначаються місця посадки фортифікаційних споруд залежно від їх призначення, умов місцевості; вказуються орієнтовні строки фортифікаційного обладнання позицій підрозділу.

Розроблені рекомендації дозволять врахувати досвід боїв 2014 року на державному кордоні, створити умови для забезпечення ефективного інженерного обладнання ППД в умовах збройного вторгнення, завчасно підготувати підрозділи охорони кордону до ведення оборонних боїв.

*Чекменьов В.А. (НУБіПУ),
д.т.н., проф. Шворов С.А. (НУБіПУ)*

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ТИРІВ ЗА РАХУНОК ОПТИМАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ТРЕНУВАНЬ

На сьогоднішній день одним із напрямків скорочення часових та вартісних витрат вогневої підготовки є широке застосування мультимедійних електронних тирів (МЕТ). Однак, існуючі МЕТ, як правило, функціонують у демонстраційному режимі, тобто без врахування динаміки зміни рівня підготовки курсантів з виконання типових навчальних завдань (НЗ) з вогневої підготовки. Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що на даний час планування тренувань та управління процесом відпрацювання НЗ базується на інтуїції досвідченого керівника тренувань. Тому виникає необхідність в розробці методів планування та управління процесом тренувань, за допомогою яких на кожному етапі навчання (з урахуванням досягнутого рівня підготовки курсантів) забезпечується оптимальне планування та управління процесом відпрацювання НЗ різних типів.

Постановка задачі оптимального планування та відпрацювання НЗ різних типів може бути подана наступним чином. Необхідно сформувати таку інтенсивність імітованих тактичних ситуацій, при якій підготовка курсантів до виконання НЗ зростала б до необхідного рівня навченості при мінімальних часових витратах.

Для знаходження оптимальної інтенсивності імітованих тактичних ситуацій для кожного етапу тренувань використовується метод динамічного програмування.

У процесі тренування, якщо рівень підготовки курсантів не відповідає прогнозованому, забезпечується корегування плану інтенсивної підготовки. З цією метою за допомогою спеціального методу управління процесом інтенсивної підготовки корегується модель імітованої обстановки, в якій для кожного етапу тренування формується мінімально необхідна кількість тактичних ситуацій, а також необхідна інтенсивність їх відтворення. При цьому залежність підвищення рівня підготовки курсантів від кількості імітованих ситуацій визначається на основі застосування математичного методу планування багатofакторного експерименту.

Таким чином, за допомогою розроблених методів на кожному етапі процесу підготовки фахівців забезпечується планування та відпрацювання оптимального набору НЗ з урахуванням поточного рівня підготовки курсантів й

обмежень на їх навантаження. При цьому здійснюється підготовка фахівців до виконання типових навчальних завдань до необхідного рівня навченості у найбільш складних умовах обстановки при мінімальних часових та вартісних витратах.

*Шворов А.С. (НТУУ "КПІ"),
Осипенко В.В. (НУБіПУ)*

ВИЗНАЧЕННЯ ВАЖЛИВОСТІ ВХІДНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ В ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ СИСТЕМАХ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

На даний час, коли постійно зростають обсяги постачання вхідних електронних документів (ВЕД), а часові витрати для їх обробки в інформаційно-аналітичних системах (ІАС) залишаються незмінними, виникає необхідність у визначенні оптимальної послідовності їх обробки з урахуванням важливості ВЕД. Вирішення цієї задачі у системах підтримки прийняття рішень (СППР) є основою для організації першочергової обробки пріоритетних (найбільш важливих) ВЕД. Однак, на даний час дана задача у сучасних ІАС вирішена не у повному обсязі.

Мета роботи полягає в розробці методики визначення послідовності обробки вхідних електронних документів в інформаційно-аналітичних системах спеціального призначення.

Значна кількість факторів, від котрих залежить важливість обробки ВЕД, а також різноманітність умов, в яких проявляється його специфічність, є основною складністю у вирішенні задачі оцінки важливості ВЕД.

Враховуючи характер завдань, що вирішує оператор ІАС, очевидно, що найбільш ефективною є така організація його діяльності, при якій забезпечується обробка максимальної кількості найбільш важливих ВЕД. Для СППР щодо визначення послідовності обробки ВЕД характерна реалізація наступних основних функцій: пошук ВЕД за ключовими словами і параметрами; формування реферату ВЕД; визначення послідовності видачі рефератів ВЕД оператору в залежності від їх важливості; можливість СППР до самонавчання; зручна графічна (мовна) взаємодія оператора з СППР.

З метою формування реферату ВЕД виникає необхідність у створенні спеціального лінгвістичного забезпечення СППР, основою якого є лінгвістична база даних (ЛБД), що включає різні словники заданого формату. За допомогою ЛБД лінгвістичним процесором вирішується задача декомпозиції тексту ВЕД на зазначені компоненти реферату ВЕД.

Структурна схема СППР має блок вироблення рішення, блок лінгвістичного забезпечення та блок управління. У блоці вироблення рішення проводиться оцінка важливості та визначається середній час обробки ВЕД кожного типу. Відповідно до алгоритму диспетчеризації у блоці управління

виробляється оптимальна послідовність обробки ВЕД, яка відображається оператору у вигляді рекомендацій.

Реалізація запропонованого рішення у СППР ІАС для оцінки важливості ВЕД забезпечує скорочення часових витрат на обробку найбільш пріоритетних (найбільш важливих) ВЕД не менше як на 10-15%.

*Яковлев Д.П. (ХмНУ),
к.т.н., доц. Хмельницький Ю. В. (ХмНУ),
д.т.н., с.н.с. Сєлюков О.В. (ВІКНУ)*

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПОСЛУГ ТА ЯКОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ У МЕРЕЖАХ LTE

Різноманітні послуги в мережах LTE мають відповідну класифікацію і для кожного класу специфіковані показники якості, які визначають пріоритетність потоку даних, допустимі затримки, надійність передачі, необхідні швидкості передачі, допустиму часову нерівномірність в періодичності доставки пакетів.

Аналогічно мережам стандарту UMTS, у мережах LTE доставка пакетів здійснюється за допомогою наскрізних каналів з відповідною якістю обслуговування QoS. У рамках вимог до QoS всі типи послуг поділяються на 9 класів, кожному із яких відповідає ідентифікатор QCI (QoS Class Identifier). Організовувані для передачі потоку даних наскрізні канали розділяються на 2 групи відповідно до типу виділеного ресурсу з гарантованою швидкістю передачі та не з негарантованою швидкістю передачі.

Якісні показники передачі для потоку даних поділяються на 9 відомих класів – телефонія в режимі реального часу, відео телефонія, відео в режимі реального часу, ігри в режимі реального часу, відео з буферизацією, сигналізація (IMS), відео з буферизацією, TCP/IP послуги для пріоритетних користувачів, аудіо, відео в режимі реального часу, інтерактивні ігри, відео з буферизацією, TCP/IP послуги, що застосовується за замовчуванням при доставці потоку даних (читання файлів з Інтернету, E-mail, відео) непривілейованим користувачам.

Особливості надання послуг у мережах LTE передбачає наявність чотирьох класів якості обслуговування - голосовий (розмовний), потоковий, інтерактивний, фоновий. Головною відмінністю між названими класами є чутливість до затримок – найбільш чутливими є голосові, найменш чутливими - фонові дані. Голосовий і потоковий класи призначені для використання в реальному масштабі часу. Інтерактивний і фоновий класи використовуються для традиційних Інтернет – застосувань: навігація, електронна пошта, віддалений зв'язок тощо. При цьому інтерактивний клас має вищий пріоритет, ніж фоновий.

Відзначимо, що деякі параметри якості є взаємно суперечливі, наприклад, затримка і рівень помилок в прийнятих пакетах. Так, при передаванні

голосового потоку даних наскрізна затримка не повинна перевищувати 150мс при допустимій втраті інформаційних пакетів не більше 3%. Якщо розглядати поточкові даних, то в цьому випадку допустимі втрати інформаційних пакетів не перевищують 1%, а для інтерактивного потоку даних втрати інформаційних пакетів взагалі неприпустимі.

Таким чином існують мережеві послуги різних класів, яким необхідно призначити додаткові атрибути в системі якості обслуговування при впровадженні.

Секція 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

ТЕОРІЯ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ В СИСТЕМАХ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА ТА ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК

Проблематиці теорії військового перекладу (ТВП) присвячена незначна кількість науково-методичних праць минулого століття, які стали класичними (Стрелковський Г.М., Нелюбін Л.Л., Міньяр-Белоручев Р.К., Латишев Л.К., Ширяєв А.Ф., Шевчук В.М.). Окремі аспекти ТВП в Україні проаналізовано в кваліфікаційних перекладознавчих дослідженнях В.В. Балабіна, П.А. Матюши, М.Б. Білана, С.Я. Янчука, Б.А. Дзіся, О.В. Юндіної, Л.М. Гончарук, а також у перекладознавчих працях Є.І. Василька, О.Ф. Храмовича, В.С. Петрухіна, О.Ю. Солодяк, О.М. Нікіфорової. Проте, комплексного дослідження ТВП так і не було проведено ані в Україні, ані за кордоном.

Протягом 2004-2017 років у ВІКНУ було проаналізовано коло теоретичних і практичних питань, що їх охоплює наукова сфера військового перекладу (ВП), узагальнено накопичений в Україні унікальний багаторічний досвід підготовки і практики службової діяльності військових перекладачів, досліджено специфіку й закономірності ВП, систематизовано існуючі факти, погляди, судження, пропозиції, гіпотези, теоретико-методологічні положення, що визначають сутність ТВП. Мета дослідження полягала в розкритті онтологічної природи ТВП як складної нематеріальної системи – її сутності, визначального змісту, структури, елементів, категорійного апарата, що об'єктивно зумовлюється синергійними зв'язками ТВП, насамперед, із перекладознавством і воєнною наукою.

Дослідження ТВП проводилось у рамках державних НДР, що були виконані у КНУТШ у цей період, де автор був виконавцем, відповідальним виконавцем, науковим керівником. Дослідження було також спрямоване на вдосконалення вимог державних нормативних документів, що регламентують підготовку військових перекладачів для Збройних Сил України та інших структур сфери національної безпеки, яка здійснюється у ВІКНУ з 1 вересня 1993 року.

Визначено роль і місце ТВП в системі перекладознавчої науки, розкрито міждисциплінарний характер ТВП, досліджено жанрово-стилістичну специфіку ТВП, лексико-семантичну та структурно-синтаксичну проблематику ВП, методологічні основи ВП, визначено зміст професійної компетенції військового перекладача, структуру лінгвістичного забезпечення військ (ЛЗВ), систематизовано ключові поняття, терміни і визначення категорійного апарата ТВП, що сприятиме подальшому розвитку спеціальних теорій перекладознавства, а також наукової проблематики лінгвокраїнознавства, лексикології, термінознавства, лексикографії, лінгвопедагогіки в аспектах, що пов'язані з виконанням спеціальних функцій службової діяльності військового перекладача.

Результати дослідження впроваджено у навчальний процес ВІКНУ у форматі нормативних військово-спеціальних дисциплін для курсантів-перекладачів освітніх рівнів "бакалавр" і "магістр", у нормативно-правові й організаційно-методичні документи, що визначають зміст підготовки військових перекладачів, а також у службову діяльність наукових працівників, які займаються лінгво-дослідницькою діяльністю, у вигляді кваліфікаційних вимог, посадових обов'язків і функціональних завдань.

*к.пед.н., доц. Божок О.С.
(НПУ імені М.П. Драгоманова)*

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ПАРАДИГМАЛЬНА ОСНОВА ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Проблема компетентності особистості взагалі та професійної зокрема, зумовлює впровадження в освіту *компетентнісного підходу*. Згідно з Національним освітнім глосарієм під компетентнісним підходом розуміють визначення результатів навчання в школі й ВНЗ через їх опис у термінах *компетентностей*, тобто динамічного поєднання знань, умінь, навичок, здатностей, особистісних якостей до ефективної продуктивної діяльності тощо.

Для з'ясування сутності поняття "компетентнісний підхід" визначимо зміст поняття "підхід". У науковій літературі поняття "підхід" тлумачиться двояко – з позиції *об'єкта*, що досліджується, і з погляду загальної *стратегії* діяльності. Сутність цього поняття розкривається через розуміння його як кута зору, сукупності принципів, що визначають мету і зміст роботи, або як пізнавального засобу, методу, інструменту пізнання і способу перетворення дійсності. Визначивши змістове наповнення поняття "компетентність", вкажемо на його векторність: з одного боку – це особистісні характеристики людини, що вирізняють її компетентність, а з другого – нагромадження досвіду, що вимагає сформованості тієї чи іншої компетентності. Відповідно до останнього вирішується, якими є ті головні елементи діяльності, що можуть бути виконані, або які з них уважати результатом досягнення, що задовольняють ці вимоги. За такого підходу фахівці виявляють компетентність на тому рівні, на якому їхня діяльність відповідає стандартам.

Упровадження компетентнісного підходу в освітній простір вищої школи набуває особливого статусу не тільки у справі накопичення знань, та їх передачі, а й у розвитку здатності самостійно застосовувати набуті знання, вміння і навички в процесі індивідуального й професійного саморозвитку, самореалізації та самооцінювання.

Отже, компетентний фахівець повинен мати такий набір компетентностей, які б допомагали йому соціалізуватись у різних життєвих і професійних умовах. Тому, компетентним вважається не фахівець, який має енциклопедичні знання, а навпаки, який здатний соціалізувати наявні знання відповідно до реалій сьогодення.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ У ПРИКОРДОННІЙ СФЕРІ

Нині прикордонна термінологія зазнає постійного розширення та збагачення. Прикордонний термін - це слово або словосполучення, яке чітко позначає певне поняття, що відноситься до сфери діяльності Державної прикордонної служби України (ДПСУ), а прикордонна термінологія - це історично сформована сукупність термінів, що виражає систему прикордонних понять і забезпечує специфічні потреби спілкування у сфері охорони та захисту державного кордону та оперативно-службової діяльності ДПСУ. Слід зазначити, що прикордонні терміни повинні відповідати правилам і нормам мови, бути дефінітивними, систематичними, точними, не синонімічними та незалежними від контексту. З огляду на це, для адекватного відтворення вихідного терміну засобами української мови необхідно приділяти увагу його структурним та семантичним особливостям при перекладі. Складні терміни (сталі словосполучення), за якими закріплене певне термінологічне значення, можуть бути достатньо важкими для розуміння та адекватної передачі на іншу мову. Але вони мають фіксований порядок розподілу компонентів, не припускають розширення, передають певні суттєві ознаки.

Серед прикордонних термінів переважають наступні синтаксичні структури: двокомпонентні (прикметник + іменник в однині: *state border* – державний кордон; прикметник + іменник у множині: *illicit items* – предмети, заборонені для ввозу; іменник + іменник: *border guard* – прикордонник), трикомпонентні (числівник + іменник + іменник): *first-line check* – перша лінія контролю; «іменник + іменник + іменник»: *border-check procedure* – процедура прикордонного контролю; «прикметник + іменник + іменник»: *official invitation letter* – офіційний лист-запрошення), чотирьох- та більше компонентні (*protection of the exclusive (marine) economic zone* – захист виключної (морської) економічної зони).

У складних лінгвістичних комплексах інколи спостерігається опущення одного із компонентів, що пояснюється намаганням позбутися складних конструкцій детально описуючи те чи інше явище чи поняття (наприклад: *state border guard service* – *border guard service* - *border service*), або заміна розгорнутого словосполучення на ініціальне. Окремі складні терміни, які складаються з трьох, чотирьох а іноді й більше слів, вимагають більш ретельного розбору, оскільки не завжди вдається визначити відповідний варіант їх перекладу. Саме тому правильний та адекватний переклад тексту з прикордонної тематики можливо здійснити лише підібравши точні відповідники термінам, які використовуються у мові оригіналу.

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ТЕРМІНОГРАФІЧНОЇ РОБОТИ

Розвиток сучасних комп'ютерних технологій не оминув і такої науки як мовознавство (лінгвістика) та її розділів, зокрема термінографії. На сучасному етапі розвитку термінографії під час здійснення термінологічної роботи все більшого поширення набуває використання термінологічних баз даних, які майже повністю витісняють традиційні способи управління термінологією, а саме: використання картотек та глосаріїв.

Перші термінологічні бази даних з'явилися всередині шістдесятих років минулого століття та використовувалися у перекладацьких відділах Європейського економічного співтовариства, великих фірмах та підрозділах фірми Siemens. На той час для створення та управління термінологічними базами даних використовувалися великі електронно-обчислювальні машини. Лише у вісімдесятих роках у зв'язку з розвитком технологій з'явилася можливість використовувати бази даних на персональних комп'ютерах. В ці роки було розроблено близько двадцяти спеціалізованих баз даних. Доступ до електронних баз даних отримали невеликі організації, окремі перекладачі та термінологи.

Здійснення термінографічної роботи з використанням комп'ютерних термінологічних баз даних має очевидні переваги в порівнянні з традиційними методами. Наприклад, якщо ми використовуємо термінологічні картотеки, то це звужує критерії для пошуку відповідних термінів та їх упорядкування. Терміни впорядковуються за алфавітним порядком, а сфера їх застосування позначається відповідними кольорами. Ретельно складені сучасні термінологічні бази даних дозволяють здійснювати швидкий пошук за багатьма критеріями.

Що ж являє собою термінологічна база даних? Для того, щоб дати відповідь на це питання необхідно розібратися, що таке взагалі база даних. Існує безліч визначень цього поняття. Стандарт ISO/IEC 2382:2015 визначає базу даних як "сукупність даних, організованих відповідно до концепції, яка описує характеристику цих даних і взаємозв'язки між їх елементами; ця сукупність підтримує щонайменше одну з областей застосування". Найбільш універсальним, на нашу думку, визначенням є таке: "база даних - це структурована за певними ознаками сукупність відомостей (даних) з відповідним описом". В термінологічних базах даних цими відомостями (даними) є терміни.

Основним елементом термінологічної бази даних є термінологічний запис. Відповідно до ДСТУ 3325-96 "Термінологія. Визначення основних понять" термінологічним записом є "упорядкована сукупність термінологічних даних, які стосуються одного поняття". Цей запис у термінологічній базі даних відповідає картці в картотеці чи словниковій статті і є основним елементом бази. Термінологічний запис містить велику кількість термінологічної

інформації, яка упорядковується за певними критеріями, зокрема, це інформація про поняття, його позначення на різних мовах, а також додаткові дані. Для упорядкування термінологічних даних в базах даних використовуються різні категорії.

к.філол.н. Гончарук Л.М. (ВІКНУ)

ІНТЕРДИСКУРСИВНІ ЗВ'ЯЗКИ ЖАНРІВ РЕЗОЛЮЦІЯ І РЕКОМЕНДАЦІЯ ПАРЕ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Аналіз дипломатичних текстів жанру резолюція та рекомендація ПАРЄ на мікрорівні військового дискурсу демонструє високу частоту уживання "слідів" інших дискурсів. Ми вважаємо такий результат логічним, оскільки дипломатичні тексти ФВД, зокрема жанри *резолюція і рекомендація ПАРЄ*, функціонують не в галузі військової комунікації, а у сфері міжнародної дипломатії.

Розглянемо "сліди" інших дискурсів, представлені різними типами інтердискурсивних маркерів, а також їх відтворення у перекладі, на матеріалі рекомендації ПАРЄ № 2026 (2013) під назвою "Ситуація в Сирії":

L'Assemblée se félicite du fait que, dans le contexte des menaces occidentales de frappes militaires, le politique prenne le dessus et que les intenses efforts diplomatiques aient conduit, à la mi-septembre 2013, à un accord-cadre entre les Etats-Unis et la Russie sur l'élimination des armes chimiques syriennes, et à l'adoption d'une résolution du Conseil de sécurité des Nations Unies énonçant les modalités de son application. - Асамблея вітає той факт, що на тлі західної загрози військового удару, політичні події взяли гору, і інтенсивні дипломатичні зусилля дозволили укласти до середини вересня 2013 р. рамкову угоду між Росією і США про ліквідацію сирійської хімічної зброї та прийняття резолюції Радою Безпеки Організації Об'єднаних Націй (РБ ООН), яка встановила б здійснення цього заходу.

У наведеному фрагменті спостерігаємо приблизно однакову кількість елементів військового дискурсу та інтердискурсивних маркерів, які вказують на приналежність мовних одиниць до політичного дискурсу. Так, одиницями терміносистеми фахової мови військової справи виступають терміни у складі функціонально забарвлених словосполучень ВД: *menaces occidentales de frappes militaires* – західна загроза військового удару; *l'élimination des armes chimiques syriennes* – ліквідація сирійської хімічної зброї.

Елементи політичного дискурсу в тексті прикладу маркують: (а) зв'язані словосполучення з функціональним компонентом стилістичного значення, у тому числі ті, що мають у своєму складі дипломатичні терміни: *le politique prenne* – політичні події; *efforts diplomatiques* – дипломатичні зусилля; *adoption d'une résolution* – прийняття резолюції; (б) терміни дипломатичного підвиду політичного дискурсу *accord-cadre* – рамкова угода; *résolution* – резолюція; (в)

суспільно-політичні реалії-ергоніми *Assemblée – Асамблея; Conseil de sécurité des Nations Unies – Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй (РБ ООН)*; (г) кліше дипломатичної фахової мови *L'Assemblée se félicite du fait que – Асамблея вітає той факт*.

Серед прийомів відтворення інтердискурсивних маркерів у перекладі фіксуємо еквіваленти (у випадку з термінами фахової мови дипломатії); калькування (для зв'язаних словосполучень із функціональним компонентом стилістичного значення і кліше); транскрипцію з елементами освоєння та традиційні еквіваленти для реалій-ергонімів.

Гордійчук В.В. (Інститут ВМС НУ "ОМА")

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВОЇ ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНСТИТУТІ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ "ОДЕСЬКА МОРСЬКА АКАДЕМІЯ"

Відповідно до наказу Міністерства оборони України від 26.01.2017 №53, за Інститутом Військово-Морських Сил Національного університету "Одеська морська академія" закріплені наступні напрямки наукових досліджень:

дослідження проблем створення, розвитку та модернізації систем (підсистем, елементів) радіотехнічного та гідроакустичного озброєння, засобів зв'язку та автоматизації управління, а також енергетичних установок надводних кораблів;

наукові дослідження у ході та за результатами бойової діяльності та участі Військово-Морських Сил у проведенні навчань та інших заходів оперативної, бойової і мобілізаційної підготовки та повсякденної діяльності.

За результатами наукової і науково-технічної діяльності у 2016 та 2017 році Інститутом виконано 3 науково-дослідні роботи та 7 оперативних завдань Командування ВМС ЗС України, отримано 1 патент на корисну модель, надано заявку на винахід.

Основна наукова продукція, яку розроблено та впроваджено в рамках проведених наукових досліджень в 2016 році:

створено та запроваджено у навчальний процес для підготовки слухачів (курсантів) програмний продукт для комп'ютерного тренажеру бойового інформаційного поста надводного корабля;

розроблено та створено діючу модель гідродинамічного хвильового приводу в морських автономних низьковольтних та слабоструменевих пристроях, отримано патент на корисну модель №115685 та надано заявку на отримання патенту на винахід;

розроблено проект тактико-технічних вимог до єдиної автоматизованої системи висвітлення надводної обстановки на базі автоматизованих радіотехнічних постів берегової системи спостереження.

Підготовлено, надруковано, або надано до друку: 1 підручник, 13 навчальних посібників, 2 науково-інформаційні бюлетені, 30 наукових статей, 25 тез доповідей.

Науково-педагогічні працівники Інституту прийняли участь у 45 наукових (науково-практичних, науково-методичних) конференціях та семінарах, проведенні досліджень у ході 9 заходів оперативної і бойової підготовки або повсякденної діяльності військ (сил).

У зв'язку з недостатньою кількістю в інституті вчених вищої кваліфікації в інституті не створено власної спеціалізованої вченої ради, відсутня ад'юнктура (докторантура). Крім того, не сформовано власних наукових шкіл, що не дає можливості здійснювати підготовку вчених вищої кваліфікації.

В той же час підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук здійснюється за такими формами підготовки:

підготовка в ад'юнктурі за цільовим призначенням для Інституту при Національному університеті оборони України імені Івана Черняховського;

як здобувачі наукового ступеня кандидата наук, які працюють над дисертаціями поза аспірантурою (закріплені до 01.01.2016 року, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 р. №309 Про затвердження Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів);

в аспірантурі Національного університету "Одеська морська академія" за заочною формою навчання (відповідно до п.2 ч.1 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261);

поза аспірантурою, виключно при Національному університеті "Одеська морська академія" - для здобувачів, які закріплені після 01.01.2016 року (відповідно до п. 2 ч. 2 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261).

У зв'язку з отриманням ліцензії на провадження освітньої діяльності за новими спеціальностями (254 – "Збезпечення військ (сил)" та 255 – "Озброєння та військова техніка") основні зусилля щодо підготовки наукових кадрів спрямовано на підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук в галузі знань 25 – "Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону".

Григорієвська Н.М. (ВІКНУ)

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ОМОНІМІЯ У ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ: ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ

Терміни не існують у мові ізольовано. Вони генетично споріднені зі загальнонавчальною лексикою та перебувають у певних відношеннях між собою

та зі словами загальнолітературної мови. Хоча природа терміна позбавляє його будь-яких передумов для розвитку полісемії чи синонімії, терміни, по суті, є звичайними словами з притаманними їм семантичними процесами. Проте розвиваються вони відмінно від аналогічних явищ у загальномовній лексиці. Відмінність полягає у характерних ознаках термінології. Процеси термінотворення протікають у тих межах, які не порушують семантичної суті терміна, і проявляються у скороченому вигляді.

Омонімія – одне з явищ, які притаманні всім мовам та характеризують лексико-семантичну систему кожної з них. Розвиток науки, техніки, зміни наукових поглядів на деякі питання об'єктивної дійсності впливають на властивості терміна, часом навіть порушують його основні закономірності – однозначність, відсутність синонімії, омонімії, породжують так звані "недоліки" в термінології. Двоїста природа терміна досить яскраво виявляється при дослідженні цього явища в конкретній термінологічній системі. Омонімія термінів - це досить поширене явище, яке помітно ускладнює роботу перекладача.

У перекладацькій практиці під терміном слід розуміти слова та словосполучення, що позначають специфічні об'єкти і поняття, якими оперують фахівці певної області науки чи техніки. Інша справа з розрядом термінів-омонімів, значення яких варіюються залежно від сфери застосування. Багатозначність таких термінів значно ускладнює роботу перекладача, адже вони не завжди перекладаються як повні еквіваленти, більш того, навіть не завжди дослівно. Оптимальним є такий шлях перекладу термінів: "поняття - український термін", а не "іншомовний термін - український термін", з якої мови не відбувався б переклад. Тобто пошук терміна-відповідника починається з аналізу властивостей нового поняття. Цілком можливо, що якась із властивостей "підкаже" іншу назву цьому поняттю, ніж вона є у мові, з якої здійснюється переклад. До того, як почати працювати над перекладом фахового військово-технічного тексту, бажано ознайомитися з подібними текстами, які було перекладено раніше на рідну мову, щоб окреслити для себе, хоча б у загальних рисах, термінологію даної галузі.

Під час перекладу текстів, в яких вживаються одиниці терміносистеми з галузі військової техніки, перекладачеві доцільно використовувати терміни, затверджені державними стандартами та зафіксовані в словниках. Треба враховувати, до якої області науки і техніки належить термін. Тобто, при перекладі багатоеквівалентних термінів слід опиратися на контекст, щоб обрати правильний варіант. Якщо в тексті трапляється термін, не зафіксований у словниках, то перекладачеві треба самому підібрати, а іноді й утворити перекладний еквівалент, ґрунтуючись на встановлених правилах перекладу термінології, використовуючи довідникову літературу та (або) за допомогою консультацій зі спеціалістом з військової техніки. При перекладі фахових текстів не допускається використання термінів-синонімів. Не рекомендується також на власний розсуд скорочувати терміни.

У межах кожного виду військової термінології всі терміни даної галузі військової справи завжди однозначні. Це означає, що у цих термінів нема

синонімів. Іноді зустрічаються терміни, дуже близькі за своїм значенням, наприклад, німецькі терміни *das Gefecht*, *der Kampf*. Так, термін, *das Gefecht* є офіційним позначенням будь-якої бойової діяльності військ, а термін *der Kampf* застосовується як неофіційний для вираження конкретних дій, тобто галузь вживання цих слів функціонально розмежована.

У мові техніки особливо поширена омонімія термінів через те, що у терміносистемах різних галузей науки і техніки широко застосовується так зване семантичне словотворення, коли існуючій формі слова приписується те чи інше значення. Зрозуміло, що значною мірою характер значення таких омонімічних термінів визначається приналежністю оригіналу до тієї чи іншої галузі науки і техніки та конкретною тематикою самого тексту оригіналу. Однак, перекладацькі помилки при перекладі військово-технічних текстів можуть все ж виникати у зв'язку з неправильним вибором значення омонімічного терміну із суміжної галузі техніки.

Загальнонаукова та термінологічна лексика як засіб вираження, зберігання та передачі інформації про спеціальні наукові та технічні поняття формується в прямій залежності від рівня розвитку науки й техніки. Перекладач несе відповідальність за достовірну міжмовну ідентифікацію конкретного поняття чи терміну, отже, повинен бути надзвичайно прецизійним у виборі методів перекладу та пошуку адекватного відповідника.

доц. Журавель В.В. (НУОУ)

SOME ASPECTS OF LESSON FRAMEWORKS IN ELT

The overall effectiveness & efficiency of teaching a language is determined by many issues. Teaching is not just what is going on in class, it involves planning, teaching a lesson, reflections on both of them, learning a lesson from what you did or failed to do. This outlines our personal professional development, and planning is one of the most crucial aspects in the line.

Different educational institutions have different requirements for lesson planning, from a general outline to a detailed description including even students' possible answers; in the military lesson plans must be signed by the Chief (Deputy Chief) of the Department well in advance. Detailed plans are required from teachers during training periods & professional development courses.

There exist several frameworks of lesson planning in ELT and the choice depends on various issues: type of the lesson planned (i.e. systems or skills), aims and objectives the teacher set, level of English of the target audience, students' outcome the teacher would like to reach by the end of the lesson, students' needs and learning styles, etc.

PPP (Presentation Practice Production), the most popular type, is explained as the technique of **presenting** the language, **practising** it in a controlled way and then giving students the chance to use it in a free communication **production** activity;

TTT (Test Teach Test) is a helpful lesson framework that encourages the teacher to give an assessment first before teaching then giving an assessment after the

lesson: learners first complete a task or activity without help from the teacher. Then, based on the problems seen, the teacher plans and presents the **target language** and the learners do activities to practise the new language. Finally the class moves on to the last **test** stage that can be planned as a similar activity to the initial test or just be any oral or written communicative task during which the teacher can observe the students use of the target language in a freer setting.

ESA (Engage, Study, Activate) type suggests that the teacher tries to arouse students' interests and curiosity and **engage** their emotions first, focuses on the language, its elements and construction in **study**, and gets students to use the language as communicatively as they can focusing them on selected situation or task in **activate**.

EAS (Engage, Activate, Study), or Boomerang of ESA, which focuses again on the need to **engage**/involve students, then the class goes straight into **activate** stage after which the teacher moves to a **study** stage to clear up the problems that have arisen during the activate session (this way it mirrors TBL and some way copies TTT approach). The latter two stages can be repeated several times: EAS-AS-AS...

TBL (Task-Based Learning) is often called "PPP upside down" as it offers a **production-like** meaningful & communicative task first (often using written or recorded text as an example) with the **language focus** that follows and various **practice** activities afterwards.

Lesson planning is crucial for any subject including ELT. You can write your plan in detail, outline the main issues or just keep in mind some key points, but you can't ignore planning. It's always better to be prepared. Of course, during the lesson teachers often adjust their plans to what can happen spontaneously, for some internal or external reason, and cannot be predicted. A great example gives the same lesson taught to different classes: you have the same outcome rather seldom. In this respect I would like to refer to J. Scrivener: "*Prepare thoroughly, but in class, teach the learners, not the plan*".

Залеський Є.М. (ВІКНУ)

СТВОРЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК (СИЛ)

Наразі для досягнення необхідного рівня взаємосумісності Збройних Сил України та інших військових формувань України зі збройними силами інших країн в процесі підготовки та проведення операцій, а також гармонізації й уніфікації відповідних процедур із країнами НАТО та ЄС нагальною проблемою є створення організаційної структури лінгвістичного забезпечення військ (сил).

Управління лінгвістичним забезпеченням має бути організоване таким чином, щоб ефективно та якісно здійснювати необхідне лінгвістичне забезпечення за належної адміністративної й технічної підтримки та відповідним контролем.

Загальне управління та контроль за всіма аспектами й ресурсами лінгвістичного забезпечення діяльності ЗСУ має здійснюється в рамках єдиної структурної одиниці – Управління лінгвістичного забезпечення Міністерства оборони України (далі – УЛЗ), під керівництвом однієї особи – начальника УЛЗ.

При УЛЗ необхідно створити центральне бюро перекладів, основним завданням якого є перекладацький супровід діяльності МОУ та ГШ ЗСУ, тобто:

- виконання професійних усних (послідовних й синхронних) перекладів офіційних планових і позапланових заходів,
- здійснення письмового перекладу документів воєнно-політичного та військово-технічного характеру,
- редагування перекладів,
- референтська діяльність.

У видах ЗСУ лінгвістичним забезпеченням військ мають керувати відповідні служби лінгвістичного забезпечення (далі – СЛЗ), безпосередньо підпорядковані УЛЗ. СЛЗ керує начальник служби. При СЛЗ можуть створюватись бюро перекладів відповідно до потреб конкретного виду збройних сил.

УЛЗ відповідає за перекладацький супровід, надання необхідних рекомендацій та контроль дотримання усіх вимог щодо лінгвістичного забезпечення у ЗСУ, які, зокрема, пов'язані з координацією системи мовної підготовки в ЗСУ, підготовкою кваліфікованих військових перекладачів та забезпеченням служб лінгвістичного забезпечення необхідними ресурсами.

При командуваннях, з'єднаннях та окремих військових частинах треба створити групи лінгвістичного забезпечення (далі – ГЛЗ), безпосередньо підпорядковані СЛЗ (ГЛЗ керує начальник групи).

Перекладачі зі складу ГЛЗ можуть бути на постійній або тимчасовій основі прикомандировані до військових частин (підрозділів). Хоча у своїй повсякденній діяльності вони перебувають у розпорядженні військової частини (підрозділу), до якої вони прикомандировані, проте вони залишаються в безпосередньому підпорядкуванні начальника ГЛЗ.

Зарицька А.І. (ВІКНУ)

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Сучасні технології навчання у вищому навчальному закладі зорієнтовані на створення умов для самовираження і саморозвитку студента. Однією з таких технологій є особистісно орієнтована технологія навчання, у центрі якої перебуває особистість студента, її самобутність, самоцінність.

Становлення особистісно орієнтованого навчання у вищій школі зумовлене соціально-економічними змінами в нашому суспільстві, розвитком ринкових відносин. Нині суб'єкти праці вільно розпоряджаються своїм основним капіталом - кваліфікацією, самостійно обирають для себе вид праці.

Ринкові умови вимагають професійної мобільності, високої компетентності, низки особистісних якостей.

З огляду на це особистісно орієнтоване навчання має на меті: розвивати індивідуальні пізнавальні здібності кожного студента, допомогти їм пізнати себе, самовизначитись та самореалізуватись, сформувати в них культуру життєдіяльності, яка дає змогу продуктивно будувати своє життя.

Особистісно орієнтоване навчання у вищій школі потребує корекції змісту освіти, форм і засобів її реалізації. Змістовий компонент навчального процесу має охоплювати все необхідне студентові для формування і розвитку його особистості, для формування професіонала.

У вітчизняній практиці оптимальною формою організації навчального процесу вважають колективні та групові заняття. Така практика суперечить одному з пунктів Болонської угоди, який передбачає домінанту індивідуальних занять. Однак для виявлення позиції особистості потрібні аудиторія, слухачі, глядачі. До того ж така підміна порушує традицію української "гуртової школи". Тому найкращим виходом із цієї ситуації є розумне поєднання масових, групових та індивідуальних форм навчання.

Важлива роль в особистісно орієнтованому навчанні відведена діалоговим лекціям, дискусіям, спеціальним тренінгам, організаційно-діяльнісним, імітаційним іграм, семінарам-тренінгам, розв'язанню проблемних ситуацій та ін.

Підсумовуючи викладене, ми можемо сказати, що в реалізації особистісно орієнтованого навчання особлива роль відведена педагогічному спілкуванню суб'єктів навчального процесу у вищій школі (викладачів та студентів). Воно створює умови для розвитку навчально-професійної мотивації, надає навчанню характеру співпраці, забезпечує досягнення мети та завдань навчання, сприяє розвитку студентів та підвищенню професійно-педагогічного потенціалу викладачів.

к.пед.н., доц. Златніков В.Г. (ВІКНУ)

METHODOLOGICAL ASPECTS OF LEARNING AND TEACHING ENGLISH

"The teaching of English is in a constant state of flux, with new theories, practices and materials erupting all over the world on an almost daily basis" (Harmer J. 2005). As teachers of English we should always be upon the look, learn something new, be innovative and go forward. As there are different types of learners in each class, it is important to incorporate multiple teaching methods.

Motivation is essential to success in most fields of learning. Our students have to want to learn English to succeed at it. Without motivation they will almost certainly fail in learning English. We as teachers play a major role in the process of sustaining of our students' motivation. Motivation plays crucial role in the course of language acquisition. In research on motivation, it is considered to be "an internal

process that gives behavior energy, direction and persistence in research." (Reeve, Johnmarshall, 2013) In other words, it gives behavior strength, purpose, and sustainability. However, the level of the students' motivation while doing a particular task depended on the type of the students' personality (visual, kinesthetic or auditory person). Thus, the visual students showed the highest motivation while working with visuals; the students of kinesthetic type did their best during team work; the auditory representatives enjoyed listening activities.

"Each student has his/her own preferred way of learning that is determined by his/her cultural and educational background and personality" (Shoebottom P. 2007). Some students seem to cope with the difficulties of language learning with great success and neither little effort, while for others the task is neither an enjoyable nor a successful one. So, it is important for teachers to monitor each and every student and to reach their needs in a variety of ways to achieve effective teaching.

Very often we teach classes which have students who are clearly of different levels. They may learn at very different speeds or they may have different language abilities. So, it is very important for teachers to use different strategies to deal with this situation. We also have to adapt materials for mixed ability classes, support our weaker students and offer extension activities for our stronger students.

"Evaluation in teaching English language is a process of collecting, analyzing and interpreting information about teaching and learning in order to make informed decisions that enhance student achievement and the success of educational programs" (Rea-Dickens and Germanie, 1993). Effective classroom assessment and evaluation are indispensable elements in the learning process. Evaluation plays a major role in planning and delivering instruction. It involves the collection and interpretation of a wide range of information, familiarity with a variety of different methods of assessment. Effective teachers actively use the results of assessment to modify and improve the learning environments they create.

к.пед.н. Зонь В.В. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАЦІЇ З ПІДТРИМКИ МИРУ

Враховуючи досвід чотирьох років "гібридної війни" і попередній досвід проведення миротворчих операції, мало хто з фахівців буде заперечувати доцільність оптимального (оптимізація (англ. *optimization, optimisation* процес надання будь-чому найвигідніших характеристик, співвідношень (наприклад, оптимізація керування підрозділами); критерії оптимальності (економічний — збереження людей і матеріальних цінностей; технологічні вимоги — регулярність, своєчасність та достовірність та постійність даних, та ін.) лінгвістичного забезпечення різноманітних військових заходів. Щоб досягти максимальної ефективності (Ефективність (англ. *efficiency; performance; нім. Effektivität f, Wirkungsgrad m, Wirksamkeit f*) — відношення корисного ефекту (результату) до витрат на його одержання) та якості результату роботи,

пов'язаної з письмовим перекладом, доцільно розподілити цей процес між співробітниками згідно з покладеними на них функціональними обов'язками та відповідним рівнем їх кваліфікації, різнобічно забезпечити матеріально-мехнічною базою.

Лінгвістична служба та її співробітники повинні мати необхідне матеріально-технічне забезпечення та інфраструктуру, включаючи офісне приміщення (за нормами статутів Збройних Сил України та наказом МО №448 від 13.04.2013), особисте помешкання та цілодобову охорону, транспорт (якщо необхідно), бойову охорону супроводу під час пересування та окреме місце для харчування.

У процесі діяльності в секторі проведення антитерористичної операції систематично доводилося стикатися з проблемою отримання консультативно-дорадчої допомоги від професійних перекладачів. З такими ж проблемами зустрічалися фахівці з обробки інформації радіоперехоплень, і лише нашими спільними зусиллями можливо зарадити в цьому напрямку діяльності.

к.психол.н., доц. Кузнєцова О.О. (КНУ ім. Тараса Шевченка)

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕСПЕЦІАЛЬНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

Сучасна методика професійно-орієнтованого навчання іноземних мов зазнає змін, знання іноземної мови є об'єктивною необхідністю для здійснення професійної діяльності, для підвищення конкурентоспроможності молодого спеціаліста-фахівця на ринку праці, що, власне, й формує мотивацію студентів до вивчення іноземних мов, але, водночас, зростають й вимоги як до викладача, так і до організації навчального процесу.

Обговорення проблем формування іншомовної компетентності фахівця на всіх етапах навчання іноземної мови, поширення досвіду між колегами є метою викладачів неспеціальних факультетів.

Нагадаємо, що наразі викладання іноземних мов поза природного мовного середовища є основною причиною майже тотальних невдач навчального процесу. Чисельні колективи кафедр іноземних мов неспеціальних факультетів перебувають у постійному пошуку шляхів подолання цих труднощів. Одним з таких шляхів у сучасній методиці викладання іноземних мов є застосування проектних методик та особистісно-орієнтований підхід.

Технологія проектування у навчальному процесі є орієнтована, в першу чергу, на самостійне здобування знань. Самостійність студента у навчальній діяльності дозволяє розкрити творчі здібності студентів, а також сформувати проектно-діяльні компетенції. Самостійно надбані способи діяльності не є самоціллю студента, вони постають одним з найважливіших засобів і умов саморозвитку особистості.

В ході реалізації даних проектів вдається вирішувати низку задач, з якими неминуче стикаються студенти при оволодінні іноземною мовою: унеможливлення стресових ситуацій, що виникають під час традиційних навчальних занять в аудиторії; можливість активізувати групові форми роботи; створення більш природного середовища спілкування.

У процесі навчальної творчості студенти починають усвідомлювати свою здатність до створення нового. Досягнутий результат в проекті завжди є унікальним, де відображено ступінь творчого самовираження студентів.

Під час проектування у студентів розвивається впевненість у своїх інтелектуальних можливостях, бо вони перестають бути пасивними споживачами інформації, а стають творцями власної інтелектуальної продукції.

Різноманітність форм проектів дає студентам можливість підібрати проект, який відповідає їх особистим інтересам і досвіду, що характеризує метод проектів як гуманістичну технологію навчання.

Психолого-педагогічний аналіз методу проектів дозволяє вирішити основні завдання, які стоять перед сучасною освітою: виховання активності, самостійності, умінь відповідально приймати рішення, також уміння адаптуватися до мінливих життєвих та професійних ситуацій.

Особистісно-орієнтований гуманний підхід у навчанні іноземних мов на неспеціальних факультетах орієнтує не тільки на отримання та засвоєння знань, а й на розвиток інтелекту, пізнавальних сил та творчого потенціалу студента.

Затребуваний сучасним ринком праці особистісно-орієнтований підхід професійно-орієнтованого навчання передбачає вираховування викладачем індивідуально-психологічних особливостей студента, дані проекти надають можливість студенту продемонструвати свої індивідуальні якості в спілкуванні з колегами.

Самостійна робота над проектом розглядається як форма навчальної діяльності, багатостороннє явище, що має не тільки навчальну користь, а й сприяє особистісному розвитку студента. Знання психологічних особливостей формування організації навчального процесу допомагає викладачеві в керуванні та контролі самостійної роботи студентів не фахових спеціальностей. Викладач виступає в ролі консультанта, який не втручається у, власне, сам процес підготовки проекту. Якщо у студентів виникають запитання або пошукові проблеми, викладач допомагає знайти оптимальні варіанти їх вирішення.

З іншого боку, треба зауважити, що не завжди викладачеві вдається залучити студентів до проектного способу навчальної діяльності, оскільки це вимагає додаткових часових і емоційних витрат, тому деякі студенти надають перевагу традиційній роботі в аудиторії/вдома. Тим більше стає важливою роль викладача, бо в тім і полягає завдання сучасного викладача, аби допомогти сформулювати елементи творчого підходу студента у самовдосконаленні, сприяти прояву його креативних здібностей, постійно надавати психологічну підтримку, що уможливорює подолання стереотипу негативного ставлення до вивчення іноземної мови на неспеціальних факультетах.

Традиційно, навчання іноземної мови на неспеціальних факультетах було орієнтоване на читання, розуміння і переклад спеціальних текстів, а також вивчення проблем синтаксису наукового стилю. В даний час необхідно перенести акцент в навчанні іноземної мови на розвиток навичок мовного спілкування на професійні теми, ведення наукових дискусій. Усне мовлення в навчальному вигляді має розумітися як слухання і читання, розуміння і репродуктивне відтворення прослуханого або прочитаного в як усній, діалог/монолог, так і в письмовій формах.

Таким чином, метод проектів орієнтований на творчу діяльність студентів, може розглядатися як провідний в сучасних педагогічних технологіях, оскільки творчість сприяє зростанню інтересу до предмета, де до діяльності спонукає не просто бажання опанування іноземної мови, а й отримання задоволення від процесу навчання.

д.пед.н., доц. Лагодинський О.С. (ВДА ім. Є. Березняка)

МОВНИЙ СТАНДАРТ НАТО "СТАНАГ-6001": ВІД ПЕРШОЇ ДО П'ЯТОЇ РЕДАКЦІЇ

У системі мовної підготовки та тестування країн-членів НАТО з 1976 року використовується мовний стандарт "СТАНАГ-6001", який являє собою Угоду про стандартизацію (скорочення від англ. Standardisation Agreement). У ній представлені рівні володіння мовою, якими має володіти особовий склад збройних країн-членів НАТО для досягнення взаємосумісності з іншими країнами-членами під час виконання спільних завдань. За 50-ти річний період цей стандарт зазнав значних змін, які викладені у його п'яти редакціях.

Виходячи із визначених державним керівництвом України пріоритетів, які передбачують членство в НАТО, є необхідність проаналізувати розвиток мовного стандарту з огляду на суттєві зміни, які протягом цього періоду відбувалися в галузі мовної підготовки і тестування.

Так, перша редакція стандарту являла собою справжній прорив у галузі мовної стандартизації, що дозволяло проводити мовну підготовку і тестування відповідно до дескрипторів (описів) чотирьох видів мовленнєвої діяльності на п'яти стандартизованих мовних рівнях (СМР). Таким чином, мовний стандарт повністю відображав комунікативний підхід, який почав набирати популярності в галузі мовної підготовки і тестування у цей час. Проте, ця редакція містила неточність дескрипторів, що не дозволяло однаково трактувати СМР у різних країнах-членах НАТО.

У результаті цього було видано другу редакцію стандарту (2003 рік), у якій подавалася нова, розширена інтерпретація СМР. З цього часу починається більш плідна робота НАТО над удосконаленням мовного стандарту.

Наступні значні зміни відбулися у 2009 році й були викладені у третій редакції мовного стандарту. По-перше, були змінені назви СМР, що краще відображало сутність дескрипторів. По-друге, володіння мовою було визначене

як здатність особи здійснювати спонтанне (не підготовлене попередньо) мовлення в усній й письмовій формі. По-третє, додавалися проміжні СМР (так звані "СМР з плюсом"). Загалом, у третій редакції стандарту було закладено тенденцію до більш точної стандартизації володіння мовою.

Четверта редакція "СТАНАГ-6001" (2010 рік) була доповнена положеннями, які дозволяли виставляти проміжні рівні не тільки для навчальних цілей, але й для цілей отримання офіційних свідоцтв про СМР.

У п'ятій редакції (у двох версіях – 2014 та 2016 років) було змінено формат Угоди про стандартизацію та викладення вступної частини.

Отже, протягом усього періоду існування мовного "СТАНАГ-6001" велася робота з його удосконалення з метою створення найоптимальнішої системи вимірювання рівнів володіння мовою, що передбачало розширення інтерпретації СМР та введення їх проміжних значень. Зміни, які відбувалися об'єктивно відображали тенденції в галузі мовної підготовки і тестування.

Лісовський В.М. (ВІКНУ)

МІСЦЕ МОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ В ПРОЦЕСІ АВТОМАТИЧНОЇ ОБРОБКИ ТЕКСТОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Одним із перспективних напрямів розвитку військового перекладу є опрацювання актуальних питань прикладної лінгвістики, зокрема штучного інтелекту, що становлять інтерес для військових перекладачів-практиків. До нашого часу системи машинного перекладу постійно вдосконалювались і проводились теоретичні та практичні морфологічні дослідження у комп'ютерних системах. В дослідженнях з морфології природних мов, проведених у останні роки вітчизняними лінгвістами, можна виокремити декілька великих напрямів:

- теоретичні дослідження з різним питанням морфології;
- типологічні дослідження з морфології;
- прикладні аспекти морфологічних досліджень.

По порівнянню з іншими галузями мовознавства морфологія з права вважається найбільш дослідженою областю. Отже, розглянемо більш детально прикладні дослідження з морфології.

Прикладна морфологія є складовою комп'ютерної лінгвістики та традиційно вважається у ній найбільш дослідженою галуззю, завданням якої входить:

- розробка морфологічних процесорів - систем автоматичного морфологічного аналізу та синтезу слів;
- автоматизація морфологічних досліджень, що передбачає провести ряд лінгвістичних робіт з допомогою ЕОМ на вирішення основної мети – розробки морфологічних процесорів: упорядкування морфологічних словників, проведення типологічних досліджень, моделювання морфологічних явищ тощо.

Необхідно відзначити, що на даний час використовуються найрізноманітніші автоматизовані системи обробки мови і тексту, які застосовують морфологічні процесори: системи машинного перекладу, корекції і редагування тексту, аналізу та синтезу промови, інформаційного пошуку (особливо повнотекстові системи), автоматичного реферування, автоматичні словники, експертні системи та навчальні лінгвістичні автомати. У комп'ютерних системах морфологічні процесори є надійними, але нажаль мало дослідженими компонентами. Розглянемо більш детально морфологічний аналіз у системах машинного перекладу.

Автоматичний морфологічний аналіз (далі – АМА) є невід'ємною складовою будь-якої системи автоматичної обробки текстової інформації. Під морфологічним аналізом розуміють повну обробку взятих окремо (без будь-якого зв'язку з контекстом) словоформ. В результаті такої обробки кожна словоформа замінюється так званою інформацією – ланцюжком символів, що визначають усі ті властивості даної словоформи, що необхідні для подальшого аналізу (і подальшого перекладу). Інформації до словоформ використовуються на другому етапі аналізу – під час синтаксичного аналізу, в результаті якого встановлюються зв'язки між усіма словоформами тексту та між частинами складних речень.

Таким чином, проаналізувавши декілька понять АМА, ми можемо стверджувати АМА – основний інструмент морфологічних процесорів під час роботи систем автоматичного аналізу тексту, де кожному слововживанню приписуються значення граматичних категорій, таких як: частина мови, рід, число, відмінок, час, вид тощо. Необхідно зазначити, що створення повнофункціонального морфологічного процесору неможливе без детального розуміння принципів морфологічного аналізу.

Лукіянчук Ю.О. (ВІКНУ)

РЕКОМЕНДАЦІЇ ПЕРЕКЛАДАЧЕВІ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Переклад фахових текстів (у нашому випадку військових) так само трудомісткий, як і літературний переклад. Ми цілком не погоджуємось із думкою, що у процесі військового перекладу достатньо заміни професійної військової термінології із застосуванням граматичного мінімуму. Для здійснення якісного перекладу варто брати до уваги щонайменше дві умови:

1. Перекладач повинен (хоча б частково) орієнтуватися у тематиці текстів, які має перекладати;

2. У тексті перекладу уникати неточних відповідників термінів, якщо у даній терміносистемі є їх більш мотивовані синоніми.

Адекватний військовий переклад повинен точно передавати зміст оригіналу та мати загальноприйнятну термінологію у мові перекладу.

До традиційних рекомендацій перекладачеві, які стосуються аспектів військової термінології варто віднести наступні:

- використовувати терміни, затверджені відповідними державними стандартами;
- підбирати перекладні еквіваленти термінів з використанням довідкової літератури, або із застосуванням описового перекладу, у разі їх відсутності у словниках;
- терміни, скорочення, символи мають бути уніфіковані;
- чужі для мови перекладу терміни повинні залишатися у перекладі і записуватися в дужках;
- не допускати довільне скорочення термінів.

Таким чином, як доводить практика, фахівець зі знанням мови інколи може забезпечити більш професійний переклад, ніж професійний перекладач без додаткових знань з військової тематики. Ідеальним варіантом, звичайно, є спеціаліст з військового перекладу, який поєднує у собі всі необхідні знання.

Ляшенко Н.М. (ВІКНУ)

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

За останні 40 років методи викладання особливо суттєво змінилися, пристосовуючись до сучасних викликів та потреб. Аналіз теорії і практики показує перехід від навчання шляхом засвоєння вже готової інформації до навчання, що потребує активної діяльності студентів. На зміну традиційним методам приходять інноваційні, інтерактивні методи, серед яких окреме місце посідає комунікативний підхід, який розглядає вивчення іноземної мови з позиції того, що іншомовне спілкування є складовою процесу навчання.

Комунікація як ключове поняття комунікативного підходу є синонімом до "спілкування", оскільки з латинської communicatio означає "повідомлення", "спілкування". Філософський словник визначає "комунікацію" як "спілкування, обмін думками, інформацією".

Як стверджує Д. Філіпс, комунікативний підхід є "спробою уникнути формальних традиційних підходів, які базуються на граматиці і перекладах, і перейти до підходів, за допомогою яких студент використовуватиме мову як засіб спілкування".

Є. Пасов визначає п'ять принципів комунікативного навчання іноземної мови, які дають змогу сформулювати чітке уявлення про комунікативний підхід.

1. Принцип мовленнєво-розумової активності передбачає передусім таку організацію навчання, за якої учні постійно задіяні у процесі спілкування. Згідно цього принципу комунікативне навчання ґрунтується на проблемності. Для організації процесу навчання, необхідно здійснити вибір тих проблем, які здатні активізувати розумову діяльність учнів та викликати у них потребу їх обговорити. Будь-який мовленнєвий матеріал має комунікативну цінність. Саме такий підхід викликає не зовнішню, а внутрішню активність учнів, коли вони залучені у процес спілкування, навіть не висловлюючи вголос свої думки.

2. Принцип індивідуалізації Є. Пасов вважає серцем комунікативного навчання, одним з головних засобів створення мотивації. Спілкування завжди індивідуальне, тобто забарвлене рисами індивідуальності людини: індивідуальними, суб'єктивними і особистісними.

3. Принцип функціональності досить багатоаспектний та визначає в системі навчання спілкування багато факторів. Насамперед він передбачає функціональний відбір та організацію мовленнєвих засобів.

4. Принцип ситуативності передбачає визнання ситуації як одиниці організації процесу навчання. Ситуація у комунікативному навчанні забезпечує презентацію мовленнєвого матеріалу та формування мовленнєвих навичок.

5. Принцип новизни також охоплює весь навчальний процес, а його реалізація надзвичайно важлива для успішності комунікативного навчання. Новизна стосується змісту матеріалу, умов навчання, прийомів навчання, форм організації навчального процесу та ін. Принцип новизни забезпечує підтримку інтересу до навчання, формування мовленнєвих навичок та розвиток комунікативної функції мислення.

Комунікативна методика викладання іноземних мов характеризується тим, що на перший план виходить спілкування, діалогічне мовлення, спонтанне мовлення, тобто основний акцент ставиться на реальне спілкування.

д.ф.-м.н. Марченко О.О. (КНУ ім. Тараса Шевченка)

к.т.н. Марченко-Бабіч О.М. (ВІКНУ)

БАГАТОМІРНА МОДЕЛЬ ОЦІНЮВАННЯ СЕМАНТИЧНОЇ ЗАБАРВЛЕНOSTІ ПРИРОДНОМОВНИХ ТЕКСТІВ

Необхідність пошуку інформації, яка відображає ставлення до подій, з різних інформаційних джерел створює необхідність використання систем сентимент-аналізу у різних сферах суспільного життя, зокрема в галузі інформаційної безпеки. Це розширює можливості інформаційно-аналітичних структур щодо опрацювання важливих показників аналізу інформаційного простору. Рішення, запропоновані даними системами, дозволяють деталізувати загальний методичний апарат, який розглядається у вітчизняних та зарубіжних наукових розробках.

Використання систем сентимент-аналізу в інформаційно-аналітичній діяльності в різних сферах вимагає розробки нових підходів. Серед принципів, покладених в основу підходів зарубіжних вчених, можна назвати такий, що враховує послідовність різноманітних ознак для повідомлень, які надсилаються у соцмережі "Twitter". Послідовність включає набір даних, отриманих з громадських висловлювань, синтаксичні особливості, кластери і вкладення. Нові вітчизняні наукові розробки присвячені визначенню рівня агресивності тексту шляхом аналізу позитивного і негативного впливів окремих слів на змістове значення тексту в цілому та оцінювання його звуко-кольорових

характеристик, а також шляхом оцінювання емоційного впливу фонетичної структури текстів на підсвідомість людини.

Зазвичай оцінювання фрагментів текста здійснюється по шкалі "негатив-нейтрал-позитив". Більш точне ідентифікування емоцій є складнішим завданням, що вимагає ретельної обробки текста, включно до реалізації елементів семантичного аналізу. В зв'язку з цим авторами було розроблено багатомірну модель оцінювання семантичної забарвленості природномовних текстів. У даній моделі враховується широкий спектр людських емоцій відповідно до завдань дослідження. Багатомірна модель оцінювання семантичної забарвленості тексту включає класифікатори семантичної забарвленості, для побудови яких були використані такі моделі машинного навчання: модель наївного Байєсівського класифікатора (BNM); метод лінійної регресії (LRM); метод навчання зі вчителем (svm with linear trainer), та ін. Вона відрізняється від стандартних підходів у сентимент-аналізі і включає досягнення у сферах семантичного аналізу, лінгвістики і когнітивної психології.

Для перевірки ефективності і коректності моделі було проведено ряд експериментів з навчання та перевірки точності сентимент-класифікаторів з використанням методу перехресного оцінювання (так званого методу крос-валідації – cross-validation method).

Результати експериментів підтверджують ефективність і коректність розробленої моделі. Її використання дає можливість ідентифікувати широкий набір базових емоцій та станів людини в системі класифікації емоційного сприйняття текстів природною мовою, і відповідно, більш точно визначити семантичну забарвленість тексту. Отримані в ході наукового дослідження результати доцільно використовувати в інформаційно-аналітичній діяльності для аналізу інформаційного простору.

Нікіфорова О.М. (ВІКНУ)

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКОГО НАПРЯМКУ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ ТЕМАТИКИ

Професійні перекладачі, як правило, перекладають лише на рідну мову, яку знають краще, ніж вивчену іноземну мову. Слідом за В.І. Карабаном, ми погоджуємось із твердженням, що, хоча способи і прийоми перекладу та перекладацькі труднощі багато в чому подібні у випадках англо-українського та українсько-англійського перекладу, все ж існує чимала кількість перекладацьких проблем, що стосуються окремо кожного з напрямків перекладу. Це зумовлено як особливостями граматичної будови, лексики, семантики, стилістики та прагматики мов оригіналу і перекладу, так і жанровими особливостями текстів, а також різною частотністю вживання мовних елементів-системних відповідників у мовленні. З метою виконання

завдань міжнародного військового співробітництва постає необхідність здійснювати переклад як з англійської мови на українську, так і навпаки.

У випадку українсько-англійського напрямку перекладу, для отримання якісного перекладу тексту військово-політичної тематики робота над текстом виконується у три етапи. На першому етапі переклад на англійську мову здійснюється групою кваліфікованих перекладачів. До цієї групи можуть бути залучені як військові, так і цивільні перекладачі, які є компетентними у військовому перекладі. Далі переклад проходить обов'язкове редагування фаховими редакторами-носіями англійської мови. На цьому етапі документ приводиться у відповідність до норм і стандартів англійської мови з урахуванням міжмовних та міжкультурних розбіжностей. На завершальному етапі переклад направляється до Адміністрації Президента для офіційного затвердження й оприлюднення.

У процесі розробки деяких стратегічних документів систематично проводяться спільні засідання робочих груп з іноземними експертами для отримання консультативно-дорадчої допомоги, здійснюється моніторинг, узагальнюється досвід та передові практики провідних держав світу з питань розроблення концепцій, доктрин і стратегій у воєнній сфері для забезпечення відповідності процесу оборонного планування стандартам НАТО з метою досягнення критеріїв членства в Альянсі. Як правило, на таких засіданнях іноземні експерти працюють з перекладами, отриманими після першого етапу. Для сприяння та полегшення такої роботи професійна компетенція військового або цивільного перекладача має включати знання про особливості відтворення подібних текстів.

Приліпко М.О. (ВІКНУ)

ПОНЯТТЯ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНИХ АБО ЧАСТКОВО ЕКВІВАЛЕНТНИХ ОДИНИЦЬ

Причинами поняття безеквівалентності на лексичному рівні є:

- 1) відсутність предмета чи явища в житті народу,
- 2) відсутність тотожного поняття;
- 3) відмінність лексико-стилістичних характеристик.

Стосовно до термінології найбільш частими є перші дві причини, особливо відсутність тотожного поняття. Як приклад можна навести спроби зіставлення української та англійської юридичної термінології, які виявили принципові розбіжності лексичних значень функціонально-тотожних і нерідко подібних за звуковою оболонкою термінів, що пояснюється принципово різним влаштуванням самої системи права в Україні, Великобританії і США. Такі ж принципові відмінності ми можемо виявити практично в будь-якій гуманітарній науці, що займається дослідженням і описом суспільства, реалій його життя і внаслідок цього нерозривно пов'язаної з національно-культурною специфікою цих реалій. А тим часом більшість термінологічних одиниць створено на базі

інтернаціональної лексики та інтернаціональних морфем, і в силу цього дуже часто може виникати ілюзія термінологічного тотожності, якої насправді немає, або спроба відтворити семантичну структуру терміна на основі значення складових його морфем. Подібні ситуації часто приводять до неточностей або навіть серйозних помилок при перекладі. Зі сказаного випливає нагальна необхідність порівняльних досліджень терміносистем як у плані семантичного опису їх значень, так і в плані вивчення способів номінації, продуктивних у тій чи іншій системах знань, а також необхідність розробки прийомів перекладу безеквівалентних термінів. У перекладацькій практиці часто використовується транслітерація та транскрипція для перекладу безлічі термінологічних одиниць. Цей прийом перекладу можна розглядати як прийнятний за умови проходження далі роз'яснювального перекладу, тобто дефініціювання даного поняття. При цьому слід згадати про те, що даний спосіб, з одного боку, призводить до інтернаціоналізації термінологічних систем, з іншого боку, наслідком цього прийому може з'явитися необґрунтоване запозичення, яке призводить до зрушень у терміносистемі в цілому. Отже, необхідна розробка конкретних перекладацьких процедур у передачі термінологічних одиниць іншої мови.

*Проноза В.О. (ВІКНУ),
Дубінченко Ю.М. (ВІКНУ)*

ПРОМОУШЕН ЧИ ЛАЙКИ ...

Ця розвідка, що за суттю є аналітичною спробою дослідження, стосується перекладу термінологічних словосполучень (ТСС), в яких означальним словом (означником) і головним об'єктом дослідження є складовий елемент *interarmées* у французькому варіанті словника *Glossaire OTAN des abbreviations* (англійський термін /EN/ - joint). ТСС, що ми маємо, не є образними, звичайно, утвореннями, це найчастіше вільні, іноді сталі, сполучення. В тлумаченні термінологічного словника *NATO Glossary of Abbreviations*, який є швидше словником реєстрового (не нормативного) типу, означальні слова ТСС *interarmées* і *joint* вважаються ідентичними у змістовному плані.

Формально означальне слово (означник) є незмінюваним, проте набуваючи в той же час воно певних семантичних зрушень у відповідності до іменникового компонента (означуваного). Кваліфікуємо ці зрушення як контекстно-обумовлена семантика означника.

Так, слова багатозначні, та варто завжди пам'ятати аксіому, що слово є багатозначним як одиниця мови (*langue-système*) і однозначним як одиниця мовлення (*parole*). Обґрунтована ще лінгвістом Ф. Де-Соссюром, ця закономірність набуває фундаментальної ваги і в перекладацькій практиці. Однозначність створюється контекстом.

Розглянемо словотвірну і семантичну структури означника *interarmées*, як головного об'єкта цієї розвідки. Для цього використаємо французький словник *Le Petit Robert (Le PR)* і познайомимося зі словом *interarmées*. Зрозуміло, що це

складне слово, перша частина якого є *inter-*, а друга *-armées*. Ця остання містить вказівку множини *-s*, яка є тут невід'ємним елементом всього утвореного слова. Таким чином, структурно в словотвірному плані слово має три елементи : аброморфему *inter-*, іменник *-armée* та морфологічний знак множини *-s*.

Зважаючи на викладене, зокрема на словотвірний аналіз означника, структура якого збігається з внутрішньою формою, пропонуємо застосувати в розвідці поняття перекладацька сема. В нашому дослідженні ми ставимо знак відповідності між словотвірними формантами слова *interarmées* і перекладацькою семою. Три словотвірних форманти - три перекладацькі семи, що перебувають в кореляційних зв'язках. Необхідно розрізняти перекладацькі семи як імпліцитні (потенційні), і тут ми наближаємося до мови (*langue-système*), та як експліцитні (вжиті в перекладі), що відповідають однозначно одиницям мовлення (*parole*).

Лише попередній значеннєвий аналіз ключового слова лише близько ста термінологічних сполучень на літеру J випуску AAR-15 (2014) NATO Glossary of Abbreviations дозволив виявити і класифікувати тематичні групи іменників з наступним змістом :

- органи військового управління різного рівня (штаб, центр, комітет, бюро і т. ін.);
- простір (район, зона т.);
- структурна одиниця ЗС (підрозділ, група, сили т.);
- дія (навчання, бій, маневр, розвідка, операція, моделювання т.);
- технічний засіб (боєзапас, літак, РЛС, ракета т.);
- документ (план, програма т.);
- стан (обстановка, спроможність т.) ...

Підведемо ризик.

1. Застосування в навчальному процесі спецкурсу морфологічного (словотвірного і морфемного) та структурно-синтаксичного і семного аналізу термінологічних СС є нагальною потребою процесу формування фахівців перекладу.

2. Пропонується залучити до реєстру теоретичної метамови такі поняттєві дефініції, як контекстно-обмежений переклад та перекладацька сема.

Самчук В.Ф. (ВІКНУ)

ЕМОЦІЙНО ЗАБАРВЛЕНІ ЕЛЕМЕНТИ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ

Фразеологія – це скарбниця мови. У фразеологізмах знаходить віддзеркалення історія народу, своєрідність його культури та побуту. Фразеологізми часто носять яскраво національний характер. Поряд із чисто національними фразеологізмами в англійській фразеології є багато інтернаціональних фразеологізмів. Англійський фонд фразеологізму – складний конгломерат відвічних і запозичених фразеологізмів з явним переважанням

перших. У деяких фразеологізмах зберігаються архаїчні елементи – представники попередніх епох.

Крім військової термінології, в англійську військову лексику включаються емоційно забарвлені слова і вирази. Основна маса лексики такого роду має літературне походження, хоча зустрічаються і утворення, що виникли в усній мові.

При формуванні такої лексики використовуються загальновідомі слова і вирази та військові терміни. Характерними рисами зазначеної лексики є наступне:

- слова і поєднання цієї частини військової лексики виникають в основному серед особового складу збройних сил США та Англії і вживаються, як правило, лише в збройних силах, хоча деяка кількість одиниць такої лексики іноді розширює сферу свого вживання;

- ця лексика виникає і вживається у письмовій та усній мові, проте переважний масив слів і поєднань цієї частини лексики генерується в усній мові і лише фіксується у літературі, що сприяє їх закріпленню у мові;

- вона включає лексику найрізноманітнішого емоційного забарвлення;

- дуже часто слова і поєднання такої лексики є незрозумілі для широкого загалу поза збройними силами.

У цій частині військової лексики можна виділити лексику літературного походження та характеру, розмовну лексику і, так званий, військовий сленг. Перші дві категорії тісно дотичні до широковживаної військової експресивної лексики.

Військовий сленг є специфічною частиною емоційно забарвленого шару англійської військової лексики.

Крім вузькості сфери вживання, військовий сленг відрізняється від простомовної лексики наступними характерними властивостями:

- використанням вузькоспеціальної військової термінології у переносному розумінні та при словотворенні різного роду;

- інтенсивним використанням скорочень;

- інтенсивним запозиченням з гангстерського жаргону;

- порівняно інтенсивнішим запозиченням з іноземних мов;

- різко специфічним емоційним забарвленням.

Переклад окремих складених одиниць будь-якого контексту повинен здійснюватися із урахуванням усього комплексу вмісту і мовної форми матеріалу. Варто пам'ятати, що одні і ті ж види мовних стилів мають різні норми застосування в українській та англійській мовах.

Розмовний стиль мови військовослужбовців в українській мові характеризується вживанням набагато більшої кількості статутних термінів, ніж в англійській мові, і значно меншою насиченістю військовою простомовною лексикою, меншим ступенем відхилення від норм розмовної мови; елементи "грубої" лексики в українській мові зустрічаються украй рідко.

Звідси висновок – дотримання приватних формальних відповідностей при перекладі українською мовою не створює спільної правильної стилістичної відповідності, а навпаки, руйнує її. Тому перекладач не повинен прагнути

перекласти кожне слово, точно передаючи його емоційне і стилістичне забарвлення, бо кінцевий загальний результат не відповідатиме нормам мовного стилю в українській мові.

Спільна стилістична відповідність часто досягається заміною більшості емоційно забарвлених елементів англійської мови відповідними українськими термінами. Проте це є доречним лише у тих випадках, коли емоційно забарвлене слово або вислів в англійському тексті має певний український відповідник з урахуванням специфіки української мови. Крім того, варто зазначити, що таких відповідностей є дуже мало.

PhD in Economics, Syvak O.
(Zhytomyr State Technological University, Ukraine)

THE IMPORTANCE OF MILITARY PROFESSIONALS' LANGUAGE TRAINING

In the context of the recent events in Ukraine and the strategic course of the state on Euro-Atlantic cooperation, which involves practical interaction with the various types of forces of NATO member states, participation in international trainings that take place on the territory of Ukraine and abroad, participation of scientific officers in the development of the world military science and the overall reform of the Armed Forces of Ukraine in the direction of approaching the Alliance's standards is urgently the issue of the creation of modern, capable, mobile forces for the state.

The military professionals who can effectively perform their tasks in peace as well as in wartime should be the basis of such an army. During the years of independence, Ukrainian military got an opportunity to get acquainted with the best armies of the world, their equipment, the procedure of preparation and use.

Today language knowledge becomes an integral component of professional competence, which challenges the military education system to help military personnel acquire managerial and leadership competencies for work in international structures, and stresses the need to adjust the content of military training curricula in terms of linguistic training to bring them in line to the generally accepted world standards of military education.

High level of language competence is needed for military specialists, especially in the field of national security, for conducting reconnaissance activity in political, military and technical, cybernetic, informational and other spheres, and in order to strengthen reliable international relations, given the threats coming from potential opponents.

The depth and quality of the language training of highly skilled military personnel who speak the language at the proper level is due to the complexity of tasks that are solved in the process of international co-operation, because more complex operations require a more thorough organization and provision of communicative interaction, which depends on the ability to communicate and understand the potential partners, allies and even opponents.

In this context, an important aspect is the development of educational publications for improving the level of foreign language knowledge of military professionals, the formation of primary military special knowledge based on the experience of ATO, formation and development of verbal and written translation skills, creating an active lexical-terminological minimum at the reproductive and receptive levels, respectively.

Prospects for further research are related to the development of suggestions for improving the language training of highly qualified military professionals.

к.філос.н. Соколіна О.В. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМА ДВОМОВНОСТІ В УКРАЇНІ

Загальноприйнятим визначенням поняття двомовності є визначення американського лінгвіста У. Вайнрайха, який під двомовністю розуміє практику поперемінного використання двох мов.

Безперечно володіння двома чи навіть більшою кількістю мов духовно збагачує людину, наділяє її додатковими знаннями з інших культур, можливістю вільно спілкуватися з носіями мови. Будь-яка спільнота потребує білінгвів для ролі своєрідних посередників між своєю та іншими культурами. Але, зрозуміло, що неможливо однаково досконало володіти двома мовами. Одна з мов завжди буде в привілейованому стані. Це обумовлено передусім вужчою сферою функціонування і меншим досвідом користування однією з мов.

Білінгвізм переважно є тимчасовим явищем і витісняється монолінгвізмом домінуючої мови. Коли серед носіїв мови не стає монолінгвів, це очевидна ознака її занепаду. Білінгвізм може бути стабільним станом, але тільки тоді, коли існують важливі сфери застосування кожної з мов.

В Україні явище двомовності призвело до появи такого феномену, як "суржик". Коротко кажучи, суржик – це мішанина слів різних мов. В Україні значна частина населення послуговується мішаниною української та російської мов, довільно спотворюючи граматично як одну мову, так й іншу. Більше того, політична еліта країни, засоби масової інформації часто-густо теж зловживають суржилом, а це може говорити лише про масовість цієї проблеми. Погано те, що є носії суржику, які вже засвоїли його як родовий спадок (часто в одній родині спілкуються однорідним суржилом представники різних поколінь), а є ті, які звертаються до суржикових форм тому, що просто не знають форм літературних.

Ще одним з явищ, що може призвести до втрати самобутності української мови є калькування. При калькуванні запозичується не саме слово, а його внутрішня форма, яка відтворює погляд на світ одного народу й переноситься на основу світосприйняття іншого. Необмежене калькування може принести більше шкоди, ніж користі, бо порушує самобутність мови, руйнує образну і

логічну її систему, що створювалася століттями, приносить ззовні конструкції, не притаманні цій мові й узагалі ментальності.

Певна річ, словниковий склад – це найбільш мінливий компонент мови. Він безпосередньо відображає життя народу і зміни в ньому, а тому поповнюється і словами з інших мов. Загалом це нормальний процес збагачення мов новими поняттями і термінами. Але лише за умови, що вони відсутні в рідній мові, інакше це вже призводить до засмічення й калічення рідної мови. І цілком зрозуміло, що піклування про захищеність мови, її чистоту слід починати саме із захисту словника. Українська та російська мови належать до близькоспоріднених слов'янських мов. Саме тому структурна схожість двох мов створює сприятливі умови для відхилень від норм обох мов. Адже при спілкуванні другою мовою думка виражається передусім рідною, і відповідно, у нерідній мові людина відтворює особливості лексико-семантичної, фразеологічної й граматичної систем рідної мови.

Яковчук А.О. (ВІКНУ)

ТАКСОНОМІЯ БЛУМА І ЇЇ РОЛЬ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Іноземна мова сьогодні є необхідною, а іноді навіть невід'ємною компетенцією справжнього професіонала.

Але чи достатньо просто добре знати мову – певний набір слів, граматичних правил, конструкцій тощо? Знання мови, як і процес її викладання – це комплексна система. Викладач іноземної мови повинен не лише навчити говорити мовою, а, що більш важливо, навчити сприймати інформацію від носія, аналізувати її, оцінювати, синтезувати та ефективно використовувати для власного функціонування у багатокультурному середовищі.

Для реалізації цих цілей в процесі викладання іноземної мови дуже підходить застосування відомої наочної моделі Б.Блума, так званої таксономії Блума. Ця класифікація розумових знань була вперше розроблена в 1956 році групою психологів на чолі з Б. Блумом. Науковці запропонували шестирівневу піраміду, в якій представлені загальні способи та правила формулювання та впорядкування педагогічних цілей або результатів. Рівні від найнижчого до найвищого виглядають наступним чином: знання – розуміння – застосування отриманих знань – аналіз інформації – синтез – оцінка отриманих даних.

Такий підхід дозволяє визначити першочергові завдання та стратегічну мету навчання, окреслити студентам цілі спільної злагодженої роботи та належним чином оцінити результати. Функцією та основною задачею викладача є спрямування студентів від найнижчих до найвищих рівнів, для закріплення прогресу і для досягнення найкращих результатів. У 2001-2002 роках, група вчених-послідовників на чолі з Д. Кратволем і Л. Андерсеном переглянули цю модель і довели, що завдання найвищого рівня мислення не

можуть зводитися лише до аналізу та оцінювання, адже сьогодні важливим і найскладнішим є створення чогось нового.

Для ефективного викладання іноземної мови можна легко пристосувати таксономію Блума. Досягти виконання та сприйняття трьох найнижчих рівнів мислення не важко, варто лише включити завдання на вивчення слів, переклад, читання, переказ текстів тощо. Однак, навички високого рівня мислення усвідомлення того, що студент не просто запам'ятав, а й зрозумів та закріпив в пам'яті інформацію розвивати важче. Тому необхідно заохочувати студентів до аналізу текстів з певної тематики, знаходження спільного та відмінного, висловлення та аргументації власної точки зору, створення власних проектів.

В цілому, таксономія Блума підкреслює, що викладач повинен надихати студентів до використання умінь та навичок високого рівня. Так, інформація, отримана на заняттях при використанні усіх рівнів даної моделі запам'ятовується на довше, в той час, як використання лише найнижчих рівнів призведе до того, що вивчене швидко забудеться.

Використовуючи класифікацію Блума при викладанні іноземної мови, викладач зможе виховати особистостей, які здатні мислити критично, оцінювати інформацію, синтезувати її та впевнено застосовувати в подальшому житті і роботі.

Секція 3

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

УМІННЯ ВЧИТИСЯ ЯК КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Швидкість соціальних і технологічних змін у навколишньому середовищі, прискорене нагромадження інформаційних ресурсів та засобів навчання, які стають доступними для більшості людей планети, мобільність населення зумовлюють переосмислення функцій і результатів вищої освіти.

Реалізацію цих завдань ефективніше забезпечує не підтримувальний, а інноваційний тип навчання. Його теоретичним підґрунтям є особистісно орієнтована освіта, сутнісні ознаки такі:

- суб'єкт-суб'єктне гуманне співробітництво всіх учасників навчальні виховного процесу;
- діагностично-стимуляційний спосіб організації навчального пізнання;
- діяльнісно-комунікативна активність студентів;
- проектування викладачем (а пізніше й студентами) індивідуальних досягнень студентів в усіх видах діяльності, сенситивних їх розвитку;
- врахування в змісті, методиках, системі оцінювання широкого діапазону особистісних потреб і можливостей студентів у здобутті якісної освіти.

Умовою й результатом інноваційного типу навчання є сформованість у студентів бажаної здатності самостійно вчитися, шукати в різних джерелах інформацію і застосовувати знання, виробляти вміння діяти, прагнути творчості та саморозвитку.

Отже, ми розуміємо вміння вчитися як цілісне індивідуальне утворення, яке містить кілька складників. Перш ніж окреслити його змістове наповнення та структуру, актуалізуємо деякі положення щодо сутності ключових компетентностей.

Розкриття змісту та обсягу поняття "уміння самостійно вчитися" зумовлене тим, як ми розуміємо сутність навчального процесу. У сучасній психології й дидактиці це цілеспрямована взаємозв'язана діяльність викладачів і студентів, яка охоплює мотивацію, ставлення цілей, планування, підготування та її здійснення, рефлексію й оцінювання результатів. Психологічною основою такого розуміння є визначення загальної структури діяльності людини, яка охоплює такі компоненти:

- Потреба і мотивація, що зумовлюють мету діяльності.
- Дії, операції для її досягнення.
- Пізнавальні процеси, що забезпечують реалізацію діяльності (увага, пам'ять, сприймання тощо).

У нинішній ситуації, необхідно максимально скористатися можливостями розробити зміст програм з усіх предметів для синхронного відбиття в них змісту навчання і способів навчальної діяльності, а у вимогах до рівня підготовки бакалаврів, магістрів відбити всі складові діючої компетентності – уміння вчитися, враховуючи можливості кожного предмета. Отже, в розробці цієї компетентності необхідно об'єднати дидактико-психологічні підходи з методичними можливостями.

ФОРМУВАННЯ АКСІОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Формування системи патріотичного виховання майбутніх правоохоронців являє собою процес, обмежений за ресурсами і часом. Педагогічна модель безумовно є лише частиною цього процесу. Впровадження ретельно відпрацьованої педагогічної моделі в освітнє середовище вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання в умовах об'єктивної реальності завжди потребує значних зусиль викладачів та виховників (офіцерів курсової ланки).

На сучасному етапі розвитку сучасного українського суспільства особливої уваги і осмислення вимагають новітні аксіологічні аспекти політики у сфері патріотичного виховання. Зокрема, як зазначається в Указі Президента України №580/2015 від 13 жовтня 2015 року "...патріотичне виховання - це систематична і цілеспрямована діяльність органів державної влади та організацій щодо формування у громадян любові до Батьківщини, духовності, моральності, шанобливого ставлення до національних надбань Українського народу, наслідування найкращих прикладів мужності та звитяги борців за свободу та незалежність України, її захисників, які сьогодні відстоюють суверенітет та територіальну цілісність держави у боротьбі із зовнішньою агресією".

Тож необхідність аксіологічного підходу у патріотичному вихованні майбутніх правоохоронців обумовлюється наступними факторами:

- неперехідною цінністю патріотичного виховання для життя і розвитку майбутнього офіцера, покликаного забезпечувати державну безпеку Батьківщини;

- виникненням нової системи цінностей в Україні, що поєднує в собі загальнолюдські, національні та моральні критерії патріотизму.

Аксіологічні норми поведінки майбутніх правоохоронців висувають до них морально-етичні вимоги, які можуть бути сформульовані наступним чином:

- розвинене почуття патріотизму, вірність військовій присязі;
- постійна готовність виконувати службовий та патріотичний обов'язок щодо захисту безпеки держави;
- зразкова дисциплінованість, старанність, фізична досконалість;
- прояв самостійності та ініціативи щодо самовдосконалення і саморозвитку;
- прагнення до лідерства, оволодіння організаторськими здібностями;
- висока загальна культура, професійна компетентність та моральна чистота з розвиненим почуттям офіцерської честі та власної гідності;

- комунікабельність, вміння поважати чужу думку, проникливість, витримка, такт.

д.психол.н., проф. Алещенко В.І. (НАОУ)

ОСОБЛИВОСТІ ПАТРІОТИЗМУ В УМОВАХ "ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ"

З психологічної точки зору, важливим для дослідження патріотизму є вивчення механізмів інтеріоризації соціальних процесів та явищ, які здатні впливати на формування патріотичних якостей особистості (В.Алещенко, І. Бех, П. Гнатенко, О. Киричук, Н. Михальченко, В. Павленко, С. Таглін). Так, на думку дослідників, особистісна цінність почуття патріотизму генерується стійким переживанням любові людини як до найближчого, так і до віддаленого середовища, в якому вона перебуває, до середовища яке для неї є найбільш значущим.

Так, дослідження проблеми патріотизму особистості в сучасному науковому просторі за участі призовників до лав Збройних Сил України у вересні 2017 року соціологічною групою "Рейтинг", показало що 54% опитаних висловили готовність у випадку виникнення загрози відстоювати територіальну цілісність України зі зброєю в руках. Це майже вдвічі більше в порівнянні з 2012 роком. Таких дві третини жителів центру і заходу, на півдні – половина. Тим часом 52% жителів східної частини країни повідомили, що не готові захищати батьківщину зі зброєю в руках (26% готові, 22% – не визначились).

З'ясувалося, що патріотично налаштованих громадян більше серед чоловіків, україномовних і більше заможних громадян. Тим часом 52% жителів східної частини країни повідомили, що не готові захищати батьківщину зі зброєю в руках (26% готові, 22% – не визначились). Аудиторія дослідження – населення України від 18 років і старше. Всього було опитано 2 тис. респондентів. Ставлення до Батьківщини безпосередньо відображає соціально-психологічну позицію особистості.

Які слід зробити з наведеного дослідження висновки:

1. Перебуваючи під впливом інформаційного простору, особистість щодня знаходиться в оточенні медіа, виникають нові форми інформаційно-психологічного впливу на масову свідомість громадян, з'являються нові форми маніпулятивних технік, що в свою чергу вимагає від особистості перебувати в стані підвищеної уважності, та набуває все більшої актуальності створення нових дієвих технік протидії шкідливим впливам.

2. Не маючи стійких патріотичних переконань, розвинутої патріотичної складової у власній системі цінностей і смислів, особистість, черпаючи інформацію з ворожих інформаційних каналів, легко стає "інформаційною жертвою".

3. В умовах "Гібридної війни", патріотизм особистості становить її соціально-психологічний ресурс, однією з важливих складових якого є

потенційна здатність до спротиву інформаційній агресії, спрямованій проти Батьківщини, імунітет щодо ідеологічної "промивки мізків".

Саме тому важливим на даному етапі є дослідження визначення рівня сформованості патріотизму, спираючись на особливі умови сьогодення, проаналізувати сучасні підходи дослідження проблеми патріотизму в науковому просторі. Не зважаючи на численну кількість наукових напрацювань та досліджень, досі не розроблено стандартизованої методики, яка б дала змогу виявити рівень сформованості патріотизму визначити критерії та показники патріотизму; та представити результати пілотного дослідження.

Балабушка Є.О. (ВІКНУ)

ДИНАМІКА ПСИХІЧНОЇ РИГІДНОСТІ КОМБАТАНТІВ В ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ ДО УМОВ МИРНОГО ЖИТТЯ

Сьогодні, у період суспільно-історичних і соціально-економічних потрясінь, переоцінки цінностей, спостерігається значне зростання екстремально-психологічних ситуацій, що призводять до виникнення багатьох проблем, що ускладнюють життя людей. Подібні ситуації характеризуються суттєвим впливом на психіку людини агресивних соціально-психологічних чинників, викликаючи стійке психічне перенапруження, психологічні наслідки якого виражаються у прояві затяжних психологічних або відстрочених реакцій на соціальні ситуації, пов'язані з серйозною загрозою життю, здоров'ю або соціальному благополуччю. У той же час, недостатня вивченість ролі психічної ригідності у формуванні і розвитку посттравматичного стресового розладу обмежує можливість його діагностики, прогнозу, динаміки, а також оцінки прогнозу ефективності реабілітації осіб, які брали участь у бойових діях у зоні АТО.

В результаті психологічного аналізу феномену психічної ригідності комбатантів у контексті розвитку у них посттравматичного стресового розладу встановлено зв'язок проблеми ригідності і стресових станів. При стресових станах мають місце фізіологічні і психологічні зміни.

Здійснено лонгitudне диференційно-психологічне дослідження психічної ригідності в учасників бойових дій, які пережили бойовий стрес, під час якого усю інформацію щодо 5 етапів проходження було занесено до комп'ютера і вона підлягала математичній обробці за методом розпізнавання образів і дисперсійного аналізу, за результатами чого було складено програму раннього виявлення ПТСР. Лонгitudне дослідження комбатантів на 5 етапах дозволило виявити такі діагностичні особливості: при розвитку стресових станів відзначається динаміка показників психічної ригідності, ригідність як стан, преморбідна ригідність. Після завершення реабілітації показник ригідності як стан у більшості частини комбатантів повертається до нормативних. Показники тесту Спілбергера-Ханіна - ситуативна та особистісна тривожність, зростають на етапі після повернення із зони бойових дій і нормалізуються на етапі після

проведеної реабілітації. За тестом СМДО також відзначається динаміка: на етапі перед відправкою до зони бойових дій і після повернення з неї, спостерігалось підвищення розташування профілю щодо нормативного рівня, підвищення за 4-ю, 6-ю і 9-ю шкалами, підвищення невротичної тріади. У віддалений період (1,5 роки) найбільш схильними до психотравмуючого впливу виявилися комбатанти з сензитивними, астенічними і психастенічними типологічними характеристиками. Серед них через 1,5 роки не було осіб, які повністю відновили свій психічний статус. Можливість виникнення виражених станів психічної дезадаптації була тим більше вірогідною, чим більше була дисгармонія преморбідної психічної індивідуальності. У цій групі показники психічної ригідності залишаються на рівні високих і дуже високих.

к.пед.н., проф. Безносьок О.О. (КОГПА)

АЛГОРИТМИ ОПОРНИХ КОНСПЕКТІВ

Опора - спосіб виділити істотне, головне в навчальному матеріалі, засіб візуалізації навчального матеріалу, в якій стисло зображені основні смислові віхи досліджуваної теми з широким використанням асоціацій і колірної гами, інших графічних прийомів підвищення мнемонічного ефекту. Вона більшою мірою, ніж будь-яка схема враховує психологічні особливості сприйняття інформації, оскільки не сприймає жорстку структуру.

Поняття опорний конспект пов'язане з ім'ям педагога-новатора В.Ф. Шаталова, який вперше почав застосовувати, і дав обґрунтування асоціативних опорних конспектів.

Опорний конспект - це структурована конструкція опорних сигналів, наочно представляють систему знань, понять та ідей як взаємопов'язаних елементів. Під опорним сигналом розуміється асоціативний символ (знак, слово, малюнок), який замінює якесь смислове значення і дозволяє миттєво відновити в пам'яті раніше засвоєну інформацію.

Крім підлягаючих засвоєнню одиниць інформації і різних зв'язків між ними, в опорний конспект вводяться знаки, що нагадують про приклади, досліди, що залучаються для конкретизації абстрактного матеріалу. Шрифт і колір вказують ієрархію цілей за рівнем значущості.

Складання опорно-асоціативних конспектів - це стиснення повної інформації до малих розмірів з використанням асоціацій, кольору, шрифту, символіки, з виділенням головного. Епізоди і деталі стають у ряді випадків опорними пунктами для засвоєння подій і явищ. Вони відображаються в пам'яті як би в ролі "носіїв" фактів, стають свого роду сигналами, які розкривають основні явища, поняття або процеси.

При відборі матеріалу слід передбачати можливі труднощі студентів у засвоєнні окремих найбільш складних положень, встановити раціональну логічну і дидактичну структуру матеріалу, визначити питання, які студенти можуть розглянути самостійно, продумати способи використання засобів

навчання, визначити зміст і форми контролю знань і умінь. Все це в тій чи іншій мірі знаходить відображення в опорному конспекті.

Основними вимогами до складання опорного конспекту, на думку В.Ф. Шаталова, є: лаконічність, структурність, уніфікація, автономність блоків, використання звичних асоціацій і стереотипів, несхожість, простота. Зупинимося докладніше на цих вимогах.

Головна мета опорних конспектів - викласти досліджуване так, щоб на основі логічних зв'язків матеріал (теми, розділу та ін.) став доступний, відбився в довгостроковій пам'яті ... Опорний конспект - не самоціль, а засіб (зрозуміло, в сукупності з іншими) для досягнення мети процесу навчання.

д.пед.н., проф. Бенера В.Є. (КОГПА)

ІНТЕГРАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ІННОВАТИКИ В АВТОРСЬКІЙ КОНЦЕПЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Інтеграцію самостійної роботи студентів у процесі професійної підготовки ми розглядаємо цілісно у структурі діяльності сучасного вищого навчального закладу як триєдину систему: навчальна діяльність, науково-дослідницька діяльність студентів, практична підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації, які функціонують за принципами: єдності, наступності, компліментарності, взаємодоповнюваності, адитивності, ефективності. Зазначимо, що технологія самостійної роботи студента, побудована на інтеграційному підході, визначає та прогнозує навчальну та наукову діяльність студента, як цілісний, єдиний процес та закладає підґрунтя для формування активної творчої позиції особистості студента, забезпечує можливість його професійної самореалізації.

Вчені відзначають, що сьогодні існує потреба в контекстно-професійній моделі розвитку компетентності випускника вищого навчального закладу, що синтезує такі основні умови: 1) організацію *квазіпрофесійної діяльності*, у тому числі такої, що моделює комплексне застосування знань; 2) *міждисциплінарну інтеграцію*, зокрема, систематичне використання навчально-пізнавальних завдань, які враховують ситуації міждисциплінарного застосування знань; 3) *змішане навчання*, що передбачає взаємодію з тьютором через електронну пошту, дискусії у форумах, безпосередні зустрічі, самонавчання.

Проблема організації самостійної роботи студентів зводиться до одержання максимізованої оцінки в очікуваних результатах навчання, максимальної самореалізації і досягнення успіху, що означає, що ця проблема не зводиться лише до організації процесу засвоєння знань, формування умінь включаючи і досвід творчої діяльності. Поряд з ними необхідно ще формувати і норми емоційно-ціннісного відношення студентів до їх майбутньої професії, їх особистісного зростання, як фахівця-інтелігента і інтелектуала. Отже, мова йде про єдність навчального, розвиваючого і виховного впливу на студента у процесі управління і виконання самостійної роботи.

Активні, діалогові, дослідницькі методи навчання і виховання виступають способами самостійного освоєння досвіду рефлексивного, організаторсько-комунікативного, проектного видів діяльності, а отже, основою розвитку соціально-професійної компетентності випускників. Отже, з урахуванням моделей самостійної роботи студентів, відпрацьованих нами за чотирма етапами її розвитку, що представлені у дисертації і у монографії, у науковому дослідженні вперше обґрунтовано і розроблено основні положення інтегрованої авторської концепції самостійної роботи студентів у єдності педагогічної інноватики та історично апробованого досвіду.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо у застосуванні основних положень інтегрованої авторської концепції самостійної роботи студентів у єдності педагогічної інноватики та історично апробованого досвіду, впровадження яких дає простір для творчого їх застосування у практиці сучасної вищої школи.

к.пед.н. Бешок Т.В. (КОГПА)

МЕДІАОСВІТА ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНІЙ АГРЕСІЇ

Ескалація конфлікту на Сході країни, гібридна війна передбачає активне використання засобів масової інформації. Саме неправдива інформація, яка надходить від країни-агресора формує наше світобачення. Малює у нашій свідомості змінену, викривлену, неправдиву "картинку", яка вигідна лише агресору. Ми ж українці, нажаль, у багатьох випадках довіряємо отриманій інформації, не прагнемо проаналізувати, порівняти з іншими джерелами.

Протистояння ворожій пропаганді можливо лише в телевізійному просторі, через законодавче обмеження поширення мовлення відповідних російських каналів в ефірі. Однак, зважаючи на глобальний характер технологій, технічно неможливо обмежити антиукраїнську пропаганду через засоби масової інформації, зокрема через Інтернет, соціальні мережі.

Обов'язковим елементом у цій ситуації є формування критичного мислення взагалі у всього населення та зокрема у молоді. Цьому сприятиме ефективне використання медіаосвіти насамперед у навчально-виховному процесі.

Медіаосвіта – це категорія медіапедагогіки, процес та результат опанування людством системи медіазнань (знань не лише про процеси створення, оброблення, передавання, сприймання, усвідомлення, осмислення та засвоєння інформації, а й знань про наявні навчально-пізнавальні медіатексти), медіавмінь (умінь аналізувати та критично сприймати інформацію із сучасних медіа; створювати власні медіаповідомлення, застосовувати їх у навчально-виховному процесі) та медіанавичок (навичок вільного орієнтування в сучасному медіапросторі) світогляду, духовних, моральних та інших якостей медіаграмотної особистості.

Елементи медіаосвіти повинні бути на уроках у школах, у виховній позакласній та позашкільній роботах. На сучасному етапі вчителі, на курсах підвищення кваліфікації отримали ґрунтовні теоретичні та практичні знання, щодо особливостей впровадження медіаосвіти у школах.

Зокрема нами розроблено й експериментально перевірено методику застосування медіаосвітніх технологій у підготовці майбутніх учителів, яка є сукупністю педагогічно доцільних медіатекстів, методів, прийомів, засобів та організаційних форм навчання, принципів і правил їхнього творчого застосування у процесі вивчення дисциплін педагогічного спрямування.

Методика зорієнтована на навчання студентів аналізувати, порівнювати, синтезувати інформацію отриману з різних джерел, що сприяє формуванню критичного мислення та протидії інформаційній агресії.

У змістовному плані посилюються контрпропагандистські та виховні складові, навички критичного аналізу медійних повідомлень, цілей та мотивів їх авторів.

к.пед.н., доц. Васильєв С.П. (НДЦ ГП ЗСУ)

ДО ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ДИНАМІКИ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В ПРОЦЕСІ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тривалий та інтенсивний вплив негативних бойових факторів може сприяти виникненню непродуктивних стресових станів (дистрес). Дистрес виникає в стресових станах, що характеризується безпорадністю, безсиллям, пригніченістю, супроводжується порушенням психічних пізнавальних процесів (відчуття, сприймання, пам'яті, мислення), виникненням негативних емоцій (страх, агресивність, негативізм та ін.), порушенням координації рухів (тремор, заціпеніння та ін.), тимчасовими та довготривалими особистісними трансформаціями (пасивність; втрата впевненості, довіри до товаришів та командирів; схильність до шаблонних дій та примітивного копіювання; актуалізація інстинкту самозбереження). Бойовий стрес – це процес мобілізації усіх можливостей організму, імунної, нервової, психічної системи для подолання ситуацій, що небезпечні для життя.

Довгострокове перебування в зоні бойових дій є чинником формування специфічних динамічних стереотипів та психологічних установок: сприйняття середовища як ворожого, гіперактивація уваги, тривожна настороженість, готовність до реактивного адаптивного реагування на загрозу (укриття, уникнення, агресія, фізичне знищення об'єктів загрози, звуження емоційного діапазону, переоцінка етичних проблем, ефективна міжособистісна взаємодія в мікрогрупі, спроможність до миттєвої мобілізації ресурсів з подальшою швидкою релаксацією). В процесі адаптації до бойових умов у частини військовослужбовців спостерігається тенденція до характерологічних та особистісних змін: сенситивність до емоційних переживань, недовіра,

розчарування та страх перед майбутнім, порушення соціальної комунікації, схильність до агресії та ауто агресії, схильність до адиктивної поведінки.

Особливо небезпечною реакцією військовослужбовця на вплив бойових стрес-факторів є групова паніка, як стан страху, що опанував одночасно групою військовослужбовців у процесі взаємного зараження. Спостерігається втрата здатності до раціональної оцінки обстановки, мобілізації внутрішніх резервів, цілеспрямованої сумісної діяльності. Бойова обстановка створює ґрунт для розвитку панічних настроїв. Цьому сприяє карколомні дії противника, вогневі удари, психологічний, психотронний, психотропний вплив, надмірна втома, розповсюдження деморалізуючих чуток, настроїв за умов відсутності офіційної інформації та ін.

*Вілюра М.Р. (ВІКНУ),
к.психол.н. Мельник Я.І. (ВІКНУ)*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ КУРСАНТІВ ДО УМОВ НАВЧАННЯ У ВВНЗ

Питання соціально-психологічної адаптації є надзвичайно важливим для Збройних Сил, а для ВВНЗ одним з основних. Адже кожного року Військові виші приймають до своїх лав курсантів. Найважливішим періодом у військовій службі є адаптаційний, у якому відбувається перебудова внутрішнього світу особистості, пристосування його життя і побуту й до вимог військового середовища. Від того, наскільки успішно пройде цей період, буде залежати і подальше протікання служби.

Сучасне уявлення про адаптацію ґрунтується на роботах І. Павлова, І. Сеченова, Б. Ананьєва, Д. Блінова. У військовій психології проблеми адаптації особистості військовослужбовців досліджували С. Єгоров, І. Кабель, О. Слепов та інші. Вони розглядають соціально-психологічну адаптацію як процес пристосування особистості до вимог соціально-психологічного середовища, що забезпечує організацію мікросоціальної взаємодії, формування адекватних міжособистісних стосунків, урахування очікувань оточення і досягнення соціально значущих цілей.

Соціально-психологічну адаптованість можна схарактеризувати як стан особистості, коли особистість без конфліктів продуктивно виконує свою провідну діяльність, певною мірою йде на зустріч рольовим очікуванням соціальної групи, переважає стан самоутвердження і продуктивного відображення своїх творчих здібностей, задовольняє власні соціогенні потреби. Тобто, сутністю процесу адаптації молодого солдата є вирішення протиріччя між сформованими у юнака раніше установками, ціннісними орієнтаціями, навичками і звичками діяльності, поведінки та спілкування і необхідністю зміни їх у зв'язку з новими вимогами, які пред'являються до особистості молодого солдата в наш важкий час.

Адаптація в контексті військової освіти – це:

1) адаптація безпосередньо до навчання, яка характеризується як поточним, так і підсумковим контролем успішності у навчальній діяльності (успішністю здачі сесії, кількістю заборгованостей тощо);

2) адаптація до виконання службових обов'язків – готовність до підпорядкування, дотримання розпорядку дня і військової дисципліни, наявності системи регуляції поведінки військовослужбовців (система заохочень та стягнень) за несення служби в добових нарядах, певний специфічний тип взаємини з командирами – офіцерами і сержантським складом;

3) адаптація в колективі, в спілкуванні, яка характеризується соціометричним статусом, позицією в навчальній групі, участю (або неучастю) в конфліктах, стилем поведінки в конфліктних ситуаціях.

Отже, соціально-психологічна адаптація курсантів до умов навчання у ВВНЗ являється специфічним процесом, що з однієї сторони детермінована особливостями військового середовища, а з іншого – адаптаційним потенціалом особистості курсанта.

Возняк Я.В. (ДДПП)

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ

Соціальний захист військовослужбовців має тривалу історію. Особи, які проходили військову службу, і члени їх сімей визнаються однією з тих категорій громадян, щодо яких в першу чергу були встановлені різні види соціальних послуг, що передусім пов'язано з небезпечним характером військової служби.

Специфіка професійної діяльності військовослужбовця також спричинює певні обмеження: соціальних контактів членів сім'ї, можливостей дітей в отриманні якісної освіти, кваліфікованого медичного обслуговування, повноцінного відпочинку та спільного проведення дозвілля. До особливостей професійної діяльності військовослужбовців Збройних сил, які можуть вплинути на життєдіяльність їх сімей, слід віднести також постійний ризик для життя і здоров'я, можливість застосування зброї під час виконання військовим своїх службових обов'язків тощо.

В своїй більшості соціальний захист здійснюється через надання певних пільг для військовослужбовців та членів їх сімей. Пільги військовослужбовцям – права та переваги, що надаються на підставі чинного законодавства громадянам, які перебувають на військовій службі, з метою соціального захисту, компенсації певних обмежень, пов'язаних з перебуванням на військовій службі, та стимулювання зацікавленості у її проходженні.

Соціальний захист військовослужбовців можна визначити з двох позицій: як функцію держави – діяльність держави (в особі органів державної влади), яка спрямована на виконання соціально-захисної функції держави, здійснення заходів щодо підвищення рівня соціальної захищеності військовослужбовців і

власне як суб'єктивне право військовослужбовців щодо можливості задовольнити свої законні інтереси.

Гарантії здійснюються через соціально-економічні, правові та політичні чинники, які сприяють реалізації права військовослужбовця на працю, допомогу під час звільнення, у разі часткової чи повної втрати працездатності. Основними економічними заходами держави є: індексація доходів, грошового забезпечення, пенсій, під час інфляції і зростання індексу цін на товари і послуги; надання державної допомоги, пільг та інших видів соціальної підтримки військовослужбовцям, самотнім матерям у разі втрати годувальника; матеріальне забезпечення при досягненні пенсійного віку.

Таким чином, соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей здійснюється відповідно до Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" та інших нормативно-правових актів.

*к.філос.н., доц. Волошина Н.М. (ВІТІ),
Жогіна Л.М. (ВІКНУ),
Мукогоренко О.С. (ВІКНУ)*

ДО ПИТАННЯ КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Проблема кіберсоціалізації (В. Плешаков) досліджується багатьма соціальними науками. Якщо категорія "соціалізація" на сьогодні розроблена науковцями достатньо то явище кіберсоціалізації залишається ще недостатньо дослідженим. Спробуємо окреслити основні віхи наукового осмислення даної проблеми.

Кіберсоціалізації суспільства сприяє стрімкий процес його інформатизації, в тому числі і українського, за рахунок зростання кількості комп'ютерів, мобільних телефонів, айфонів, смартфонів, інших гаджетів. Темпи поширення доступу до Інтернету в світі та в Україні невпинно зростають. За даними Державної служби статистики України за 2014 рік кількість Інтернет-користувачів в Україні досягла 50%. На сьогодні майже 20 млн. українців віком від 15 років є регулярними користувачами інтернет-мережі. За її допомогою відбувається можливість доступу до віртуального простору, стати частиною світу, де панують свої правила та зразки поведінки, культурні норми й цінності.

Змінюються умови соціалізації особистості і відповідно створення нового за змістом суспільства. У якому завдяки Інтернету люди знайомляться і спілкуються з великою кількістю людей без фізичного, безпосереднього контакту, отримують дистанційно освіту, листуються, самовдосконалюються, розвиваючи своє мислення, освоюють нові професії, займаються бізнесом, знайомляться і створюють сім'ї, при цьому сприймають норми правил та зразки

поведінки, що діють у віртуальному середовищі. Можна припустити, що цей процес віддзеркалює сутність кіберсоціалізації суспільства.

Кіберсоціалізація має позитивні і негативні моменти. До позитивних відносяться можливості утаємничувати недоліки характеру: сором'язливість, нерішучість, мовчазливість і т.ін., недоліки статури, зовнішності оскільки спілкування відбувається у віртуальному просторі. За допомогою Інтернету людина може бути іншою, кращою, ніж вона є, і навіть бути інакшою, не такою, ким вона є насправді, в реальному житті.

Поряд з позитивом існує негатив кіберспілкування. До негативних моментів переважного спілкування в Інтернеті можна віднести неспроможність людини – соціальної істоти розвиватись психічно, інтелектуально, соціально. Під впливом Інтернету в особи може виникнути психологічна залежність від кіберпростору. Така залежність проявляється у поганому сні, створенні стресових ситуацій при необхідності вимкнути комп'ютер, проблеми у спілкуванні, агресивна поведінка у відношенні до отчужених і т.ін.

Процес кіберсоціалізації є новим видом соціалізації, який обумовлений появою та розвитком віртуального простору Створення кіберсуспільства, як і кожний етап його саморозвитку вимагає дотримання вимог законів діалектики, тому що при порушенні міри виникає непередбачувана якість особистості і суспільства.

*к.філ.н, доц. Волошина Н.М. (ВІТІ),
Бурій С.В. (ВІКНУ),
Жогіна Л.М. (ВІКНУ)*

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ

На сьогодні ще не вирішена проблема створення моделей, що описують процеси соціальних взаємодій, які відбуваються в Інтернет-мережі. Висвітлення питань сутності й змісту процесів інформатизації її впливу на саморозвиток суспільства знаходиться на вістрі уваги вітчизняних і зарубіжних науковців, державних і громадських діячів. Підтвердженням цього може слугувати значна кількість ґрунтовних напрацювань та статей розміщених в часописах і на різних сайтах Ітернет-мережі.

Інформаційні можливості Інтернету (електронна пошта, скайп, чати, форуми, блоги, вебінари, відеоконференції і, звичайно, соціальні мережі) забезпечують користувачеві здійснення взаємозв'язків і взаємодії з великими людськими масами, для обміну інформаційними продуктами. Нині важко знайти сферу відносин між людьми у якій не можливе інформаційне спілкування. Інтернет мережі дозволяють надавати маркетингові послуги, вести інформаційний бізнес, онлайн-спілкування переноситься в той віртуально-комунікаційний простір, де, з одного боку, можна вільно висловлювати думки, з іншого – чинити масовий вплив на користувачів, формувати суспільні

відносини, що здійснюються в колі різних спільнот, об'єднань, урядових порталів і пересічних користувачів.

Проведене дослідження дозволяє констатувати той факт, що нині в Україні відбувається розквіт інформатизації суспільства. У нашій державі відбувається стабільне щорічне зростання мережевої комунікації власне, як і самих інформаційних мереж. Потребність використання реальних можливостей інформатизації віддзеркалюється у факті приєднання до інформаційної Інтернет-мережі не тільки підлітків, а й людей молодого, середнього і старшого віку. Це свідчить про зростання інтересу до можливостей світової Інтернет павутини, яка захопила усі без винятку сторони життя суспільства. Відповідно, значення Інтернет-мережі в процесі інформатизації буде зростати і в перспективі призведе до інтеграції їх у декілька глобальних, мультинаціональних сервісів з виробництва та поширення інформації, власне спілкування за інтересами, індустрії розваг, комерційних послуг та ін.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на виявлення нових теоретико-методологічних особливостей соціально-філософського осмислення суспільства, в якому з'явилися нечувані раніше можливості людської і соціальної взаємодії та комунікації внаслідок інформатизації.

Гальчус А.О. (ВІКНУ)

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Поява і активне поширення дистанційних форм навчання є адекватним відгуком систем освіти багатьох країн на процеси інтеграції та рух до інформаційного суспільства.

Технології електронного навчання вже не сприймаються як щось незрозуміле і недоступне, проте виникає безліч питань під час їх використання. Одне з них, і, напевно, найважливіше – як повноцінно впровадити систему дистанційного у вищих військових навчальних закладів.

Успішне впровадження дистанційного (електронного навчання) повинно ґрунтуватися на правильному виборі програмного забезпечення, яке буде відповідати конкретним вимогам відповідного навчального закладу, а також на виконанні певних умов. Розглянемо їх більш детально.

Для того, щоб впровадити систему дистанційного навчання для такої великої організації як Збройні Сили України (а не для кожного вищого військового навчального закладу, військового навчального підрозділу), перш за все потрібно сприйняття та згода вищого військового керівництва. Можна вважати, що на даний час дана умова виконана. Відповідно до наказу Міністра оборони України прийнято Концепцію дистанційного навчання у Збройних Силах України (далі – Концепція). Відповідно до Концепції впровадження дистанційного навчання в Збройних Силах України відбуватиметься в два етапи. Повноцінно система дистанційного навчання повинна запрацювати до

кінця 2017 року. Концепція визначає, що дистанційне навчання повинно стати найдієвішим інструментом реалізації моделі безперервного навчання.

Наступною умовою успішного функціонування системи дистанційного навчання є позитивне ставлення до такої форми навчального процесу усіх його учасників (викладачів, тих, хто навчається та тих, хто здійснює управління навчальним процесом). Ефективність дистанційного навчання заснована на тому, що слухачі самі відчують необхідність подальшого навчання, а не піддаються тиску викладачів чи своїх начальників. Однак при цьому жорстка звітність - важливий елемент системи дистанційного навчання. За кожен пройдений розділ курсу той, хто навчається повинен звітувати перед викладачем і, поки цього не відбудеться, рухатися в навчанні далі він не зможе.

Навченість викладачів використовувати технології дистанційного навчання також є важливою умовою його впровадження в навчальний процес. Вони повинні вільно володіти програмами, які використовуються під час дистанційного навчання та бути просунутими користувачами електронних обчислювальних машин.

Застосування технологій дистанційного навчання повинно поєднуватися з проведенням відповідних наукових досліджень у цій сфері, оскільки програмне забезпечення дистанційного навчання та методики перебувають у постійному розвитку.

Наступною не менш вагомою умовою повноцінного функціонування системи дистанційного навчання в Збройних Силах України є оснащеність навчальних закладів сучасними електронними обчислювальними машинами, системою швидкісного внутрішнього інтернету (Інтранет). Саме не повне вирішення цієї проблеми сповільнює на даний час повноцінне впровадження дистанційного навчання в Збройних Сил України.

*Гладкова С.Г. (ВІКНУ),
к.політ.н., доц. Сірий С.В. (ВІКНУ)*

СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ У ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ

Починаючи з 2014 р. гібридна війна, яку здійснює Російська Федерація проти України вже більше трьох років, перейшла в гостру фазу, що позначилася анексією Кримського півострова та початком бойових дій на сході нашої країни. Особливістю гібридної війни є те, що агресор не вдається до класичного воєнного вторгнення, а використовує поєднання прихованих операцій, диверсій, кібервійни, а також надає підтримку повстанцям, які діють на території супротивника.

Перші ознаки гібридної війни з'явилися ще в середині 1990-х років і проявилися у войовничих антиукраїнських заявах В. Жириновського та мера Москви Ю. Лужкова, особливо під час відвідувань останнім м. Севастополь. На міждержавному рівні російська сторона всіляко затягувала договірно-правове

оформлення міждержавного кордону, розмежування Чорного і Азовського морів та Керченської протоки, створювала умови для максимального продовження термінів перебування в Криму бази Чорноморського флоту Росії.

На побутовому рівні серед населення культивувалася теза про те, що Україна залишається частиною імперії, яка, через непорозуміння і внаслідок "підривної" діяльності західних країн, а також "бандерівців" усередині країни, тимчасово перебуває поза межами єдиного імперського простору. Такої ж думки дотримується і нинішній президент РФ В. Путін, який неодноразово наголошував, що українці та росіяни – один народ. Особливо загострилися стосунки між двома країнами після Помаранчевої революції в Україні і проголошення курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію. Москва бачить Україну або як союзника на кшталт Білорусі, або у статусі країни "третього світу" з її подальшим використанням як джерела робочої сили, частини технологічного процесу та аграрного придатка.

Оскільки розвиток ситуації в Україні, проєвропейські настрої переважної частини населення країни, підтримка західного курсу з боку США та об'єднаної Європи й відповідна фінансова і політична допомога унеможливили реалізацію першого варіанту, російське керівництво взяло курс на максимальну руйнацію і навіть знищення української державності.

Метою дестабілізації, з точки зору інтересів Кремля, є низка взаємопов'язаних завдань, що виходять за межі "покарання" України за відмову від союзу з Москвою:

1) зміцнення позицій у Чорноморському регіоні (символічне "повернення" Криму, контроль за Керченською протокою і прибережним морським шельфом, забезпечення базування Чорноморського військово-морського флоту в Севастополі);

2) перехоплення у Заходу ініціативи щодо впливу на вектор трансформацій пострадянського простору, визнання беззастережного лідерства на ньому Росії та необхідності врахування її інтересів;

3) зміна самого стилю глобальної політики, нав'язування світу кризового сценарію, який "обнулить" цивілізаційну перевагу лідерів глобалізації, девальвує їх цінності і зруйнує принципи того світоустрою, який не влаштовує амбіції Кремля.

Отже, Росія відводить собі центральне місце на досить значній території світу. Крім того, Кремль шукає собі союзників серед колишніх великих імперій, бо існує ймовірність того, що ці країни також прагнуть відновити колишню могутність і, до певної міри, не перешкоджатимуть діям Росії, при цьому вона намагається досягти своїх цілей через потужний ядерний потенціал та кіберзброю.

ОСОБЛИВОСТІ "Я-ІДЕАЛЬНОГО" В УЯВЛЕННІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗСУ У ПРОФЕСІЙНІЙ СФЕРІ

Дослідження образу "Я-ідеального" у військовослужбовців Збройних Сил України обумовлене вирішенням актуальних прикладних проблем пов'язаних із збереженням психічного здоров'я особового складу підрозділів, ефективності їхньої військово-професійної діяльності та формування лідерських якостей у військових керівників.

Дослідження "Я-ідеального" в структурі "Я-концепції" особистості займалися В. Джеймс, З. Фрейд, Р. Бернс, К.Роджерс та інші; образу "Я-ідеального" офіцера як військового керівника – Б. Агеєв, Г. Андреева, С. Василевич, Д. Кабанов, О. Калюжний, В. Осьодло, А. Цилько О. Караяні, П. Корчемний, Є. Утлік та інші. При цьому, кожний з авторів досліджував певний аспект в даному питанні, проте всі вони дійшли висновку, "Я-ідеальне" можна визначити як уявлення військовослужбовця про себе, як зразок наслідування, а також як результат реалізації його ідей та можливостей у військово-професійній діяльності.

"Я-ідеальне" військовослужбовця формується у взаємовідносинах всередині військового середовища, між офіцерами та підлеглими та у суспільстві між представниками армії та іншими його членами. Тому "Я-ідеальне" військовослужбовців можна розглядати у двох аспектах: зовнішньому (соціум, який розглядає військовослужбовців, як носіїв бажаних характеристик) та внутрішньому (самосприйняття себе як військовослужбовця – суб'єкта військово-професійної діяльності).

У пілотажному дослідженні взяло участь 64 військовослужбовці контрактної служби. З метою дослідження "Я-ідеального" в уявленні військовослужбовців, про себе як суб'єкта військово-професійної діяльності було використано методику особистісного диференціалу Ч. Осгуда. При аналізі отриманих даних було встановлено що "ідеальний" військовослужбовець контрактної служби має бути: рішучим, чесним, цілеспрямованим, ініціативним, впевненим у собі, з проявами самоконтролю, вмінням мобілізуватися та ефективно діяти в стресових ситуаціях.

Отже, дослідження структурних характеристик "Я-ідеального" військовослужбовців Збройних Сил України, психолого-педагогічних умов його формування у військовому середовищі дасть можливість військовим керівникам та військовим психологами здійснювати якісний психологічний супровід на етапах професійного становлення та розвитку їхньої професійної самосвідомості, а також допомагати їм у самовираженні та самореалізації в межах військово-професійної діяльності.

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ ЯК МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ПРОТИДІЇ ЗОВНІШНІЙ АГРЕСІЇ

Під час Революції Гідності та протидії зовнішній агресії з боку Російської Федерації саме громадянське суспільство стало єдиним надійним гарантом незворотності демократичних перетворень, європейського цивілізаційного вибору та захисту національного суверенітету.

Факти та рівень самоорганізації населення, які мали місце від самого початку протистояння на Майдані, та процеси, що почали масово та активно відбуватися в середовищі громадянського суспільства, науковці та експерти почали ідентифікувати переважно як народження громадянського суспільства в сучасній Україні.

Становлення України як демократичної, правової держави тісно пов'язано з розбудовою інститутів громадянського суспільства, одним з яких є громадські організації. А відтак, можна стверджувати, що саме у 2014 році волонтерський рух в Україні за масштабом поширення став показовим виявом громадської самоорганізації. Відтоді, за умов розбалансування системи державного управління, браку ресурсних можливостей та зовнішньої агресії волонтерські організації значною мірою виконують функції держави із забезпечення силових структур та постраждалих громадян в ході збройного протистояння. Вирішальну роль у цьому процесі відіграє патріотичне піднесення в українському суспільстві, що й зумовило появу безпрецедентної кількості волонтерів.

Визначальними напрямками волонтерської діяльності в умовах протистояння сепаратизму та зовнішній агресії є :

- допомога Збройним Силам України (збір харчів, теплих речей та амуніції, ліків),
- допомога пораненим, військовим госпіталям та лікарням, в яких лікуються поранені військовослужбовці,
- допомога сім'ям тимчасових переселенців з Криму та території АТО (юридична, психологічна та гуманітарна допомога, пошук житла та роботи, адаптація у новому місті та соціумі),
- допомога сім'ям учасників АТО (психологічна, гуманітарна),
- допомога мирному населенню територій у зоні АТО: збір коштів, збір речей (їжа, одяг та інше), доставка зібраної допомоги до населення, підготовка маршрутів і транспорту для вивезення людей із зони АТО,
- технічна допомога (відновлення старих, ремонт, удосконалення, бронювання бойових машин).

Зміна внутрішньополітичного та зовнішньополітичного становища Української держави за час, що минув від початку Революції Гідності, вимагає здійснити реформування політико-правового середовища громадянського

суспільства та запровадити новий формат взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади. Одним із першочергових завдань має стати перезавантаження державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства.

Волонтерська діяльність, як елемент громадянського суспільства в Україні, на сьогодні дозволяє говорити про себе як про суспільне явище та як про важливу складову діяльності недержавних соціальних служб, що стало феноменом суспільної самоорганізації та запорукою успішного розвитку нашої країни. Громадянська активність як тренд, що виявляється чи у волонтерстві, чи в участі в різних політичних і соціальних проектах, зрештою сприятиме залученню все більш широких верств населення до процесів самоорганізації на місцевому рівні й відповідно сприятиме розвитку в Україні громадянського суспільства.

Громадянське суспільство в умовах протидії зовнішній агресії стало партнером держави, і разом, через відповідні механізми взаємодії, вони спільними діями, задовольняють потреби суспільства у воєнній сфері та в питаннях допомоги громадянам у зоні проведення Антитерористичної операції.

Горпинич Г.І. (АПСВТ)

СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Безпека є сукупністю умов і чинників, що забезпечують нормальне функціонування і розвиток будь-якої системи. Інформаційна безпека виступає як заперечення (і подолання) інформаційної небезпеки, що виявляється в будь-яких масштабах. Виклики і загрози інформаційній безпеці визначають зміст діяльності з її забезпечення.

Основні функції базисної інформаційної підсистеми суспільства – збереження і передача новим поколінням інформаційно-культурної спадщини конкретного суспільства. Емпірично функції цієї підсистеми в конкретному суспільстві виконує передусім система освіти й виховання нових поколінь. До неї також входять бібліотеки, музеї, академічні творчі колективи та інститути національної художньої культури, церкви, храми, монастирі тощо.

У здоровому суспільстві ця підсистема має бути достатньо неподатливою й консервативною.

Другою основною інформаційною підсистемою суспільства, що розвивається на базі першої, є підсистема, котра забезпечує отримання й виробництво нової і поточної інформації в усіх її видах (НТІК) – науково-теоретичної, інженерно-технічної, ідеологічної та культурно-мистецької.

Основні функції цієї інформаційної підсистеми суспільства (її можна назвати "динамічною") – виробництво нової й обробка поточної (тобто такої, що віддзеркалює зміни середовища в режимі реального часу) інформації й доведення її до відома відповідних органів і членів суспільства (всіх, деяких або вузького кола).

За здорового стану суспільства ця підсистема має бути достатньо гнучкою, оперативною і творчою. Вона повинна користуватися певною свободою і разом з тим не повинна підміняти собою інформаційно-культурний базис суспільства або роз'їдати його.

Отже, суспільство як інформаційна система складається з двох основних підсистем:

1) базисної і консервативної, що становить його інформаційно-культурне ядро;

2) динамічної і творчої, такої, що є справжньою інформаційною індустрією з відповідними галузями, підгалузями тощо.

Слід також підкреслити, що ця сфера в сучасному суспільстві розвивається як система з позитивним зворотним зв'язком – чим більш досконалі і продуктивні в ній технічні засоби виробництва інформації, тим більше (і кращої якості) проводиться самої інформації; і чим більше (і кращої якості) проводиться самої інформації, тим швидше прогресують у ній технічні засоби її виробництва (що відбивається і на розвитку матеріально-енергетичного виробництва).

Тому сьогодні навіть незначне зниження темпів розвитку в інформаційній сфері загрожує суспільству швидким відставанням в усіх інших сферах виробництва.

Горпинич О.В. (ДУТ)

ВИЗНАЧЕННЯ НЕДРУЖНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВПЛИВІВ

Однією з характерних тенденцій, яка склалася в сучасних умовах в Україні це випереджальний розвиток форм, способів, технологій і методик впливу на свідомість (підсвідомість), психологію й психічний стан людини в порівнянні з організацією протидії негативним, деструктивним психологічним впливам, інформаційно-психологічним захистом особистості й суспільства в цілому.

Вплив чиниться як через зміст інформації, так і через її форму. Увесь цей комплекс впливів творить те, що можна назвати спільним змістовим простором суспільства - системою вірувань, світоглядних настанов, мовних конструкцій, стереотипів, способів пов'язання форми (знаку) і змісту та інших інтерсуб'єктивних категорій, що визначають особливості мислення і комунікації в певному суспільстві

XXI сторіччя вже зарекомендувало себе як еру подальшого розвитку інформаційної сфери та боротьби за контроль над засобами комунікації. Зростаюча роль інформації у світопорядку зумовлює та посилює значущість і актуальність проблеми інформаційної безпеки та її складової — інформаційно-психологічної безпеки. Цю проблему можна схарактеризувати як необхідність протидії (у широкому розумінні) негативному інформаційно-психологічному впливу. Протидія негативним інформаційно-психологічним діям у даному разі виступає як функція системи забезпечення інформаційної безпеки країни.

Інформаційна безпека, у свою чергу, — це невід’ємна складова національної безпеки будь-якої держави. Протидія негативній інформаційно-психологічній дії має відбуватись в інтересах забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особи, суспільства, держави. Така безпека розуміється як стан захищеності особи, суспільства, держави від дії різноманітних інформаційних чинників, що перешкоджають формуванню та функціонуванню адекватної інформаційно-орієнтованої основи соціальної поведінки людини загалом життєдіяльності в сучасному суспільстві

Основними ознаками для виявлення інформаційного впливу є:

1. Рівень протиріч між змістом інформаційних повідомлень і системою переваг адресата впливу;
2. Рівень ознайомлення соціальних груп зі змістом інформаційних повідомлень.

Організація протидії деструктивним інформаційно-психологічним впливам, що набирають форми спеціальних інформаційних операцій проти населення держави, здійснювана згідно із запропонованою методикою, дасть змогу істотно підвищувати рівень захисту населення від деструктивних інформаційно-психологічних впливів, що відповідає суті та меті управління інформаційно-психологічною безпекою населення країни.

к.е.н., доц. Горячева К.С. (ВІКНУ)

ЄВРОПА У СВІТОВОМУ ПРОСТОРИ: НОВІ ГЕОПОЛІТИЧНІ КОРДОНИ

Для визначення позиції Європи, її ролі та впливу в світі, треба враховувати, що вона є об’єднанням багатьох суверенних держав і оснащена владними атрибутами (вони недооцінені або створюються); є першим економічним і торговим центром у світі. Для підтримки конкурентоспроможності та інноваційних можливостей існує багато перешкод ("золотий занепад"). Європа створює 19% світового ВВП і залишається першим центром світової торгівлі, незважаючи на збиткові обміни з Азією та СНД. Отже, економічна потужність Європи є незаперечною (незважаючи на членів "Великої двадцятки").

"Реалістичний" аналіз міжнародних відносин вимірює владу з точки зору військових можливостей. Європа реалізує 18% глобальних витрат на оборону (тенденція до скорочення). Сполучені Штати в - 40%. Останні досягнення свідчать про значне зниження витрат на оборону в Європі. У той час як в Росії та Китаї вони помітно зросли. Протягом 20 років Європа будувала спільну політику безпеки та оборони, але її розгортання не відображає обсяг військового охоплення.

Європа залишається військовою основою світового балансу, надійність якого обмежена багатьма фактами: -національні рішення у сфері оборони та зовнішньої політики; -відсутність чіткої доктрини, що виражає інтереси

Європи, яка не була поновлена після Європейської стратегії безпеки 2003 року; -уряд розділяється між Європейською обороною та НАТО. Як наслідок цих обмежень, Європейський Союз залишається скромним дипломатичним та військовим актором у глобальному масштабі. В основному він займається миротворчими та постконфліктними операціями в периферійних регіонах (Африка, Центральна Азія), залишаючись головним економічним діячем у світі нетиповим учасником міжнародних відносин, оскільки вона сприяє компромісу та балансу співвідношення сил.

Останні операції Франції та Великобританії в Лівії або французькі операції в Малі та Центральноафриканській Республіці виникли внаслідок національного рішення без врахування інтересів інших європейців. Щоб проілюструвати, як Європа намагається продемонструвати свій вплив у глобальному масштабі, треба порівняти, чим Європа та Китай керуються у відносинах з Африкою. Сьогодні Європа є першим донором розвитку в світі, особливо для Африки, зокрема через колоністичне минуле. Китай розробив політику в галузі інвестицій та розвитку, яка базується на жорсткому досягненні своїх стратегічних інтересів. Відмічається зниження статусу колишньої великої європейської держави через економічний та політичний інтеграційний рух, який все ще триває.

Вплив Європи є максимальним на свої безпосередні периферії (Туреччину, Північну Африку та Західні Балкани), а також охоплює величезне кільце від Західної Африки до Росії. Країни, що розвиваються (Індія та Бразилія) значно впливають на Європу. Таким чином, найбільші проблеми для європейської влади завдають країни азійської осі: Китай, Корея, Південно-Східна Азія.

Даулатов Е.Ж.

(Ташкентский профессиональный колледж геодезии и картографии)

ОБРАЗОВАНИЕ КАК ВАЖНЕЙШИЙ ИНСТИТУТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ СТРАНЫ

Развитие системы высшего образования неразрывно связано с процессами, происходящими в социокультурном пространстве страны. Переход в ноосферу был осмыслен еще К. Циолковским и В.Вернадским. Они считали ноосферу фундаментом перехода в новую цивилизацию. Идеалы "образованного общества" и "учащегося человека" стали стратегией образовательной политики многих государств. Современные ученые считают, что, формируя новую концепцию общества, важно не упустить в ней самое главное – человека, его личность, а это требует радикальных преобразований.

В современных социокультурных условиях наблюдается активный переход к фундаментальному информационному обществу, ценностно-ориентированному на науку, интеллект, культуру, творчество, на личность – как субъекта социальной, образовательной практики и собственного развития.

Образование всегда являлось важнейшим социальным институтом общества, обеспечивающим его глубинные качественные преобразования и важнейший элемент обеспечения безопасности страны.

Проблема роли высшего образования является вопросом определения его места и значения в жизнедеятельности общества, прежде всего предопределенное социальными потребностями, которые высшее образование удовлетворяет, и социальными функциями, которые она выполняет. Вопрос осмысления роли образования исследуют отечественные ученые и государственные деятели. Образование принадлежит к таким институциям, от качества и уровня развития которых непосредственно зависит прогресс общества в целом и человеческой личности в частности. Поэтому вполне понятно, что образованию, в частности высшему, отводится большая роль в развитии общества и решении его проблем. Сегодня происходит процесс превращения высшего образования в глобальный фактор развития человечества. Всемирная конференция по проблемам высшего образования, (Париж, 1998), определила, что миссией высшего образования является служение человеку и обществу. Основная цель высшего образования заключается в том, чтобы средствами разных форм и методов обучения и воспитания подготовить студентов к активному участию в социальной жизни; создать условия для развития личности, способной не только практически оценивать ситуацию и адаптироваться к социальным изменениям, но и оригинально мыслить, генерализировать и реализовать идеи, продуцировать собственные, определять пути позитивных превращений, проявлять инициативу и творчество.

к.т.н., доц. Дем'янюк О.С. (ВІКНУ)

РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ЦІЛІСНОГО СВІТОГЛЯДУ

Особливості інноваційних процесів, що відбуваються в освіті, ставлять перед його учасниками якісно нові завдання. Своєчасне, а ще краще випереджальне, усвідомлення й вирішення цих завдань можливо тільки на основі глибокого аналізу тенденцій реформування освіти, що назріли та необхідних змін її структури, компонентного складу, ієрархії і взаємозв'язків компонентів, на більш глибокому рівні, зміни їхніх функцій.

Таким чином, акцент пріоритетів освіти повинен бути перенесений на розвиток особистісних якостей учасників освітнього процесу.

За всіма цільовими функціями гуманізація освіти є умовою (фактором) гармонійного розвитку особистості, збагачення її творчого потенціалу, росту сутнісних сил і здібностей. Гуманізація освіти припускає реально функціонуючу систему, що забезпечує єдність безперервного загальнокультурного, соціально-морального і професійного розвитку особистості з урахуванням індивідуальних запитів і суспільних потреб.

Нова парадигма вищої освіти організаційно втілюється в багаторівневості і диверсифікованості. Однак змістові і технологічні компоненти відновлення освіти ще до кінця не відпрацьовані, а тому вимагають глибокого вивчення й психолого-педагогічного обґрунтування, без якого нові починання ризикують залишитися більш-менш успішними емпіричними вкрапленнями в систему традиційної освіти.

Основні принципи інноваційної освіти можуть і повинні бути покладені в основу аналізу нових функцій і нового змісту природознавчої освіти. У рамках нової парадигми природознавча освіта може й повинна стати соціально й особистісно значимим чинником, завдяки величезному змістовному, пізнавальному, світоглядному й методологічному потенціалу її засад.

Синергетичне бачення світу припускає, що фізична, соціальна й ментальна реальність є нелінійною й складною. Цей істотний результат синергетичної епістемології спричиняє серйозні наслідки для нашої поведінки. Слід ще раз підкреслити, що лінійне мислення може бути небезпечним у нелінійній складній реальності...

Таким чином, корінне перетворення наукової картини світу на основі досягнень синергетики вносить істотно нові моменти в засади наукового пошуку й впливає на всю сучасну культуру, даючи можливість по-новому розглядати проблему взаємозв'язків природознавчого і гуманітарного знання в сучасних умовах.

Фундаментальна освіта повинна бути цілісною, для цього окремі дисципліни розглядаються не як сукупність традиційних автономних курсів, а інтегруються в єдині цикли дисциплін, зв'язані загальною цільовою функцією й міждисциплінарними зв'язками.

*Джус О.А. (ВІКНУ),
Зіняк І.Я. (ВІКНУ)*

БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ

Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України. Але необхідно зазначити, що, незважаючи на констатацію в керівних документах України того факту, що до викликів національній безпеці нашої держави належить і недостатній рівень обороноздатності України, а запобіганню виникненню воєнних конфліктів сприятиме забезпечення боєздатності Збройних Сил та інших військових формувань на рівні, достатньому для стримування потенційного агресора від застосування воєнної сили проти України, питання оборони країни з моменту проголошення незалежності України і до сьогодні не були пріоритетним напрямом діяльності для всіх без винятку керівників держави та її урядів. Так зване "реформування" Збройних Сил України замість формування їх оптимальної структури, здатної ефективно вирішувати завдання щодо забезпечення національної безпеки, зводилося до їх скорочення і

фактичного знищення. Останні події, пов'язані з агресією РФ у Криму і на сході України, змусили урядовців заговорити про пріоритетність розвитку Збройних Сил України.

Насправді ж проблему обороноздатності держави не вирішити швидко і в короткий строк. Це копіткий, довготривалий і надзвичайно затратний процес (тим більше, зважаючи на сучасний економічний стан України, можна припустити, що відновлення Збройних Сил України до стану, який дасть їм змогу належним чином виконувати покладені на них завдання, триватиме багато років). Воєнна безпека може бути підсилена за умови участі в міжнародних організаціях із колективної безпеки, таких як ОБСЄ та ООН.

Однак і події в Грузії у 2008 р. і в Україні у 2014 р. виразно продемонстрували, що на агресію Російської Федерації проти суверенних країн ні ОБСЄ, ні ООН не змогли відреагувати належним чином. За цих обставин забезпечення воєнної безпеки України лишається найактуальнішим питанням, особливо зважаючи на позаблоковий статус нашої держави. Співробітництво з ЄС у сфері Спільної політики безпеки та оборони – важлива частина європейського інтеграційного курсу України.

Сьогодні воєнно-політичне співробітництво України з ЄС здійснюється у форматі регулярних зустрічей керівництва Збройних Сил України з керівництвом військових структур ЄС, а також у рамках заходів, визначених річним Робочим планом співробітництва Збройних Сил України та Секретаріату Ради ЄС (у сфері СПБО). Безпосередню взаємодію з Військовим комітетом, Військовим штабом ЄС та структурами Секретаріату Ради ЄС на постійній основі забезпечує радник Представництва України при ЄС від Міністерства оборони України. Підкреслимо, що Україна володіє значним оборонно-промисловим потенціалом. Це становить добру основу для співпраці з ЄС у різних європейських оборонних проектах. Нові можливості в співробітництві між Україною і Європейським оборонним агентством (ЄОА) закладає, як зазначалося вище, Угода про Асоціацію. Загалом Україною запропоновано налагодження контактів з ЄОА в таких галузях, як стратегічні перевезення, протидія саморобним вибуховим пристроям, військова медицина, ремонт і технічне обслуговування повітряних суден, бронетехніки та ін.

Російська агресія проти України вимагає переосмислення підходів до формування воєнної безпеки нашої держави, адже без її вдосконалення неможливо забезпечити національну безпеку України. Це важливе завдання має стати предметом всебічного дослідження українськими вченими. Іншими напрямками подальших наукових досліджень може стати практична реалізація Європейським Союзом нових ініціатив у сфері Спільної політики безпеки та оборони.

СТВОРЕННЯ МІНІСТЕРСТВА У СПРАВАХ ВЕТЕРАНІВ УКРАЇНИ – ВИМОГА ЧАСУ

У зв'язку з особливим характером військової служби, яка пов'язана із захистом Вітчизни, військовослужбовцям, учасникам бойових дій, ветеранам військової служби надаються визначені законом пільги, гарантії та компенсації. Держава встановлює систему правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб. Це сприяє підтриманню соціальної стабільності у військовому середовищі. Держава гарантує кожному ветерану цільові програми соціальної адаптації, створює умови для підтримки та поліпшення здоров'я, надає пільги, компенсації та соціальні гарантії у процесі трудової діяльності та заслуженого відпочинку.

Законодавство визначає, що ніхто не вправі обмежувати військовослужбовців та членів їх сімей, учасників бойових дій, ветеранів військової служби у правах і свободах, визначених законодавством України. Але у житті чимало порушень, пов'язаних з недотриманням існуючого законодавства. Сьогодні в Україні понад один мільйон учасників бойових дій, війни, інвалідів. Опікуються ними майже 20 міністерств і відомств. Це приводить до хаотичності та безконтрольності у використанні бюджетних грошей. Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції не в змозі координувати діяльність всіх структур, що вирішують питання ветеранів війни.

В суспільстві, громадських організаціях обговорюються питання щодо створення Міністерства ветеранів. У різних країнах світу працюють міністерства у справах ветеранів або державні структури, в центральних виконавчих органах яких є окремий орган, до відання якого входять питання пенсійного і соціального забезпечення ветеранів, інвалідів і членів їхніх сімей.

Міністерство у справах ветеранів США – державний орган виконавчої влади, який спільно з Міністерством оборони і Міністерством охорони здоров'я та соціального забезпечення США здійснює діяльність у сфері соціального забезпечення і захисту ветеранів військової служби, членів їхніх родин та осіб, що перебувають на їхньому утриманні (у тому числі загиблих військовослужбовців). Окремого закону, який визначає соціально-правовий захист військовослужбовців на зразок Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" в США немає. Військові закони, прийняті Конгресом, містять лише загальні положення з питань військового будівництва, які потім деталізуються актами Президента і органів військового управління.

Міністерство у справах ветеранів Республіки Хорватія здійснює заходи, спрямовані на забезпечення вшанування ветеранів – учасників війни та її жертв; поліпшення якості життя, підвищення рівня освіти і

конкурентоспроможності ветеранів війни і членів їхніх сімей; пошук зниклих безвісти під час війни осіб; ознайомлення широкого загалу з усіма значущими подіями і місцями війни.

Міністерство у справах ветеранів Канади реалізує державних програми для ветеранів у сферах призначення пенсій по інвалідності, надання фінансової та психологічної допомоги, охорона здоров'я, запобігання бездомності, поховання та ін.

Міністерство у справах патріотів і ветеранів Республіки Корея вирішує питання підтримки та охорони здоров'я ветеранів, виплати допомоги і визнання національних заслуг, Національного кладовища та ін.

Досвід роботи визначених міністерств показує доцільність створення в нашій державі Міністерства у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції України із врахуванням вітчизняних особливостей й фінансових можливостей держави.

*Дробчак Л.В. (ВІКНУ),
к.психол.н. Колісник О.Л. (ВІКНУ),
Ряба Л.О. (ВІКНУ)*

МАРЕННЯ ТА ГАЛЮЦИНАЦІЇ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Основними ознаками марення є: помилкові уявлення чи умовиводи, в помилковості яких людину неможливо переконати.

Галюцинації характеризуються тим, що людина переживає відчуття присутності уявних об'єктів, які в даний момент не впливають на відповідні органи чуття (чує голоси, бачить людей, відчуває запахи і таке інше).

Існує виникнення маячні без галюцинації (наприклад, марення винності, гріховності, прокляття, параноя, деякі форми хронічної параноїчної шизофренії). В інших випадках мають місце галюцинаційні переживання різної нозологічної приналежності без освіти марення. Часто галюцинації і марення зустрічаються разом. Іноді при неупередженому спостереженні створюється враження, що при вираженій божевільною налаштованості галюцинаційні переживання пробуджуються, зміцнюються, посилюються і, в свою чергу, стають "підтвердженням" марення.

У військовослужбовців після бойових дій можуть спостерігатися такі найбільш поширені види галюцинацій як слухові галюцинації, так і зорові.

Слухові галюцинації дуже різноманітні: шум, дзвін, тріск, клацання, гудіння проводів, стрілянина, музика, шум моря, крики, вигуки, оклики по імені.

Зорові галюцинації - також досить поширений вид галюцинацій. До них відносяться як елементарні галюцинації (наприклад, тіні, спалахи, іскри, райдужні кола, сітка, павутина і т.п.), так і більш складні й масштабні галюцинації.

Нерідко галюцинації виникають через недосипання, внаслідок перенапруги головного мозку, його втоми. Мозок в умовах ненормального функціонування здатний створювати картини, які не мають нічого спільного з реальністю. Як правило, подібні видіння не вимагають особливого лікування і здатні повністю пройти після того, як мозок відпочине, людина виспить. Однак у тих ситуаціях, коли галюцинації викликані якоюсь хворобою, хворому можна допомогти усунути саму причину даного розладу.

Необхідно:

Доповісти командирові, звернутися до медпрацівників та до прибуття фахівців стежити за тим, щоб потерпілий не нашкодив собі й оточуючим. Забрати у нього предмети, що можуть представляти потенційну небезпеку. Перевести потерпілого у відокремлене місце, не залишати його на самоті. Говорити з постраждалим спокійним голосом. Погоджуватися з ним, не намагатися його переконати.

к.політ.н Дубовик Н.А. (ДУТ)

ІМІДЖ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ

Соціальне життя Української держави характеризується вагомими політичними, економічними та соціальними змінами. Відчутних трансформацій зазнала психологія сучасного суспільства, його пріоритети і система цінностей. Освіта як елемент українського суспільства характеризується модернізацією її змісту, форм і методів, розробкою та апробацією новітніх освітньо-психологічних технологій, появою нових типів навчальних закладів. Такі зміни, в свою чергу, вимагають постійної кропіткої роботи над формування іміджу вищого навчального закладу (далі – ВНЗ), іміджу кожного викладача та працівника ВНЗ.

Поняття "імідж" (image) перекладається з англійської як "образ", "відображення", "подоба", "ікона". Вдалий імідж – це здатність навіяти оточуючим, що носій даного іміджу є втіленням у собі тих ідеальних якостей, які вони хотіли б мати, якби були на місці цієї людини.

Імідж педагога – як принцип виховання собою, є одним із важливих принципів гуманістичної педагогіки: особистий образ педагога має бути привабливим для тих, хто навчається. В основі формування іміджу педагога лежить його вміння встановлювати сприятливі контакти зі студентською аудиторією, ствердження викладача як авторитетного джерела інформації, як особистості, яка своїми знаннями та поведінкою може плідно вплинути на молоде покоління. Отже, важливою умовою забезпечення високого рівня культури взаємовідносин між професорсько-викладацьким складом і студентством є привабливий, педагогічно позитивний імідж вищого навчального закладу та особистий імідж викладача як його офіційного представника.

Зазначимо, що поняття іміджу окреслює не лише природні властивості особистості, але й соціально напрацьовані: воно пов'язане як з зовнішнім виглядом, так і з внутрішнім змістом людини, її психологічним типом, риси якого відповідають запитам часу її суспільства.

Надбання викладачем ВНЗ позитивного професійного іміджу не самоціль, але володіння ним складає суттєву особистісну і професійну характеристику людини, має глибокий практичний зміст.

Стрижневим у формуванні іміджу є можливість передати через певні імідж-сигнали інформацію про себе, свої істинні, глибинні (особистісні і професійні) погляди, ідеали, плани, діяльність.

к.пед.н., доц. Дудник Н.З. (ДДПП)

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС АВТОРСЬКИХ ПРОГРАМ

Реалізація принципу варіативності дає змогу педагогічним колективам навчально-виховних закладів обирати і конструювати педагогічний процес за різними моделями (предметно зорієнтованими, особистісно зорієнтованими, творчого спрямування), зокрема й авторськими. Це супроводжується суттєвими позитивними змінами в педагогічній теорії та практиці: розробленням різних варіантів змісту освіти, використанням можливості сучасної дидактики у підвищенні ефективності освітніх структур; здійсненням наукових розробок і практичним обґрунтуванням нових педагогічних ідей і технологій. Реальністю є взаємодія різних педагогічних систем і технологій навчання, апробування на практиці як нових форм, так і цілісних педагогічних систем.

Педагоги-практики розробляють авторські технології, які поєднують у різних варіантах елементи апробованих технологій. Як правило, всі вони зорієнтовані на реалізацію змісту і досягнення мети різнорівневого навчання та виховання. Вихідним матеріалом для розроблення технології є теорії, концепції.

Програма О.Винницької "Лицем до дитини" пропонується для реалізації в умовах дошкільного та початкового шкільного навчання і виконує комплексно освітні завдання виховати особистість фізично і психічно здорову.

Означена програма вимагає від педагога творчості мислення, великої любові до дітей, вміння створювати ігрові ситуації, враховувати бажання дітей, вести їх до особистісного зростання.

Працюють за програмою "Лицем до дитини" на засадах особистісно орієнтованого навчання та виховання школи першого ступеня і дошкільні навчальні заклади Львівщини з 1993 року. Мета – виховати особистість: фізично і психічно здорову; вільну в мисленні та творчості; здатну до саморозвитку і співпраці; ініціативну і соціально активну; громадянина України, який може толерантно відстоювати свої інтереси і права, не порушуючи прав інших людей.

Основне кредо: кожен день для дітей повинен бути радісним. Тому основне завдання: створення емоційного комфорту для дітей. Необхідно, щоб обсяг навчального матеріалу, ступінь його абстрактності, сам процес навчання відповідав віковим психофізичним особливостям дитини, способу сприймання дитиною навколишнього світу.

Особистісно орієнтоване навчання – організація навчання і виховання на засадах глибокої поваги до особистості вихованця, врахування особливостей індивідуального розвитку, ставлення до нього, як до свідомого відповідального суб'єкта взаємодії; передбачає формування цілісної особистості, яка усвідомлює свою гідність і поважає інших людей.

Еркинбаева Л.К.

(Жетисуский государственный университет им. И Жансугурова)

НАЦИОНАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ В УЗБЕКИСТАНЕ

Образование является неразрывной составной частью любого общества, показателем его культуры и основой прогресса. В качестве связующего звена оно обеспечивает единство и преемственность социального опыта, духовно-нравственных и культурных традиций, прогрессивное развитие общества. В ряду, безусловно, положительных достижений избранного курса реформ в Республике Узбекистан следует отметить целенаправленную государственную политику в области образования и воспитания подрастающего поколения.

Рассматривая Национальную модель как целостную систему, самостоятельную социально-экономическую категорию, необходимо иметь в виду, что включенные в нее компоненты тесно взаимодействуя, обеспечивают развитие личности, практически всех государственных структур и общественных институтов. Другими словами указанная система имеет множество прямых и обратных связей с "внутренними и внешними" ее составляющими.

Законы Республики Узбекистан "Об образовании и "О Национальной программе по подготовке кадров" являются нормативной основой, способом и механизмом реализации Национальной модели подготовки кадров.

В Национальной программе дан системный анализ состояния и проблем существующей системы подготовки кадров, обосновывается необходимость коренного ее реформирования, показаны стратегические направления развития системы и основные ожидаемые результаты выполнения программы.

Сердцевиной и отличительной особенностью Национальной модели подготовки кадров является включение в нее в качестве основных составляющих следующих компонентов: личность, государство и общество, непрерывное образование, наука, производство.

Отличительной особенностью Национальной модели непрерывного образования является введение как самостоятельных видов: девятилетнего

общего среднего и трехлетнего среднего специального, профессионального образования, которые обеспечивают преемственность перехода от общеобразовательных к профессиональным образовательным программам.

В отличие от прежней системы юноши и девушки - выпускники академических лицеев и профессиональных колледжей в соответствии со своими способностями, осознанными устремлениями, получили возможность овладевать профессией (или приложить свой потенциал в научной сфере), приобретать навыки трудовой, организаторской, социальной деятельности. Освоение общеобразовательных и профессиональных программ, неразрывно связанных с общим средним и средним специальным, профессиональным образованием, обеспечивает подготовленность выпускников к реальной жизни, активному участию на рынке труда и образовательных услуг.

*Ілєнко В.К. (ВІКНУ),
Джус О.А. (ВІКНУ)*

АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ І НАТО

Сучасний розвиток глобалізації і транснаціоналізації життя, створення системи всесвітньої інформаційної мережі вимагає формування відповідної системи безпеки, яка б стала підґрунтям стабільного господарського розвитку. Така система повинна бути прозорою і потужною, неухильно відданою справі розбудови Європи, забезпечення миру, безпеки, стабільності та свободи, а також існувати як цілісний організм, що об'єднує основних суб'єктів міжнародних процесів. Названим параметрам у світі відповідає тільки Організація Північноатлантичного договору (НАТО). Вона забезпечує військовий та політичний напрями розвитку євроатлантичної моделі. НАТО зуміло трансформувати свій статус із суто військового блоку на політико-наукову військову організацію.

Для України, яка прагне до формування оптимальної моделі національної безпеки та стабільного розвитку регіону, найбільш прийнятним рішенням є входження до НАТО. Адже саме ця організація працює на зміцнення безпеки євроатлантичної спільноти.

НАТО – це міжнародна політично-військова організація, яка фактично забезпечує безпеку і поступальний розвиток євроатлантичної цивілізації. Тож було б логічно, аби Україна як європейська держава, а відтак і складова євроатлантичної цивілізації, стала органічним елементом НАТО.

По-перше, НАТО забезпечить захист національної цілісності та суверенітету Української держави як у зовнішньому середовищі, так і всередині країни. По-друге, позиція України завжди враховуватиметься при прийнятті рішень міжнародної ваги, оскільки вони ухвалюються консенсусом усіма країнами НАТО. По-третє, відчутного поштовху дістане розвиток оборонно-промислового комплексу України. По-четверте, наші офіцери матимуть змогу

навчатись у найкращих військових академіях Європи та США, в Україні працюють і працюватимуть висококваліфіковані кадри з НАТО.

В свою чергу, Україна також зобов'язана визнати розчарування і роздратування Альянсу і здійснити заходи для поліпшення ситуації. Як мінімум, Україна має забезпечити НАТО і членам Альянсу можливість побачити результати ресурсів, які вони виділяють їй на допомогу, повністю включивши програми співпраці і реформ в національні плани і в більш прозорий спосіб управляючи ними і оцінюючи їх. Українське військове керівництво також може стати прикладом патріотичної моральної хоробрості, активно плануючи наперед передачу відповідальності новому поколінню, визначаючи персонал з бойовим досвідом і досвідом роботи разом з Альянсом як наступного покоління лідерів, виховуючи їх на відповідному досвіді, в тому числі лідерства в польових умовах, і освіти за кордоном, і просуваючи на вищі керівні посади.

*Кагарлицька М.А. (ВІКНУ),
к.психол.н. Колісник О.Л. (ВІКНУ),
Солодєєва Л.В. (ВІКНУ)*

ПРОФІЛАКТИКА СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Серйозною першопричиною суїциду виступає не тільки соціально-політична та економічна ситуація в Україні, а й художнє друковане слово, засоби масової інформації, публіцистика, кінематограф, які дають докладний опис способів реалізованих самогубств. Треба констатувати, що сьогодні в засобах масової інформації, телебаченні, рекламі існує (хоча і неявно) естетизація суїциду, що становить серйозну небезпеку спокуси вирішення різноманітних життєвих проблем за допомогою самогубства.

В основі самогубств серед військовослужбовців строкової служби лежить неадекватна тактика пристосування до специфічних умов життя у військовому колективі (строгий армійський розпорядок, фізичні навантаження, обмеження особистої волі, закритість військового колективу, коли самоствердження деяких військовослужбовців відбувається з застосуванням грубої, фізичної сили, морально-психологічного пресингу).

Характерними особливостями поведінки військовослужбовців у ситуації, що усвідомлюється ними як "терпінню приходить кінець", є замкненість, прагнення до усамітнення, аж до повної ізоляції, втрата інтересу до оточуючих, емоційна загальмованість, неадекватні дії та висловлювання.

Серед основних напрямків психопрофілактичної роботи з особовим складом є:

- створення "телефонів довіри" за якими військовослужбовці можуть своєчасно одержати необхідну фахову допомогу;

- проведення комплексних заходів щодо поліпшення індивідуально-виховної роботи серед військовослужбовців, вивчення умов їхнього життя і побуту, взаємовідносин у сім'ях;
- поліпшення якості добору кандидатів на службу у внутрішні війська;
- психологічний супровід кожного військовослужбовця внутрішніх військ протягом усієї його служби;
- індивідуальне дозування службового навантаження, надання можливостей відпочинку;
- своєчасне вирішення конфліктних ситуацій на службі й у побуті;
- знання керівництвом частини (підрозділу) про стан здоров'я найближчих родичів підлеглих, перенесені захворювання, травми;
- проведення тренінгових вправ, спрямованих на конструктивне вирішення конфліктних ситуацій.

Каменюк Ю.В. (ДНУ)

ДЕЯКІ ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФЕНОМЕНУ ПАТРІОТИЗМУ В СТРУКТУРІ ОСОБИСТОСТІ

Роль і місце патріотизму в структурі особистості залишаються недостатньо вивченими. Слово "патріотизм" залишається одним із тих небагатьох понять, які є основоположними, головними у вираженні громадянських почуттів, найвищих засад духовного світу людини, її властивостей.

Як свідчать результати дослідження, проведеного у вересні 2017 р. соціологічною групою "Рейтинг", 54% опитаних українців висловили готовність у випадку виникнення загрози відстоювати територіальну цілісність України зі зброєю в руках – це майже вдвічі більше в порівнянні з 2012 роком. Таких дві третини жителів центру і заходу, на півдні – половина, – повідомляється на сайті організації. Тим часом 52% жителів східної частини країни повідомили, що не готові захищати батьківщину зі зброєю в руках (26% готові, 22% – не визначились).

З'ясувалося, що патріотично налаштованих громадян більше серед чоловіків, україномовних і більше заможних громадян. Аудиторія дослідження – населення України від 18 років і старше. Всього було опитано 2 тис. респондентів.

Сутність вищенаведеного відбивається в реаліях сучасного життя, в патріотичних почуттях; патріотичній свідомості, патріотичних переконаннях; навичках патріотичної поведінки громадян України.

Аналізуючи особистісно-психологічні аспекти феномену патріотизму в структурі особистості такі як: сфера почуттів; емоційно-почуттєва сфера; інтелектуально-когнітивна сфера; ціннісна - мотиваційна сфера; діяльнісно-праксеологічна сфера; сфера самоусвідомлення (Я-концепція, рефлексія,

саморегуляція) слід виходити із того, що існують різні підходи до наукового трактування самого поняття "патріотизм".

У концепції самоактуалізації видатний американський психолог, засновник гуманістичної психології А. Маслоу потребу реалізувати свій особистісний потенціал у соціальній, державній творчості визначає як громадянськість складне особистісне утворення, основними елементами якого є патріотичні почуття. В ієрархії потреб психолог ставить її на вершину піраміди. При цьому він зазначає, що для досягнення цієї вершини потрібно задовольнити потреби нижчих рівнів: фізіологічні, безпеки тощо. Проте соціальний досвід показує, що люди із споживацькою психологією, зазвичай, не самоактуалізуються, а задовольняють лише нижчі потреби. Справжні ж патріоти спрямовують свою діяльність на благо суспільства і держави.

Це розширює визначення дефініції патріотизму додатковим спектром психологічних категорій: поведінка, досвід, дії та вчинки, взаємодія з членами суспільства, власна самоактуалізація, тощо.

У психолого-особистісному плані патріотизм щільно пов'язаний із Я-концепцією людини (як психолого-когнітивним принципом відображення нею самої себе), її самосвідомістю. У цьому контексті патріотизм постає як свідоме ставлення людей до своєї Батьківщини, народу, рідної мови, праці, суспільно-політичної, навчальної діяльності.

Розгляд зазначених підходів до розуміння суті психологічних аспектів патріотизму дозволяє сформулювати таке визначення патріотизму, яке включає найважливіші ознаки цього суспільного явища та особистісного новоутворення.

Патріотизм - багатогранне і багатоаспектне явище, що представляє складний комплекс властивостей і характеристик особистості, які по-різному проявляються на різних рівнях функціонування соціальної системи. На рівні окремої людини патріотизм може бути розглянуто як один з компонентів його особистісної підструктури і віднесений до сфери вищих почуттів і стійких особистісних особливостей (цінностей, переконань, норм поведінки, критеріїв оцінки соціальних явищ).

В сучасній фундаментальній психологічній науці немає однозначного трактування означеної категорії, чим і пояснюється відсутність її чіткого формулювання у нормативних документах.

Розглянуті вище аспекти цієї категорії дають змогу змодельовати це психологічне явище в змістовній площині як стимулювання виникнення позитивних почуттів, станів і переживань у особистості.

Серед найважливіших якостей військовослужбовця, обумовлених соціально значимими цінностями, піднесеними мотивами й ідеалами, які повинні бути сформовані в процесі військово - патріотичного виховання, слід виділити наступні: любов до Батьківщини, її Збройних Сил, вірність конституційному обов'язку, військовій присязі, сумлінність і самовідданість, гуманізм і оптимізм, працьовитість і працездатність, колективізм і військове товариство, витримка й терпіння, здатність до подолання труднощів, аскетизм.

Для формування цих цінностей у військовослужбовців процесі військового - виховання здійснюється за наступними основними напрямками:

формування високої психологічної стійкості, готовності до виконання складних і відповідальних завдань у будь-яких умовах обстановки, здатності долати труднощі військової служби, найважливіших психологічних якостей, необхідних для успішного життя й діяльності в колективі підрозділу, частини.

Висновки. Теоретичний аналіз дозволив конкретизувати поняття "патріотизм", як системно-функціональну властивість особистості, представленою сукупністю інструментально-стильових і мотиваційно-значевих характеристик.

Подальші дослідження слід спрямувати на: вивчення й прогнозування соціально-психологічних процесів у військових й інших колективах; профілактику негативних явищ і проявів девіантної поведінки, зняття психологічної напруженості, подолання стресу, формування психологічних якостей з урахуванням особливостей різних категорій особового складу, кожної особистості; індивідуально-виховну роботу в процесі професійного відбору й на основі його результатів.

Карачинський О.А. (ВІКНУ)

ТЕХНОЛОГІЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ДІАЛЕКТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ

Однією з проблем, з якою стикаються комбатанти внаслідок психологічних травм на війні – є втрата сенсу. Це стає серйозною перешкодою для нормальної життєдіяльності: змінюється поведінка, розвиваються соматичні захворювання, порушуються взаємовідносини, тощо. Одне з нагальних практичних завдань, що стоять перед військовими психологами – надання психологічної допомоги військовослужбовцям, особливо тим, що брали участь в бойових діях.

В емпіричному дослідженні ми визначали трансформацію смислових структур особистості комбатантів у реабілітаційний період під час психологічного консультування за допомогою діалектичних стратегій психологічного впливу, яке складалось з п'яти форм консультування, що будувались на пентаді абсолютної діалектики О.Ф. Лосєва – основним логічним інструментом діалектичного аналізу, яким ми користувались. Кожна форма складалась з п'яти послідовних фаз ведення психологічного консультування.

Основою першої форми є досягнення очевидності того, що відбувається з клієнтом, очевидність помилок. Другої – визначення симптому, виявлення "патогенної ідеї" і обмеження її патогенності, створення смислової межі проблеми, точна назва протиріччя. Третьої – забезпечення безперервності психічного життя, заповнення "пустот", "пропусків" в переживаннях, продовження життя. Четвертої – організація сегментів досвіду в ефективну поведінкову систему, реорганізація життя в загальних або в приватних проявах, відновлення керованості. У п'ятій формі консультант "працював" з міфічним

змістом симптому. Його увага цілком звернута на персональний міф клієнта. Ця "історія" отримує свій розвиток і втілюється в відповідний сюжет, "сценарій", "мотив", "фабулу", "просту історію".

Кардаш О.М. (КОГПА)

ВПЛИВ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасна дитина від народження потрапляє у середовище, яке насичене новітніми комп'ютерними технологіями. На сьогодні маємо можливість перебувати одночасно в кількох географічних, етнокультурних та інших просторах, розмовляти і бачити співбесідника перебуваючи у різних континентах світу, та використовувати багато інших новинок у науці і техніці, які не тільки полегшують життя людини, а й змінюють світобачення. Тому актуальною сьогодні постає проблема вивчення особливостей реального впливу комп'ютерних технологій на всебічний розвиток дитини. Метою статті є дослідити вплив комп'ютерних технологій на формування особистості дитини дошкільного віку, а саме на її психічний розвиток, формування світоглядних уявлень і поведінку.

Вплив Інтернету та обчислювальної техніки на дитину виявляється значно сильніше, ніж на дорослого. Це пов'язано з особливостями дитячої психіки. Ознайомлення дітей дошкільного віку з комп'ютером розпочинається зі спеціально розроблених ігор, ретельно дібраних з урахуванням віку й навчальної спрямованості. За допомогою комп'ютерних ігор у дитини розвиваються важливі операції мислення – узагальнення й класифікація.

Спілкування з комп'ютером викликає у дошкільників стійкий інтерес, який лежить в основі формування важливих структур до підготовки дитини до навчання у школи, як пізнавальна мотивація, довільна пам'ять і увага. Вона стає збіраною й уважною, зап'ятовує значну кількість інформації, вчиться аналізувати. Комп'ютер як інструмент діяльності формує у дітей передумови теоретичного мислення, здатність свідомо обирати спосіб дії та працювати самостійно в індивідуальному темпі. У процесі роботи на комп'ютері розвиваються особисті якості, які в майбутньому житті сприятимуть реалізації потенціалу дитини та дадуть їй змогу почуватися компетентно.

Серед негативних наслідків впливу комп'ютерних технологій на психічне здоров'я дитини варто виділити: стрес у разі втрати інформації; імпульсивність та ситуативність поведінки; відсутність ініціативи; стереотипність мислення; слабка орієнтованість на майбутнє, неадекватна реакція на реальний світ, зниження оцінки небезпек і значимості людського життя. Для запобігання негативного впливу сучасних технологій на особистість дошкільника потрібно навчити дитину правильно використовувати предмети новітніх технологій, особливо комп'ютера, проводити контроль за діяльністю дитини під час роботи з комп'ютером.

Вплив комп'ютерних технологій на психіку дитину дошкільного віку має як і негативні, так і позитивні сторони. Позитивна сторона включає розвиток усіх пізнавальних процесів дошкільника, що є дуже важливим при формуванні розвиненої особистості і підготовці дитини до школи. Негативні наслідки можна подолати шляхом обізнаності у даній проблематиці та праці з дитиною батьків та педагогів.

к.психол.н. Кіричевська Е.В. (ОЗСП "Азов" НГУ)

ПСИХОМЕТРИЧНІ ПАРАМЕТРИ ЕТАЛОННОГО ЗРАЗКА ОСОБИСТОСТІ СНАЙПЕРА ОЗСП "АЗОВ" НГУ

Як би добре не були підготовлені снайпери в плані фізичної, вогневої, а також тактичної підготовки, без психологічної підготовки їм не досягнути професійної майстерності. Тільки якісно організована психологічна підготовка здатна інтегрувати окремі фрагменти професіоналізму в цілісну особистість.

Мета: Розробка способів та методів розвитку професійних якостей снайперів; формування психологічної готовності до виконання професійних функцій снайпера в процесі бойової діяльності.

Ефективність роботи снайперів в умовах підвищеного ризику в значній мірі визначається величиною їх "зони стабільності". Під "зоною стабільності" розуміються ті умови, в рамках яких нервова система людини зберігає здатність до саморегуляції. У зв'язку з цим основою психологічної підготовки є ідея про необхідність розширення "зони стабільності" снайперів, як одного з найважливіших чинників, що обумовлюють толерантність до стресу та негативних психічних станів.

Головною метою психологічної програми підготовки є створення індивідуально-психологічних передумов підтримки максимальної бойової ефективності кожного снайпера на всьому протязі дій в особливих умовах.

Мета досягається шляхом вирішення наступних завдань:

- 1) сприяти самоідентифікації кожного члена групи, самовизначення кожним учасником особистих причин професійної діяльності, своїх цілей і завдань;
- 2) показати приховані можливості людської психіки і способи управління ними;
- 3) навчити основним навичкам саморегуляції і самодопомоги в умовах підвищених стресових навантажень.

Успішним досягнення поставленої мети можна вважати при наявності у снайперів наступних знань, умінь, навичок, якостей і станів:

- усвідомлене розуміння добровільності свого вибору при ухваленні рішення про участь в діяльності, пов'язаній з підвищеним ризиком, усвідомленням особистих мотивів прийняття рішення;

- знання основних стресогенних чинників і можливих результатів їх впливу на особистість, знання процесів, що відбуваються в організмі людини під впливом цих чинників;

- вміння слухати і чути власне тіло, чітке розпізнавання внутрішнього сигналу небезпеки;

- вміння тривалий час підтримувати себе в стані "розслабленого очікування", набуття стійкої навички пильності та тривалого свідомого зосередження уваги;

- вміння користуватися основними навичками саморегуляції, прийомами надання екстреної психологічної само- та взаємодопомоги;

- набуття навички свідомої зміни психологічних станів, знання свого оптимального бойового стану, вміння швидко входити в нього;

- знання практичних способів і профілактичних вправ для підтримки на високому рівні психологічної стабільності та витривалості.

Психологічна підготовка передбачає формування і розвиток цілого ряду професійно значущих якостей:

1. Професійної уваги (навички концентрації уваги на об'єктах професійної ситуації та її розподілу), розширення обсягу уваги і поліпшення її стійкості до впливу різних бар'єрів і т.д.

2. Професійної пам'яті (розвиток навичок швидкого запам'ятовування, якісного збереження і ефективного відтворення і впізнавання інформації, пов'язаної із службовою діяльністю; посилення стійкості пам'яті в умовах екстремальної діяльності).

3. Професійного мислення (навички комплексної оцінки надзвичайної ситуації, аналізу системи актуальних і потенційних загроз і можливостей несприятливого розвитку ситуації і т.д.).

4. Розвинута ідеомоторика (здатність до уяви та мисленнєвого тренування у виконанні дій і операцій, необхідних у професійній діяльності).

5. Необхідність безперервного логічного і психологічного аналізу великого потоку інформації; напружена увага, висока відповідальність за якість виконання завдання вимагають мобілізації всіх фізичних і психічних можливостей снайпера, його вміння керувати своїми почуттями і станами.

Кличков Д.В. (ЧНУ ім. Богдана Хмельницького)

МОДЕЛЬ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВІЙСЬКОВИХ ВНЗ УКРАЇНИ

Однією з сфер, в яку зараз необхідне проникнення сучасних інформаційних технологій є сфера безпеки та оборони. В зв'язку з нинішньою російською збройною агресією ця сфера потребує якісно нового сприйняття та дослідження. Сучасні інформаційні технології розвивають сферу безпеки, яка є складовою загального соціально-економічного розвитку держави і, відповідно,

можуть слугувати базою для здійснення студентами військових ВНЗ дистанційного навчання.

Враховуючи, що без сучасних інформаційних технологій не є можливим розвиток науково-технічного прогресу то складовою їх розвитку є модель дистанційного навчання, яке є складовою ланкою загальної системи здобуття освіти, набуття необхідних знань, умінь і навичок та ключових компетенцій шляхом отримання освіти(чи самоосвіти) у військових ВНЗ України. Про нього і піде мова.

Підготовка військового спеціаліста, зокрема шляхом дистанційного навчання - це, насамперед, здобуття практичних навичок із застосування та експлуатації сучасного озброєння і військової техніки, які неможливо отримати без практичної роботи на зразках техніки. Важко собі уявити, як можна дистанційно підготувати льотчика, підводника, навчити стріляти, наводити засоби знищення на різні цілі тощо. Також військовий спеціаліст повинен володіти особливими командирськими та лідерськими якостями, які формуються лише у військовому колективі. Але наявність конфіденційної інформації та інформації з обмеженим доступом в програмах підготовки військових фахівців обмежує зміст та обсяг інформації, яка може отримуватись дистанційно.

Матеріально-технічна база для впровадження дистанційного навчання є найбільш витратною складовою здобуття освіти у військових ВНЗ. Для ефективного та якісного впровадження дистанційного необхідні досить значні фінансові витрати на придбання сучасного комп'ютерного та телекомунікаційного обладнання та перехід на потужні канали зв'язку та засоби їх захисту. Для створення та передачі навчальної інформації від викладача до слухача, реєстрації та ідентифікації користувачів, контролю за процесом навчання та засвоєнням навчального матеріалу є необхідним ліцензійне спеціалізоване програмне забезпечення, аудіо- та відеоапаратура.

доц. Коваль Ю.В. (ВІКНУ)

СУСПІЛЬНА ЗНАЧИМІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ринкова орієнтація є однією з важливих вимог щодо сучасного педагога. Оскільки знання як товар з плином часу і прискореним розвитком прогресу швидко знецінюються, а їх носій – педагог є найбільш незахищеним соціально, то це призвело до втрати значущості даної професії.

Здійснюючи навчально-виховний процес, педагог повинен вміти ставити такі цілі, які були б адекватними можливостям їх досягнення кожним конкретним учнем, студентом. Якщо цей аспект не враховується, то таку ціль важко назвати моральною, адже неможливість її виконання пригнічує студента або ж спонукає його до знаходження аморальних засобів (списування, обман). Неадекватна мета, що не відповідає здібностям, задаткам того, хто навчається, вбиває мотивацію навчання взагалі.

Моральна мотивація в навчальній діяльності педагога здатна бути не лише стабільною, зростати, але й мати тенденцію до зниження і навіть її втрати. Практика свідчить: якщо організація навчального процесу, моральний клімат у колективі не відповідають тим цілям, потребам, які ставить перед собою викладач, то мотивація його діяльності врешті-решт знизиться, і як наслідок може бути еміграція, переїзд або бажання відсидітися, апатія – не бажання вступати в конфлікт, з'являється бажання залишити обрану професію. Так утворюється дефіцит педагогічних працівників.

Отже, мотиваційне поле викладача в сучасних умовах наполегливо вимагає пошуку позитивних психокорекційних впливів. Особливо це стосується знаходження механізмів його психологічного захисту, отримання душевної рівноваги, цілісності. Психологічно захистити особистість педагога можливо при умові стимулювання його до активної діяльності – означає зосередити увагу на внутрішньому світі, виявити зацікавленість станом почуттів, прагнень, мрій.

Соціальне стимулювання покликане створити оптимальні засади для продуктивної праці педагога в нових соціально-економічних умовах. Слід зазначити, що динамічні зміни зовнішнього середовища (політика, право, демократія, економіка, наука, ринок та ін.) породжують невідповідність системи освіти вимогам сьогодення, викликам суспільства. Тому й не дивно, що соціальні умови, в яких працює педагог, далеко не в усьому сприяють його творчій і самовідданій праці. Водночас, постійними є намагання влади покращити ці умови.

Освіта, вирішуючи важливі завдання підготовки фахівця, потребує спеціального навчального курсу етико-педагогічного спрямування у процесі становлення майбутнього висококваліфікованого педагога, спроможного грамотно взаємодіяти з колегами, студентами, громадськими організаціями, володіти сильним характером, який спонукатиме до активного творчого пошуку нового у професійному зростанні, гідно впроваджувати ідеї гуманізму в сучасне суспільство.

к.соц.н. Кожедуб О.В. (ВІКНУ)

МІСЦЕ ВИБІРКИ В СТРУКТУРІ ВІЙСЬКОВО-СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Соціологічне дослідження являє собою систему логічно послідовних методологічних, методичних і організаційно-технічних процедур, підпорядкованих єдиній меті: отримати точні і об'єктивні дані про досліджуваний соціальний об'єкт, явище або процес.

Різновидом соціологічних досліджень є *військово-соціологічне дослідження*, яке можна визначити як систему взаємопов'язаних науково обґрунтованих абстрактно-логічних процедур, націлених на отримання

достовірних даних про досліджуване військово-соціологічне явище (об'єкт, процес).

Як і будь-яке інше соціологічне дослідження, військово-соціологічне дослідження носить вибірковий характер, яке представляє собою систематичний збір емпіричної інформації за допомогою опитування спеціально підібраної групи респондентів, що дають інформацію про себе та свої думки. Таке дослідження є більш економним, проте не менш надійним видом дослідження, хоча вимагає більш витонченої методики й техніки.

Зазначимо, що правильно сформована вибірка (вибіркова сукупність) – запорука успіху та необхідна передумова будь-якого дослідження. Якщо соціолог неправильно склав вибіркову сукупність, тобто групу людей, яку збирається опитати, результати дослідження виявляться невірними, а тому й нікому не потрібними.

Суть вибіркового методу полягає в тому, що за певними суворими правилами із загальної чисельності людей (генеральної сукупності) відбирається обмежена кількість людей, які призначені в якості своєрідної моделі відтворювати структуру соціального об'єкта. Мовою соціологів цю групу людей (так само як і процедуру по її створенню) називають *вибіркою*. Основною характеристикою вибіркової сукупності є *репрезентативність*, яка свідчить про здатність вибіркової сукупності відтворювати всі характеристики генеральної.

В соціології розрізняють *випадкову* та *невипадкову* вибірки. Така класифікація залежить від способу потрапляння респондентів у вибіркову сукупність. При формуванні вибіркової сукупності дослідник використовує найрізноманітніші методи. Так, методами формування *випадкової вибірки* (для якої кожен елемент генеральної сукупності має певну, заздалегідь задану ймовірність бути відібраним) є: простий випадковий відбір, систематичний відбір, кластерний відбір та стратифікований відбір. Реалізувати випадкову вибірку можна двома прийомами: лотерейним способом та за допомогою таблиці випадкових чисел.

Методами формування *невипадкової вибірки* (спосіб відбору одиниць, при якому дослідник не може заздалегідь розрахувати ймовірність потрапляння кожного елемента до складу вибіркової сукупності, що не дає можливості розрахувати, наскільки репрезентативною буде вибірка) є: *спрямований* відбір (найпоширеніші форми відбору – відбір типових представників, метод "сніжної кулі" та відбір на власний розсуд) та *стихийний* (відбір на основі принципу зручності та на основі суджень).

к.т.н., с.н.с. Козубцов І.М. (ВІТІ)

МЕТОДОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ОФІЦЕРА-ДОСЛІДНИКА ЯК ОСНОВА РІШЕНЬ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Вивчаючи актуальні проблеми гуманітарного та соціального розвитку Збройних Сил України, нами звернуто увагу на дослідження, які сформовано у

науковий напрямок з необхідності формування методологічної культури у офіцерів. Свого часу методологічна культура офіцерів розглядалася дослідниками з наступних позицій:

як система факторів підвищення ефективного управління військовим колективом (Р.М. Тимошев – 1991 р.);

зв'язку світогляду і методологічною культурою офіцера (В.Н. Гребеньков – 1993 р.);

методологічна культура військового управління діяльністю (Р.М. Тимошев – 1997 р.);

методологічна культура особистості (В.С. Лукашов – 1999 р.);

методологічна культура офіцера, шляхи її формування у ВВНЗ (А.И. Гурский, В.Ю. Балабушевич– 2005 р.).

Поступово, як можна побачити, вектор наукових досліджень зосереджується на обґрунтуванні необхідності формування методологічної культури у офіцерів, як запоруки ефективного військового управління діяльністю, а отже може служити основою при прийнятті рішень проблем гуманітарного та соціального характеру у Збройних Силах України.

В цілому на необхідність формування особистості офіцера в культурологічній площині підтверджується і у дисертаційному дослідженні Г.В. Горицької, при розгляді лінгвістичного освітнього процесу як засобу формування професійної культури.

Розуміючи переконливу перспективність та актуальність наступних досліджень в даному векторі, нами прогнозовано і у подальшому розвинуто напрямок наукових досліджень, метою якого стало забезпечити розвиток методологічної культури у ад'юнктів, наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. Наразі даний напрямок наукових досліджень погоджено з Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні №7 від 27.10.2015 р.

Результати наших досліджень стали: концепція розвитку методологічної культури у ад'юнктів; проведено науково-педагогічні експерименти в Україні та Республіці Казахстан; розроблено пропозиції щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження в практику ВВНЗ.

Результати підтверджують, що методологічна культура офіцера-дослідника підвищує їх професійний рівень та сприяє поліпшенню прийняттю рішень пов'язаних з професійною діяльністю у Збройних Силах України.

Козубцов Л.М. (ВІТІ)

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Математика є універсальною мовою науки, що обумовлює розв'язання будь-яких задач професійного спрямування. Курс вищої математики виховує високу математичну культуру, розвиває логічне, абстрактне та алгоритмічне мислення, навчає використовувати сучасні математичні методи мислення у

професійній сфері.

Розвиток ключових компетенцій майбутніх фахівців – головне завдання викладачів усіх навчальних дисциплін, що включені до навчального плану підготовки фахівця, у тому числі й вищої математики, на якій ґрунтується велика кількість фахових дисциплін.

Серед числа обставин, що підкреслюють значущість якісної математичної освіти є:

- математичні знання є універсальним інструментом пізнання оточуючого світу;

- математика розвиває такі розумові операції, як абстрагування, конкретизація, аналіз та синтез;

- математика виховує важливі якості особистості: акуратність, працелюбність, наполегливість;

- математика формує базу знань для інших наук та відповідних для них навчальних дисциплін, що використовуються в подальшій професійній діяльності офіцера.

Через те, що математична підготовка впливає не тільки на професійну підготовку майбутнього офіцера, а й на його загальнокультурний розвиток, можемо вважати її складовою частиною не тільки загальнонаукових, а й професійних компетенцій.

Метою навчання вищої математик у ВВНЗ полягає у формуванні математичної культури майбутніх фахівців, яка передбачає набуття знань, умінь і навичок з математики (фундаментальна складова МК), формування умінь і навичок із застосування математичних знань і вмінь у набутті професії та майбутній професійній діяльності (професійна складова МК), а також уміння застосовувати інформаційно-комунікативні технології для розв'язання математичних задач (інформаційна складова МК). Виділення в математичній підготовці курсантів ВВНЗ трьох складових: фундаментальної, професійної та інформаційної є основою для структурування цілей їх навчання вищій математиці в умовах компетентнісного підходу. Кожна складова МК включає мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і рефлексивний компоненти.

Отже, курс "Вища математика" є важливою складовою фундаментальної підготовки військового фахівця і зменшення годин на вивчення її веде до низького базису.

к.психол.н. Колісник О.Л. (ВІКНУ)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Як свідчить світовий досвід, важливе місце у системах вищої освіти країн належить дослідницьким та елітним університетам, що відповідають або наближуються до рівня "світового класу". Але не для кожної країни оптимальним є створення потужних університетів світового рівня, які

вимагають величезних фінансових вкладень, концентрації високоінтелектуального людського капіталу, особливої політики та методів управління. Без сумніву, досягнення рівня "світового класу" потребують і дослідницькі університети, і навчальні коледжі, і регіональні та галузеві заклад.

Функціонування та розвиток національних та регіональних ВНЗ для багатьох країн носить економічно вигідний характер. Такі заклади здатні забезпечити підготовку кадрів для потреб населення та внутрішньої економіки, оптимальний і достатньо ефективний сталий розвиток країни.

Для створення дослідницького університету світового класу суттєву роль відіграють висока концентрація талановитих працівників і студентів; значні ресурси, що здатні забезпечити сприятливе середовище для навчання та наукових досліджень; передові методи керівництва. Такі заклади існують у багатьох розвинутих країнах світу. Так у США нараховується близько 150 дослідницьких університетів високого рівня серед існуючих 4800 вищих навчальних закладів.

Так, університет світового класу: має всесвітньовизнану репутацію щодо своїх досліджень і навчання, залучає кращих співробітників і найбільш здібних студентів, зокрема з-за кордону, готує найкращих випускників, зокрема тих, що згодом займають впливові посади, працює на світовому ринку і є міжнародним у багатьох видах діяльності, має ряд факультетів світового класу; має серед працівників світових лідерів у галузях науки, отримує наукові результати, що визнаються колегами та відзначені всесвітньовизнаними нагородами і призами (наприклад, Нобелівськими преміями), має ряд потужних напрямів наукових досліджень, якими вирізняється серед інших закладів, генерує інноваційні ідеї, здійснює достатній обсяг фундаментальних та прикладних досліджень; використовує дуже міцні та диверсифіковані фінансові джерела, приймає значні пожертвування і одержує великі доходи, має високоякісне забезпечення досліджень та освіти (зокрема високу якість будівель, споруд, університетського містечка); має довгу історію високих досягнень і робить значний внесок у розвиток сучасного суспільства, у ньому працюють першокласні команди менеджерів зі стратегічним баченням і здатністю реалізації планів, заклад є конкурентоздатний серед інших провідних університетів світу і має достатню довіру для встановлення свого власного порядку.

Коляда А.С. (ВІКНУ),

к.психол.н. Гаврюшенко В.В. (ВІКНУ)

ДІАГНОСТИКА ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Ефективність та злагодженість роботи у підрозділі, а також успішність виконання поставлених перед ним завдань в будь-яких умовах обстановки в значній мірі залежить від наявності та рівня розвитку у військового керівника лідерських якостей, його здатності до інноваційного мислення, відмінних

організаторських і командирських здібностей. Тому, проведення якісної діагностики лідерських якостей у військовослужбовців з метою подальшого їхнього призначення на керівні посади є вкрай важливим науково-прикладним завданням.

Загалом, феномен лідерства у військовому підрозділі правомірно розглядати як явище соціально-психологічне, обумовлене, з одного боку, характеристиками військово-соціального середовища, а з іншого – індивідуально-психологічними особливостями керівника. Саме дослідженням особистісних якостей, які забезпечують ефективне лідерство займалися Р. Кеттел і Г. Стайз, К. Бірд, Р. Манн, У. Бенніс, У. Норман, Я. Подоляк, Л. Мерзляк, О. Сафін, Є. Потапчук та інші. Вони виділяли певні набори якостей, якими повинен володіти справжній лідер:

1) комунікативно-організаційні (комунікабельність, переконливість, тактовність, дипломатичність, емпатійність, гнучкість, розвинуті мовленнєві та організаційні здібності);

2) емоційно-вольовий (цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, впевненість у собі, вимогливість, самовладання, стресостійкість);

3) мотиваційний (мотивація до лідерства та успіху);

4) мисленнєвий (швидкість мислення, логічність, креативність, проникливість, здатність до прогнозування та узагальнення, критичність, розсудливість);

5) особистісний (активність, ініціативність, обов'язковість, надійність, відповідальність, почуття гумору, оптимістичність, чесність, патріотизм, прагнення до самовдосконалення).

До психодіагностичного інструментарію, що сприятиме виявленню зазначених лідерських якостей відносяться "16-факторний особистісний опитувальник" (Р. Кеттелл), "Діагностика лідерських здібностей" (Є. Жаріков, Є. Крушельницький), "Діагностика схильності до певного стилю керівництва" (Є.П. Ільїн) тощо.

Отже, з метою психологічного забезпечення ефективності керівництва військовими підрозділами, перед призначенням відповідних військовослужбовців на командні посади, керівникам та військовим психологам необхідно мати чітке уявлення про особистісні якості, які забезпечують їм ефективне лідерство у військових колективах. Окрім цього, необхідно підбирати адекватний психодіагностичний інструментарій із вже існуючих методи і методик, а також вдосконалювати та розробляти нові тести, опитувальники, ситуаційні завдання, які враховуватимуть як індивідуально-психологічні якості лідерів так і особливості військових колективів та специфіку професійних завдань, що стоять перед ними.

ДИНАМІКА ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Більшість досліджень спрямованих на вивчення трансформацій, що виникають у людини в наслідок її участі у різноманітних екстремальних ситуаціях, у тому числі і бойових діях, зосереджені на розгляді різноманітних форм патологічних змін особистості. Проте, як свідчать деякі дослідження та наші власні спостереження, ці зміни далеко не завжди досягають рівня психопатології і не завжди характеризуються однозначно негативними наслідками для особистості.

В емоційній сфері можуть мати місце невластиві раніше (або значне посилення наявних) риси: стриманість, розважливість, врівноваженість, холоднокрівність, серйозність, оптимістичність. У поведінковій сфері на перший план виходять такі позитивні аспекти участі в бойових діях, як посилення рішучості, впевненості і мужності в поведінці, збільшення незалежності, швидкості реакції, здатності до ефективної мобілізації в екстремальних ситуаціях.

Когнітивні аспекти позитивних особистісних змін відзначалися у вигляді появи таких особливостей як інтуїція і уважність. Нерідко респонденти відзначають наявність у себе "дорослості" і цілеспрямованості раціональності, реалістичності, кмітливості та критичності мислення, позитивних змін в самосприйнятті і самооцінці, зміни загальної філософії життя. Крім того, ветерани схильні сприймати смерть як звичайне явище, що не викликає паніки і жаху, а також, оцінюють власний бойовий досвід як такий, що грає позитивну роль в мирному житті.

Варто зазначити, що психологічні зміни, які виникають у військовослужбовців після участі у бойових діях, також зачіпають і підструктуру їхньої спрямованості (світогляду, переконання тощо) і нам представляється доцільним більш детально розглянути питання, пов'язані з сенсом життя учасників бойових дій.

Питання сенсу життя і механізми смислоутворення – це неспецифічні чинники людського існування, що формують поведінкові реакції і стилі поведінки особистості в цілому. Загострена проблема сенсу життя постає перед людиною в критичні періоди її становлення і розвитку або у кризові періоди життя. Психологічна "переробка" будь-якої неординарної ситуації відбувається в процесі смислоутворення, яке виступає як усвідомлення ситуації і своїх смислових утворень, що значним чином здатне зменшити травматичність сприйняття ситуації. Наявність ситуації перманентної небезпеки й ризику сприяють більш серйозному ставленню до життя, більш глибокому розумінню життєвих цінностей: сенс життя людей, які опинилися в екстремальних ситуаціях, не обмежується колом вузько особистих інтересів, він відбивається,

зокрема, в прагненні "продовжити себе" в сім'ї та дітях, в пошуку таких особистісних смислів, які могли б конкурувати зі смертю: Батьківщина, бойове братство, Бог, життя тощо.

проф. Кочергіна Т.І. (КНУ ім. Тараса Шевченка)

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА РОЗУМОВА ПРАЦЕЗДАТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Фізична праця – це природна необхідність організму. Нормальна життєдіяльність серцево-судинної, дихальної, нейроендокринної системи, тканин організму можлива лише при правильно визначеній організації різнобічних м'язових навантажень, які постійно необхідні для підтримки і зміцнення здоров'я людини.

Важливе соціальне завдання полягає у визначенні оптимального рівня рухової активності, характеризувати рівень рухів, який необхідний для зберігання нормального функціонального стану організму. Мова йде про руховий режим гігієнічного характеру.

Оптимальні межі визначають рівень фізичної активності, при якому досягається найкращий функціональний стан організму, високий рівень трудової і громадської діяльності.

Причини багатьох серйозних захворювань, які обмежують життєдіяльність людини, сучасна медицина пов'язує з її недостатньою фізичною активністю, яка особливо низька в більшій частини представників розумової праці.

У зв'язку з цим підвищується роль збереження та зміцнення здоров'я, систематизації фізичного розвитку, поліпшення працездатності і опірності організму людини до різного роду захворювань та зниження втомлюваності. У вирішенні всіх цих питань найважливішу роль відіграє активний руховий режим.

Дослідження взаємозв'язку фізичної й розумової працездатності набувають значної актуальності у зв'язку з можливістю їх підвищення в умовах цілеспрямованого й системного управління організмом людини засобами фізичної культури і спорту.

Працюючий мозок споживає значно більше кисню, ніж інші тканини тіла. Складаючи 2-3% загальної ваги тіла, мозкова тканина поглинає в стані спокою до 20% кисню, що вживається всім організмом.

Для ефективної організації розумової праці потребуються такі основні умови:

1. Систематичність в роботі, вміння розподілити її рівномірно. Не може бути продуктивної праці, яка здійснюється в умовах авралу.

2. Чітке планування праці, яке передбачає логічний зв'язок всіх етапів діяльності і стратегію вирішення поставленого завдання.

3. Поступове "втягування" в роботу, починаючи з розглядання легших питань, переходячи до більш важливих. Період "втягування" потрібен для формування так званої робочої настройки організму.

4. Стійкий порядок на робочому столі і навколо нього.

Дослідження взаємозв'язку фізичної і розумової працездатності набувають значної актуальності, у зв'язку з можливістю їх підвищити в умовах цілеспрямованого і системного управління організмом людини засобами фізичної культури і спорту.

*Кравченко О.І. (ВІКНУ),
Віхтюк М.П. (Міністерство молоді та спорту України)*

МОДЕЛІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ В УКРАЇНІ

Дистанційне навчання (ДН) у Збройних Силах України тільки починає застосовуватися у навчальному процесі вищих військових навчальних закладах України. Сформовані навчально-методичні матеріали ДН в електронному форматі, що розміщуються на освітніх сайтах або на спеціальних програмно-педагогічних системах орієнтовані на конкретну модель дистанційного навчання. Дистанційне навчання ДН відповідно до Закону України "Про вищу освіту" є однією з форм навчання у вищих навчальних закладах України поряд з денною (очною) та іншими формами освіти. Крім чистого дистанційного навчання технології ДН можуть використовуватись у системі перепідготовки та системі професійної (командирської) підготовки. Одним із ключових понять, які впливають на розвиток процесів трансформації системи військової освіти є "модель навчання".

Поняття *модель навчання* використовується в інструментальному значенні як позначення схеми або плану дій педагога при здійсненні освітнього процесу. Проведений аналіз свідчить, що для системи підготовки військових фахівців характерними є п'ять основних моделей організації дистанційного навчання. *Перша модель* характеризується сегментною організацією навчального процесу та використовується у випадку відсутності швидких комунікацій і той, кого навчають, має справу з навчальним матеріалом у вигляді електронного курсу або друкованим матеріалом. *Друга модель* припускає наявність комунікаційних мереж для зв'язку того, кого навчають, з викладачем. Внести елементи диференціації в процес навчання для підвищення його ефективності можна з повним успіхом тільки в тому випадку, коли в цьому напрямку поєднуються зусилля викладачів і можливості спеціально створених електронних підручників. *Третя модель* передбачає використання групової диференціації діяльності тих, кого навчають, залежно від ефективності засвоєння освітніх програм. За результатами підсумкового контролю викладач komponує групи, зміст, характер та інтенсивність діяльності, з якими визначається в залежності від їхнього складу. *Четверта модель* характеризується колегіальною

організацією. Ця модель передбачає не тільки наявність зв'язку між викладачем і тим, кого навчають, але й існування настільки ж оперативного зв'язку поміж тими, кого навчають. У *п'ятій моделі* досягається ще більш високий рівень диференціації при використанні діагностично-асинхронної моделі організації дистанційного навчального процесу з вертикальним і горизонтальним зворотним зв'язком.

Вищий рівень функціонування системи ДН досягається тоді, коли за результатами попередньо проведеної діагностики того, хто навчається, не просто визначається рівень його актуальних можливостей і місце у певній навчальній групі, а вибудовується індивідуальна система його підготовки з урахуванням його індивідуальних особливостей і творчого потенціалу. Ця модель називається *моделлю особистісно-орієнтованого навчання*. Вона надає найвищий результат, але вимагає складної розробки вихідного навчального матеріалу і різкого скорочення числа тих, хто навчається.

Таким чином, наведені моделі дистанційного навчання утворюють певний ряд "від простого до складного" з погляду рівня розвитку комунікаційних, дидактичних та методичних характеристик системи дистанційної освіти (СДО). При цьому модель п'ятого типу на сьогодні залишається значною мірою теоретичною та такою, що потребує значних обсягів наукових та практичних досліджень щодо своєї реалізації.

*Кривонос А.С. (ВІКНУ),
к.політ.н., доц. Сірий С.В. (ВІКНУ)*

"ХОРВАТСЬКИЙ СЦЕНАРІЙ" ПОВЕРНЕННЯ ТЕРИТОРІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Зупинити активну фазу конфлікту на кілька років, посилити армію, а потім за кілька днів відвоювати територію — так описують в Україні так званий "Хорватський сценарій". Якщо коротко, то на початку 90-х, під час військових подій на Балканах, певну частину своєї території Хорватія втратила. Але через чотири роки завдяки двом блискавично проведеним військовим спецопераціям розгромила сербські війська і повернула собі більшу частину своїх земель.

Експерти неодноразово проводили паралелі між російсько-українськими і сербсько-хорватською відносинами, незаконними "ДНР / ЛНР" та "Сербською Країною", Іловайськом і Вуковаром, розпадом СРСР і дезінтеграцією Югославії.

Хорватія, як і Україна, стала жертвою агресії, не маючи ні армії, ні, по суті, державності. При цьому офіційний Белград займав приблизно таку ж позицію, якої дотримувалася і Москва: публічна дипломатична підтримка і неопублічна - військова. Через кордон Сербії у "невизнану республіку" йшли техніка, боєприпаси і добровольці.

Як і нині в Мінську, тоді також відбувались тривалі переговори, і навіть були свої "мінські угоди" - точніше план "Загреб-4", який передбачав широку

автономію – аж до права самовизначення сепаратистської "Республіки Сербська Країна". Сепаратисти висували щоразу нові й нові вимоги – як і проросійські бойовики на Донбасі. І коли стало зрозуміло, що "Загреб-4" неможливо втілити, хорвати вирішили діяти кардинально – повернути окуповані території військовим шляхом.

"Буря" поряд з операцією "Блискавка" стала ключовою військовою акцією, що поклала край вітчизняній війні в Хорватії. Операція "Буря" лише за 84 години відновила контроль над усією Сербською Країною. Залишки сепаратистської "Республіки Сербська Країна" - Східна Славонія, Бараня і Західний Срем - перебували під управлінням тимчасової адміністрації ООН до 15 січня 1998 року, після чого були мирно інтегровані до складу Хорватії.

Отже, якщо проводити аналогії між Донбасом і Сербською Країною, "Хорватська сценарій", має на увазі дві найважливіші умови, а саме припинення всілякої військової допомоги ОРДЛО іншій країні (в Сербській Країні - Сербії, в нашому випадку - Росії) та прагнення сепаратистів самим інтегрувати контрольовані ними території назад. Таким чином, "хорватська сценарій" означає повний і беззаперечний вивід російських військових і найманців з Донбасу, а також повне припинення всіх видів постачання.

Кудря М.В. (ВІКНУ)

ПРИКЛАДНИЙ ХАРАКТЕР ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Волонтерство як інститут громадянського суспільства є одним з напрямів та складовою частиною внутрішньої політики держави. Він забезпечує гармонізацію суспільних відносин, політичну стабільність, громадську згоду, реалізується через політичні рішення, соціальні заходи, програми і має особливості: універсальність (всеохоплюючий характер впливу соціальної політики); включеність (можливість проникати в усі сфери життєдіяльності).

Специфічними функціями громадянського суспільства є: сприяння формуванню правової держави, збереження балансу у відносинах конфліктуючих громадських угруповань, досягнення суспільного консенсусу, забезпечення прав і свобод громадян навіть у випадках протистояння їм державних структур, розвиток тієї частини громадського життя, що прямо не пов'язана ні з державною, ні з економічною сферами.

В Україні чинником подолання суперечностей є соціальна самоорганізація громадянського суспільства на особистісному рівні, самоорганізація інституційного рівня громадянського суспільства, а також самоорганізація на рівні місцевого самоврядування.

В нашій державі завдання інституціоналізації громадянського суспільства ускладнюється через відсутність традиції створення громадських ініціатив, громадських рухів та інших форм участі, за допомогою яких громадяни можуть висловлювати і обстоювати свої інтереси.

Громадянське суспільство є також основним бар'єром для авторитарних зазіхань влади і встановлює межі свавілля правлячого класу, поза якими виникає конфлікт із суспільством, може виступати суб'єктом політичної влади, якщо має можливість долучатися до формулювання держави та вибору правлячої еліти, впливати на ухвалення державних рішень, нав'язувати певні політичні цінності і орієнтації. Це абсолютно реальний елемент сучасних спільнот, складова частина суспільного механізму, яка обмежує всевладність держави. Завдяки цьому держава стає підконтрольною суспільству і виконує його волю. Отже, вплив громадянського суспільства на політичну систему, державну політику і право – це найважливіший вимір демократії та сили громадянського суспільства. Одним з показників інституціоналізації громадянського суспільства є ступінь громадсько-політичної активності населення, тому що елементи самоорганізації є основою інституціоналізації громадянського суспільства.

Лукаш І.С. (АПСВТ)

РЕЛІГІЯ ТА ЗБРОЙНІ СИЛИ

Обґрунтування необхідності присутності Церкви у війську спирається на давні традиції історичних церков, а для церков, які разом з Українською державою оголосили себе незалежними, ця присутність, зрозуміло, має принципове значення. Водночас традиції, які існували у військово-духовній службі з'єднань січових стрільців, війська УНР, царській армії, не кажучи вже про запорізьке військо, здатні відіграти на зламі ХХ-ХХІ ст. радше значення символу, історичної підкріплюваності, ніж стати конкретними моделями формування духовного супроводу сучасного воїна.

Однією з найголовніших умов встановлення духовної опіки Церкви в Збройних Силах України на сучасному етапі є екуменічний підхід у формуванні інституту військових душпастирів. На початку третього тисячоліття в усій історично-доленосній значущості постає питання про роль і місце України, українських церков в християнській Європі, маючи на увазі і геополітичне, і конфесійне положення України між Сходом і Заходом. Без усвідомлення усіма українськими церквами міжконфесійної толерантності і екуменічної перспективи, як чинника консолідації українського суспільства, без енергійних зрушень у бік діалогу українське християнство не посяде належне йому конструктивне місце в суспільно-політичному процесі, не виконає своєї ролі в духовному та моральному відродженні.

Парадоксальним є той факт, що отримана свобода і здобута незалежність ускладнили міжконфесійні відносини в Україні.

Дуже значний досвід у здійсненні інституційованої духовної опіки над військовослужбовцями накопичено в арміях країн, де релігії більшості представлені двома й більше церквами. Релігійний плюралізм не є перешкодою

для духовної праці у війську, а міжцерковні протиріччя об'єктивно не здатні перетворитися на дуже серйозний дезинтегративний чинник військових формувань, вражених набагато більш небезпечними проблемами.

Водночас в українських умовах набагато серйознішими виглядають фінансові проблеми, які навряд чи можуть бути розв'язані у стислі строки (хоча деякі релігійні інституції висловлюють готовність утримувати капеланів за свій рахунок).

Центральною ж лишається проблема глибини й масштабів релігійних потреб військовослужбовців.

*Максимчук О.О. (ВІКНУ),
д.філос.н., проф. Хилько М.І. (ВІКНУ)*

ОСНОВНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ВОЄННОЇ ДОКТРИНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

В сучасній воєнній доктрині Російської федерації суттєвих змін зазнала друга частина "Військові небезпеки та військові загрози Російській Федерації". Оцінка безпекової ситуації в світі трансформується – це і визначило подальший зміст документа, якщо раніше світовий розвиток характеризувався "ослабленням ідеологічної конфронтації, зниженням рівня економічного, політичного і військового впливу одних держав (груп держав) і союзів і зростанням впливу інших держав, що претендують на всеохоплююче домінування, багатополлярністю і глобалізацією різноманітних процесів", то в новому документі вже характеризується "посиленням глобальної конкуренції, напруженості в різних областях міждержавної та міжрегіональної взаємодії, суперництвом ціннісних орієнтирів і моделей розвитку, нестійкістю процесів економічного і політичного розвитку на глобальному і регіональному рівнях на тлі загального ускладнення міжнародних відносин. Відбувається поетапний перерозподіл впливу на користь нових центрів економічного зростання і політичного тяжіння".

Вперше у Воєнній доктрині РФ згадуються небезпеки і загрози для РФ в інформаційній сфері: "Намітилася тенденція зміщення військових небезпек і військових загроз в інформаційний простір і внутрішню сферу Російської Федерації" – ця тема часто піднімалась упродовж всього документа.

В новій редакції воєнної доктрини чітко можна відзначити "антинатівську позицію", сформульовану як основну зовнішню небезпеку: "нарощування силового потенціалу Організації Північноатлантичного договору (НАТО) і наділення її глобальними функціями, реалізованими в порушення норм міжнародного права, наближення військової інфраструктури країн - членів НАТО до кордонів Російської Федерації, в тому числі шляхом подальшого розширення блоку".

У розділ зовнішніх небезпек Військової доктрини Російської Федерації вперше потрапили такі процеси, як "дестабілізація обстановки в окремих

держав і регіонах і підриє глобальної та регіональної стабільності", а також "встановлення в державах, суміжних з Російською Федерацією, режимів, у тому числі в результаті повалення легітимних органів державної влади, політика яких загрожує інтересам Російської Федерації". Ці пункти Доктрини безпосередньо стосуються ситуації, що склалася на території України, і ще раз підтверджують неоднозначність проголошених Росією положень.

У такій саме риториці прописані й основні воєнні загрози безпеці Російській федерації, зокрема демонстрація воєнної сили у ході проведення навчань на територіях держав, суміжних з Російською Федерацією та активізація діяльності збройних сил певних держав із проведенням часткової або загальної мобілізації. Відповідно до зазначеного, часткова мобілізація громадян України для забезпечення національної безпеки країни, зокрема в зоні проведення АТО, апіорі є воєнною загрозою для Росії та може спричинити прийняття нею відповідних заходів реагування.

Отже, останні події в світі і зокрема агресія проти України збагатили російську воєнну теорію та розширили понятійний апарат воєнної доктрини. Крім того з'явилися нові пункти на визначення "особливостей сучасних конфліктів", до яких додали "використання політичних сил, громадських рухів, що фінансуються і керуються ззовні". Збагатився й арсенал зброї, яку РФ передбачає використовувати – замість загальних фраз з'явилися згадування високоточної, гіперзвукової зброї, безпілотників, автономних плавзасобів, роботів тощо.

*к.психол.н. Мась Н.М. (ВІКНУ),
к.психол.н. Сторожук Н.А. (ВІКНУ)*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ АТО

Психологічний супровід бойових дій полягає в безперервному відстеженні динаміки психологічної обстановки (морально-психологічного стану своїх військ і військ противника, впливу соціальної ситуації на морально-психологічний стан сторін, бойових і ергономічних умов) в зоні бойових дій, прогнозуванні й оцінці втрати і психологічних втрат серед особового складу, наданні психологічної допомоги військовослужбовцям у подоланні психотравмуючих ситуацій, цілеспрямованому управлінні мотивацією, психічними станами людей та соціально-психологічними процесами у військових підрозділах, їх захисту від психологічних акцій противника.

Найважливішим елементом психологічного супроводу бойових дій військ є *психологічна допомога* (самодопомога), що представляє собою комплекс психологічних, організаційних, медичних заходів, спрямованих на забезпечення успішного подолання військовослужбовцями психотравмуючих обставин бойової обстановки, збереження їх психічного здоров'я та боєздатності.

Психологічна допомога включає два компоненти, що розрізняються суб'єктами, об'єктами і змістом проведених заходів: *психологічну підтримку*, *психологічну реабілітацію*. Так, *психологічна підтримка* спрямована на актуалізацію наявних і створення додаткових психологічних ресурсів, що забезпечують активні дії військовослужбовців на полі бою. Вона в профілактичному плані організовується та проводиться з усіма військовослужбовцями. І є засобом психологічної корекції, що застосовується по відношенню до осіб з симптомами непатологічних і патологічних психогенних реакцій. Досвід роботи з військовослужбовцями, що зазнали бойового стресу, накопичений в нашій армії і арміях інших держав, дозволяє виділити основні способи і засоби психологічної підтримки: комунікативні, організаційні, медикаментозні, аутогенні.

Зазначимо, що *психологічна реабілітація* являє собою комплекс психофізіологічних, психотерапевтичних, організаційних та медичних заходів, спрямованих на відновлення порушених (втрачених) психічних функцій і корекцію соціального статусу військовослужбовців, які отримали бойову психічну травму. Психологічна реабілітація проводиться в поєднанні з медичною, професійною, соціальною реабілітацією та має на меті відновлення психічного здоров'я військовослужбовців. Залежно від глибини психічних розладів військовослужбовців, вона може здійснюватися як безпосередньо в бойовій обстановці, так і в стаціонарних медичних установах країни.

Основними завданнями психологічної реабілітації є: виявлення та діагностика психічних розладів у військовослужбовців; евакуація військовослужбовців, які зазнали психотравматизації, з поля бою; відновлення порушених (втрачених) психічних функцій; корекція самосвідомості, самооцінки і самопочуття військовослужбовців, які отримали психічні розлади, фізичні каліцтва; надання допомоги військовослужбовцям у підготовці до хірургічних операцій, в купіруванні больових відчуттів у поранених; формування у осіб, які зазнали бойового стресу, ефективних моделей поведінки в різних ситуаціях, навичок саморегуляції психічних станів тощо.

Найбільш широке застосування в практиці психологічної реабілітації військовослужбовців нашої та багатьох зарубіжних армій знаходять такі способи: фізіологічні (глибокий сон, відпочинок, якісна їжа, рясне пиття, душ, польова лазня); аутогенні (виконання прийомів психічної саморегуляції, аутотренінг, медитація тощо); медикаментозні (седативні препарати, транквілізатори, антидепресанти, ноотропи, актопротектори, психостимулятори, фітотерапія, вітамінотерапія та ін); організаційні (встановлення чіткого режиму роботи і відпочинку, залучення військовослужбовців в активне бойове навчання, несення служби, збереження військової форми одягу); психотерапевтичні (індивідуальна і групова раціональна психотерапія, музико-, бібліо-, імаго-, арт-, натуротерапія).

Таким чином, психологічний супровід бойових дій військ являє собою процес безперервного моніторингу (відстеження, виявлення, аналізу та оцінки) психологічних умов виконання бойових завдань, здійснення психологічної

підтримки військовослужбовців та проведення психологічної реабілітації з особами, що зазнали травмуючого впливу психогенних факторів бою.

Медвідь В.Р. (КОГПА)

РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сьогодні неабиякого значення набуває проблема формування мовленнєвої компетентності дитини та її взаємодія з однолітками. Адже саме комунікативно-мовленнєвий розвиток зумовлює здатність дітей старшого дошкільного віку, розв'язуючи певні завдання під час пізнавальної, образотворчої, трудової діяльності, планувати свої дії, узгоджувати їх з партнерами та домовлятися з ними про спільні дії для досягнення бажаного результату. Для того щоб мовлення дітей стало активним, педагог має створити умови для розвитку комунікативних навичок дітей. Однією з таких умов є інтерактивне навчання дошкільників, що являє собою активне використання в освітньому процесі інтерактивних методів навчання. Метою нашої статті проаналізувати роль інтерактивних методів навчання у розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

Інтерактивні методи – це способи цілеспрямованої міжсуб'єктної взаємодії, що забезпечують оптимальні умови розвитку дітей. Дані методи забезпечують таке навчання, яке дає можливість дітям на занятті в парах, мікрогрупах або малих групах опрацьовувати навчальний матеріал, розмовляючи, дискутуючи та обговорюючи різні точки зору.

Основне призначення інтерактивних методів полягає в тому, щоб забезпечити початок та кінець заняття, здійснювати послідовний перехід від однієї частини заняття до іншої, включаючи учасників навчально-виховного процесу у виконання певних завдань, створити комфортні умови діяльності для учасників та постійно підтримувати їхню активність тощо. Найістотнішою особливістю інтерактивного навчання є те, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії усіх його учасників.

Високий рівень мовленнєвих досягнень дає дитині можливість реалізувати як соціальну, так і інтелектуальну активність у колі однолітків. Доцільно для розвитку мовленнєвої взаємодії широко застосовувати мовленнєві вправи з використанням різних інтерактивних методів. Такі вправи слід проводити не лише на заняттях, а й під час різних режимних процесів. Ігрова форма спонукає дітей до активності та мовленнєвої творчості, дає змогу створити умови, за яких старші дошкільники швидко набувають необхідного майбутнім школярам досвіду комунікативної діяльності.

Використання вихователем інтерактивних методів під час освітнього процесу дає змогу організувати спілкування як діяльність, створює оптимальні умови для ефективного розвитку у дітей навичок комунікації завдяки набутому досвіду мовленнєвої взаємодії як з однолітками, так і з дорослими. Активне

використання інтерактивних ігор в освітньо-виховному процесі дає можливість створити сприятливі умови для розвитку комунікативних навичок дошкільників, зокрема грамотного правильного оформлення мовлення. Роль інтерактивних методів не варто недооцінювати у формуванні мовленнєвої компетентності дошкільника.

*Доктор философии, профессор Даваасурэн Мунхжаргал,
(Монгольский государственный университет образования)*

ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЕ ПРИНЦИПЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В ОБРАЗОВАНИИ С ОПОРОЙ НА ТРАДИЦИОННОЕ МЫШЛЕНИЕ МОНГОЛОВ

Современное развитие наук о природе и человеке в новом веке, интеграция научных знаний существенно обогатили содержание принципа природосоответствия образования и воспитания.

Несмотря на то, что масштабы экологического бедствия фактически набрали уже планетарного измерения, выдвигают общие для всего человечества проблемы и побуждают все государства и науки к объединению усилий в формировании ноосферы. Анализируя приоритетные направления государственной политики в контексте интеграции отечественного образования в европейское и мировое образовательное пространство, следует сделать акцент на проблемах постоянного повышения качества образования, модернизации ее содержания и форм организации учебно-воспитательного процесса; внедрение инноваций и информационных технологий. В этом контексте необходим анализ факторов, побуждающих неустойчивость в социально-экономическом развитии; необходимо выявить и уточнить причины неустойчивого развития, вызываемого мышлением, характерным самому человечеству, и выдвигание фундаментальных принципов образования будущего устойчивого развития с опорой на традиционное мышление монголов.

Устойчивое развитие - это регулируемое развитие: целенаправленный контроль над происходящими изменениями, прогнозирование и компенсация наиболее опасных неустойчивостей и диспропорций развития.

Модернизация системы образования в Монголии характеризуется объединением традиций, которые сложились в отечественной школе и новыми идеями, которые связаны с вхождением Монголии в мировое образовательное пространство. Осознание человеком проблемы исчерпаемости ресурсов, возможности деградации и разрушения биосферы во второй половине XX и в начале XXI столетия поставили перед науками задачи: ограничить вредное влияние на природу.

Для того чтобы достичь цели, направленной на будущее, поддерживаются принципы связывания с предыдущими и нынешними условиями /Backcasting/, непрерывная передача из поколения в поколение своего традиционного культурного наследия /Multi-generational/, а также трёхопорные принципы

устойчивого развития, выдвинутые Эбертом /Economic, social, and environmental/. В последнее время превалирует тенденция его реализации не только одномерным явлением, но и путём интеграции многомерных явлений. Данные концепции международного уровня удивительно созвучны с традиционным мышлением монголов, выражающимся в искреннем их преклонении перед окружающей их природой.

д.пед.н., проф. Осадченко И.И. (УДПУ)

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВНЗ

Як відомо, "Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки" у вищій освіті спрямована на розроблення стандартів вищої освіти, орієнтованих на компетентнісний підхід в освіті, узгоджених із новою структурою освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Компетентнісний (компетентний – "той, хто знає, володіє необхідною інформацією..." *підхід* у методології основну увагу звертає на аксіологічний, культурологічний, мотиваційний, рефлексійний, когнітивний, операційно-технологічний та інші складники результату навчання (Н. Бібік, В. Лозова, В. Лозовецька, О. Малихін, С. Мартиненко, В. Радул, І. Рогальська, О. Савченко, В. Серіков, Ю. Чернова, С. Якушева та ін.).

Компетентнісна освіта – "особистісно-діяльнісна, результативна освіта; вона зміщує акцент на здатність особи до практичних дій у певному контексті. Звичайний результат навчання: "знаю що...", змінюється в напрямі "знаю як..." (О. Савченко). Компетентність фахівця охоплює професійні знання, вміння і навички, досвід роботи у певній галузі виробництва, соціально-комунікативні й індивідуальні здібності особистості, що забезпечують самостійність у здійсненні професійної діяльності (В. Лозовецька).

Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх спеціалістів у вищому навчальному закладі нині отримує характер широкомасштабної інновації, в умовах якої зміст освіти структурується у відповідності з ключовими компетентностями. Він характеризується у вищій освіті не стільки як цілеспрямоване формування професійної компетентності у відповідних видах професійної діяльності, а стільки як розвиток особистості компетентного професіонала.

Вважається, що професійна компетентність спеціаліста розкривається через його професійні уміння як сукупність найрізноманітніших дій, що узгоджуються з функціями певної діяльності і значною мірою виявляють індивідуально-психологічні особливості фахівця, його неуміння діяти, враховуючи певну професійну ситуацію. Нині характеризують такі уміння будь-якого спеціаліста у сфері освіти, як уміння конструювати нові приклади рішення конкретної професійної ситуації в умовах застосування сучасних технологій навчання.

Отже, на засадах компетентнісного підходу проектується психодидактична модель технології навчання та її застосування у підготовці майбутніх фахівців у ВНЗ, кінцевим результатом якої є відповідність майбутнього фахівця державним освітньо-кваліфікаційним вимогам до спеціаліста, зокрема її аспекту – готовності фахівців певного профілю до розв'язання професійних ситуацій.

Водночас подальшого дослідження потребує проблема характеристики діяльнісного підходу у підготовці майбутніх фахівців у ВНЗ.

*Пілат М.С. (ВІКНУ),
Близнюк В.В. (ВІКНУ)*

СИТУАТИВНА ТРИВОЖНІСТЬ В ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ

Сучасний бій – це суворе випробування фізичних і духовних сил військовослужбовця, його здібностей активно протистояти дії екстремальних, вкрай несприятливих для життя чинників, вміння зберігати волю і рішучість, до кінця виконувати поставлене бойове завдання. Під час виконання бойових завдань, у військовослужбовців виникають різноманітні психічні стани, які можуть по-різному позначатися на ефективності їхньої бойової діяльності. Серед них особливе місце посідає тривожність, що виникає у особистості у відповідь на дію стресогенних чинників бойової обстановки. Проте, попри суб'єктивне відчуття дискомфорту, пов'язаного із переживанням стану тривоги, як вказують наукові дослідження, вона може сприяти як стимуляції активності, так і руйнувати недостатньо адаптивні поведінкові стереотипи, вона може впливати на діяльність як негативно, так і позитивно. Правда, в наукових дослідженнях зазначається, що іноді тривожність являється предикатором формування негативних рис характеру і навіть призводить в окремих випадках до деформації особистості в постстресовий період.

Дослідженням проблеми тривожності, як особистісної якості, так і ситуаційного стану займалися Г. Аракелов, Н. Дьяченко, Л. Кандилович, Н. Лисенко, Ч. Спілбергер, О. Сафін, Є. Потапчук К. Хорні, Е. Фромм, Ю. Ханін та інші.

З метою вивчення рівня тривожності у військовослужбовців, які займаються виконанням завдань за призначенням в зоні проведення антитерористичної операції було проведене дослідження з використанням методики оцінки тривожності Ч.Д. Спилбергера и Ю.Л. Ханина на вибірці, що складалася із 32 військовослужбовців військової служби за контрактом, які перебувають в зоні ведення бойових дій близько року. Вік досліджуваних від 25 до 55 років.

За результатами проведення дослідження було виявлено, що для більшості військовослужбовців характерний середній та низький рівень тривожності. Але був встановлено, що у 12% вибірки спостерігається

підвищений рівень як ситуативної, так і особистісної тривожності. Зазвичай для покращення стану цих військовослужбовців психологи рекомендують проводити: психологічне консультування, психопрофілактику, роботу з сім'ями військовослужбовців, розробку індивідуальних програм реадaptaції і реабілітації, простеження життєвих подій військовослужбовців з ПТСР.

Проаналізувавши психологічну літературу по проблемі тривожності особистості, можна зробити висновок про те, що тривожність – це не одномірне явище, а сукупність психологічних явищ, що супроводжують тривожність і підкріплюють одне одного, тривалість яких залежить від зовнішніх умов і індивідуальних особливостей суб'єкта бойової діяльності. У психологічній літературі немає єдиного погляду на те, як формується тривожність і які фактори впливають на цей процес.

*д.пед.н., проф. Плахотнік О.В. (КНУ ім. Тараса Шевченка),
д.хаб., проф. Славомір Собєрай
(Природничо-гуманістичний університет, м.Сідлець)*

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАГІСТРІВ ОСВІТИ ДО УПРАВЛІННЯ ПЕДАГОГІЧНИМ ПЕРСОНАЛОМ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Різні аспекти проблеми управління педагогічним персоналом висвітлюються у працях зарубіжних дослідників. Британський досвід освітнього менеджменту становить значний інтерес для освітян інших країн Європи.

Аналіз британського досвіду дає можливість вивчити практику підвищення кваліфікації педагогічних кадрів як одного з елементів системи управління педагогічним персоналом. Велика Британія займає провідні позиції в розробках та впровадженні освітніх інновацій і вирізняється зваженим підходом до проблеми оптимального поєднання національних традицій із актуальними тенденціями розвитку світових систем педагогічної освіти. У західній теорії управління освітніми установами є чотири основні концепції управління.

Перша з них виникла на початку ХХ ст. У рамках цієї концепції освітня організація розглядається як закрита, механістична, раціональна система, управління якою націлено на забезпечення її ефективності.

Друга концепція ґрунтується на критерії педагогічної ефективності. Освітню організацію представники цієї концепції розглядають як напіввідкриту, органічну, природну систему, управління якою спрямоване на інтеграцію складових елементів із метою оптимізації її функціонування.

Третя модель управління базується на критерії гнучкості. Прихильники цієї концепції розглядають освітню організацію як відкриту й адаптивну систему. У процесі управління такою системою основне значення надається ситуаційним змінним зовнішнього середовища з метою забезпечення її політичної гнучкості.

Четверта модель управління базується на критерії релевантністю. У рамках цієї моделі освітня організація розглядається як цілісна система елементів, що взаємодіють у процесі управління якою фахівці спираються на свідомість і критичність суб'єктів, суперечливість і спільність цілей у контексті культурної релевантності. Однією зі структурних одиниць британських шкіл є управління педагогічним персоналом, що полягає передусім у використанні робочих систем, включаючи менторинг та інструктування (наставництво); розвиток механізмів впливу.

Аналіз праць зарубіжних науковців засвідчив, що в центрі їх уваги лежать такі проблеми: принципи управління та кадрового менеджменту; управлінські особливості закладу освіти; система управління педагогічним персоналом; етапи реформування підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів у Великій Британії; технології управління персоналом; управлінські команди.

*Повх Н.В. (ВІКНУ),
к.політ.н. Турченко Ю.В. (ВІКНУ)*

ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА

Враховуючи сучасну воєнно-політичну обстановку, потрібно зазначити, що вірний курс інформаційної політики є одним із основних напрямків національної безпеки України.

У Законі України "Про інформацію" державна інформаційна політика визначається як сукупність основних напрямів і способів діяльності держави з одержання, використання, поширення та зберігання інформації.

Державну інформаційну політику розробляють і здійснюють органи державної влади загальної компетенції, а також відповідні органи спеціальної компетенції. Всі громадяни України, юридичні особи і державні органи мають право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних їм для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій. Реалізація права на інформацію громадянами, юридичними особами і державою не має порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб. Кожному громадянину забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законами України.

Пріоритетними завданнями державної політики у сфері інформаційної та телекомунікаційної інфраструктури стали забезпечення випереджаючих темпів розвитку інфраструктури зв'язку, підвищення інвестиційної привабливості галузей інформатизації, істотне вдосконалення національної мережі телекомунікацій, поштової служби зв'язку, насамперед на базі новітніх вітчизняних технологій, їх інтегрування в глобальні інформаційні структури, у

т. ч. в мережу Інтернет, створення сприятливих умов для доступу широких верств населення до світових інформаційних ресурсів.

Для прискорення інтеграції України у світовий інформаційний простір слід було визначити і реалізувати заходи щодо глибокої комп'ютеризації, насамперед навчальних закладів, заохочення їх доступу до вітчизняних та світових інформаційних ресурсів. Потребують значного прискорення інформатизація органів державної влади, фінансового сектору економіки та грошового обігу, бухгалтерської справи, перехід на електронний документообіг, комп'ютеризацію архівної справи, статистичної інформації, поліпшення взаємозв'язку між державними інституціями і населенням через електронні канали. Невідкладне завдання – гармонізація національного законодавства в галузі зв'язку з правовими нормами, прийнятими в державах ЄС.

к.пед.н., доц. Приходько Ю.І. (ЦВСД НУОУ)

СУПЕРЕЧНОСТІ В ПІДГОТОВЦІ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ

Рушійною силою, джерелом інноваційного розвитку військового освітнього процесу, як системи, є притаманні йому суперечності. Вони виражають специфіку зазначеного процесу, його багатоманітність і спонукають до інноваційної діяльності. Водночас, здатність будь-якої системи протистояти виникненню суперечностей характеризує її стійкість. Способи розв'язання суперечностей за наслідками можуть мати як конструктивний, так і деструктивний характер, коли недостатньо враховуються всі чинники, фактори, обставини, експертні оцінки. Суперечності в підготовці військових фахівців з вищою освітою можна поділити на такі групи: 1) між вимогами до якості та ефективності функціонування військової освіти та її реальним станом; 2) нормативно-правового регулювання; 3) структурні; 4) ресурсного забезпечення; 5) процесу формування та розвитку особистості; 6) системи управління військовою освітою.

Подолання суперечностей першої групи вимагає уявлення не лише на рівні суб'єктів, які усвідомлюють функціонування всієї системи, а й на рівні вищого військового навчального закладу, на рівні кожного з учасників військового освітнього процесу. Головною умовою розв'язання суперечностей цієї групи є їх глибоке усвідомлення та оперативне зняття через систему інновацій проблем щодо повного виконання державних вимог до підготовки військових фахівців у сучасних умовах. Шляхи подолання цієї групи суперечностей зумовлюються причинами виникнення останніх і конкретними умовами, що характеризують стан системи військової освіти, її спроможність ґрунтовно аналізувати причини виникнення суперечностей, знаходити та запроваджувати оптимальні рішення.

Природа суперечностей другої, третьої, четвертої і шостої груп та їхня специфіка вимагають усвідомлення на рівні суб'єктів, які мають у своєму розпорядженні ресурсне забезпечення, право вдосконалення нормативно-правової бази та право прийняття управлінських рішень. Вони мають пріоритетне право виступати ініціаторами та координаторами, що реалізують інноваційні зміни як спосіб розв'язання зазначених вище груп суперечностей, але зазначене не виключає участі в цьому процесі всіх суб'єктів військового освітнього процесу.

Для подолання суперечностей процесу формування та розвитку особистості у військовому освітньому процесі, що складають п'яту групу, так само, як і для подолання суперечностей першої групи, потрібне глибоке усвідомлення їхньої сутності кожним процесуальним учасником і вжиття відповідних заходів, в першу чергу, – застосування особистісно орієнтованих технологій навчання.

Розв'язання наведених вище суперечностей є рушійною силою вдосконалення військового освітнього процесу, повинно сприяти процесові його оптимізації та дослідження на засадах системного підходу, що має стати предметом подальших теоретичних і прикладних досліджень.

к.пед.н., доц. Прохоров О.А. (ВІКНУ)

ПРОГРАМА НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукове дослідження – це складний процес пізнавальної діяльності, в ході якого дослідник (суб'єкт пізнання) послідовно здійснює перехід від одних якісних етапів пізнання до інших, від нерозуміння суті досліджуваного соціального об'єкта до отримання необхідних і достовірних знань про нього. Якою б не була специфіка конкретного дослідження, воно завжди проходить певні етапи: *програмуючий* (розробка питань методології, методики і техніки дослідження), *інформаційний* (застосування методів і технік для отримання масиву достовірної та репрезентативної інформації), *аналітичний* (аналіз отриманої емпіричної інформації, її узагальнення, теоритизація, опис та пояснення фактів, обґрунтування тенденцій та закономірностей, виділення кореляційних та причинно-наслідкових зв'язків), *практичний* (розробка практичних рекомендацій та технологій).

Зазначимо, що будь-яке дослідження починається з розробки його програми, яку можна розглядати в двох аспектах. З одного боку, вона є *основним документом наукового пошуку*, за яким можна судити про ступінь наукової обґрунтованості того чи іншого дослідження. А з іншого боку, програма є певною *методологічною моделлю дослідження*, в якій фіксуються методологічні принципи, мета і завдання дослідження, а також способи їх досягнення. Крім того, оскільки з розробки програми, власне, і починається дослідження, то вона являє собою результат його початкового етапу.

В процесі розробки програми дослідження створюється гносеологічна модель дослідження, а також вирішуються питання його методології, методики

і техніки. Будь-яка програма дослідження повинна відповідати таким основним вимогам: теоретико-методологічної обґрунтованості; структурної повноти, тобто наявності в ній всіх структурних елементів; логічності та послідовності її частин і фрагментів; гнучкості (вона не повинна сковувати творчі можливості дослідника); ясності, чіткості та зрозумілості навіть для неспеціалістів.

Програма наукового дослідження – це основний документ наукового пошуку, що містить основні методологічні та методичні процедури дослідження. При цьому *методологічний* розділ програми забезпечує теоретико-методологічну орієнтацію дослідника в дослідницькій діяльності, а *методичний* (або процедурний) обґрунтовує методику і техніку проведення дослідження. Кожен з цих розділів, в свою чергу, підрозділяється на елементи в порядку, що задається логікою дослідження. Тому структура програми дослідження така:

методологічний розділ програми дослідження включає такі елементи: формулювання проблемної ситуації; визначення об'єкта і предмета дослідження; з'ясування мети і завдань пізнавальної діяльності; визначення або інтерпретацію основних понять і категорій; попередній аналіз предмета дослідження в цілому; висування і обґрунтування гіпотез дослідження;

методичний (або процедурний) розділ програми дослідження складається з таких компонентів: розробка та обґрунтування вибірки; вибір або розробка методів збору інформації; опис методів і схеми аналізу і обробки даних; визначення можливих напрямків практичного використання результатів; розробка стратегічного і робочого планів дослідження.

**Присташ А.С. (ВІКНУ),
к.політ.н., доц. Сірий С.В. (ВІКНУ)**

СУТНІСТЬ ТЕРМІНУ "ПРИВАТНІ ВОЄННІ КОМПАНІЇ"

Починаючи з 70-х рр. минулого століття, у воєнних конфліктах, міжнародних миротворчих операціях та в процесі забезпечення повсякденної діяльності збройних сил стали активно використовуватися послуги приватних воєнних компаній (Private Military Companies). В українських публікаціях зустрічаються різні їх назви "приватні військові компанії" або "приватні воєнні компанії". З огляду на наявну в Україні нормотворчу термінологію у сфері оборони більшість дослідників вважають за доцільне використовувати назву "приватні воєнні компанії".

На сьогодні існують різні тлумачення терміна "приватна воєнна компанія". Наприклад, у документах ООН застосовується термін "приватні воєнні та охоронні компанії" (ПВОК), під яким розуміються "приватні підприємницькі суб'єкти, які надають воєнні та/або охоронні послуги, незалежно від того, як вони себе характеризують. Американські політологи вважають, що "приватні воєнні компанії" є не що інше, як орієнтовані на прибуток організації, які надають професійні послуги, пов'язані з веденням війни. Це корпоративні організації, які

торгують воєнним мистецтвом, – включаючи рекомендації тактики бойових дій, стратегічне планування, збір розвідувальних даних, навчання військ і технічну допомогу.

Основним документом, який регламентує діяльність приватних воєнних компаній, є так званий "Документ Монтрю", узгоджений ООН 17 вересня 2008 року. Згідно з документом, "приватні воєнні компанії (ПМК) - це приватні підприємницькі суб'єкти, які надають військові та або охоронні послуги, незалежно від того, як вони себе характеризують. Військові та охоронні послуги включають, зокрема, озброєну охорону і захист людей і об'єктів, наприклад, транспортних колон, будівель та інших місць; техобслуговування та експлуатацію бойових комплексів; утримання під вартою в'язнів; консультування або підготовку місцевих військовослужбовців і охоронців ". У тому ж документі зазначено, що держави мають право укладати договір з будь-якими ПМК, проте, в цьому випадку вони (країни-контрагенти) несуть відповідальність за дії найнятих ними структур, в тому числі за порушення міжнародного права.

Приватні воєнні компанії стають у допомозі силовим структурам. Вони знаходяться там, аби підтримувати урядові служби, а не тому, що армії чи поліції там взагалі немає. Вони беруть на роботу колишніх солдатів спеціальних підрозділів, співробітників спецслужб. Дякуючи цим компаніям, їхні знання та досвід не марнуються, а можуть бути використані із користю для суспільства. Треба також підкреслити, що приватні воєнні компанії – це фірми, які діють легально. Вони реєструються відповідно до законодавства, мають усі потрібні дозволи та ліцензії, вони також сплачують податки. Їхню діяльність простіше контролювати, аніж діяльність державних спецслужб. Це хороший ринок праці. Приватні воєнні компанії можуть бути відмінним доповненням для державних служб.

*Пчелінська В.В. (ВІКНУ),
к.психол.н. Колісник О.Л. (ВІКНУ),
Халіманенко С.М. (ВІКНУ)*

ВПЛИВ ТЕМПЕРАМЕНТАЛЬНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ НА ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Спостереження показують, що одні військовослужбовці відрізняються врівноваженістю, діють стримано не виявляють своїх почуттів, інші ж, при аналогічних обставинах, відразу спалахують, нервують з приводу незначних подій. Одні емоційно вразливі все сприймають близько до серця, почуття їх виявляються сильними і довготривалими, інші ж спокійно ставляться до навколишніх подій, емоції їх менш інтенсивні, неглибокі й нетривалі.

І. Павлов виділив 4 типи темпераменту:

сильний, урівноважений, рухливий - сангвінік;

сильний, урівноважений, інертний - флегматик;

сильний, неуврівноважений тип з перевагою порушення - холерик;

слабкий тип - меланхолік.

Командирові слід зважати на той факт, що особливості темпераменту військовослужбовців позначаються на їхній службі та бойовому навчанні. Військовослужбовці з різними типами темпераменту відрізняються не рівнем можливостей психіки, а своєрідними її виявами. Так, слабкість типу - це не лише брак сили збуджувального та гальмівного процесів, а й пов'язана з цим висока чутливість і реактивність. Наприклад, офіцер, доводячи своїм підлеглим завдання, має враховувати особливості його виконання кожним військовослужбовцем, виходячи з особливостей типів їх темпераменту. Військовослужбовці з різними типами темпераменту досягають мети кожен у свій спосіб. Так, якщо завдання поділити на три етапи – підготовчий, виконавчий і контрольний, то процес виконання завдання залежатиме від темпераменту. Виявляється, що холерики і сангвініки мало часу приділяють підготовчим і контрольним діям, а флегматики і меланхоліки – навпаки. Перші також можуть довго виконувати кілька завдань, не плануючи їх спеціально і не розподіляючи в часі. Інші, виконуючи завдання розраховане на тривалий час, намагаються свою діяльність планувати. Вони беруться за нову справу лише тоді, коли залагодять попередню, краще справляються з монотонною роботою, але їм не вдаються такі види діяльності, в яких треба мати справу з сильними, несподіваними подразниками.

Отже, офіцерові потрібно пам'ятати про те, що темперамент не визначає характер військовослужбовця, але він виявляється в стилі його діяльності, у взаєминах у військовому колективі, що, природно, може позначатися на його військовій службі.

к.пед.н., доц. Ревть А.Б. (ДДПУ ім. Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У навчально-виховному процесі педагогу необхідно створювати умови для розвитку творчої сутності особистості, враховувати що самореалізація у контексті процесу освіти виступає і як мета людського життя, і як засіб досягнення смисложиттєвих цілей. Особистість, самореалізуючись, самоздійснюючись, не лише функціонує в суспільстві, а вкладає свій творчий, науковий потенціал в суспільний розвиток. Важливою умовою стимулювання самореалізації є виявлення ставлення юнацтва до власної ролі в розвитку духовного потенціалу, формування соціальних цінностей творчої особистості.

Отже, чим ширші можливості, надані особистості у пошуку адекватних засобів самореалізації, тим значніша віддача, що її отримує суспільство в результаті становлення ще однієї самодостатньої, свідомої особистості.

Одна з провідних цілей педагога є створення педагогічних умов і обставин, що сприяють (або протидіють) виявленню й реалізації особистісних якостей учня – тобто створення необхідних педагогічних умов для самореалізації

особистості. Знання про можливі шляхи реалізації особистістю своїх потенційних можливостей, заснованих на загальнолюдському досвіді, є найбільш цінним, актуальними соціально-психологічними знаннями для вчителів.

Завдання виховної роботи в період, коли існує різноманітність політичних поглядів та позицій, йде переоцінка духовних цінностей та принципів, полягає у створенні умов для самовизначення та самореалізації особистості молодшої людини. Навчально-виховний процес покликаний сприяти створенню системи відносин, в яких зростає свідомий громадянин країни, творча особистість із власним поглядом на життя, професійну діяльність, котрий усвідомлює шлях розвитку держави та бачить свою роль та значення у цьому.

Успішна самореалізація особистості у період навчання і після його закінчення, її соціалізація у суспільстві, активна адаптація на ринку праці є найважливішими завданнями навчально-виховного процесу. Посилення виховної функції освіти, формування у молодого покоління поваги до прав і свобод людини, любові до України, сім'ї, навколишнього середовища, розглядається однією із базових складових державної політики в області освіти.

Необхідною умовою становлення демократичного суспільства є високий рівень культури особистості, соціальної активності молодих людей. Формування свідомого громадянина, патріота, розвиток здібностей і обдарувань учнів, наукового світогляду, підготовка до подальшої освіти та трудової діяльності, виховання шанобливого ставлення до родини, поваги до народних звичаїв, традицій, державної та рідної мови, особистості, котра володіє політичною та побутовою культурою, критичним мисленням, здатністю керувати своїми діями, здійснювати свій професійний вибір визначено одним із головних завдань системи освіти і виховання.

*Рябова О.В. (ВІКНУ),
к.психол.н. Мась Н.М. (ВІКНУ)*

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ НА СТАТУС КУРСАНТА У ГРУПІ

На сьогоднішній день поняття емоційної зрілості вивчене недосконало, а даремно, оскільки емоційна незрілість особистості призводить до таких соціальних проблем у військових колективах як виникнення явищ соціально-психологічної дезадаптації, відсутність комунікативної компетентності, нездатність встановлювати конструктивні міжособистісні відносини тощо. В наслідок цього у військових підрозділах нерідко виникають міжособистісні конфлікти, спостерігається низька згуртованість між військовослужбовцями, зниження якості їхньої навчально-пізнавальної діяльності, проявляються труднощі у самореалізації курсантів. Тому, дослідження даної проблеми є вкрай актуальною як для науки так і для практики.

Категорія емоційної зрілості розглядалася в дослідженнях як вітчизняних так і зарубіжних вчених, а саме: А. Маслоу, І. Павлова, К. Роджерса, А. Ребера,

П. Сімонова, О. Чудіної, О. Чебикіна, О.Л. Яковлева, П. Фреса, О. Кочаряна та інших.

З метою дослідження впливу емоційної зрілості курсанта на його соціальний статус у навчальній групі було обрано теорію емоційної зрілості як емоційного інтелекту. Згідно неї, емоційна зрілість (емоційний інтелект) розуміється як здатність особистості точно розпізнавати і відображати емоції, розуміти причини емоційних реакцій співрозмовника, здатність зберігати або змінювати свій емоційний стан в залежності від вимог ситуації соціальної взаємодії. В той же час, соціальний статус курсанта – положення особистості в групі, визначене в термінах прав і обов'язків, привілеїв і свобод, яких вона набуває в процесі життєдіяльності. На рівні міжособистісного спілкування статус – це місце курсанта в системі його зв'язків з іншими людьми, тобто показник соціально-психологічних властивостей особистості як об'єкта комунікації й взаємодії в групі (системі внутрішньогрупових взаємин).

Метою емпіричного дослідження було встановлення наявності взаємозв'язку емоційної зрілості (емоційного інтелекту) курсанта з його соціальним статусом у групі. У дослідженні взяло участь 50 курсантів першого курсу спеціальності "Психологія". В дослідження були використані наступні методи збору та аналізу емпіричних даних: методика діагностики "емоційного інтелекту" (Н. Холл), соціометрія, кореляційний аналіз.

В наслідок проведення емпіричного дослідження був встановлений кореляційний зв'язок між наступними показниками: соціальна значимість – емоційна обізнаність (0,345); соціальний статус - емоційна обізнаність (0,547).

Отже, можемо зробити висновок, що фактично положення курсанта в групі залежить від того, наскільки у нього розвинене усвідомлення та розуміння власних емоцій й наскільки широкий в нього емоційний словниковий запас.

*Свинар А.О. (ВІКНУ),
к.психол.н. Сторожук Н.А. (ВІКНУ)*

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ПЕРЕБУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ

Проблема негативних наслідків для психіки військовослужбовців, мирних жителів, які приймала участь або були свідками бойових дій, стала предметом значної кількості глибоких, різнобічних наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених: Н. Агаєва, В. Березовця, А. Бравее, С. Захарика, В. Знакова, В. Ковтуна, А. Маклакова, В. Попова, В. Стасюка, Д. Шпігеля, Р. Linley, J. Stephen, A. Wallase та інших. Більшість авторів, вказують на те, що детермінантами цих негативних наслідків виступають різноманітні стрес-фактори, які є невід'ємною складовою бойової обстановки.

Для того щоб вижити в умовах перманентної дії стрес-факторів бойової обстановки і виконати поставлені бойові завдання учасники бойових дій повинні перебудувати всі рівні свого існування (психофізіологічний,

психологічний, соціальний) у відповідності до вимог цієї обстановки. Таке пристосування прийнято називати "бойовим стресом", під яким розуміється багаторівневий процес адаптаційної активності людського організму до умов бойової обстановки, що супроводжується напругою механізмів реактивної саморегуляції і закріпленням специфічних пристосувальних психофізіологічних змін. Є. Снедков виділяє найбільш поширені якості, у учасників бойових дій, що сприяють їх адаптації до стрес-факторів бойової обстановки: сприйняття навколишньої обстановки як ворожої; гіперактивізація уваги; готовність до імпульсивного захисного реагування: втеча, агресія, фізичне знищення джерела небезпеки; звуження емоційного діапазону, прагнення до "втечі" від розв'язання етичних проблем; ефективна міжособистісна взаємодія в мікрогрупах; здатність до миттєвої повної мобілізації сил. Сукупність набутих в бойовій обстановці пристосувальних особистісних характеристик є базою для подальших особистісних трансформацій.

Тому, проведення якісних наукових досліджень що стосуються вивчення психологічних наслідків участі особистості в бойових діях необхідне передусім для розробки якісних програм психологічної реабілітації.

Свйонтик О.О. (ДДПП, Дрогобич)

ВИМОГИ ДО ІЛЮСТРУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ

В педагогічній та методичній літературі давно вже доведено і науково обґрунтовано роль ілюстрації у формуванні дитячого інтересу до читання. Особливо в учнів молодшого шкільного віку існує потреба побачити в живописному зображенні те, про що вони прочитали в підручнику. У зв'язку з цим навчальна література з читання для початкової школи повинна бути щедро ілюстрованою.

На жаль, не в усіх підручниках втілена ця вимога. Ілюстрації для шкільних підручників не просто бажані, а навіть необхідні, оскільки вони помагали б учням скласти правильне уявлення про невідомі їм країни, описані у творах, особливості історичної епохи, культури та побуту далеких народів.

Потрібні також ілюстрації до текстів, в яких йдеться про життя наших пращурів, згадуються національні реалії тощо.

Окремі тогочасні підручники, як своїм змістом, так і художнім оформленням надто мало пов'язані із сучасністю тих років. Це характерно, зокрема, для "Материнки" Д.Чередниченка та "Ластівки", "Білої хати", "Писанки" Оксани Верес (Г.Кирпи, Д.Чередниченка). Безумовно наших дітей слід виховувати палкими патріотами своєї держави, але робити це треба тактовно, обережно і поступово. У згаданих підручниках Україна і українці постають якимись архаїчними й відсталими.

Крім зазначених вище недоліків художнього оформлення навчальної літератури, звертаємо увагу на наявну в окремих підручниках невідповідність між текстами і малюнками.

У більшості шкільних підручників, крім ілюстрацій та репродукцій, використовуються також інші засоби виділення головного в навчальному матеріалі. Збагнути структуру тексту, його логіку, усвідомити смислові інтонації допомагають різні шрифти (курсив, жирний, петит і т.п.), кольорові букви (рукописні рядкові й друковані, великі і малі, особливо у букварях) і цілі абзаци, відступи від краю набору.

Заслуговує уваги, на наш погляд, практика умовних позначень, запроваджена в підручниках "Ластівка", "Біла хата" та "Писанка". Одразу ж на другій сторінці згаданих видань подаються малюнки умовних позначень та розкривається їх зміст.

Головним джерелом текстів у шкільних підручниках повинні стати фольклор, твори художньої, класичної та сучасної української літератури (в тому числі й представників діаспори), зарубіжної літератури у відтворенні українською мовою кращими майстрами художнього перекладу, науково-пізнавальні тексти.

Наявність у підручниках вдало підібраних ілюстрацій та художньо технічне оформлення навчальної літератури сприяє кращому осмисленню учнями програмового матеріалу.

*Сіткарь І.І. (ВІКНУ),
Безпалько А.О. (ВІКНУ)*

ВПЛИВ АГРЕСИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ КУРСАНТА НА ФОРМУВАННЯ ЙОГО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

На сьогоднішній день виникнення і розвиток девіантної поведінки особистості відбувається під впливом соціально-економічних, морально-психологічних та інших факторів: соціального розшарування суспільства; невідповідності соціальних інститутів до забезпечення успішної соціалізації особистості в умовах трансформації суспільства; дефіцит засобів і технологій розвитку соціальних служб, орієнтованих на створення умов для самореалізації кожної людини; серйозний дефіцит позитивного впливу на молоде покоління призводить до того, що у них домінуючими почуттями стали тривога, агресія, соціальна пасивність, страх.

Для дослідження впливу агресивності особистості курсанта на формування його девіантної поведінки було використано наступні методики: методика діагностики показників і форм агресії А.Басса, І.Дарки, методика діагностики схильності до відхильної поведінки О. Орел.

Таким чином, за результатами тесту дослідження рівня агресії за методикою А. Басса, І. Дарки в курсантів можна сказати наступне:

переважають такі різновиди агресії як фізична та вербальна агресія, слід відмітити також високі показники в таких різновидах як непряма агресія та почуття провини;

до фізичної агресії однаково схильні як дівчата так і юнаки;

найбільш схильними до вербальної агресії є юнаки (55%), хоча і серед

дівчат цей показник досить високий;

до непрямой агресії схильні як юнаки так і дівчата, хоча серед хлопців цей показник вищий (43,6% і 56,4% відповідно);

досить високим є показник негативізму у групі, за цим параметром він вищий у юнаків, хоча і серед дівчат досить високий, до негативізму схильні 78% опитаних дівчат;

показник роздратування однаково високий серед юнаків та дівчат;

показник підозрілості вищий серед юнаків – 57% і 43% відповідно;

за показником "образа" значення більше серед юнаків, а дівчат, схильних до образи – меншість (25%);

показник почуття провини однаково високий серед юнаків і дівчат – 57% і 43% відповідно;

індекс агресивності більший серед хлопців курсантів (69%);

індекс ворожості як серед юнаків, так і серед дівчат майже однаково виходить за межі норми (60% та 40% відповідно).

За допомогою методики діагностики схильності до відхильної поведінки О. Орел було визначено вимір готовності курсантів до реалізації різноманітних форм девіантної поведінки.

Отже, аналіз наукової літератури та проведеного емпіричного дослідження наступними напрямками дослідження буде розробка практичних рекомендації щодо психологічного супроводження курсантів, потенційно схильних до проявів девіантної поведінки протягом всього періоду їхнього навчання у ВВНЗ.

к.філос.н. Соколіна О.В. (ВІКНУ)

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ КУРСАНТА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА

Сьогодні важливим аспектом покращення вузівської підготовки майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах є посилення практичної складової. Разом з тим, в умовах посилення практичної направленості навчання, головною умовою є підготовка курсанта до успішної службової діяльності. Саме посилення практичної направленості навчання дозволяє випускати багатопрофільних фахівців, які одночасно володіють ґрунтовними вузькоспеціалізованими знаннями, що орієнтовані не лише на професійну, а й на особистісну складову. У цьому відношенні наукова діяльність курсанта постає певною мірою інструментом формування компетенцій майбутнього офіцера.

Наукова діяльність курсантів сприяє удосконаленню освітнього процесу оскільки виконує наступні функції:

- *освітню*, що полягає у систематизації та закріпленні знань;
- *розвиваючу*, що сприяє розвитку пізнавальних здібностей особистості;

- *виховну*, що стимулює формування навичок самоорганізації, самоконтролю, вимогливості до себе.

Наукова робота з курсантами направлена перш за все на формування умінь та навичок, що необхідні для навчальної діяльності, а також професійних компетенцій, необхідних для успішної службової діяльності. У першу чергу мається на увазі розвиток понятійно-категоріального апарату мислення, комунікативних здібностей та навичок публічного виступу, правильної аргументації своєї позиції, дискусії й полеміки.

Випускники вищих військових навчальних закладів мають не лише оволодіти необхідними знаннями, уміннями та навичками у сфері своєї службової діяльності, але й розуміти можливості та обмеження їх практичного застосування. Вони зобов'язані також добре знати визначальні тенденції розвитку не тільки своєї, а й суміжних сфер і бути здатними брати активну участь в їхній реалізації.

Отже, наукова діяльність курсантів відіграє важливу роль в системі професійного становлення майбутнього офіцера, оскільки розвиває практико-орієнтовані особистісні якості майбутнього офіцера.

к.т.н., доц. Сторубльов О.І. (ВІКНУ)

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ

Найвищою формою узагальнення та систематизації знань є теорія. Під теорією розуміють вчення або сукупність узагальнених положень, які дають можливість пізнати існуючі процеси та явища, проаналізувати дію на них різних факторів і запропонувати рекомендації щодо їх застосування у практичній діяльності людей.

Серцевину теорії складають закони, які входять до неї.

Формування й розвиток теорії здійснюється у сфері науки, а оволодіння нею - у процесі навчання. Дуже часто науковій теорії передують гіпотеза.

Формою здійснення та розвитку науки є наукове дослідження - вивчення за допомогою наукових методів явищ і процесів, аналіз впливу на них різних факторів, а також вивчення їх взаємодії для отримання переконливо доведених корисних для науки та практики рішень, що матимуть максимальний ефект.

Основою розробки кожного наукового дослідження є методологія, тобто сукупність пізнавальних засобів, методів, прийомів і їх певна послідовність, прийнята при його розробці. Іншими словами, методологія - це схема, план вирішення поставленого науково-дослідного завдання.

Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів - складний і відповідальний процес. Вона будується на основі прогнозування можливих змін у структурі наукової праці, безперервному вдосконаленні змісту,

методів і форм навчання спеціалістів, їх атестації. Відбувається цей процес безперервно.

Модернізація системи вищої освіти в Україні характеризується поєднанням традицій, які склалися у вітчизняній вищій школі і нових ідей, які пов'язані з входом України в європейський і світовий освітній простір. Активний перехід до ринкових стосунків спонукає викладачів вищої школи активізувати науковий пошук, навчально-виховну діяльність зі студентською молоддю щоб запобігти падінню престижу освіти і професіоналізму і створити протидію негативним проявам в молодіжному середовищі. Актуальна громадська проблема полягає в тому, щоб система науки у вищій школі забезпечувала багатосферний розвиток нахилів, обдарованості і здібностей сучасного студентства, їх індивідуальності в контексті формування освітнього простору, який дає можливість кожній особі досягти високих меж соціальної взаємодії і духовного самовдосконалення.

Сьогодні існує невідкладна потреба підняти соціально-культурний статус вищих навчальних закладів і у такий спосіб розширити межі їх гуманно демократичного впливу на сучасне суспільство. Вони покликані давати не лише наукові знання, але і формувати соціально прийнятні норми життя громадян (взаємодопомога, національна свідомість, відповідальність, міжетнічна пошана та ін.) і сприяти духовній зрілості молодих вчених.

*Сухонос О.І. (ВІКНУ),
к.політ.н., доц. Кирик В.Л. (ВІКНУ)*

МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ

Вже протягом трьох років Україна є однією з центральних тем міжнародної політики. Масове волевиявлення українського народу щодо євроінтеграції призвело до агресивних дій Російської Федерації в Криму і на сході України. Ці події позначили нову реальність міжнародної політики і права

Від часу відновлення незалежної державності Україна прагнула розвивати з Росією добросусідські відносини і розглядала її як стратегічного партнера, а не потенційного супротивника. Заздалегідь спланована збройна агресія, яка є лише елементом масштабної спецоперації, спрямованої на знищення України, виявилася моментом істини й поставила на порядок денний необхідність принципової переоцінки постулатів і пріоритетів Стратегії національної безпеки і Воєнної доктрини України. Ці документи зафіксували, що Росія є реальним, а не потенційним ворогом України, який під прикриттям гасел про розвиток дружби з братнім народом готовий розв'язати проти нього братовбивчу війну. Відповідно до цього українська влада має вживати рішучих заходів, спрямованих на системне відродження всього сектору національної безпеки та його належне і постійне фінансування.

Досліджуючи аналітичну доповідь "Актуальні виклики та загрози регіональній безпеці: висновки для України" потрібно зауважити, що для зміцнення і реформування окремих елементів сектору національної безпеки

відповідно до сучасних вимог необхідно домовитися про надання Україні консультативної, технічної та матеріальної допомоги державами, які є гарантами її безпеки відповідно до Будапештського меморандуму, а також НАТО та ЄС. Західні держави, якщо вони дбають про власну безпеку, повинні підтримати Україну в її протидії загарбнику. Російська агресія порушує світовий правопорядок, загрожує глобальній безпеці та підриває режим нерозповсюдження ядерної зброї, а отже, створює загрозу кожному члену міжнародного співтовариства, зокрема й особливо західним демократіям.

Безпека Заходу не може бути досягнута шляхом умиротворення агресора і задоволення його протиправних примх за рахунок легітимних інтересів України. Для гарантування своєї безпеки та захисту своїх життєво-важливих інтересів Захід не повинен допустити виникнення на геополітичному терені колишнього СРСР російської неоімперії, яка буде агресивним тоталітарним утворенням, вороже налаштованим до європейських цивілізаційних цінностей, принципів демократії і збереження фундаментальних прав та основоположних свобод людини. Потужним запобіжником розвитку ситуації за таким сценарієм має стати розширення діапазону й інтенсивності політичних, дипломатичних та економічних санкцій, які США та їхні союзники вже застосовують проти Росії як держави агресора.

Отже, Україна як держава, яка потерпіла від агресії, має право вимагати від Росії припинення цієї агресії, виведення окупаційних сил зі своєї території та відшкодування завданих збитків, але на сучасному етапі Україна змушена грати роль суб'єкта світової політики зі значною залежністю від інших міжнародних гравців.

*к.політ.н. Турченко Ю.В. (ВІКНУ),
Ряба Л.О. (ВІКНУ)*

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Сьогодні в Україні існує державна система організації та управління науковими дослідженнями що надає можливість спрямовувати науку на виконання найбільш важливих завдань, виходячи з потреб соціально-економічного розвитку держави. Таким чином, основними завданнями наукової та інноваційної діяльності є:

- отримання результатів наукових досліджень що відповідають та випереджають світові досягнення;
- збільшення обсягів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт;
- забезпечення розвитку інноваційної складової в фундаментальних, пошукових і прикладних дослідженнях;
- підтримка процесів інтеграції вузівської, академічної та галузевої наук;

– залучення до науково-дослідної та інноваційної діяльності талановитої молоді, посилення ролі науково-дослідницької роботи курсантів під час підготовки бакалаврів та магістрів;

– удосконалення системи управління та інформаційного забезпечення наукових досліджень, інноваційної діяльності та популяризація їх результатів.

Виходячи з вищезазначеного, основними шляхами реалізації науково-дослідної діяльності у ВВНЗ є:

– удосконалення організації наукових досліджень через спрямування коштів на модернізацію матеріально-технічного оснащення наукових структурних підрозділів, поповнення бібліотечного фонду сучасною науковою літературою, використання новітніх інформаційних технологій в наукових дослідженнях, активізація участі вчених університету в конкурсах грантів і науково-технічних програмах різного рівня, підтримка творчих колективів і наукових співтовариств, що широко залучають до своєї діяльності молодих вчених, аспірантів та курсантів;

– розвиток фундаментальних досліджень шляхом розширення напрямів досліджень, використання кадрового потенціалу для становлення та розвитку наукових напрямків в галузі природничо-математичних, гуманітарних, соціально-економічних і технічних наук, розвиток співпраці з академією наук;

– розвиток інноваційних досліджень шляхом формування системи організації та управління інноваційними процесами від вивчення попиту на наукову продукцію до створення розробок, патентної діяльності, комерціалізації розробок і трансферу технологій, активізація роботи з ліцензування основних видів наукової діяльності, сертифікація елементів наукової інфраструктури, наукового обладнання тощо;

– розвиток науково-дослідної роботи курсантів за допомогою активного залучення їх до реалізації дослідницьких проектів і інноваційної діяльності, забезпечення ефективної роботи військово-наукового товариства тощо.

к.пед.н., доц. Уліч В.Л. (ВІКНУ)

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

На основі глибокого аналізу наукових праць, присвячених проблемам впровадження дистанційної форми навчання, можна зробити висновки, що її повноцінний і стрімкий розвиток можливий за умов наявності таких складових частин, як: нормативно-правової бази; навчальних закладів; контингенту студентів; навчальних програм і курсів; відповідної матеріально-технічної бази; фінансової підтримки. Що стосується розробки дистанційного курсу з будь-якої дисципліни, то алгоритм його формування складається з наступних етапів: проектування дистанційного курсу; проектування технології освоєння курсу; створення всіх необхідних елементів курсу; розміщення готового курсу в навчальних центрах (мережа Internet). Проектуючи дистанційні курси з

навчальних дисциплін, значну увагу слід приділити їхньому змісту, який має бути спрямований як на розвиток духовних, психічних і соціальних особливостей студента, так і на становлення його ціннісних орієнтацій, які є найважливішим компонентом індивідуальної організації людини, а також його етично-психологічної і інтелектуальної діяльності. Здійснивши загальний аналіз освітньої системи бачимо, що стан дистанційної освіти на сьогодні перебуває лише у стадії становлення, а її теоретичні здобутки фрагментарно впроваджено в освітню практику ВНЗ. Доклавши максимум зусиль до розвитку цієї форми навчання, ми зможемо подолати ряд таких соціальних проблем: підвищення рівня освіченості суспільства і якості освіти; підвищення соціальної та професійної мобільності населення, формування єдиного освітнього простору в рамках загального світового співтовариства та багато ін. В галузі сучасної вищої освіти, яка з кожним роком набуває якісно нових рис і особливостей, шлях до успіху пролягає через моральне відродження і становлення ідеалів студентської молоді. Формування провідних морально-етичних якостей студентської молоді тісно пов'язано з формуванням творчої особистості майбутнього спеціаліста, а це неможливо без осмислення національної культури як цілісної системи. Сучасний навчально-виховний процес потребує інтелектуалізації, насичення проблемністю і збільшення самостійної роботи студента. Загальнокультурний, моральний і духовний досвід, отриманий студентами під час правильно організованого дистанційного навчання, формує відповідне соціокультурне поле особистості, сприяє самовизначенню молодій людині через створення свого власного духовного світу, а також сприяє розвитку творчості в професійній діяльності. Завдяки стрімкому розвитку громадянського суспільства та цифрових технологій, дистанційна освіта даватиме людям можливість зручно самовдосконалюватися. Подальшого розвитку та вдосконалення потребують адаптація і застосування багаторічного досвіду європейських педагогічних технологій дистанційного навчання до освітніх умов України та розробка і подальша апробація власних технологій дистанційної освіти.

к.пед.н., доц. Федорович А.В. (ДДПП, Дрогобич)

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛADOVA ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Компетентнісна орієнтація сучасної освіти спонукає навчальні заклади до оновлення змісту та засобів педагогічного процесу. Значущими для людини стають не лише вміння оперувати власними знаннями, а й готовність змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, керувати інформацією, активно діяти, приймати рішення, навчатись упродовж життя.

Науковцями компетентність тлумачиться як загальний оцінний термін, який дає змогу діяти "зі знанням справи". Її виявляє особа, котра має конкретні знання в певній галузі. Поняття "професійна компетентність" передбачає

здатність розв'язувати проблеми професійного характеру, що ґрунтується на сукупності предметних знань, навичок, умінь та цінностей, набутих під час навчання, і сприяє саморозвитку особистості у процесі професійної діяльності.

Очевидно, що наявність професійної компетентності дає змогу дошкільному педагогу здійснювати педагогічну діяльність відповідно до напрямів роботи з дітьми: фізичного, соціально-морального, емоційно-ціннісного, пізнавального, мовленнєвого, художньо-естетичного, креативного. Кожна з цих сфер потребує від фахівця, крім професійних знань і вмінь, позитивних світоглядних установок і розвитку особистісних професійно-значущих рис характеру. Тому правомірно говорити про потребу формування відповідних видів компетентності (фізичної, соціально-моральної та ін.) у період здобуття майбутніми педагогами вищої освіти.

На нашу думку, особливе місце, у підготовці студентів спеціальності "Дошкільна освіта" має відводитися розвитку художньо-естетичної компетентності, рівень якої зумовлюється впливом мистецтва на їхню художню та естетичну культуру, сформованістю естетичних якостей та художніх здібностей, наявністю естетичного досвіду та естетичного ставлення до довкілля.

Це означає, що компонентами художньо-естетичної компетентності є такі компетенції: образотворчо-мовленнєва; вербально-образна; образно-стильова; стратегічна; продуктивно-образна. Її формування у майбутніх фахівців дошкільної освіти реалізується через зміст нормативних та вибіркокових дисциплін у вищій педагогічній школі, а також використання різних методів, форм організації навчально-виховної діяльності студентів.

Художньо-практична діяльність студентів проходить різні стадії: від формування простих навичок і прийомів роботи з матеріалом, інтерпретації мотивів і сюжетів до більш складних методів перевтілення образів мистецтва та втілення творчих задумів.

Органічне поєднання теоретичного (зміст навчальних дисциплін) і практичного (організація дидактичного процесу) компонентів підготовки вихователів сприятиме їхньому художньо-естетичному розвитку та професійному зростанню.

Філь Г.В. (АПСВТ)

ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Окупація Кримського півострову, проведення антитерористичної операції на сході України, функціонування органів державної влади, установ та організацій в умовах особливого періоду значно вплинули на структуру соціуму, зокрема на руйнацію стереотипних уявлень щодо соціальних ролей. За більше ніж два роки особливого періоду участь жінок у бойових діях стала для суспільства радше нормою, ніж винятком. Нині жіноцтво представлене на всіх напрямках безпосередньої участі у воєнних діях, а також забезпечення

врегулювання конфлікту та встановлення миру, а саме: політичному, волонтерському та власне військовому.

У всіх основних інституціях сектору безпеки та оборони наявна тенденція до зростання частки жінок.

Отже, частка жінок у військових формуваннях є значною і цілком зрозуміло, що активізація їх участі у даній сфері спричинила актуалізацію теми дотримання гендерної рівності у секторі безпеки та оборони.

Не зважаючи на підвищення уваги суспільства щодо зазначеного питання, слід визнати наявність у секторі безпеки і оборони України великої кількості проблемних питань дотримання гендерної рівності. Основні з них:

1. Питання кадрового забезпечення: призначення на посади, переміщення по військовій службі та звільнення з неї.

2. Питання відповідальності військовослужбовців та порядку відбування покарання.

3. Питання порядку виконання обов'язків військової служби.

4. Питання соціальних гарантій і пільг, можливості користування ними.

Всебічний аналіз законодавства, що регулює діяльність сектору безпеки та оборони, показав наявність ряду проблемних питань дотримання принципу гендерної рівності, які відображаються у повсякденній діяльності основних інституцій сектору безпеки та оборони.

Разом з тим, слід зазначити, що саме протягом 2016 року активізувалася діяльність інституцій сектору безпеки та оборони України щодо імплементації резолюції Ради Безпеки ООН 1325 "Жінки, мир, безпека".

Дійсно, участь жінок у військовій діяльності довгий час викликала суперечки. Аргументи противників гендерної рівності головним чином стосувалися фізичної та психологічної неспроможності жінок проходити військову службу, проблеми забезпечення згуртованості, боєготовності та підтримки морального духу загону. Але подібні аргументи неодноразово спростовувалися соціологічними дослідженнями. З'ясувалось, що жінки страждають від психологічних, фізичних незручностей та напруженого графіку роботи так само, як і чоловіки.

*Черних О.Б. (НУОУ),
к.т.н., доц. Черних Ю.О. (ВІКНУ)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

Одним з істотних завдань системи військової освіти є формування спеціального середовища і умов, що дозволяють використовувати всі потенційні можливості дистанційних технологій навчання.

Відповідно до Концепції дистанційного навчання, що затверджена наказом Міністерства оборони України № 744 від 21.12.2015 "Про затвердження Концепції дистанційного навчання у Збройних Силах України", у цей час в

органах управління військової освіти та безпосередньо у ВВНЗ ведеться активна робота з пошуку нових, більш ефективних інформаційних технологій освіти, які дозволили б вивести підготовку військових фахівців на якісно новий рівень, де розглядається можливість впровадження дистанційного навчання у ВВНЗ на базі комп'ютерних технологій і супутникових телекомунікацій. У зв'язку з цим нагальною для дистанційного навчання стала потреба в практичній реалізації спільного банку інформаційних ресурсів, ідея створення якого була свого часу закладена в затверджену Концепцію розвитку системи дистанційного навчання, та яка так і залишилася на папері в силу різних обставин.

Для розвитку дистанційного навчання, необхідно зупинитися, у першу чергу, на дослідженні застосовування платформ дистанційного навчання, без яких організувати дистанційне навчання неможливо. Платформа дистанційного навчання – це програмне забезпечення для підтримки дистанційного навчання, метою якого є створення та управління педагогічним змістом; індивідуалізоване навчання слухачів (курсантів, студентів) та телетьюторат. Воно включає засоби, необхідні для трьох основних користувачів – викладача, слухача (курсанта, студента) та адміністратора. Тобто платформа дистанційного навчання – це центральний елемент, навколо якого збираються учасники дистанційної освіти.

У ході проведення науково-дослідної роботи було проведено порівняння дев'яти найбільш популярних відкритих платформ: Atutor, Dokeos, DotLRN, ILIAS, LON-CAPA, Moodle, OpenUSS, Sakai і Spaghetti Learning та зіставлення їх можливостей. Зазначені платформи порівнювалися за 34 параметрами, що були згруповані у 8 блоків: інструменти управління навчальним курсом; можливості адміністрування; технічні аспекти; можливості адаптації; зручність використання платформи; управління даними користувача; об'єкти навчання і кошти спілкування. Згідно з цим дослідженням одноосібним лідером виявилася система Moodle.

*к.т.н., доц. Черних Ю.О. (ВІКНУ),
Черних О.Б. (НУОУ)*

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ КРАЇН ЧЛЕНІВ НАТО В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ВВНЗ

Під час організації навчання у військових навчальних закладах (ВНЗ) країн членів НАТО актуальним питанням вважається не тільки передача знань від викладача до курсанта, а й формування мотивованої та ініціативної особистості офіцера. Навчальний процес побудований таким чином, що курсанту передають не готову інформацію, а навчають його методам її отримання та застосування, що потрібні офіцеру для подальшого саморозвитку.

Змістовно система навчання включає до себе в якості компонентів предметні, блочні та модульні цілі навчання. Наступність у навчанні забезпечується як змістовної інтеграцією навчальних дисциплін з курсами професійної підготовки, так й змістовної диференціацією за характером майбутньої службової діяльності офіцера.

Найбільш відомою моделлю, що використовується у ВНЗ країн членів НАТО та описує процес навчання і мислення, є таксономія Бенджаміна Блума. Вона включає до себе шість навиків мислення, що структуровані від базового до найбільш просунутого рівня.

Використання чіткої, впорядкованої системи цілей навчання дуже важливе для побудови навчального процесу в зв'язку з тим, що, по-перше, знаючи цілі навчання, викладач впорядковує їх, визначає першочергові, базові, порядок і перспективу подальшої роботи; по-друге, знання викладачем конкретних цілей дає можливість пояснити курсантам орієнтири в їх спільній роботі; по-третє, чітке формулювання цілей, які виражені через результати діяльності, піддається надійній та об'єктивній оцінці.

У доповіді розглядаються лише когнітивні групи цілей навчання. При цьому цілі навчання виражаються через такі елементи засвоєння (їх ще називають елементами таксономії Б. Блума): знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез і оцінка. Як у будь-якої теоретичної моделі, у таксономії Б. Блума є свої сильні та слабкі сторони. Основною перевагою є те, що мислення представлено в ній у структурованій і доступній для практиків формі. Ті викладачі, які користуються рекомендаціями з складання питань, що відносяться к різним рівням таксономії Б. Блума, безумовно, краще вирішують завдання щодо формування навиків мислення у тих, хто навчається, ніж ті викладачі, які це не використовують.

Таксономія Б. Блума спрямована на практичну допомогу сучасному викладачу, який розуміє важливість завдання щодо сформування у курсантів навиків мислення високого рівня.

Шестопалова М. Ю. (ВІКНУ)

ПРИРОДА РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Проблема впливу бойових дій на психіку військовослужбовців є предметом багатьох досліджень, як у психології, так і у медицині, зокрема вагомий внесок у дану галузь зроблений зарубіжними дослідниками історії медицини (O. Paul, M. Fossey, S. Freeth, H. Hughes), які першими звернули увагу на наявність симптомів психотравматизації в учасників різних воєн.

Вивчення феномену стресостійкості у психології відображає різноманітність концептуальних основ наукових досліджень, яскравим прикладом є особистісний адаптаційний потенціал, який визначає стійкість

людини до екстремальних факторів (А.Г. Маклаков) або особистісний потенціал (Д.О. Леонтьєв на основі синтезу філософських ідей Е.Фромма та В.Франкла). Контекст, який відображає різні аспекти особистісного потенціалу, в психології позначається такими поняттями, як воля, сила Его, локус контролю, орієнтація на дію, прагнення знайти сенс тощо. З точки зору Д.О. Леонтьєва, поняттю особистісний потенціал у зарубіжній психології відповідає поняття "hardiness" – "життєстійкість", введене S.R.Maddi, яке виникло у зв'язку із розробкою проблем творчого потенціалу особистості й регулювання стресу. Основні положення концепції особистості В.С.Мерліна дозволяють розглядати стресостійкість як багаторівневу систему взаємопов'язаних психологічних характеристик особистості, що демонструють відношення свідомості до зовнішніх та внутрішніх стимулів різної інтенсивності. Згідно з поглядами R.S. Lazarus, S.Folkman, існує два глобальні типи подолання стресових ситуацій: проблемно-орієнтований та емоційно-орієнтований. У сучасній психології здійснюються спроби цілісного осмислення особистісних характеристик, відповідальних за успішну адаптацію та подолання життєвих труднощів.

Розробка методологічних засобів психологічного змісту стресостійкості базується на понятійному апараті психологічних досліджень особистості в екстремальних умовах, стратегіях долаття стресу, механізмах захисту і протидії стресогенним чинникам, об'єктивним і суб'єктивним детермінантам та характеристикам сприйняття стресогенних чинників (М.С. Корольчук, В.М. Крайнюк, А.Г. Маклаков, Л.А. Китаєв-Смик, І.Г. Малкіна-Пих, В.О. Бодров, Н.В. Тарабріна, Л.Ф. Шестопалова, О.Д. Сафін, С.О. Лукомська, R.S. Lazarus, S.Folkman, M.J. Horowitz, A. Langle, S.R. Maddi та ін.)

Аналіз стану українських досліджень у галузі проблеми розвитку стресостійкості продемонстрував необхідність комплексного підходу у вивченні стресостійкості, яка визначається як складна інтегральна властивість особистості, що і забезпечує індивіду можливість переносити значні розумові, фізичні, вольові й емоційні навантаження, зберігаючи при цьому ефективність функціонування. У формуванні стійкості до стресу велику роль відіграють спадкові (генетичні) властивості організму. Визначальними характеристиками первинної стресостійкості є швидкість переробки інформації, лабільність нервових процесів, надійність, витривалість, точність і продуктивність діяльності. Серед чинників індивідуального (онтогенетичного) розвитку організму найбільше значення підвищення рівня стресостійкості має досвід, набутий військовослужбовцем в екстремальних умовах.

Аналіз наукової літератури з проблеми особистісних ресурсів стресоподолання свідчить, що поняття стресостійкості важливо розглядати як у контексті визначення змісту, оцінки, так і в контексті її формування, розвитку на різних етапах професійного шляху. Дані численних емпіричних досліджень підтверджують припущення про можливість і доцільність розвитку стійкості до стресу як професійно важливої якості на етапі професіоналізації.

Важливою характеристикою ефективності діяльності військовослужбовців є категорія надійності, яка багато в чому визначається

стійкістю до дій екстремальних чинників. Проблема стресостійкості військовослужбовців в екстремальних умовах професійної діяльності є ключовою для розуміння психологічних механізмів її ефективності та розвитку.

Шумейко А.П. (ВІКНУ)

ЦІНІСНО-МОТИВАЦІЙНА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ КУРСАНТА ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Багато хто знає значення понять та висловів: відданість, дисциплінованість, обов'язок, повага, самовіддана служба, честь, доброчесність та особиста мужність. Проте, як часто ви зустрічаєте особистість яка живе такими поняттями? Курсанти першого курсу вивчають ці якості під час проходження первинної військової професійної підготовки і відтоді вони живуть ними кожен день, не зважаючи, на службі вони, на заняттях у Військовому інституті, чи ні. Одним словом, значення курсанта ВВНЗ полягає у переліку нижчепоіменованих цінностей військовослужбовця:

Відданість – віра і вірність Конституції України, армії, своєму підрозділу та іншим солдатам (курсантам, офіцерам). Справжня віра та вірність – це справа вірити в себе і присвятити себе чомусь чи комусь. Вірний солдат – це той, хто підтримує лідерство і виступає за своїх солдатів. Одягаючи уніформу армії України, військовослужбовець висловлює свою вірність. І, вклавши свою частку, показує свою відданість підрозділу.

Обов'язок – виконання свої зобов'язань. Виконувати обов'язок означає більше, ніж виконувати поставлені завдання. Обов'язок – це здатність виконувати завдання як частина команди. Робота армії України – це складне поєднання місій, завдань і відповідальності – все це в постійному русі. Така робота передбачає будівництво одного завдання на інше.

Повага – шанування людей, так як їх слід шанувати. У Статуті Збройних Сил України військовослужбовець зобов'язується "виявляти повагу до командирів (начальників) і старших за військовим званням, сприяти їм у підтриманні порядку і дисципліни; додержуватися правил військового вітання, ввічливості й поведінки військовослужбовців". Повага – це те, що дозволяє нам оцінити краще інших людей. І повага до себе – це життєво важливий компонент, який має значення. Армія є однією командою, і кожен має робити свій вклад.

Самовіддана служба – вміння покласти добробут нації, армії та підлеглих вище власного. Самовіддана служба більше, ніж просто одна людина. Обслуговуючи свою країну, ви виконуєте свої обов'язки лояльно, не думаючи про визнання та вигоду. Основним будівельним блоком безкорисливої служби є зобов'язання кожного члена команди піти трохи далі, витримати трохи довше, і подивитись трохи ближче, щоб побачити, як він чи вона може докласти зусиль.

Чість – схильність до цінностей армії. Найвища військова нагорода країни – звання Герой України. Цю та інші нагороди присуджують

військовослужбовцям, котрі роблять честь справою повсякденного життя – військовослужбовці, які розвивають звичку бути почесними, і закріпити цю звичку з кожним вартісним вибором, який вони роблять. Честь є справою життя, діяти і жити цінностями поваги, обов'язку, вірності, безкорисливого служіння, цілісності та особистої мужності у всьому.

Доброчесність – вибір служити правильно юридично і морально. Чесність – це якість, яка розвивається, дотримуючись моральних принципів. Це означає не робити, не говорити того, що вводить в оману інших. Оскільки доброчесність зростає, то й довіра зростає. Коли робиться вибір на основі доброчесності, вона в подальшому вплине на стосунки з родиною та друзями, і, нарешті, з самим собою.

Особиста мужність – стикання зі страхом, небезпекою або несприятливістю (фізичною або моральною). Особиста мужність вже давно пов'язана з армією. Фізична мужність це справа перманентного фізичного примусу. Зіткнення з моральним страхом чи нещастям може бути довгим, повільним процесом просування вперед на правильному шляху. Ви можете побудувати свою особисту мужність щоденно, стоячи і діючи на те, що ви знаєте, є почесним.

к.пед.н. Ярушак М.І. (ДДПП, Дрогобич)

СПІЛКУВАННЯ – ПРОВІДНИЙ ЧИННИК ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Кожен педагог, незалежно від фаху, є вихователем. Він виховує не тільки змістом свого навчального предмета, але й ставленням до справи, власним світоглядом, манерами поведінки й навіть зовнішністю. Діти (значною мірою й дорослі) дивляться на педагога як на професіонала виховання, який, навчаючи інших, сам повинен бути близьким до зразка культурної, вихованої людини. Учні помічають позитивні риси особистості педагога (справедливість, ерудованість, доброзичливість, почуття гумору), прагнучи їх наслідувати.

Учні ставлять перед педагогами особливі вимоги порівняно з вимогами до інших людей. Діти максималісти, і меншою мірою, ніж дорослі, схильні визнавати умовності й застереження. Якщо педагоги навчають їх бути ввічливими, добрими, справедливими, стриманими тощо, вони й самі повинні бути такими, інакше всі їхні повчання не варті уваги.

Спілкування-дистанція. За такого спілкування педагог постійно дає учневі відчуття різниці їхніх соціальних ролей. Часто дистанція виникає внаслідок браку товарищескості й невпевненості вчителя в собі. У стриманого й тактовного педагога вона не набуває образливого для учнів характеру, хоч і не сприяє встановленню оптимальних відносин. Коли ж дистанція поєднується з різкістю, нестриманістю, нетактовністю педагога, спостерігається найгірший варіант стосунків – "смісловий бар'єр" у ставленні до такого педагога.

"Монблан". Учитель користується повагою учнів за свої знання, але він нібито стоїть над учнями й не "знижується" до довірливого спілкування з ними. Це не навмисна тактика, це наслідок його характерологічних особливостей. Зрозуміло, що таку позицію може займати тільки хороший викладач, який може бути на висоті "Монблана". Це один з варіантів "спілкування-дистанції".

"Друг". Педагог намагається підтримувати з учнями дружні стосунки без належної дистанції, унаслідок чого він втрачає достатню владу й керування вихованцями. Це може спостерігатися в педагогів із сангвінічним темпераментом і викликаною ним легковажністю або в тих, кому не вистачає твердості й вимогливості, які вони намагаються компенсувати дружніми стосунками з учнями.

Повноцінне спілкування може бути різним, головне, аби в ньому не було вищезазначених типових помилок і стереотипів "караючої педагогіки". Коли педагог позбавлений цих стереотипів, то навіть несприятливі риси його темпераменту й характеру, якщо вони не сягають розмірів акцентуації, не завадять йому встановити плідний контакт з вихованцями. Найкращою основою такого контакту є захоплення спільною творчою діяльністю або взаємна дружня прихильність як наслідок доброзичливості педагога, коли дружні стосунки не переходять у панібратство та безпринципність.

Мотика С.М. (ВІКНУ)

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО ЛІЦЕЮ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Система військової освіти як джерело підготовки та комплектування Збройних Сил України є невід'ємною складовою сектору безпеки і оборони. Для якісної підготовки захисників Вітчизни дедалі частіше постає питання про розвиток початкової військової підготовки молоді у системі середньої освіти. Особливої актуальності набула проблема виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею, усвідомлення нею громадянського і військового обов'язку перед державою і підвищення мотивації до проходження військової служби. З огляду на це, Указом Президента України від 26.06.2015 № 287 затверджено Стратегію національної безпеки України, у якій наголошується на важливості розвитку системи військово-патріотичного виховання молоді як елементу обороноздатності держави.

Зважаючи на складну військову та суспільно-політичну обстановку, здійснення виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею є актуальним питанням і потребує розв'язання спільними зусиллями органів державного управління, освітніх закладів, сім'ї, громадських організацій та об'єднань, збройних сил, а також інших силових структур. З огляду на це, варто звернутися до досвіду провідних країн світу щодо організації виховання патріотизму молоді.

У США мета програми виховання патріотизму підлітків спрямована на формування почуття громадянського обов'язку, підвищення поваги до збройних сил; формування лідерських якостей, навичок спілкування та роботи у команді, фізична і безпосередньо військова підготовка (ознайомлення зі зброєю і військовою технікою тощо).

В роботу з громадянського та патріотичного виховання у Великобританії залучені різні суспільні інститути (громадські організації, рухи, партії, школа, сім'я, релігійні громади, місцева спільнота, урядові організації та установи). Однією з найстаріших і найуспішніших молодіжних організацій є так звані Кадетські Сили (CadetForce), що залучають молодих людей віком від 12 до 18 років. Структура організації складає: Об'єднані сили кадетів, Армійські сили кадетів, Морський кадетський корпус і Навчальний корпус військово-повітряних сил. Об'єднані сили кадетів створюються при школах (таких шкіл у країні налічується понад 260 і вони, як правило, приватні), інші ж формування – на базі спеціальних центрів.

У Франції первинну військову освіту можна отримати у військових ліцях (leslyceesdeladefense), що є завершальною ланкою середньої освіти. Сьогодні в країні діють шість військових ліцеїв, до яких щороку вступає близько 4000 юнаків і дівчат. Призначенням військових ліцеїв є отримання якісної середньої освіти, а також підготовка до вступу у вищі військові школи. Виховання патріотизму у Франції є елементом державної політики, до реалізації якого задіяні різні соціальні інститути й громадськість. Таким чином забезпечується формування особистості патріота і громадянина своєї країни, яка володіє високим професіоналізмом і компетентністю, а фундамент такої особистості закладається у військових ліцях, що готують еліту збройних сил Франції.

Велику увагу патріотичному вихованню приділяють у Китайській Народній Республіці (далі – КНР). Із середини 1980-х років у всіх навчальних закладах КНР введено обов'язкову військову підготовку, для цього військовими частинами було направлено офіцерів і солдатів на допомогу навчальним закладам щодо її організації. Щорічно у державних військових таборах більше 50 млн дітей віком від 9 до 18 років проходять спеціальні навчальні програми, де крім військової підготовки, діти і підлітки отримують навички роботи у колективі. Важливим компонентом військової підготовки в навчальних закладах є ідеологічна робота, крім того, департаментами освіти всіх територіальних утворень КНР створено систему спільних відділень Народно-визвольної армії Китаю, що відпрацьовують питання взаємодії в справі виховання та підготовки школярів до служби в армії. Крім того, уряд Китаю приділяє особливу увагу посиленню оборонного виховання, ядром якого є патріотизм. Зокрема, у 2001 році прийнято “Закон КНР про оборонне виховання”, а також запроваджено Всенародний день оборонного виховання.

Щодо України, то виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею проводиться шляхом допризовною підготовкою у середніх загальноосвітніх навчальних закладах, мережею військових ліцеїв, зокрема Київським військовим ліцеєм імені Івана Богуна і Військово-морським ліцеєм, а також ліцеями з посиленою військово-фізичною підготовкою. Наразі прийнято

нову Концепцію національно-патріотичного виховання дітей та молоді, принциповою відмінністю якої є конкретний план заходів щодо її реалізації і планування етапів упровадження патріотичного виховання. Особлива увага у Концепції зосереджується на здійсненні військово-патріотичного виховання як необхідної умови національної безпеки. Одним із шляхів реалізації патріотичного виховання є участь молоді у заходах патріотичного спрямування, у тому числі, присвячених загальнодержавним святкам, героїзації захисників незалежності України в сучасних умовах та минулому. Зокрема, у загальноосвітніх навчальних закладах здійснено низку заходів, ініційованих Міністерством освіти і науки України спільно з Міністерством оборони України, що мали на меті формування у дітей та молоді національної ідентичності на прикладах мужності військовослужбовців Збройних Сил України. Крім того, проведення спортивних заходів і військово-патріотичних ігор (наприклад, “Кадет”, “Джура”) сприяє пропагуванню здорового способу життя та підвищенню загального рівня фізичної підготовки молоді, а також зміцненню міжрегіональних зв’язків дітей та юнацтва.

Досвід провідних країн свідчить, що виховання патріотизму школярів взагалі та учнівської молоді в умовах військового ліцею зокрема є питанням державного значення, адже пов’язане із національною безпекою. Особлива увага повинна бути зосереджена на реалізації його саме у системі середньої освіти, військових ліцеїв, сприяючи усвідомленню молоддю ролі збройних сил та значущості військової професії в сучасних умовах.

к.пед.н., с.н.с. Олійник Л.В. (НУОУ)

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ОФІЦЕРІВ ЯК ЕЛІТИ УКРАЇНИ

У проблемі патріотичного виховання військової еліти важливо, на наш погляд, звернути увагу на два її аспекти: теоретичний та практичний. Теоретичний аспект полягає у висвітленні актуальності, сутності та особливостей патріотичного виховання військових кадрів. Практичний – у висвітленні проблем, шляхів та заходів його покращення в сучасних умовах.

Загальноприйнятим є розуміння патріотизму як усвідомлене почуття любові до Батьківщини та діяльність, що спрямована на служіння та захист інтересів своєї Вітчизни. Патріотизм є однією з найважливіших соціально-психологічних характеристик людини як особистості. Патріотизм належить до вищих людських почуттів, що характеризують людину як громадянина, носія певних духовних якостей. В історичному аспекті патріотизм – одне із найбільш глибоких у світовій історії почуттів. Воно виникло та формувалося водночас з такими поняттями як рідна земля, країна, держава, Батьківщина, Вітчизна. Ще з прадавніх часів патріотизм, почуття національної гідності були притаманні нашому українському народові. Патріотизм – це світоглядна, моральна та почуттєва якість, що поєднує людей в єдине організоване суспільство, спрямовує їх діяльність на піднесення своєї Батьківщини. Почуття патріотизму

важливе особливо для військовослужбовців, для військової еліти – офіцерів – для яких захист українського народу є конституційно визначене завдання.

Патріотичне виховання військових кадрів має носити активний, творчий та наступальний характер. Патріотичний аспект має бути присутнім під час вивчення всіх навчальних дисциплін, під час національно-патріотичної підготовки, інформаційно-пропагандистських та культурно-просвітницьких заходів. Великі можливості щодо патріотичного виховання мають такі дисципліни як історія, філософія, українознавство, культура, педагогіка, психологія, виховна робота, морально-психологічне забезпечення життєдіяльності військ тощо. Неоціненну роль у сучасному суспільстві в справі патріотичного виховання відіграють засоби масової інформації: теле-, радіопередачі, газети, журнали, книги, навчальна література, відео- та аудіо продукція, кінофільми тощо. Незважаючи на певне засилля інформації різного ґатунку в державі, в Збройних Силах України відчувається недостатність інформації патріотичного спрямування – українські вистави, кінофільми, книги, плакати, навчальна література, що за своїм змістом спрямовані на підняття іміджу України, її Збройних Сил, на піднесення патріотичного духу військовослужбовців, молоді України.

Отже, сьогодні Україна та українське військо як ніколи потребує свідомих, високопідготовлених військових професіоналів, які зможуть не тільки силою наказу чи матеріального заохочення, але й своїм моральним авторитетом повести за собою військо. Таких патріотів має готувати, перш за все, вищий військовий навчальний заклад.

Олійник Леонід Віталійович, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник.

Провідний науковий співробітник науково-прогнозувального відділу освітньої діяльності та оборонного планування науково-методичного центру організації освітньої діяльності Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського

Секція 4

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА БОРОТЬБА У ВОЄННІЙ СФЕРІ

СУТНІСТЬ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ ДЕРЖАВИ

На теперішній час термін "стратегічні комунікації" здобув певної популярності серед органів влади та силових структур України. Так, у ч. 16 ст. 4 розділу 1 Воєнної доктрини України, "стратегічні комунікації" визначаються як скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави — публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави. У Сполучених Штатах Америки визначення стратегічні комунікації полягає в координації дії, повідомленні, зображенні й інших формах сигналізації або участі, призначені для інформування, впливу на переконання обраних глядачів на підтримку національних цілей. Тобто слід розуміти, що стратегічні комунікації — це не сфера відомчих прес-служб, а інтеграція всіх складових системної діяльності в інформаційному просторі. Зазначені підходи аналогічні й підходам НАТО у сфері стратегічних комунікацій. Зокрема, в НАТО, під стратегічними комунікаціями розуміється поєднання всіх інформаційних спроможностей держави для дій в інформаційному просторі, який все більше стає ареною збройного протистояння. Не даремно, у період з 22.11.2016 р. по 02.12.2016 р. Центр передового досвіду стратегічних комунікацій НАТО (м. Рига, Латвія) став партнером у проведенні курсу з питань стратегічних комунікацій, який відбувся на території Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. Метою проведення даного курсу стала необхідність вдосконалити інформаційну політику в протистоянні України агресії Російської Федерації. Основним принципом інформаційної політики в даній боротьбі — протидія брехні правдою.

Зокрема, 9 жовтня 2017 року голова української делегації в Парламентській асамблеї НАТО Ірина Фріз повідомила, що 08.10.2017 р. на Постійному комітеті цивільного виміру безпеки Парламентської асамблеї НАТО (м. Бухарест, Румунія) був прийнятий проект резолюції "Протистояти використанню інформації, як зброї". Цей документ передбачає розширення допомоги Україні, в сфері стратегічних комунікацій.

Отже, стратегічні комунікації — це процес, який лежить в основі забезпечення національній безпеці України в цілому й реалізації державних інтересів, в тому числі інформаційній сфері.

Подальші наукові дослідження будуть спрямовані на проведення аналізу умов і чинників, що визначають спрямованість, зміст та організацію стратегічних комунікацій сектору безпеки і оборони в умовах гібридної війни.

РИЗИКОЛОГІЯ ЯК НОВИЙ НАПРЯМ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВИ

Інтерес до юридичної діяльності підвищується, коли з'являються нові загрози цілісності та незалежності держави з боку терористичних, економічних, зовнішньополітичних та інших дій ворожих країн та організацій. Ризикологія може і повинна стати однією з основних складових теорії вітчизняного права. На жаль, цьому напрямку приділяється недостатньо уваги з боку провідних українських правників. Адже, розвиток ризикології пов'язаний зі спробами створити теорію управління ризиками, котра стала особливо актуальною останнім часом. В результаті зусиль, що здійснювали вчені багатьох країн, склалася наука ризикологія, котра акумулює бачення щодо ризиків і методів управління ними у економічній, політичній, екологічній, правовій та багатьох інших сферах.

Нема жодних сумнівів в тому, що така ризикогенна сфера як правоохоронна діяльність вимагає розробки достатньо потужних теоретичних обґрунтувань, котрі можуть бути використані, наприклад, для формування відповідної право свідомості у правоохоронців або для ефективного планування складних оперативних заходів, пов'язаних із ризиком.

Існують професії, діяльність у яких особливо тісно пов'язана із ризиком. Це рятівники, військовослужбовці, співробітники правоохоронних органів. У цьому виді діяльності поняття ризику безпосередньо пов'язана безпека держави, суспільства та особистості.

В нашому розумінні предмет оперативної ризикології необхідно визначити як дослідження особливого виду діяльності, пов'язаного із ризиком.

Завданнями оперативної ризикології повинні стати:

- виявлення сутності оперативного ризику;
- методи оцінки такого ризику;
- способи сприйняття ризику оперуповноваженими;
- визначення критеріїв обґрунтованості та визначеності ризику у контррозвідувальній та оперативно-розшуковій діяльності;
- способи планування та реалізації оперативних заходів та прийняття оперативних рішень у критичних ситуаціях.

Концепція обґрунтованого ризику передбачає постійний аналіз оперуповноваженим ситуації ризику, пошук всіх можливих варіантів вирішення конкретної проблеми із докладною характеристикою позитивних та негативних наслідків кожного з них.

Треба визнати, що ризик у правоохоронній діяльності являє собою особливе явище, специфічний предмет для досліджень, на базі якого має отримати розвиток новий науковий напрям – оперативна ризикологія.

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Система забезпечення національної безпеки (СЗНБ) України перебуває у стані, коли є нагальними потреби її суттєвого зміцнення і реформування. Потреба зміцнення СЗНБ зумовлена російсько-українським конфліктом, зростанням рівня злочинності, тероризму (в міжнародному та національному масштабах), вимогами підвищення ефективності системи захисту населення. Потреба в реформах СЗНБ викликана вимогами громадянського суспільства, необхідністю боротьби з корупцією, пристосування до майбутніх загроз, підвищення ефективності та економічності системи, забезпечення відповідності стандартам НАТО.

Під час збройного конфлікту важливо забезпечити безболісність реформ для сектору оборони, стабілізації ситуації та обмежити їх спектр тими елементами, які потрібні: системами антикризового менеджменту, військового управління, матеріально-технічного забезпечення, заходами запобігання поширенню тероризму, сепаратизму та диверсійної діяльності, створення Сил спеціальних операцій, відновлення Військово-морських сил.

Зміцнення війська (сил), що беруть участь в АТО, за рахунок оснащення сучасними озброєннями та військовою технікою, комплектування професійно підготовленим особовим складом. Провести реформи в Повітряних силах (авіація, протиповітряна оборона – особливо з огляду на можливості ескалації конфлікту за участі регулярних військ РФ), розвідці, контррозвідці, СБУ, силах радіоелектронної боротьби тощо.

Для того, щоб реформи в секторі безпеки України стали успішними, недостатньо пристосовувати та перейняти лише технічні стандарти, норми і процедури (зокрема, стандарти, норми і процедури країн-членів НАТО та ЄС). Необхідно також запровадити цінності, на яких вони ґрунтуються. Це уможливить їх застосування та дасть упевненість, що ці норми та стандарти запрацюють. Таким чином реформа сектору безпеки не буде успішною без загальної культурної реформи: переходу від пострадянського патерналізму до формування прозорості та підзвітності в суспільстві, поваги до верховенства права.

Майснер А.В. (НАУ)

ІНФОРМАЦІЙНА АГРЕСІЯ ТА "ГІБРИДНІ ВІЙНИ" У МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОМУ ВИМІРІ

Проблема протидії злочинним актам агресії, і не лише в "класичній" збройній, але й у всіх формах її виявів, є одним із ключових питань у сучасному міжнародному праві, що викликає масштабну дискусію серед науковців і

практиків. Поряд із цим стоїть питання невідворотності та підвищення ефективності покарання за вчинення міжнародного злочину "агресія".

Особливо вказана проблематика актуалізувалася протягом останніх років, коли світ став особливо конфронтаційним, а збройні (військові) конфлікти отримали принципово нові якості та характеристики.

Йдеться про так звані "гібридні війни", в яких об'єктивуються приховані форми агресії. Яскравим прикладом є агресивна війна Російської Федерації проти державного суверенітету, політичної незалежності та територіальної цілісності України, що поєднує в собі, крім офіційно визнаної самим агресором безпосередньої збройної агресії, новітні форми, серед яких інформаційна.

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у сферу збройної конфліктності посилило їх агресорський потенціал (прикладом чого і є масштабна інформаційна агресія Російської Федерації проти України через прямо чи опосередковано підконтрольні цій державі ЗМІ, інтернет-ресурси, соціальні мережі тощо), що викликає на сучасному етапі міжнародно-правового розвитку потребу в формуванні нових, таких що відповідають сучасному інформаційному суспільству, норм міжнародного права, адже поняття, форми і методи здійснення інформаційної агресії та протидії їй залишаються поза увагою міжнародного права й відсутні в універсальних і регіональних міжнародних договорах.

Інформаційна агресія, що наявна в сучасній міжнародній взаємодії, в умовах нееквівалентного глобального інформаційного обміну являє собою присутнє цілеспрямоване агресивне використання спеціальних інформаційно-комунікаційних технологій в інтересах більш розвинутої меншості міжнародного співтовариства. Кваліфікованих ознак агресії така інформаційно-комунікаційна перевага набуває внаслідок свого використання для порушення державного суверенітету, територіальної цілісності та політичної незалежності інших держав, як це має місце в цілеспрямованих агресивних діях Російської Федерації в глобальному інформаційному просторі проти України починаючи з Революції Гідності 2013-2014 років і до сьогодні.

Кіберзлочинність як потенційний елемент і можливий спосіб вчинення інформаційної агресії має внутрішньоправову природу й, у основному, корисливо-егоїстичний характер, а отже слід відмітити досить високий потенціал її приборкання через задіяння норм національного права, що уніфіковано вводяться державами в межах імплементації міждержавних домовленостей. При цьому високий ступінь взаємної зацікавленості держав у приборканні цього злочинного явища (на прикладі хакерства та інших видів кіберзлочинності) є запорукою ефективності консолідованої співпраці суб'єктів міжнародного права в сфері протидії інформаційній агресії.

Слід констатувати, що активне використання та розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у вимірі міжнародно-правових відносин здебільшого відбувається в інтересах фінансово-промислового олігархату країн-утримувачів цих технологій для зміцнення геополітичної й економічної основи світового домінування, що варто розцінювати як кваліфіковану ознаку

інформаційної агресії, яка останнім часом все частіше в реальності набуває ознак міжнародного злочину.

*Полежаєв Ю.С. (ВІКНУ),
Мацько М.О. (ВІКНУ)*

ІСЛАМСЬКИЙ РАДИКАЛІЗМ – ЗАГРОЗА ДЛЯ ЄВРОПИ

Останні події у світі дають нам зрозуміти, що радикально налаштовані ісламські угруповання становлять реальну загрозу для західноєвропейського континенту. Тепер слід розібратися в причинах радикального руху. Почнемо з тактики радикальних угруповань. Як ми знаємо основними методами якими діють радикали – це вербування та терористичні акції.

Вербування – це процес під час якого людину або певної групи осіб для залучення діяльності угруповань. В нашому випадку залучення до терористичних акції направлених проти населення й вербування. Другий метод – терористичні акти. Широко відомі терористи-смертники які підриваються разом із вибухівкою. Це є один із стандартних способів тероризму. Тепер перейдемо до причини радикального руху.

Насамперед, треба вказати на основні ключові суб'єкти як Сирія і Росія. Росія, яка втрутилась у конфлікт в Сирії, що спричинило громадянську війну з цього витікають причини штучної соціальної кризи в Європі, масового потоку мігрантів, які по суті нічого не роблять, а навпаки – дестабілізують становище в країнах, яскравими прикладами є Франція й Німеччина. Під час футбольного матчу між Францією і Німеччиною у Парижі стався вибух, внаслідок якого за офіційними даними загинуло 130 людей, 60 було поранено. Вибухи пролунали в декількох кварталах Парижу та продовжились ще серією вибухів. Якщо говорити про Німеччину, де мігранти порушують громадський порядок, німецький уряд прийняв рішення щодо виховання мігрантів, але цей крок не надав помітних результатів. Мігранти вимагають надання повних політичних прав, що є абсолютно недопустимим, ряд європейських країн таких як Хорватія, Велика Британія, Швеція, Данія, Норвегія, Чехія, Словаччина. Дали рішучу відсіч і стали на заваді прогресивності мігрантів у Європі.

Отже, усвідомлюючи якими засобами веде війну ісламський радикалізм, треба зрозуміти, що нарощування кількості мігрантів сприяє подальшому занепаду західноєвропейських країн більш того треба посилити силовий сектор, бути більш пильними і бути готовим до будь-яких несподіванок. Адже ісламський світ перебуває із західноєвропейським у стані асиметричної війни. Як економічно слабка сторона вона використовує партизанську тактику ведення бою, якій майже не можливо протистояти, тому що вони завжди готові завдати несподіваного удару.

*д.т.н., проф., академік міжнародної академії інформатизації
Сенченко М.І. (Державна наукова установа
"Книжкова палата України")*

ЗАСТОСУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ "КЕРОВАНОГО ХАОСУ" В ЕКОНОМІЦІ І ПОЛІТИЦІ

У 1970-і роки стали вимальовуватися контури процесів, орієнтованих на формування Нового світового ладу. Фактично без оголошення і широкого розголосу була організована нового типу світова війна, в якій застосовуються засоби створення в національних економіках і соціальній сфері керованого хаосу. Це парадоксальне поняття допускає, щоб на хаос перетворювалося економічне і соціальне життя країн, які ставали жертвою цієї війни. А самі агресори, які сиділи біля пульта управління цією зброєю, тримали хаос в країні супротивника під контролем, для них він був цілеспрямовано створеним особливим порядком.

Цей новий вид бойових дій детально описав один з його розробників і експертів Стівен Манн, який особисто брав участь у створенні багатьох вогнищ керованого хаосу в різних точках світу (у тому числі і в СРСР). Він прямо говорить про необхідність "посилення експлуатації критичності" і "створення хаосу" як інструментів забезпечення національних інтересів США.

Як механізми "створення хаосу" у супротивника він називає "сприяння демократії і ринковим реформам" і "підвищення економічних стандартів і ресурсних потреб, що витісняють ідеологію".

Деідеологізація, ідейний плюралізм, скидання "баласту" цінностей, різке підвищення матеріальних запитів, передусім в еліти, втрата керованості економікою, беззаконня "демократичних", нібито самостійних рухів (що часто мають етноконфесійне забарвлення) — усе це свідомо, на чітко і детально розробленій науковій основі впроваджувані складові "керованого хаосу", головною метою якої є демонтаж нині існуючих національних держав, традиційних культур і цивілізацій. На їх місце має, за задумом глобалізаторів, прийти щось абсолютно нове, а суспільство складатиметься з людей зі стертою історичною пам'яттю.

Упродовж останніх років вчені і політики часто застосовують такі терміни, як "мережева війна" і "мережецентрична війна", маючи на увазі різні феномени.

Мережеві війни — нова воєнна розробка Пентагону, яка дає можливість захопити територію країни і отримати перемогу над супротивником без застосування звичайної зброї. І це не війна в мережі Інтернет, незважаючи на те, що Інтернет стає інструментом мережевої війни. Середовищем для ведення мережевих війн є сучасне інформаційне суспільство, а результатом війни є повна перемога, яка здійснюється непомітно для звичайних людей. Отже, головна мета мережевої війни — це захоплення території, встановлення над нею контролю без використання звичайної класичної зброї, а по можливості взагалі без прямої воєнної агресії.

НОВИЙ ВИКЛИК ЛЮДСТВУ – ГІБРИДНА ВІЙНА

Одним із важливих напрямів використання соціально-комунікаційного інжинірингу стало визначення сутності й еволюції гібридних війн (складовою частиною яких є інформаційно-мережеві війни) як сукупності умов, що забезпечують їх організацію, змістове наповнення, сприяють досягненню державою-агресором власних цілей.

Через протистояння між Російською Федерацією і окремими країнами колишнього Радянського Союзу (Грузією, країнами Прибалтики), особливо Україною, що переросло останніми роками у справжню війну, значну увагу дослідники стали приділяти так званім гібридним війнам.

Аналізу агресії Росії проти України впродовж останніх років присвячено значну кількість досліджень українських учених. Написано багато не тільки статей, а й книг про гібридну війну.

Комплексному дослідженню явища гібридної війни в перспективі агресії РФ проти України присвячена колективна монографія вчених Національного інституту стратегічних досліджень під керівництвом академіка НАН України В. Горбуліна, в якій розглянуто причини й передумови російської агресії та стратегічні цілі.

Автори монографії зазначають, що гібридну війну у загальному вигляді розуміють як воєнні дії, що здійснюються шляхом поєднання мілітарних, квазімілітарних, дипломатичних, інформаційних, економічних та інших цілей з метою досягнення стратегічних політичних цілей. Специфіка такого поєднання полягає в тому, що кожний із військових і невійськових способів ведення гібридного конфлікту застосовується у воєнних цілях та використовується як зброя.

Важливим для соціально-комунікативного підходу дослідження гібридних війн є положення про те, що термін ""війна" у широкому сенсі застосовується у сферах, які не передбачають будь-якого використання військової зброї, наприклад, інформаційна, економічна, політична війна.

Гібридна війна жодним чином не відрізняється від інших. Усі війни у світі в усі часи велися в різних площинах і були не лише зіткненням армій. Це і війна економік, і протистояння в фінансовій, інформаційній та дипломатичній сфері. Гібридна агресія Росії – це, серед іншого, поєднання помилок України і ставлення до Росії Заходу, який багато років дивився на Україну крізь призму російського інтересу.

Важливим висновком є потреба нагального створення національної стратегії протидії гібридній війні, яка спиратиметься на власні економічні, інформаційні, політичні та інші ресурси з метою захисту суверенітету і цілісності України.

СПЕЦІАЛЬНІ ОПЕРАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Сьогодні людство стоїть перед викликом гібридних війн. Саме такі війни породжують формування нового гібридного світу.

В результаті поєднання несилового впливу під час інформаційно-психологічного протистояння з силовим впливом при проведенні традиційних збройних конфліктів, воєнні конфлікти набрали нового вигляду.

Вони розпочинаються з несилкових антиурядових мітингів, що перетворюються у громадянське протистояння і завершуються порушенням державних кордонів військовими формуваннями країни-агресора.

Як показав проведений аналіз, традиційним збройним силам все частіше відводиться допоміжна роль, а основа роль для ведення війн нового типу покладено на сили спеціальних операцій, інформаційного протистояння та психологічних операцій, підрозділи інформаційно-аналітичного забезпечення, РЕБ, розвідки і управління, кібервійська, інформаційні війська, тощо.

Автор терміну "гібридна війна" є відомий теоретик в галузі збройних конфліктів та військово-політичної стратегії Френк Г. Хоффман зазначає, що конфлікти будуть мультимодальними (тобто такими, що ведуться різними способами) та багатоваріантними, що не входять в межі простої конструкції ведення збройного конфлікту чи війни. Змістом воєнних дій у війні цього типу стає не фізичне знищення збройних сил супротивника, а деморалізація й нав'язування агресором своєї волі всьому населенню держави.

Жертвами ведення такої війни, зазвичай, стають мирні жителі, передусім найбеззахисніші категорії населення – люди похилого віку, жінки й діти. Прикладом таких воєн є: Карабаський конфлікт між Вірменією і Азербайджаном на кінці 1980-х - початку 1990-х років; Лівансько-ізраїльська війна 2006 року; Російсько-грузинська війна 2008 року - одночасно із застосуванням офіційної армії, Росія вела інформаційну, кібер- та економічну війну; Російсько-українська війна починаючи з 2014 року і по сьогоднішній день.

На відміну від двох попередніх, третя світова війна має специфічний характер — вона є гібридною. Характерними ознаками такої війни стали: психологічний геноцид, тероризм, економічна агресія, кіберзлочинність, психотронна та психотропна агресія. Прояви цих явищ ми бачимо впродовж останніх більш трьох років в Україні.

Саме на основі цих принципів було сплановано та реалізовано захоплення Криму та розв'язання війни на Донбасі. Серед ключових складових російської концепції зазначається збільшення ролі невійськових методів тиску на противника, насамперед за допомогою політичних (дипломатичних), економічних і гуманітарних елементів. Інформаційна складова визначалася як основа діяльності на всіх етапах конфлікту від його підготовки до постконфліктного періоду. Особлива увага приділяється "асиметричним

заходам", до яких були віднесені: діяльність підрозділів спеціального призначення, підтримка внутрішньої опозиції і колабораціоністів, а також збільшення цілеспрямованого інформаційного впливу на об'єкт нападу.

Опираючись на вищезазначене можна сказати, що "гібридна війна" – це засіб більш безпечнішого (в порівнянні з попередніми війнами) вирішення конфліктних ситуацій, що не призводить до глобальних наслідків, який є комбінованим, інтегрованим військово-політичним та економічним протистоянням у вигляді безстатусного, часто прихованого конфлікту.

*к.і.н., доц. Жарков Я.М. (ВІКНУ),
Бояринов В.Ю. (ВІКНУ)*

АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ В СУЧАСНИХ КОНФЛІКТАХ В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОТИБОРСТВА УКРАЇНИ ТА РФ

Від самого початку свого заснування самопроголошені республіки вдаються до різного роду інформаційно-пропагандистських заходів. Самопроголошена "Луганська народна республіка" заявляє про рішення обмежити мовлення на своїй території 23 українських і 1 російського телеканалів. Так звана "Рада міністрів ЛНР" прийняла постанову "Про обмеження телевізійного мовлення деяких телеканалів на території республіки", в якій наголошувалось, що "з метою забезпечення національних інтересів ЛНР, враховуючи, що в продукції деяких іноземних засобів масової інформації містяться відомості і матеріали, які заподіюють шкоду національній безпеці, спрямовані на пропаганду війни, а також спричиняють інші порушення законодавства ЛНР, зокрема, здійснення телемовлення на території ЛНР без відповідного дозволу (ліцензії) на мовлення "обмежується телевізійне мовлення телеканалів". "Рада міністрів" зобов'язала операторів зв'язку, що здійснюють трансляцію (ретрансляцію) телеканалів, "вжити заходів по виключенню даних телеканалів з сітки мовлення".

До того ж представники самопроголошеної "Луганської народної республіки" створили спеціальну "інформаційну комісію", головним завданням якої було моніторити телеефір на предмет наявності українського телемовлення. Мета діяльності "комісії" – повне видалення українських телеканалів (включаючи розважальні) з сітки мовлення на території "ЛНР".

В Донецькій області "Міністерство інформації та зв'язку" самопроголошеної "ДНР" зобов'язало місцевих провайдерів обмежити доступ абонентів до ряду українських новинних ресурсів. Компанія "Донецьке кабельне телебачення" заблокувала доступ до 39 інтернет-ЗМК. Вони викрили їх у нібито "поширенні завідомо неправдивих матеріалів і наклепу". Натомість на окупованій території починають діяти такі канали як "Оплот-ТВ", "Новоросія-ТВ", "Перший республіканський" і макіївський "Юніон-ТВ".

Першочергове блокування телевізійних каналів терористами пояснюється тим, що саме телебачення було одним з провідних каналів новин про ситуацію в країні для місцевого населення. За результатами опитування, 94 % респондентів отримували інформацію про ситуацію в Україні саме завдяки телебаченню, з інтернет-видань, і радіо – 16 % і 12 % відповідно, газет – 9 %. Необхідно зауважити, що однією з головних переваг телебачення над Інтернетом є те, що телебачення дає ефект одночасного виходу на масового глядача на відміну від інтернету. На думку професора Г. Почепцова сьогоdnішній конфлікт між Україною та Росією представляє собою "першу смислову війну в світі". У смисловій війні саме образ та візуалізація вмикають світ емоцій, де немає місця раціональним міркуванням. Саме тому телебачення за рахунок своєї візуалізації стає потужним засобом інформаційно-психологічної війни.

Завдяки потужному інформаційному впливу з боку агресора, пересічні громадяни Слов'янська, Краматорська, Маріуполя, Донецька та інших міст сходу довіряли пропагандистським матеріалам бойовиків та протидіяли українським військовим.

Використання маніпулятивних технік сепаратистами підтверджується, зокрема, такими лінгвістичними ознаками інформаційно-психологічного ("смислового") впливу:

- знищення ознак військових: "зелені чоловічки", "ввічливі чоловічки";
- знищення ознак незаконності: "народний мер", "народний губернатор", "народна самооборона";
- посилення негативної характеристики супротивника: "бойовики", "карателі", "каральна операція", "хунта", "самопроголошена київська влада", "самопроголошений прем'єр";
- опис дій з метою їх легітимації: захоплення адмінбудівель пояснюється словами: "це ж наше, народне, а ми народ".

В процесі підготовки інформаційних матеріалів часто бойовики вдаються до конструювання фейкових відеосюжетів та фальшування графічних та текстових символів. Так у Донецьку мовлення телеканалу 1+1 замінили фальшивим каналом з логотипом оригінального українського каналу. Замість звичайної ефірної сітки 1 + 1 тут, на каналі "Потьомкін 1 + 1" демонструють комедії, старі програми та розважальні передачі, тим самим намагаючись переконати жителів Донецька в тому, що Києву нібито все одно, що відбувається на Донбасі.

Загалом, інформаційна діяльність терористичних організацій на Сході України можна охарактеризувати як таку, що певною мірою досягла поставленої меті, зокрема на її початковому етапі. Такий результат інформаційних терористичних акцій був обумовлений самою суттю сучасних пропагандистських заходів, потужність яких, збільшується у випадку їх непомітності для цільової аудиторії.

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Сучасні війни ведуться перш за все в інформаційній сфері, яка випереджає і безперервно супроводжує так званий "прямий контакт" конфліктуючих сторін. Виходячи зі змісту та ролі інформації у сучасному світі, американський дослідник М. Маклюен виводить тезу: "Істинно тотальна війна - це війна за допомогою інформації". Нинішня зовнішньополітична обстановка в Україні підтверджує, що війна ведеться паралельно у двох вимірах: фізичному та інформаційному або віртуальному.

У інформаційній агресії проти України РФ використовує метод рефлексивного управління, що полягає у подачі спеціально підготовленої інформації, метою якої є досягти такого стану, за якого партнер чи опонент добровільно приймає передбачені суб'єктом рішення. В контексті інформаційної війни проти України РФ здійснює інформаційний вплив не тільки на Україну а і на інші держави, зокрема країни Європи та США. Головними інструментами впливу РФ на країни Європи та США є:

ЗМІ, зокрема телеканал "Russia Today" (трансляється 100 країнах світу та має 700 млн. аудиторії), інформаційне агентство "Sputnik", міжнародна інформаційна агенція "Россия сегодня", "РИА Новости", інформаційні видання "Lenta.ru" та "Vesti.ru" та ін. Сюди слід також додати соціальні мережі та "Youtube".

Проросійськи налаштовані спікери до думки яких прислухалось або прислухається суспільство (Німеччина – Гельмут Коль чи Гергард Шрьодер; Франція – Марін Ле Пен тощо).

Фінансовані РФ політичні партії та громадські організації проросійської спрямованості в країнах ЄС.

Дипломатична мережа для донесення власних меседжів і посилення інформаційного впливу РФ.

Агенції "інтернет-тролів".

Щодо України РФ здійснює інформаційний вплив через власні ЗМІ а також через медіа терористичних організацій "ДНР" та "ЛНР" на Донбасі. В процесі вироблення інформаційних матеріалів бойовики систематично застосовують сфабриковані аргументи та доводи, що мають переконати об'єкт інформаційно-психологічних операцій (населення окупованих територій, ЗСУ) у правоті діяльності сепаратистів та сформувати негативне ставлення жителів до української влади та ЗСУ. Вигадані аргументи як правило супроводжуються яскравим емоційним забарвленням, доповнені доводами "авторитетних діячів" та спрямовані на формування довіри до прокремлівських керманічів.

Для поширення власного інформаційного впливу РФ використовує всі наявні інформаційні платформи, серед яких значна увага надається соціальним мережам. Російські ЗМК та проросійські громади в соціальних мережах

маніпулюють інформацією, фотографіями і відео. Слід також зазначити, що збройна агресія проти України супроводжується діяльністю новостворених інформаційних видань сепаратистсько-проросійського спрямування, зокрема "DNR.24", "Novorossia Today", "Antimaydan", "Русская Весна" та ін.

д.т.н., с.н.с. Гришук Р.В. (ЖВІ ім. С.П. Корольова)

ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ В КІБЕРПРОСТОРІ, ЯК СПЕЦИФІЧНІ ОЗНАКИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ СУЧАСНОСТІ

Віднесення кіберпростору до нової сфери операцій, в яких збройні сили повинні так само ефективно оборонятися як в космосі, повітрі, суходолі та на морі, потребує подальшого удосконалення технологій забезпечення безпеки та оборони. Враховуючи результати гібридної війни, яку проти України веде Російська Федерація можна стверджувати, що її ключовими формами у кіберпросторі є інформаційні та психологічні операції в усіх сферах життєдіяльності держави. Так незалежно від сфери, загрози воєнній безпеці держави в кіберпросторі нині вироджуються у новий вид загроз. Вони набувають ознак гібридності. Такі загрози одночасно націлюються на усі складові кіберпростору – від кіберзагроз комунікаційним системам (інформаційній інфраструктурі, у т.ч. й критичній), до загроз соціальному середовищу (загрозам індивідуальній та масовій свідомості), яке такі системи експлуатує та використовує у повсякденній діяльності.

Характерною особливістю гібридних загроз в кіберпросторі є те, що вони поєднують у собі широкий спектр відкритих та прихованих, військових та цивільних й інших заходів, які здійснюються сепаратистськими, радикальними релігійними та терористичними організаціями, незаконними збройними формуваннями тощо, а інколи й цілими державами для нанесення шкоди воєнній безпеці держави – жертві агресії. Потреба протидії таким специфічним для кіберпростору загрозам обумовлює нагальну потребу завчасного їх виявлення, ще на стадії зародження.

Технологія протидії гібридним загрозам в кіберпросторі, як варіант, може полягати у такому. По-перше, уточненню підлягають переліки загроз інформаційній та психологічній безпеці держави у воєнній сфері як у мирний, так і воєнний час; по-друге, уточненню підлягає перелік об'єктів критичної інфраструктури держави у воєнній сфері; по-третє, розробленню підлягають індикатори, що є ознаками інформаційних та психологічних операцій в кіберпросторі; по-четверте, повинен бути створений класифікатор гібридних загроз у кіберпросторі; по-п'яте, підлягає створенню математичний та програмний інструментарій для виявлення ознак гібридних загроз в кіберпросторі; по-шосте, повинна бути удосконалена система підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців за відповідним напрямом та ін. заходи організаційного та технічного характеру.

Таким чином, своєчасно фіксуючи ознаки гібридних загроз в кіберпросторі, та підвищуючи тим самим ситуаційну обізнаність вищого військово-політичного керівництва держави, вдасться створити передумови для прийняття ним ефективних управлінських рішень, які будуть спрямовані на протидію інформаційним та психологічним операціям проти держави Україна.

к.і.н. Супрунов Ю.М. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ І РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ (КОАЛІЦІЙНИХ) СИСТЕМ КІБЕРБЕЗПЕКИ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

На основі прийнятої у 2015 році Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015), яка визначила у 3.7 загрози кібербезпеці і безпеці інформаційних ресурсів, а також пріоритети забезпечення кібербезпеки держави, у березні 2017 року була прийнята Стратегія кібербезпеки України (Указ Президента України від 15.03.2016 № 96/2016). Стратегія кібербезпеки України визначила створення національної системи кібербезпеки (СКБ) України, модель якої (на основі визначених основних суб'єктів забезпечення кібербезпеки) наведена на рис. 1.

Рис. 1. Національна система кібербезпеки України.

Особливу увагу приділено основним завданням забезпечення кібербезпеки у воєнній сфері відповідно до компетенції Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України, у тому числі з відповідними завданнями їх кадрового забезпечення.

Це визначає актуальність проведення аналізу особливостей та проблем створення і розвитку національних (коаліційних) СКБ провідних країн світу (їх воєнних складових) та використання їх досвіду при створення національної СКБ України.

У доповіді, з урахуванням поширення новітніх інформаційних технологій та загострення інформаційного протиборства у кіберпросторі проведено аналіз створення та комплексного розвитку національних СКБ (їх воєнних складових) у США, Китаї, Російській Федерації, ФРН та деяких інших країн світу, коаліційної СКБ НАТО у 2009-2017 роках, трансформації їх завдань, у тому числі в інтересах інформаційно-психологічної боротьби) в контексті завдань розгортання національної СКБ України.

к.військ.н. Кацалан В.О. (НУОУ)

МЕТОД ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ

Визначення наслідків від інформаційно-психологічного впливу противника пов'язано з урахуванням ряду умов та чинників, якими є: імовірний розвиток обстановки, вірогідні масштаби та наслідки; завдання своїх військ (сил), що повинні бути досягнуті; можливі етапи розвитку ситуації; загальний порядок застосування військ (сил); розрахунки потреб у силах і засобах для протидії. Запорукою адекватної протидії для ефективного застосування військ (сил) є прогнозування впливу зазначених чинників в можливих ситуаціях та сценаріях.

Розгляд джерел свідчить, що сценарії можуть містити можливі причини (умови) виникнення кризи, цілі, які можуть ставитися протилежною стороною. Для прогнозу цілей протилежної сторони (противника) у кожному сценарії визначають напрямок зосередження основних зусиль, кількість сил і засобів, які залучаються до ведення бойових дій, а також можливі ознаки інформаційно-психологічного впливу противника. Враховуючи, що зазначені складові мають свою послідовність моделювання яка не скоординована за місцем і часом в силу того, що застосовуються різні підходи до моделювання. Це дає можливість стверджувати те, що за таких умов визначити можливі наслідки від інформаційно-психологічного впливу противника сьогодні досить складно.

Метою тез доповіді є визначення набору параметрів можливих показників та формування методу визначення ознак інформаційно-психологічного впливу.

Стосовно негативного інформаційно-психологічного впливу на особовий склад військ (сил) слід зауважити, що він може здійснюватися як загальний (на військовослужбовця як людину в суспільстві) переважно у мирний час, так і як спеціальний (на воїна та захисника) переважно в особливий період.

Тому в мирний час, так і в особливий період метою здійснення негативного інформаційно-психологічного впливу з боку кожної із протидіючих сторін на особовий склад військ (сил) є погіршення морально-психологічного стану особового складу військ (сил) противника, що є умовою зниження їх психологічної готовності до діяльності або відмови її здійснювати. Ознаки психологічного впливу будуть проявлятися:

деморалізації особового складу збройних сил;

збудження у солдат і офіцерів страху та невпевненості у майбутньому;
формування недовіри до командирів;

переконання військовослужбовців до невиконання своїх обов'язків, не вчинення опору противнику та здачі у полон.

У сучасних умовах ведення бойових дій військ (сил) спрогнозувати ефект від інформаційно-психологічного впливу противника визначити являється складним завданням. Складність у проведенні розрахунків із визначення наслідків інформаційно-психологічного впливу пов'язана з вимогами до показників та критеріїв які для цього застосовуються. Так, в роботі для оцінки інформаційного впливу використовуються методи експертного оцінювання. Це в свою чергу спрощує зміст показника оцінювання та вводить ряд суб'єктивних факторів пов'язаних із судженнями експертів. На скільки буде зменшена похибка в судженнях експертів тим точнішими будуть розрахунки та їх достовірність.

Як приклад для оцінювання інформаційно-психологічного впливу можемо застосувати метод визначення віддаленої ваги оцінок. Сутність методу полягає в поєднанні експертного методу шкальних оцінок та методу визначення медіани та квартилей.

На першому етапі в методі визначення медіани та квартилей проводиться експертне опитування результати якого є розрахунок коефіцієнтів відносної важливості способів інформаційно-психологічного впливу.

Другим етапом є формування варіантів інформаційних дій, необхідних при виробленні рекомендацій щодо способів інформаційно-психологічного впливу якими буде досягається поставлена мета.

Наступним кроком буде розрахунок коефіцієнтів відносної важливості необхідних для обґрунтування важливості того або іншого способу інформаційно-психологічного впливу залежно від поставлених цілей і завдань.

Під час проведення експертного опиту складається матриця, в яку вписуються основні способи інформаційно-психологічного впливу, цілі і завдання. Клітки матриці заповнюються значеннями коефіцієнтів відносної важливості вказаних способів, виражених в долях одиниць, але так, щоб сума коефіцієнтів в стовпцях дорівнювала одиниці.

Таким чином, запропонований підхід дозволяє визначити ознаки інформаційно-психологічного впливу противника. Це характеризує зміст способів інформаційно-психологічного впливу противника та являється основою для прогнозу поведінки особового складу під час виконання ним бойових завдань.

к.т.н., доц. Фриз В.П. (ЖВІ ім. С.П. Корольова)

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА НА СУСПІЛЬНУ ДУМКУ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

В умовах ведення гібридної війни проти України, все більший вплив на життя суспільства і окремої людини здійснюють соціальні медіа і телебачення.

І чим більше людей залучені в мережне спілкування, тим більше бажаючих впливати на формування суспільної думки. Цілі, методи та форми такого впливу бувають самими різними. Від прямого слова конкретної людини, яка діє з безкорисливих міркувань, і висловлює свою думку в блозі або співтоваристві, до складних комбінованих схем, розроблених групами фахівців, що передбачають використання агентів впливу з особливими програмами поведінки. Одним з різновидів навмисного формування суспільної думки та маніпуляції масовою свідомістю є інформаційно-психологічний вплив.

Останні події у світі та нашій країні, з масовою участю людей у вуличних акціях протесту, експерти пов'язують із посиленням впливу соціальних мереж і телебачення на поведінку суспільства. Не випадково основними майданчиками для об'єднання протестувальників стали численні співтовариства в блогах, месенджерах і соціальних мережах, створюваних, на перший погляд, звичайними людьми, а насправді підготовленими блогерами. Вони продемонстрували реальну силу та небезпеку соціальних медіа, їх широкі можливості для об'єднання користувачів за різними інтересами і проблемам.

У доповіді наводяться приклади використання ресурсів соціальних медіа і телебачення для інформаційно-психологічного впливу на аудиторію. Приводяться механізми захисту від негативних наслідків такого впливу.

*к.і.н., доц. Онищук М.І. (Державна наукова установа
"Книжкова палата України")*

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОТИБОРСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Роль і місце інформаційно-психологічного протиборства в системі забезпечення інформаційної безпеки будь-якої держави постійно зростає. Провідні країни світу сьогодні мають у своєму розпорядженні потужний інформаційний потенціал, який може забезпечити їм досягнення політичних цілей. Для нашої держави це особливо актуально з набуттям чинності закону „Про створення необхідних умов для мирного врегулювання ситуації в окремих районах Донецької і Луганської областей”.

Усвідомлення особливостей інформаційно-психологічного протиборства в сучасних умовах полягає у врахуванні суспільно-політичної і соціально-психологічної обстановки, об'єктів і суб'єктів впливу, умов застосування форм, способів і технологій інформаційно-психологічного впливу протиборчими сторонами.

Об'єктами інформаційно-психологічного протиборства сьогодні можуть бути: інформаційні ресурси; інформаційно-технічні і аналітичні системи, що включають людину; системи формування суспільної свідомості та думки, що базуються на засобах масової інформації та пропаганди; психіка особи. Коли інформаційна зброя безпосередньо або опосередковано використовується проти психіки людини (або соціальної групи), мова йде про інформаційно-

психологічний вплив.

Особливе місце в інформаційній сфері суспільства займають індивідуальна, групова і масова свідомість, яка усе частіше піддається агресивним інформаційним і психологічним впливам, що призводить до втрати психічного та фізичного здоров'я громадян, руйнації моральних норм і цінностей суспільства, дестабілізації суспільно-політичної обстановки в державі. Тому захист моральних, етичних установок, світоглядних орієнтирів громадян від деструктивних інформаційних і психологічних впливів становить сьогодні основний зміст діяльності в системі забезпечення інформаційної безпеки нашої держави.

В сучасних умовах під егідою Ради національної безпеки і оборони України доцільно було б розгорнути комплекс науково-дослідних робіт, спрямованих на розроблення: методології ведення інформаційної боротьби на державному рівні; розробку механізмів взаємодії між міністерствами і відомствами України з питань інформаційно-психологічного протиборотства; методологічних засад виявлення ознак ведення інформаційно-психологічного впливу на цільові об'єкти держави; розгортання наукових досліджень, спрямованих на створення законодавчої та нормативно-правової бази, розвиток стратегії і тактики інформаційно-психологічної протидії, розроблення методології її ведення.

*Гастинищikov В.Г. (Державна наукова установа
"Книжкова палата України")*

ІНСТРУМЕНТИ МАНІПУЛЯЦІЇ СВІДОМІСТЮ В ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙНАХ

Події останнього часу стали для України необхідністю заново конструювати поняття "інформаційна війна", "інформаційна операція", "маніпуляція свідомістю". Маніпулювання свідомістю людей – одна з найсерйозніших і широко обговорюваних проблем нашого часу.

Історично термін "маніпулятор" застосовувався до фокусників, які використовували знання психології та особливостей людського сприйняття для того, щоб обдурити глядача. Таким же чином фахівець з маніпуляції свідомістю використовує знання психології, щоб впливати на оточуючих: маніпуляція свідомістю є необхідною складовою інформаційної операції, а терміни "маніпулювання" і "зомбування" в результаті впливу масової культури і медіа стали настільки звичним і часто вживаними, що є сенс їх деталізувати.

Існує ряд базових ознак прихованої маніпуляції, які необхідно прийняти до уваги, кажучи про інформаційні операції. Основними ознаками маніпуляції вважаються:

Мова – один з основних засобів діагностики маніпуляції в повідомленні. Основним показником маніпулятивного впливу з використанням цього інструменту виступають "малозрозумілі" повідомлення.

Емоції в повідомленні служать для того, щоб розмити базовий контекст. У

разі, коли інформаційне повідомлення містить апеляцію до страху, гніву, жалю, це свідчить про спробу завуалювати інформацію або відвернути увагу аудиторії від реального змісту новини.

Сенсаційність і терміновість дають можливість створити і підтримувати потрібний рівень фону в інформаційному просторі.

Повторення служить одним з базових інструментів маніпуляції свідомістю, використовуваних в інформаційних операціях.

Дроблення – це свідоме виділення тільки деяких аспектів проблеми або питання.

Змішання інформації і думки використовується в тому випадку, коли аудиторії під видом факту подають непідтвердженою думку.

Прикриття авторитетом використовується в разі, коли авторитетів в певних галузях залучають для висловлювання експертної думки в іншій області.

Всі ці інструменти комбіновано використовуються в інформаційному просторі України. Інформаційні операції ведуться в умовах війни, зараз її частіше називають "гібридна війна", і це дозволяє говорити про них, як про єдину добре керовану систему, тому термін "інформаційна війна" цілком доречний.

*к.т.н., с.н.с. Присяжнюк М.М. (НА СБУ),
Коноваленко Є.О. (НА СБУ)*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Характерною ознакою сучасної епохи глобалізації є стрімкий розвиток інформаційних технологій, їх широке використання як у повсякденному житті, так і в управлінні державою.

Інформація та інформаційні технології все більше визначають розвиток суспільства та слугують новими джерелами національної могутності. Становлення інформаційного суспільства радикально змінює політичну, екологічну та соціальну сфери життєдіяльності людства.

За цих умов формування інформаційного суспільства змінює предмет праці на інформацію та знання. У свою чергу основою глобалізації стає інтеграція інформаційних систем різних держав до єдиної загальносвітової інформаційної системи, формування єдиного інформаційного простору, створення глобальних інформаційно-телекомунікаційних систем, інтенсивне впровадження нових інформаційних технологій в усі галузі суспільного життя держави.

Швидкий розвиток процесів інформатизації суспільства породив нову глобальну соціотехнологічну проблему – проблему інформаційної безпеки людини, суспільства та держави. Інформаційна безпека стала невід'ємною частиною загальної безпеки, як національної, так і міжнародної. Саме тому розвиток України як суверенної, демократичної, правової та економічно

стабільної держави можливий лише за умови забезпечення належного рівня її інформаційної безпеки.

Змістом забезпечення інформаційної безпеки, як окремого виду діяльності, є сукупність певних заходів, здійснюваних із застосуванням відповідних технологій та методів.

Зазначені заходи можна поділити на загальні та конкретні (відповідно до різних сфер суспільного життя).

Загальні заходи забезпечення інформаційної безпеки поділяють на правові, організаційно-технічні та економічні.

До правових заходів належить розробка нормативних правових актів, що регламентують відносини у інформаційній сфері, та нормативних методичних документів з питань забезпечення інформаційної безпеки.

Організаційно-технічними заходами є створення й удосконалення самої системи забезпечення інформаційної безпеки та її технічного оснащення.

Економічні заходи являють собою програми забезпечення інформаційної безпеки та визначення порядку їх фінансування.

Загальні заходи та технології забезпечення інформаційної безпеки мають конкретизуватися у найважливіших сферах життєдіяльності суспільства та держави.

З метою ефективного забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства та держави необхідна ефективна система підготовки якісних фахівців з управління інформаційною безпекою.

*к.т.н., с.н.с. Присяжнюк М.М. (НА СБУ),
Христофорова О.Ф. (НА СБУ)*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

В умовах гібридної війни інформаційна сфера перетворилась на ключову арену протистояння. Російська Федерація використовує новітні інформаційні технології впливу на свідомість як своїх громадян, так і населення України та світового співтовариства. Спрямованість цих впливів націлена на розпалювання національної та релігійної ворожнечі в Україні, пропаганду агресивної війни, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави.

Комплексний характер актуальних загроз національній безпеці України в інформаційній сфері потребує визначення інноваційних підходів до формування системи захисту та розвитку інформаційного простору в умовах глобалізації та вільного обігу інформації.

Виникає необхідність у створенні ефективної системи забезпечення інформаційної безпеки України, особливо в умовах агресії Російської Федерації. Саме тому тему "Організаційно-правове забезпечення інформаційної

безпеки України в умовах гібридних війн" можна вважати актуальною, яка потребує детального дослідження та удосконалення засобів, заходів і підходів до оборони з наступальним характером.

Основними пріоритетами забезпечення інформаційної безпеки держави мають стати:

- забезпечення наступальності заходів політики інформаційної безпеки на основі асиметричних дій проти всіх форм і проявів інформаційної агресії;
- протидія інформаційним операціям проти України, маніпулюванню суспільною свідомістю й поширенню спотвореної та деструктивної інформації;
- захист національних інтересів та зміцнення єдності українського суспільства;
- виявлення суб'єктів українського інформаційного простору, що створені та/або використовуються Росією для ведення інформаційної війни проти України, та унеможливлення їхньої підривної діяльності;
- забезпечення і підтримка позитивного міжнародного іміджу України.

Проте, нормативно-правова база України щодо забезпечення інформаційної безпеки поки що залишається слабкою та недосконалою.

Наявність Доктрини інформаційної безпеки, Стратегій національної безпеки та кібербезпеки, в яких зазначено лише напрями дій, не розкривають основні принципи, задачі та засади забезпечення інформаційної безпеки.

Тому перспективною моделлю ієрархії українського законодавства у сфері інформаційної політики має стати така:

Доктрина → Концепція → Стратегія → Програма → План.

*к.т.н. Романов О.М. (в/ч А1906),
Котюбін В.Ю. (в/ч А1906)*

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ SDR НА ПЛАТФОРМІ NI ДЛЯ ТЕХНІЧНОГО АНАЛІЗУ РАДІОВИПРОМІНЮВАНЬ

У випадку, коли параметри сигналу радіовипромінювання апіорно невідомі, перед його прийманням необхідно провести технічний аналіз (ТА) сигналу – визначити його часові, частотні, модуляційні, кодові та інші параметри. Точність визначення вказаних параметрів на етапі ТА визначає подальшу якість його приймання і обробки. Тому однією з вимог до ТА є висока точність. З іншого боку, сигнали радіовипромінювань досить різноманітні: можуть займати широкий спектр частот, випромінюватись за короткий проміжок часу, адаптивно змінювати вид або параметри модуляції та кодування. Тому ефективним способом проведення ТА є попередній його запис з високою якістю і подальшим багаторазовим аналізом різними методами і на різних рівнях.

Зазначеним вище вимогам відповідають рішення National Instruments (NI), побудовані за технологією програмно обумовленого радіо (SDR) на архітектурі вводу-виводу, що переконфігурується (RIO).

Так, інтегровані програмно-апаратні пристрої USRP-2944 і USRP-2954 розроблені спеціально для приймання сигналів радіовипромінювань. Пристрої мають по два незалежних приймальних і передавальних канали з шириною смуги пропускання 160 МГц, 14-бітним аналогово-цифровим перетворювачем і можливістю перестроювання центральної частоти в діапазоні від 10 МГц до 6 ГГц. Зазначені параметри дозволяють приймати та записувати більшість сигналів радіовипромінювань з необхідною якістю.

Подальшу цифрову обробку записаних сигналів можна здійснювати як на окремому ПЕОМ, до якого USRP підключаються з швидкістю передачі даних 800 МБ/с, так і на вбудованій програмованій логічній інтегральній схемі (FPGA) Xilinx Kintex-7 410T, яка ідеально підходить для обробки великих об'ємів даних в режимі часу, близькому до реального, що характерно при аналізі радіовипромінювань.

Пристрої USRP програмуються з використанням програмного забезпечення LabVIEW, а вбудована в них FPGA – з використанням LabVIEW FPGA. Особливістю останньої є можливість програмування без високого рівня професійних знань та навичок програмування FPGA в таких інструментах як VHDL або Verilog.

Для найбільш ефективної розробки SDR радіосистем NI використовує середовище графічного програмування – Communications System Design Suite, яке створено спеціально для прискорення розробки систем з цифровою обробкою сигналів. Воно має інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, широкий набір бібліотечних функцій, готових блоків і прикладів та дає можливість всі етапи створення нової радіосистеми (від ідеї до реалізації алгоритмів на FPGA) здійснювати в одному середовищі без необхідності на кожному етапі конвертувати результати у формат інструментів наступної стадії розробки.

Використання таких пристроїв, побудованих за технологією SDR, і їх програмування з використанням програмних продуктів NI дозволяє швидко адаптувати системи технічного аналізу під радіовипромінювання, параметри яких змінюються.

Приблизна ціна вказаних пристроїв USRP близько \$10 000, ліцензії на програмне забезпечення LabVIEW – близько \$400 на рік.

*к.н. з держ. управління, доц. Петрик В.М. (ІСЗЗІ КПІ),
Пахольченко Д.В. (ІСЗЗІ КПІ)*

ГРА "СИНІЙ КИТ" ЯК ПРИКЛАД ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Враховуючи специфіку діяльності служби, якій автори підпорядковуюся, та завдання які на неї покладені, у розумінні авторів **соціальна інженерія** - це метод несанкціонованого доступу до захищених інформаційних ресурсів, який базується на способах впливу на людську психологію. Даний метод поєднує в

собі як глибокі знання у сфері інформаційних технологій, так і неабиякі навички та знання з соціології та психології.

Людину, яка використовує у своїй діяльності методи соціальної інженерії, можна назвати соціальним інженером.

Соціальний інженер – людина, який зазвичай володіє нестандартним способом мислення, використовує обман, психологічний вплив, переконання, хороші манери в спілкуванні, позитивні та негативні якості людини для того, щоб змусити людину робити справи, які вони не робили б зазвичай для незнайомої людини.

Яскравим та головне найсвіжішим прикладом застосування соціальної інженерії задля отримання конфіденційної інформації, є резонансна в соціальних мережах гра підлітків – "синій кит", "тихий дім" або "розбуди мене в 4.20".

Вперше про "групи смерті" заговорили минулого року. Тоді розслідування російського видання "Новая газета" сколихнуло Інтернет, адже редакція заявила, що нарахувала 130 випадків суїцидів російських підлітків за півроку. Усі вони були членами одних і тих самих спільнот в соціальних мережах. Згодом стаття отримала чимало критики з боку інших журналістів, а сама тема потрохи згасла.

З новою силою і вже в Україні тема відновилася у грудні 2016. Тоді у Маріуполі школярка стрибнула з 13 поверху. За попередньою версією поліції – це самогубство. За словами друзів дівчини — одне із завдань квесту.

Кураторів (адміністраторів) даних "груп смерті" можна сміло назвати соціальними інженерами, адже для здійснення своїх цілей, вони використовують різноманітні вектори нападу при проведенні атаки методами соціальної інженерії.

З усіх відомих векторів нападу, які використовуються при проведенні атак за допомогою соціальної інженерії, куратори "груп смерті" використовують мережу Інтернет, тобто інтерактивний вектор нападу, телефонний зв'язок, для спілкування та підтримання контакту з гравцями. Ну і особистісні підходи, адже потрібно застосовувати індивідуальний підхід до кожного гравця, враховуючи його стать, вік та вподобання. Також куратор використовував прямі види атак, такі як введення в оману та шантаж. Адже гра засновується на тотальній брехні, а шантаж використовується, тому що діти, які хочуть "зіскочити", отримують погрози, їм кажуть, що можуть померти близькі та друзі тощо.

Чому саме цей приклад можна сміло підв'язати до тематики застосування методів соціальної інженерії? Все просто, одним із завдань для підлітків є надання куратору групи даних платіжної картки їхніх батьків, що є конфіденційною інформацією кожного користувача будь якого банку.

Залишається питання. Чи потрібно поширювати інформацію про "групи смерті"? На думку авторів, зараз є дві позиції. Перша полягає у тому, що оскільки така біда існує, потрібно бути напоготові, знати, про що йде мова. А друга полягає у тому, що таке бурхливе обговорення саме по собі може

шкодити, тому що, якщо хтось не знав, то тепер вже знає про ці групи і спокуса взяти у них учать, невпинно зростає.

Тому саме для батьків учнів старших класів, і тільки для них, ліцею № 142, що знаходиться у місті Київ, був проведений відкритий урок на тему "Запобігання участі їхніх дітей, в так званих групах смерті". І одним із питань, яке виносилось на розгляд, були саме рекомендації щодо захисту їхніх платіжних банківських карток. Адже, окрім того що існує можлива загроза життю їхніх дітей, вони на початковому етапі можуть втрати значну суму свої заощаджень.

Висновки. Завдяки ЗМІ та "сарафанному радіо" обізнаність батьків, на думку авторів, у даному питанні досягала відмітки "5" за десяти-бальною шкалою. Після проведеного уроку, цей рівень досяг позначки у "8" балів. І що найголовніше –

інформування школярів з цього приводу не проводилось, задля виключення можливості додаткової спокуси.

*к.н. з держ. управління, доц. Петрик В.М. (ІСЗЗІ КПП),
Горондей Є.В. (ІСЗЗІ КПП)*

ЩОДО УСУНЕННЯ ВІД ВЛАДИ НЕПІДКОНТРОЛЬНИХ США УРЯДІВ І КЕРІВНИКІВ

Дана тематика пов'язана з проведенням аналізу революцій в країнах із веденням інформаційно-психологічного протистояння, а також аналітичною оцінкою перебігу подій у світі з причетністю США. Сучасні технології усунення від влади непідконтрольних США урядів і керівників реалізуються шляхом проведення революцій в іноземній державі. До таких революцій відносять: "Трояндову революцію" у Грузії, "Бульдозерну революцію" у Сербії, "Помаранчеву революцію" в Україні та "Тюльпанову революцію" в Киргизії. Ці революції проводилися за спільними технологіями. Технології проведення цих революцій детально описані в книзі Джина Шарпа "Від диктатури до демократії".

Розглянемо спільні риси, які мають екзогенний характер проведення даних революцій: проведення виборів; "фальсифікація" голосування з метою підбурення натовпу; формування мітингів протесту; захоплення будівель; підбір назви та кольору революції; поширення патріотичних гасел; використання лозунгів і патріотичних пісень; використання образу дівчини як елемента примирення із представниками силових структур; залучення молоді як ключового фактору усунення влади; яскрава символіка і геральдика та ін.

Будь-яка революція здійснюється за допомогою ведення вигідного інформаційно-психологічного впливу. Для цього активно використовуються неурядові організації, які декларують такі статутні цілі як захист демократії та прав і свобод громадян, забезпечення проведення "чесних" виборів, побудова ринкової економіки, боротьба з корупцією та ін. Найвпливовішими

неурядовими організаціями в Україні є: Міжнародний республіканський інститут, Національний демократичний інститут, Східно-європейський демократичний центр, Фонд "Будинок Свободи", Міжнародний фонд "Відродження".

Для створення передумов революції необхідно дестабілізувати становище у країні. Для цього необхідно сформулювати натовп протестуючих. Натовп є невід'ємним чинником здійснення революції. Перебуваючи в натовпі, людиною дуже легко маніпулювати, адже їй притаманні риси власної анонімності (коли у людини виникає почуття безвідповідальності), притупляється почуття самокритики, відбувається єднання з іншими людьми, виникає спільна ідея. Перебуваючи в натовпі людина впадає у стан гіпнотичного трансу, який реалізується за допомогою лідера. Під час масових сутичок натовп прагне підтримки, навіть моральної. Ця підтримка може бути у вигляді промов лідера, що потім переростає у накази. Лідерство впливає на психологію натовпу таким чином, щоб примусити не людину слухатися його, а саме підсвідомість людини. Виділено наступні фактори, що особливо впливають на поведінки натовпу: марновірство, забобони, ілюзія. Основними параметри, які характеризують натовп є: кількість присутніх людей, психологічний стан натовпу, напрямок і швидкість руху натовпу, тривалість життя натовпу, швидкість натовпу.

Грунтовно особливості формування натовпу були розглянуті в навчальному посібнику "Информационно-психологическая безопасность в эпоху глобализации" та статті "Моделирование поведения толпы".

*к.т.н. Жилін А.В. (ІСЗЗІ КПІ),
к.т.н. Кучинська Н.В. (ІСЗЗІ КПІ)*

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ SMART-КОНТРАКТІВ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Розвиток інформаційних технологій призвів не тільки до зміни методів спілкування й відношень між людьми, організаціями, але й до зміни світової економіки. Після появи мережі Інтернет й протоколу HTTP світ стоїть на порозі наступної ІТ революції, технологічною основою якої є технологія блокчейн (blockchain). Напевне, найбільш відома, проте не єдина, реалізація цієї технології – це криптовалюта Bitcoin. Проте, на відміну від Bitcoin, існують більш перспективні сфери застосування механізму блокчейн, зокрема розумні контракти (smart contracts), які можуть бути використані практично в усіх сферах діяльності. Тому важливим та необхідним, зі сторони органів державної влади, є аналіз механізмів розробки та впровадження єдиного протоколу розумних контрактів.

Основу практичної реалізації ідеї розумних контрактів складає той самий механізм, що був запропонований в роботі Satoshi Nakamoto в 2008 році для реалізації протоколу роботи децентралізованої системи цифрових грошей, яка

не потребує участі третьої довіреної сторони (криптовалюти Bitcoin). Проте перші ідеї та дослідження в сфері розумних контрактів були запропоновані Szabo ще в 1994 році, з метою використання в протоколах електронної комерції в мережі Internet. Саме Nick Szabo розробив механізм децентралізованої системи цифрових грошей (bit gold), яка стала передвісником криптовалюти Bitcoin. Але вперше об'єднати ідеї розумних контрактів та механізму блокчейн вдалося проекту Ethereum в 2013 році. З цього моменту почався стрімкий розвиток різних проектів і середовищ реалізації та застосування розумних контрактів у зв'язку з широким спектром потенційних застосувань. До основних переваг розумних контрактів відносяться швидкість оновлення в режимі реального часу, точність створення, низький ризик маніпулювання та ймовірності невиконання умов договорів або помилок, мала кількість посередників та низька вартість використання.

Розумні контракти, базуючись на криптографічних примітивах, здатні забезпечити безпеку та прозорість договорів. Ґрунтуючись на механізмі блокчейн (blockchain), кожний новий створений розумний контракт виконується як частина транзакції, розподілено зберігається блоком у ланцюгу блоків у всіх користувачів системи і лишається при цьому видимим для них.

По суті, блокчейн - це інструмент децентралізованого сховища даних, що забезпечує високий рівень цілісності даних, при їх обробці, зберіганні та використанні.

Виділимо, що перспективними напрямками застосування розумних контрактів на основі технології блокчейн є фінансова сфера, сфери охорони здоров'я, енергії та енергоресурсів, телекомунікаційна й правова сфери. Також викликає інтерес застосування розумних контрактів у військовій сфері для гарантії цілісності даних обліку та розподілу матеріально-технічних ресурсів, зокрема для запобігання корупційної підміни та модифікації облікових даних.

*к.н. з держ. управління, доц. Петрик В. М. (ІСЗЗІ КПІ),
Видрич Н.М. (ВПУ № 25)*

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТЬ ПОВ'ЯЗАНИХ З СУЧАСНИМ ТЕРОРИЗМОМ

У статті покажемо співвідношення понять пов'язаних з тероризмом, а саме "радикалізм" більш широке поняття ніж "екстремізм", а "екстремізм" ширше поняття "тероризму". Будь-який терорист є екстремістом і радикалом. Тероризм проявляється в двох формах: терористичний акт та інформаційний тероризм, який поділяється на медіа-тероризм і кібертероризм.

Радикалізм – це ідеологія, яка передбачає спосіб мислення, що послідовно і прямолінійно йде до наміченої мети, відкидаючи всілякий компроміс. Радикалізм виявляється у різних ділянках: філософії, етиці, релігії, як напрям, який повністю не погоджується з панівними поглядами.

Екстремізм (від лат. *extremus* — крайній) — схильність до крайніх поглядів і дій переважно в політиці, ідеологічному протиборстві. Відокремлюючи тероризм від екстремізму, пропонується ряд ознак, що відбивають суть як особливого суспільно-політичного явища, але не відмінних стосовно екстремізму, оскільки екстремізм як соціально-політичне явище є сукупність різних крайніх форм політичної боротьби, одна з яких - тероризм.

Тероризм (згідно Закону України "Про боротьбу з тероризмом") — суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей.

Терористичний акт (згідно Закону України "Про боротьбу з тероризмом") — злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, відповідальність за які передбачена чинним українським законодавством.

Терористичний акт (згідно Кримінальному кодексу України) — застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою.

Інформаційний тероризм (медіа-тероризм + кібертероризм) — це соціальне явище, яке проявляється у використанні інформації з терористичною метою незалежно від каналу її подання (ЗМІ, Інтернет, телефонний зв'язок та ін.), а також атаках на інформацію, комп'ютерні системи або мережі у терористичних цілях.

Медіа-тероризм (інформаційно-психологічний тероризм) — це явище, яке супроводжується небезпечними діяннями з інформаційного впливу на соціальні групи й окремих осіб, державні органи влади та управління, пов'язані з поширенням інформації, яка містить погрози переслідуванням, розправою, вбивствами, а також викривлення об'єктивної інформації, що спричиняє виникнення кризових ситуацій у державі, нагнітання страху й напруження в суспільстві.

Кібертероризм (інформаційно-технічний тероризм) — це явище, яке проявляється навмисних мотивованих атаках на інформацію, що обробляється комп'ютером, на комп'ютерні системи або мережі, якщо ці атаки пов'язані з небезпекою для життя і здоров'я людей, порушенням громадської безпеки, залякуванням населення, провокуванням військових та інших конфліктів.

КІБЕРБУЛЛІНГ ЯК НОВА ФОРМА АГРЕСИВНОГО НАПАДУ НА ДИТИНУ

"Кібербуллінг" походить з англійської мови, створено від двох слів: *кібер* (позначає віртуальне опосередковане комп'ютером середовище) і *буллінг* (походить від англ. bull – бик, бугай, а в переносному значенні – дуже велика, сильна чи агресивна персона; і позначає процес лютого, завзятого нападу; близькі за смислом дієслова українською мовою – роз'ятрювати, задирати, прискіпуватися, провокувати, дошкуляти, тероризувати, цькувати та ін.).

Порівняно із первинним значенням слів, від яких походить, нині поняття охоплює не тільки такі форми агресивної поведінки, які мають ознаку "бикування", що включає певний смисловий відтінок тупості, обмеженості (за рахунок звуження свідомості від сильної люти), чи незграбності, нековирності (за рахунок великої маси агресора). Зникає також і сексуальний акцент буйства, адже первинно словом bull позначали лише некастрованих самців великої рогатої худоби.

Кібербуллінг - це новітня форма агресії, що передбачає жорстокі дії з метою дошкулити, нашкодити, принизити людину з використанням інформаційно-комунікаційних засобів: мобільних телефонів, електронної пошти, соціальних мереж тощо.

Інтернет прийшов у життя дітей, ставши невід'ємною частиною найближчого оточення. Вони швидко орієнтуються у віртуальному світі, відкривають власні способи використання новітніх можливостей інформаційно-комунікаційних технологій, визначають свої уподобання, розвивають нові потреби. Часто весь цей світ залишається багато в чому невидимим для дорослих, які не мають стільки часу, щоб пройти тими ж шляхами кіберпростору, якими блукають їх діти.

Задумуючись про небезпеки широкої практики взаємодії сучасних дітей (особливо підлітків), визначаючи норми часу її перебування у віртуальному середовищі, враховуючи ризики формування комп'ютерної залежності тощо, про загрози кібербуллінгу ми, як правило, не турбуємось, бо й знаємо про ці феномени значно менше. Проте в усьому світі питання кібербуллінгу постають все гостріше, актуальніше з огляду на необхідність інформаційної безпеки дитини.

Кібербуллінг – це напади з метою нанесення психологічної шкоди, які здійснюються через електронну пошту (е-мейл), миттєві повідомлення ("аську" - ICQ та інші системи), розгортаються в чатах, на веб-сайтах, в соціальних мережах; діють через текстові повідомлення або через зображення (фото, відео); до кібербуллінгу відносять також терор за допомогою мобільного телефонного зв'язку. Кібербуллінг кидає новий виклик батькам, освітянам, іншим дорослим, які спілкуються з дітьми, адже він начебто і не є реальним, але, нажаль, шкода, яку він завдає, - повністю реальна.

Зауважимо, що інформація не розрахована на те, щоб без адаптації використовувати її в бесідах із дітьми. Неграмотно здійснена така "профілактика" може дати не просто негативні наслідки, а викликати сплеск явища за рахунок мимовільного навчання дітей новим способам терору. Профілактика не ідентична інформуванню, вона має утворювати собою систему дій, а не окреме одноразове реагування на інцидент, тому ми дозволили собі подавати інформацію, накопичену зарубіжними дослідниками, в формі максимально наближеній до умов практичного використання шкільним психологом або педагогом, який зможе фахово адаптувати надані схеми до конкретних умов.

*к.н. з держ. управління, доц. Петрик В.М. (ІСЗЗІ КПІ),
Жарук Д.М. (ІСЗЗІ КПІ)*

ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ МЕДІА ВІРУСІВ ДЛЯ ВИГІДНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ

На даний час Інтернет все активніше і масштабніше використовується в інтересах інформаційного впливу. З'являються широкі можливості впливу на формування громадської думки, прийняття політичних, економічних і військових рішень, впливу на інформаційні ресурси противника і поширення спеціально підготовленої інформації (дезінформації).

Одним з можливих механізмів впливу є медіавіруси. Як правило, акт і джерело маніпуляції в глобальній мережі за рахунок використання медіавірусів важко виявити. Підготувати та розповсюдити медіавірус з використанням Інтернету може досить широке коло осіб - від військових і розвідувальних структур іноземних держав до партизанських формувань, політичних організацій, злочинців або промислових конкурентів.

Медіавіруси викликають "справжні соціальні зміни", дітища ситуації, що склалася, інформація про яких поширюється в інформаційно-комунікаційному середовищі за принципом вірусів.

Саме запуском подібних медіавірусів і займаються сучасні медіа-активісти і фахівці по впливу засобів масової комунікації. Плодами їх роботи можуть користуватися передвиборчі штаби, великі корпорації та інші зацікавлені особи.

Оболонкою медіавірусу як фактора, який розкриває складність і повноту зв'язків інфосфері, може бути: подія, винахід, технологія, наукова теорія, філософська система, сексуальний скандал, поп-зірка, публікація на інтернет-сайті та ін.

Викликаючи інтерес у споживачів мас-медіа і поширюючись, ці події здатні викликати серйозний зрушення в масовій свідомості. Подібно "ефекту метелика": незначна подія в одній частині складної системи може спровокувати непередбачувані катастрофічні зміни в іншій.

Поняття медіавірус, по суті це той же "мем", тільки переноситься виключно через ЗМІ і має високий ступінь впливу на свідомість. У сучасному розумінні медіавірус і інтернет-мем - практично одне і те ж. На заході часто зустрічається більш проста назва явища - internet phenomenon (інтернет феномен).

І самі інтернет-меми, і їх життя дуже несхожі один на одного. Але, мабуть, вони проживають чотири загальні стадії:

1. *Створення мема і первісна реакція.* Це відбувається в одному місці, на сайті, форумі або в блозі, де виникає дивна, абсурдна, часом поетична фраза, яка викликає жваве обговорення.

2. *Поширення мема.* Далі фраза переміщається на інші майданчики, причому починає пробувати нові контексти і ситуації. Цей період можна назвав креативною зоною, тому що мем видозмінюється, намагаючись захопити побільше комунікативного простору. Це час комунікативної експансії.

3. *Використання мема.* Далі настає період стабільності – необов'язкова, але тим не менш важлива фаза, тому що вона залишає мему вибір. Мем втрачає енергію, але за інерцією продовжує використовуватися і тим самим існувати.

4. *Згасання мема або зміна статусу.* Він зникає, тому що перестає бути цікавий, мода завжди скороминуша або зберігається, але перестає бути мемом, входить у тіло мови або комунікації. І ми навіть не відчуваємо, що це був мем.

Мета медіавірусів – відволікання від реального стану речей або закріплення чітко визначеної реакції на якогось політика чи ідею (часто на підсвідомому рівні). "Медіавірус" може ґрунтуватися на реальних подіях або ж бути сформованим штучно від початку до кінця.

В більшості випадків "медіавіруси" стають частиною Інтернет-культури і не надають будь-якого впливу на конкретні політичні події, якщо не стали інформаційним приводом або політичною реакцією. Однак якщо "медіавірус" розробляється з політичною метою – він стає одним з найефективніших видів зброї в інформаційно-психологічному протистоянні.

Вже зараз потенціал медіавірусів є достатнім, аби з їх допомогою влаштувати повномасштабний соціальний катаклізм, загальнонаціональну акцію, організувати громадський або політичний рух тощо.

*к.н. з держ. управління, доц. Петрик В.М. (ІСЗЗІ КПП),
Давидюк А.В. (ІСЗЗІ КПП)*

СОЦІАЛЬНА ІНЖЕНЕРІЯ ЯК ЗАСІБ ОТРИМАННЯ ТАЄМНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

В умовах гібридної війни на сході нашої держави, актуальним постає питання забезпечення інформаційної безпеки в кіберпросторі. За існуючої парадигми інформаційної безпеки (цілісність, конфіденційність, доступність) найбільш вразливим місцем є людина, необізнаність та недисциплінованість якої може призвести до непоправних наслідків. Особливу небезпеку серед

засобів здобуття таємної інформації становить соціальна інженерія. З метою забезпечення високого рівня кібернетичної безпеки доцільним є визначення та проведення детального аналізу способів збору інформації з обмеженим доступом за допомогою соціальної інженерії.

Соціальна інженерія - метод несанкціонованого доступу до захищених інформаційних ресурсів, який базується на способах впливу на людську психологію.

Аксіоматичним є твердження про те, що найкращим захистом є напад. Лише за грамотно побудованого нападу, не залишаючи противнику права на помилку, ви зможете як найдовше залишатись в безпеці. Проте не варто забувати і про власний захист. При роботі з інформацією, що є власністю держави або вимоги щодо захисту якої, встановлені чинним законодавством, інформаційно-телекомунікаційна система потребує створення комплексної системи захисту інформації. При побудові комплексної системи захисту інформації обов'язковим є побудова моделі загроз та порушника інформаційної безпеки, до якої мають увійти загрози як технічного так і організаційного характеру. Розглянемо більш детально основні загрози організаційного характеру такі як несанкціонована передача авторизаційних даних (логін та пароль), встановлення шкідливого програмного забезпечення до системи, розголошення внутрішньо-організаційної інформації, що може бути використана зловмисником для досягнення своїх цілей.

З метою мінімізації та усунення ризиків пов'язаних з реалізацією вище вказаних загроз визначимо основні чинники, що їй сприятимуть такі як: довіра до співрозмовника, компрометація та шантажування, алкогольні та психотропні речовини, почуття любові та сексуального потягу, гроші, матеріальна вмотивованість.

Перелік вище вказаних чинників відповідає слабостям людини, причиною наявності яких є недостатня реалізація особистості в матеріальному чи духовному аспекті життя. Низький рівень моральності та порядності людини робить її мішенню для зловмисника. Вибір способу впливу на людину з метою отримання від неї інформації базується на спостереженні за нею (звички, спосіб життя, тощо). Також важливим є оцінка якісних та кількісних характеристик індивіда (стать, вік, вага, зріст, манера харчування, стиль одягу, соціальний статус, професія, сексуальна орієнтація, тощо).

Можливими діями соціального інженера буде увійти в довіру (стати другом суб'єкта), надати можливість розслабитися та запропонувати контакт з третьою особою, що може запропонувати гроші чи нове більш перспективне місце роботи в обмін на інформацію. Або запросити після роботи до бару випити, відпочити там, познайомити з вродливою знайомою, яка в подальшому буде намагатися схилити суб'єкта до подружньої зради, звісно, друг потурбується про компрометаційний фото та відео матеріал. Подальшими діями "друга" буде шантажування. Отже, в першому випадку порядність суб'єкта нівелюється матеріальним благом, в другому бажанням зберегти сім'ю. В обох випадках соціальний інженер отримує бажане.

На місці такого інженера може опинитися будь-хто з нас. Всі ми маємо свої слабкості, але кожен сам формує свою духовність, виховуючи в собі якості моральної та порядної особистості. Наші помилки та вразливості - наслідок недостатньої роботи над собою. Щоб не втрапити під вплив соціального інженера, не варто бути занадто довірливим, якщо маєте щось дорожче за гроші – не ризикуйте цим.

*Лю Бін (ВІКНУ),
Мінаєв А.В. (ВІКНУ)*

КИТАЙ У МИРОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ООН

Історія участі Китайської Народної Республіки (КНР) і його збройних сил (Народно-визвольної армії Китаю, НВАК) у сучасній миротворчій діяльності розпочалася 14 грудня 1981 року, коли Китай проголосував у Раді Безпеки ООН за резолюцію № 459 щодо продовження місії Миротворчих сил ООН на Кіпрі (UNFICYP).

У вересні 1989 року Китай заявив про готовність брати участь в операціях ООН з підтримання миру і вже в листопаді того ж року КНР була вперше представлена в операції Організації Об'єднаних Націй з підтримання миру – у Групі ООН з надання допомоги в перехідний період (UNTAG, Намібія, Ангола).

У грудні 2001 року був заснований Офіс Міністерства оборони КНР з операціями з підтримання миру, який відповідає за єдину координацію і управління участю ЗС КНР в операціях Організації Об'єднаних Націй.

За 26 років в 29-ти місіях по всьому світу взяли участь понад 31 тисячі китайських військовослужбовців. КНР і НВАК брали участь в місіях на Близькому Сході (Ліван), у Західній Сахарі, Демократичній Республіці Конго, Ліберії, Судані, Дарфурі, Малі, Камбоджі.

Зараз миротворча діяльність Китаю охоплює 11 регіонів світу.

В останні роки особливі зусилля китайських "блакитних касок" зосереджені на операціях в Ліберії, Південному Судані та районі Аб'єй.

Китай є країною, яка не тільки в числі лідерів по фінансуванню миротворчої діяльності (10,2%; більше вносять тільки США), але також надає серед п'яти постійних членів Ради Безпеки найбільший військовий контингент для операцій ООН з підтримання миру (більше 3 тис. військових миротворців в поточних операціях).

У ході проведення операцій загинуло 19 китайських миротворців.

У 2015 році під час роботи Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй відбувся Саміт ООН з питань миротворчої діяльності, на якому виступив Голова КНР Сі Цзіньпін, який оголосив ряд ініціатив, які включають створення спільного Фонду розвитку та миру Китаю і ООН, формування та підготовку резервних миротворчих сил (8000 чол.) і навчання 2000 миротворців з інших країн у створеному центрі підготовки миротворців.

У миротворчої діяльності КНР керується трьома основними принципами:

1. Згода всіх сторін конфлікту на проведення операції ООН з підтримання миру.

2. Незастосування сили (допускається застосування сили лише в порядку самооборони і захисту персоналу та майна ООН).

3. Нейтральність та неупередженість миротворців.

Китай вважає, що ці три принципи повинні завжди бути основною консенсусу Організації Об'єднаних Націй для проведення операцій з підтримання миру. Ті операції, які відповідають цим принципам КНР буде підтримувати. Наприклад, в 1999 році при відправці місії ООН в Індонезію і Східний Тимор, а також на Гаїті в 2004 році був досягнутий консенсус за цими принципами, що було умовою КНР при голосуванні в Раді Безпеки.

Китай звертає велику увагу на позицію регіональних організацій і при визначенні чи є внутрішній конфлікт загрозою для міжнародного миру та безпеки відповідно до статті VII Статуту ООН надає великого значення консолідованій позиції регіональних організацій. Так в 2007 році КНР реалізувала своє право вето в Раді Безпеки ООН при голосуванні за проектом резолюції по М'янмі (Бірма). Однією з головних причин цього стало те, що АСЕАН не підтримав цю резолюцію, а також те, що Китай і АСЕАН не вважали, що М'янма є загрозою для міжнародного миру і безпеки.

Відбуваються зміни у позиції КНР відносно деяких видів миротворчої діяльності, наприклад, до превентивної дипломатії і навіть була розроблена відповідна концепція. У липні 2009 року міністр закордонних справ Китаю Ян Цзечі взяв участь у зустрічі міністрів закордонних справ АСЕАН, де заявив, що основним змістом превентивної дипломатії в регіоні повинні стати боротьба з тероризмом, транснаціональною злочинністю, розповсюдженням зброї масового ураження, морська безпека та забезпечення захисту від нетрадиційних викликів і загроз безпеці. В основі превентивної дипломатії повинні бути рівноправний діалог, консультації та взаємовигідне співробітництво.

Китай також серйозно розглядає ще одну нову концепцію операцій з підтримання миру Організації Об'єднаних Націй – право на застосування сили і виділяє чотири обґрунтування такого застосування: геноцид, військові злочини, етнічні чистки та злочини проти людства.

Стосовно поточних миротворчих операцій Китай робить значний внесок у Міжнародні поліцейські сили. Майже 2500 китайських поліцейських проходять службу в місіях ООН.

Є всі підстави вважати, що зростаюча роль КНР в глобальній економіці і світовій політиці буде фактором активізації миротворчої діяльності Китаю та його збройних сил.

НЕЛЕТАЛЬНА ЗБРОЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРИМУВАННЯ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Анексія АР Крим Російською Федерацією в 2014 році та антитерористична операція та території Донецької та Луганської областей продемонстрували нові підходи до збройної боротьби, які використовуються протиборчою стороною для досягнення воєнно-політичних цілей. Все більше йдеться про відхід від класичної, конвенційної війни до війни гібридної, якій притаманні нові форми та способи застосування підрозділів Збройних Сил, сил і засобів розвідки, Сил спеціальних операцій, а також ведення інформаційно-психологічного протиборства.

Крім того слід враховувати асиметричність українсько-російського протистояння, що, по-суті, відкриває Україні можливості для розробки та застосування інноваційних заходів адекватної протидії російській агресії, включаючи засоби збройної боротьби, серед яких певну увагу слід приділити зброї нелетальної дії. Основна мета застосування такої зброї – не ураження живої сили противника, а її нейтралізація, шкода здоров'ю і фізичному стану людей при цьому зводиться до мінімуму.

До даної категорії відноситься широкий комплекс механічних, хімічних, електричних, акустичних і світлозвукових пристроїв, що використовуються спеціальними органами і підрозділами для здійснення психофізичного, травматичного і стримуючого впливу.

Головною проблемою, з якою зіткнулись Збройні Сили України та правоохоронні органи є ведення значної частини бойових дій в населених пунктах серед цивільного населення, в тому числі й агресивно налаштованого проти представників української влади. При цьому будь яке застосування зброї поблизу та в населених пунктах, яке теоретично чи фактично призводить до поранень і втрат серед цивільного населення, дає змогу протилежній стороні звинувачувати українських військових у перевищенні повноважень та застосуванні сили проти власного населення, що при відповідній "подаче" у ЗМІ, негативно впливає не тільки на імідж Збройних Сил, але й України в цілому.

Тому застосування нелетальної зброї акустичної дії набуває актуальності й сенсу в таких питаннях, як контроль натовпу (під час заходів масового характеру), захисту військових і цивільних об'єктів від нападу терористів і воєнних демонстрантів, а також вплив на живу силу противника, що приховується у будівлях та спорудах. Наслідками таких дій мають стати тимчасова втрата боєздатності, зниження воєнного духу, прагнення сховатись та/чи припинити почату діяльність, що сприятиме підвищенню ефективності виконання завдань підрозділами Збройних Сил України та правоохоронних органів.

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ЯК СКЛАДОВА ГІБРИДНОЇ АГРЕСІЇ

У гібридних війнах на першому місці стоїть інформаційно-психологічний вплив на населення, на другому — економічно-політичні протистояння. Гібридна війна планується не під стратегію фронтальної війни, а під стратегію інформаційної війни, де відбувається побудова альтернативної зомбі-реальності.

Головною і керуючою складовою гібридної війни є інформаційна, яка на сьогодні набуває нових, модифікованих форм.

На сьогодні інформація набирає матеріальну форму, і володіння нею стає дуже бажаним. Поняття інформаційної війни (ІВ) є на сьогодні одним із найпопулярніших, зокрема тому, що людство живе у так звану інформаційну епоху, в інформаційному суспільстві. Інформаційне суспільство спричинило інформаційні війни.

Основне завдання інформаційної війни між державами — здійснення безпосереднього негативного руйнівного впливу на політичну могутність держави шляхом послаблення її реальних і потенційних можливостей щодо забезпечення власної безпеки, створення труднощів у внутрішньому розвитку й проведенні активної зовнішньої діяльності, а також у підтриманні міжнародних зв'язків, завдання шкоди політичному іміджу, тобто ослаблення правлячої еліти, встановленого нею соціально-політичного режиму чи навіть сприяння усунення останньої від влади.

Головне завдання інформаційних війн полягає у маніпулюванні масами. Мета такої маніпуляції найчастіше полягає у: внесенні у суспільну та індивідуальну свідомість ворожих, шкідливих ідей та поглядів; дезорієнтації та дезінформації мас; послабленні певних переконань, устроїв; залякуванні супротивника своєю могутністю.

Види ІВ: психологічна війна; кібервійна; мережева війна; ідеологічна війна; радіоелектронна боротьба.

Засобами ведення інформаційної війни є будь-які засоби передачі інформації — від ЗМІ до пошти і пліток.

Інформаційний вплив містить спотворення фактів або нав'язує аудиторії емоційне сприйняття, вигідне стороні агресора. Усі сучасні медійні технології активно застосовуються в гібридній війні, і в першу чергу технології, які не потребують розумової діяльності для сприйняття інформації (телебачення та інш.).

Реальне стає вторинним по відношенню до віртуального. Імідж, інформація важливіші за реальність. Сама реальність стає "реальною" тільки після того, як повідомлення про неї потрапляють в інформаційне поле.

Таким чином, потрібен контроль не звичайного простору, а простору інформаційного (віртуального).

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ВІД ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ПРОТИВНИКА

Питання забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу військ спеціального призначення та Збройних сил України загалом набуває важливого значення з огляду на високу відповідальність за виконання поставлених задач завоювання та утримання інформаційної переваги в ході інформаційної боротьби.

Ефективність його вирішення буде залежати від того теоретичного підґрунтя, концептуальних засад, на яких створюється система безпеки.

Довгий час людина розглядалася або з біологічної точки зору, або з соціальної. Інформаційні процеси в свідомості особистості залишалися поза увагою дослідників. Однак, людина – це складна система обробки інформації. Процес обробки складається з низки послідовних чи паралельних у часі етапів, на кожному з яких виконуються специфічні операції з перетворення інформації (кодування, виділення окремих ознак, обдумування, фільтрація, розпізнавання, вироблення рішення, формування дії у відповідь тощо). Основними характеристиками цих етапів є пропускна здатність, інформаційна ємність, тип кодування, тривалість циклу переробки, швидкість переробки тощо.

Через таку інформаційну систему реальність невпинно й ретельно систематизується мозком: нові знання й навички, нова інформація й нові події включаються або в уже створені раніше структури досвіду, або утворюють нові. Із самого моменту народження людина починає збирати й обробляти сенсорну інформацію. На початку її розподіл дуже примітивний – на приємне й неприємне, але в міру дорослішання інформація у свідомості набуває і різних значень (позитивна, негативна, ворожа, нейтральна тощо).

Системний підхід до інформаційних процесів людини дозволяє визначити інформаційно-психологічну безпеку особистості як її здатність захистити свою психіку від негативного інформаційно-психологічного впливу, контролювати свою інформаційну взаємодію з навколишнім середовищем і на цій основі керувати своїм життям і саморозвитком.

Інформаційно-психологічна безпека військовослужбовця полягає у його розвиненій інформаційній культурі, зокрема у здатності не реагувати на інформаційно-психологічні впливи противника, із інформаційного поля вибирати важливу і необхідну інформацію, впевнено виконувати обов'язки за посадою, не зважаючи на зміни інформаційної обстановки.

Формування інформаційної культури - складна наукова і практична задача, що потребує відповідного наукового і кадрового потенціалу.

На жаль у багатьох випадках закономірності роботи "людської інформаційної системи" недостатньо вивчені і на практиці не враховуються як при створенні інформаційних продуктів психологічного впливу так і при

організації захисту від негативного впливу противника.

*к.і.н. Супрунов Ю.М. (ВІКНУ),
Нікітішин М.Д. (ВІКНУ)*

ОКРЕМІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ НАЦІОНАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАСЕЛЕННЯ ОРДЛО

Національна самосвідомість є складною системою, яка відображає зміст, основні напрями і цілі життєдіяльності нації у зіставленні її з іншими соціально-етнічними спільнотами, націями. Вона має різні рівні, форми, включає велику кількість елементів і відіграє важливу роль в консолідації і розвитку національних утворень.

Загрози національній безпеці України в інформаційній сфері – сукупність умов та факторів, які становлять небезпеку життєво важливим інтересам держави суспільства й особи у зв'язку з можливістю негативного інформаційного впливу на свідомість та поведінку громадян, а також інформаційні ресурси та інформаційно-технічну інфраструктуру. Застосування Російською Федерацією технологій гібридної війни проти України, використання найновіших інформаційних технологій впливу на свідомість громадян з метою зміни конституційного ладу, порушення суверенітету і територіальної цілісності України перетворило інформаційну сферу на ключову арену протиборства.

З прийняттям нової Доктрини інформаційної безпеки України та низки інших суміжних документів, держава відкрила нову сторінку у розбудові безпекового сектору держави. На основі проведеного аналізу Доктрини інформаційної безпеки України можливо винести окремі рекомендації щодо ефективного впровадження її положень на практиці:

уточнити статус окремих положень Доктрини і компетенції різних органів державного (військового) управління з метою уникнення суперечностей з чинним законодавством та відповідними компетенціями;

більш чітко визначити, за якими принципами і критеріями ідентифікуються загрози інформаційній безпеці держави;

уникати надмірного регулювання ЗМІ з метою протидії деструктивному інформаційному впливу шляхом запровадження нових правових норм. Це може загрожувати свободі слова та свободі ЗМІ, негативно позначитися на належному виконанні ЗМІ функцій вартості інтересів суспільства.

На основі аналізу інформаційної політики держави в інформаційному просторі ОРДЛО можливо надати наступні окремі рекомендації:

забезпечення населення тимчасово окупованої території достовірною, оперативною та актуальною інформацією, налагодження процесу інформування внутрішніх та зовнішніх аудиторій, громадян України на тимчасово окупованих

територіях щодо політики держави, спрямованої на відновлення територіальної цілісності України та їх реінтеграцію;

ефективної координації дій органів державної влади та громадянського суспільства у формуванні та провадженні інформаційної політики щодо тимчасово окупованих ОРДЛО;

забезпечення належного бюджетного фінансування та залучення необхідних додаткових коштів донорів та зацікавлених сторін для реалізації інформаційної політики щодо ОРДЛО загалом та виробництва контенту зокрема;

формування однозначного розуміння у закордонних цільових аудиторіях статусу Донбасу, обізнаності з ситуацією, розуміння політики України щодо окупованих територій та їх населення, з метою залучення міжнародної підтримки у справі відновлення територіальної цілісності України.

к.т.н., с.н.с. Манько О.В. (ЖВІ ім. С.П. Корольова)

КОНЦЕПЦІЯ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ

Важливим джерелом отримання інформації щодо ситуації у визначеному регіоні є інформаційні агентства. Слід зазначити, що отримання такої інформації та надання їй належної оцінки неможливо без систематизації добування, оброблення та збереження первинних даних. Причиною цього є достатньо велика кількість повідомлень, що публікуються та широкий спектр їх тематик.

У доповіді розглядається підхід до автоматизації збору повідомлень, акцентується увага на особливостях кожного із етапів: вибору програмного забезпечення, створення модулів отримання та попередньої обробки повідомлень, збереження та забезпечення доступу до архівних даних. Розглядаються підходи щодо способів добування інформації з електронних ресурсів та інструменти, які дозволяють прискорити таку роботу.

Наводиться прототип робочого місця оператора, який здійснює оцінювання інформаційних повідомлень. Висвітлюється перелік інструментів, які забезпечують можливість здійснення всебічного аналізу – тематичного, просторового, часового. При цьому розглянуто математичний апарат для проведення такого аналізу, а також відомі реалізації його складових у програмних пакетах (безкоштовних) для дослідження корпусів текстових повідомлень. Приділяється увага візуалізації результатів аналізу та інструменти, які дозволяють гнучко формувати моделі для дослідження параметрів, що характеризують такі повідомлення.

Наводяться приклади із практичного досвіду здійснення моніторингу інформаційних повідомлень. Запропоновано перелік параметрів за якими можливо здійснювати первинну обробку інформаційних повідомлень. Висвітлюються проблемні питання, які виникали у ході його здійснення, а також можливі підходи щодо їх вирішення.

*Алфьоров О.В. (ВІКНУ),
Шуліка В.І. (ВІКНУ)*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО- ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОТИБОРСТВА ЗСУ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ КРАЇН НАТО

Актуальність дослідження обумовлена використанням інформаційної зброї як невід'ємної складової сучасних збройних конфліктів. Застосування засобів сфери інформаційно-психологічного впливу сприяє підвищенню ефективності ведення воєнних дій шляхом створення сприятливого середовища для подальшої діяльності військ.

Першочергове значення питанням інформаційно-психологічного забезпечення діяльності військ приділялось в ході підготовки і веденні військової кампанії силами НАТО у Косово. При цьому Боснія і Герцеговина стала, по суті, полігоном для "відпрацювання" нових інформаційних технологій. Заходи по здійсненню інформаційно-психологічного впливу включали в себе цілий комплекс скоординованих, здійснюваних по єдиному замислу і плану політико-пропагандистських акцій та прийомів "інформаційної війни".

Інформаційна операція НАТО була визначена у стратегічних, тактичних та оперативних цілях. На стратегічному рівні об'єктом впливу ставала міжнародна спільнота з метою підтримки дій НАТО на території Югославії. На цьому рівні використовувалася пропаганда, стратегічна дезінформація, як основний засіб поширення впливу як на власне населення, так і на світову громадськість. Тут основну роль відігравали найбільші американські та європейські телерадіокомпанії, які пізніше стали монополістами у висвітленні подій конфлікту, що унеможливлювало доступ до альтернативної інформації інших агентств.

Ще в лютому 1998 року після проведення силами спеціального антитерористичного полку Сербії операції по знищенню бандформувань, так званих "Визвольної Армії Косово" (ВАК), західні ЗМІ майже одноголосно зайняли антисербську позицію і почали масовану пропагандистську кампанію по дискредитації президента СРЮ Слободана Мілошевича. Світовій спільноті цілеспрямовано нав'язувався образ "Мілошевич-Гітлер", який здійснює геноцид албанців, що змушує їх тікати з країни. Жорстка протидія бандформуванням зі сторони Уряду Югославії висвітлювався як "етнічні чистки" проти етнічних албанців. При цьому важливо зазначити, що із лексики західних ЗМІ зникли вирази "бандити", "сепаратисти", які раніше використовувалися по відношенню до бійців ВАК. Хоча, аж до 1998 року ВАК фігурувала в списках держдепартаменту США як терористична організація.

Широко використовувалася дезінформація та підміна фактів у висвітленні причин втечі албанців з Косово. Західні ЗМІ пов'язували масові втечі з

жорсткою діяльністю уряду Югославії, хоча істинною причиною була провокаційна діяльність ВАК, що включала в себе вбивства цивільних осіб та співробітників органів правопорядку та відповідні дії Уряду Югославії. Особливе значення мали інформаційні операції на оперативному і тактичному рівнях, де об'єктами впливу ставало населення, військовослужбовці ЗС Югославії та протидіючий підрозділ відповідно. Для забезпечення ІПВ на цих рівнях об'єднані сили НАТО використовували різноманітні засоби, а саме: гучномовні станції, мобільні та стаціонарні ретранслятори, рухомі типографії по виготовленню пропагандистських матеріалів. З метою позбавити керівництво Югославії проводити контрпропагандистську діяльність і "розширити" ефір для власних передач, командування НАТО включило у список пріоритетних цілей для повітряних ударів на території Югославії державні і приватні теле- та радіотрансляючі центри і ретранслятори.

Інформаційна діяльність терористичних організацій на Сході України має очевидні ознаки ретельно підготовленої інформаційно-психологічної операції (ІПсО), що ведеться всіма можливими каналами комунікації. Сепаратистські утворення від початку воєнних дій використовують широкий арсенал інформаційно-пропагандистських заходів, починаючи від блокування засобів масової комунікації до ретрансляції російських прокремлівських інформканалів на окупованій території та заснування нових майданчиків для поширення необхідних матеріалів серед населення Сходу України. Особливістю пропагандистських акцій стала віртуалізація інформаційного середовища сепаратистської діяльності – створювались уявні об'єкти, яких фактично чи юридично не існували. В процесі вироблення інформаційних матеріалів бойовики систематично застосовують сфабриковані аргументи та доводи, що мають переконати об'єкт ІПсО (населення окупованих територій, українські військові) у правоті діяльності сепаратистів та сформувані негативне ставлення жителів до української влади та ЗСУ.

Отже, ситуація, що склалася внаслідок системних інформаційних впливів як частини гібридної війни, потребує комплексного розв'язання і, відповідно, консолідації зусиль державного і недержавного сектору, дій як у внутрішньому, так і зовнішньому просторі, предметної взаємодії з різними цільовими аудиторіями.

До загальних рекомендацій належать:

- виробити комунікативну політику держави, вжити заходів з її належного інституційного та ресурсного забезпечення;

- визначити стратегічні комунікації частиною цілісною комунікативної політики держави;

- забезпечити координацію комунікативних дій різних суб'єктів владних повноважень та неурядових організацій (у т.ч. міжнародних);

- ухвалити стратегію інформаційної присутності України на окупованих територіях.

*к.т.н., доц. Канкін І.О. (ЖВІ ім. С.П. Корольова),
Оришук І.О. (ЖВІ ім. С.П. Корольова)*

МЕТОДИКА ПОБУДОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ РЕГІОНУ В ЦІЛЯХ ПРОТИСТОЯННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМ ЗАГРОЗАМ

На даний час питанням інформаційної безпеки в Україні приділяється велика увага. Вже вирішені важливі питання з введенням єдиної термінології за цим напрямком. Розглянуті питання введення єдиного понятійного апарату в інформаційній сфері в інтересах забезпечення національної безпеки держави. Також розкриті нові форми інформаційної боротьби та визначено їх зміст. Дані дослідження в основному спрямовані на підвищення ефективності роботи аналітичних центрів, які відстежують інформаційні загрози Україні. Практичне впровадження зазначених досліджень дозволить органам що відповідають за забезпечення інформаційної безпеки держави формувати дієву та адекватну до ситуації стратегію інформаційної протидії.

Практичне спрямування мають форуми, конференції, круглі столі та семінари, які відбуваються за участі представників держустанов та різноманітних організацій. На них учасниками пропонуються ряд підходів до забезпечення інформаційної безпеки такі як наприклад, "Системакомунікаційно-контентної протидії для різних рівнів державного управління", "Рамкова стратегія інформаційної та комунікативної безпеки України" тощо.

Реалії такі, що більшість з наведених вище документів на жаль, до цього часу, ще не знайшли відповідного відображення на державному рівні. Як наслідок вони й досі не використовуються під час планування заходів інформаційного протиборства на сучасному етапі.

Однією з можливих причин ситуації, що склалася є розбіжності в поглядах на структуру інформаційного простору в якому відбувається інформаційна боротьба.

Саме тому, в доповіді запропоновано методику побудови інформаційного простору регіону, який є елементом єдиного інформаційного простору країни з метою протистояння деструктивним інформаційним впливам.

Чітке уявлення структури та зв'язків в інформаційному просторі регіону дозволить в подальшому: проаналізувати можливі інформаційні загрози по різним рівням та вимірам; спланувати дієві заходи інформаційно-психологічної протидії; організувати ефективне управління інформаційними потоками за єдиним задумом, шляхом об'єднання ресурсів та зусиль заради протистояння зовнішній агресії.

ІМПІЧМЕНТ ПРЕЗИДЕНТА БРАЗИЛІЇ – ЙОГО ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Імпічмент (англ. *impeachment*) — в конституціях деяких держав процедура притягнення до суду парламенту вищих посадових осіб держави. Результатом імпічменту, як правило є дострокове припинення повноважень президента або іншого посадовця і усунення його з посади. При імпічменті голови держави таке рішення приймається конституційною більшістю парламенту. Різні країни окремо визначають процедуру імпічменту відповідно до власного законодавства. У демократичних державах імпічмент є одним з елементів контролю над владою країни і необхідний для збереження стабільності суспільного і конституційного ладу. Імпічмент є також засобом недопущення авторитаризму і механізмом гарантування національної безпеки.

Основною першопричиною імпічменту бразильському президенту Д.Руссефф стала економічна ситуація в країні, яка суттєво вплинула на погіршення усіх соціальних, кримінальних, культурних, військових та ін. компонентів внутрішньополітичної ситуації.

Офіційним приводом імпічменту стали фінансові махінації та корупційні підозри до Д.Руссефф.

Відсторонення Д.Руссефф від влади у результаті імпічменту хоча і знизило загальне напруження в країні, але у кінцевому рахунку не вирішило проблеми у цілому. Аналіз подій показує, що рішення цього питання не залежить суто від імпічменту або зміни уряду, а знаходиться у площині необхідності проведення комплексних політичних реформ, які гостро необхідні як Бразилії, так і Україні. Схожість ситуацій в Бразилії, рівно як і в Україні (І півріччя 2016 року - питання щодо зміни Уряду) полягає у необхідності існування політичних коаліцій, де, зокрема, особливістю політичної системи Бразилії є так зване "коаліційне президентство". Так, для того щоб здійснити будь-яку реформу в країні, потрібно зібрати (мати) дві-третьини голосів депутатів Національного Конгресу.

Ураховуючи внутрішньополітичні зміни, які на даний час тривають у низці латиноамериканських країн (Аргентина, Венесуела та Бразилія) слід відзначити, що колишньої популярності ліві ідеї, де майже протягом півтора десятиріччя електорат віддавав переваги лише лівоорієнтованим партіям, рухам та лідерам, вже не мають і політичним мейнстрімом стає правоцентриський рух. Крім того, імпічмент бразильському президенту - представнику лівого вектору розвитку Бразилії є складовою останніх політичних змін в країнах цього регіону і становить певну тенденцію, щодо зміни вісі політичного сьогодення та балансу сил у латиноамериканському регіоні.

Майбутнє Бразилії сьогодні непевне. В політичних колах на даний час не видно фігури, яка користувалася б довірою виборців і мала зрозумілу програму виведення країни з кризи. Утім, і в цьому головна відмінність Бразилії від сьогоденної України, надія на зміни в житті країни зберігається, поки

зберігається незалежність та дієвість правоохоронної системи. Саме завдяки цій незалежності й стало можливим і саме розслідування, і притягнення до відповідальності найвищого керівництва держави.

Кливець В.В. (ВДА ім. Є. Березняка)

ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ РОЗВІДУВАЛЬНИХ СПІВТОВАРИСТВ, ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ

Міжнародне співробітництво розвідувальних органів одна з найбільш чутливих проблем для зовнішньої і внутрішньої політики будь-якої держави. Проблема не тільки в межах довіри і взаємодії між розвідувальними органами різних держав, а й у підходах до добування інформації.

Для України, як для держави, яка активно включилася до процесу реформування свого сектору безпеки і оборони, необхідно сформувати надійну і дієву систему державної безпеки на основі передового досвіду. В умовах радикальних змін у зовнішньому та внутрішньому безпековому середовищі є цілком очевидним, що Україна потребує побудови ефективної розвідувальної системи, яка за своїми можливостями відповідатиме характеру і масштабам актуальних загроз, буде здатною своєчасно виявляти та адекватно реагувати на них. Практика міжнародних розвідувальних співтовариств свідчить, що лише об'єднавшись можливо протистояти головним міжнародним загрозам: міжнародний тероризм, міжнародна організована злочинність, кібертероризм. Проте в розрізі регіональних проблем боротьби з цими загрозами у кожній держави або групи держав свої підходи та напрацювання, враховуючі які і необхідно вести розвідувальну діяльність.

Разом з цим вже досягнуті певні результати в цьому напрямку, які відображені у нормативно-правових документах та програмах розвитку такого співробітництва. Проте існує необхідність саме наукового осмислення даної проблеми, яка має відобразитися у конкретних рекомендаціях і пропозиціях.

Таким чином є актуальним вивчення досвіду інших держав, наприклад Європейського союзу в якому поширена практика об'єднувати сили і засоби своїх розвідувальних органів для надання інформації в мультинаціональні аналітичні центри, проведення спільних операцій та об'єднання спільних технічних засобів розвідки.

д.політ.н., проф. Храбан І.А. (ВДА ім. Є. Березняка)

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ НЕПРАВДИВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Інтернет активно змінює наше життя і уявити сучасний світ без соціальних мереж стає практично неможливо. Чітко проявляється тенденція зростання можливостей соціальних мереж щодо постачання величезної кількості

інформації, яку суспільство не може відрізнити від справжньої. Очевидно, що за таких обставин виникає можливість перенести збройне протиборство в інформаційний простір взагалі та соціальні мережі зокрема, тому сьогодні часто використовуються такі поняття як *війни нового покоління, гібридна війна, четверта генерація війн, інформаційне протиборство*.

Соціальна мережа є не що інше, як взаємодія між групою людей, що розділяють спільні інтереси. У цьому випадку зберігання та передача відносяться до людей, що тримають та діляться інформацією з іншими.

Активне збільшення аудиторій, постійна поява нових сервісів та глобалізація є головними тенденціями в просторі соціальних мереж. На фоні тенденцій зростання глобальних соціальних мереж має місце поступове витіснення ними національних соціальних мереж. В контексті такої глобалізації стало реальністю використання соціальних мереж для негативного інформаційно-психологічного впливу на обрані цільові аудиторії, що здійснюється з метою внутрішньополітичної боротьби, дестабілізації суспільно-політичної обстановки в державі, інформаційної підтримки збройного протиборства. Особливістю соціальних мереж є те, що через них негативний інформаційний вплив часто здійснюється приховано і має тривалий характер. Очевидно, що соціальні мережі все більше стають ареною протиборства.

Ось чому "гібридні війни" мають інформаційний вимір і особливого значення набуває розповсюдження неправдивої інформації.

Такі особливості соціальних мереж як численність аудиторії, а також її сегментація на групи, які відрізняються за своїми соціально-психологічними характеристиками; персоналізований пошук; орієнтованість на швидке сприйняття та обмін новинами без урахування точності, достовірності, повноти викладу інформації; формування культури пародійності сприяють поширенню неправдивої інформації. Дезінформація, чутки, міські легенди, тролінг є найпоширенішими шляхами її розповсюдження в соціальних мережах та відрізняються використанням різних комунікативних тактик для досягнення певної мети.

Куценко М.А. (BITI)

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ HARRIS В РОЗВИТКУ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КУРСАНТІВ

Одним із пріоритетних завдань, яке стоїть перед Збройними Силами є забезпечення якісної мовної підготовки майбутніх офіцерів. Для досягнення поставленої мети було розроблено комплекс заходів, спрямованих на підвищення якості підготовки курсантів, мотивації до вивчення іноземної мови та її популяризації, серед яких було й оголошення минулого року роком англійської мови. Зазначені заходи, проте, не враховують фахової спрямованості під час опанування слухачами іноземною мовою. Для здійснення практичних кроків, щодо реалізації завдань, пов'язаних з урахуванням бойового досвіду АТО у навчальному процесі, було здійснено аналіз можливостей

використання матеріалів HARRIS в розвитку мовних компетентностей. Такий аналіз зумовлений, у першу чергу, необхідністю розробки додаткових завдань, які сприятимуть розвитку таких видів мовленнєвої діяльності курсантів, як: читання, аудіювання, письмо та говоріння з використанням фахової лексики, що уможливить їх комунікативну взаємодію під час спільних операцій України з НАТО та з країнами партнерами.

Цілком очевидною вбачається варіативність застосування матеріалів HARRIS у навчальному процесі. Перспективним у цьому аспекті є, наприклад, розвиток мовних компетентностей з читання та говоріння, оскільки вже маємо можливість користуватися керівництвами для створення текстів та завдань до них типу "True-False", "Multiple choice" або "Open-Ended". Створення таких завдань дозволить поглибити теоретичні знання з побудови та функціонального призначення радіостанцій HARRIS. Розробка завдань на розвиток навичок говоріння може ґрунтуватися на текстах, які були підібрані для читання. Таким чином, загальна структура побудови завдань буде відповідати сучасним методикам з навчання іноземних мов. Крім того, таке поєднання завдань дозволить курсантам практично застосовувати лексику, яку вони засвоюють у процесі читання.

Ураховуючи зазначене вище, можемо стверджувати про необхідність впровадження в навчальний процес з підготовки майбутніх офіцерів-зв'язківців за спеціальностями "Телекомунікації та радіотехніка", "Озброєння та військова техніка" матеріалів HARRIS для розвитку їх мовних компетентностей та практичного оволодіння ними фаховою лексикою, що дозволить краще розуміти структурні та функціональні характеристики радіостанцій, а також підвищить комунікативну взаємодію офіцерів у мультикультурному середовищі.

Храбан Т.Є. (ВІТІ)

ВИКОРИСТАННЯ СТИЛІСТИЧНОГО ПРИЙОМУ АНТОНОМАЗІЇ ДЛЯ ПОЗИЦЮВАННЯ АГРЕСІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Дослідження комунікаційного середовища Інтернету сприяє пошуку позитивних рішень в запобіганні виникненню і розвитку мовної агресії і дозволяє ефективно протистояти наростання даної проблеми в Інтернет-комунікації. Мовна агресія – це явище, що включає крім мовної маніфестації, ще поведінкову, соціальну, психологічну, прагматичну, політичну складові. Її іллокутивною метою є маніфестація ворожості, яка спрямована на певний об'єкт, та має різні форми прояву: наклеювання ярликів, обігрування імені об'єкту агресії, нагнітання негативних асоціацій, акцентування неприємних або образливих для об'єкта деталей, пряма образа, прихований докір, непрямий осуд, для реалізації яких користувачі соціальних мереж часто використовують стилістичний прийом антономазії. При виконанні функції передачі агресії антономазія спрямована на навмисну образу, моральне придушення опонента

шляхом висловлення негативних емоцій і почуттів по відношенню до нього шляхом спотворення його соціального образу серед інших членів суспільства, або шляхом формування негативного комунікативно-провідного образу особистості (події), з яким адресат має спільність поглядів на життя, інтересів, пріоритетів, соціальних норм і установок. Як свідчить аналіз дискурсивних фрагментів україномовних секторів соціальних мереж, використання стилістичного прийому антономазії з метою передачі мовної агресії найбільш часто здійснюється шляхом таких комунікативних прийомів: а) використання оціночних висловлювань, що можуть включати в себе інвективні слововживання, які містять в своєму вираженні поняття непристойного і позамежного з точки зору норм загальноприйнятої поведінки. До основних тематичних груп лайливої лексики відносяться назви живих істот, звернення до нечистій силі; звинувачення в народженні від батьків, які не перебували в офіційному шлюбі, найменування інтимних відносин. Для оцінки використовуються порівняння тільки з тим, що викликає неповагу, презирство, огиду, але не ненависть або обурення. Наявність непристойною форми таких слів і виразів, що відносяться до конкретної особистості, розцінюється як мовна агресія і посягання на честь і гідність адресата; б) обвинувачення опонента в порушенні норм національно-культурної поведінки, що реалізується в соціальних мережах за допомогою наступних категорій лексичних і фразеологічних одиниць: слова і вирази, що позначають антигромадську діяльність, яка засуджується; прецеденті імена; слова, що містять експресивну негативну оцінку поведінки людини, властивостей його особистості; слова з яскраво вираженою негативною оцінкою, яка фактично є складовою їх основного змісту; сленг; зооморфні образи, які підкреслюють які-небудь негативні властивості людини; в) протиставлення себе уявній референтній групі, яка втілює в собі соціальний "анти-зразок"; г) переосмислення, заміщення, а також одночасного заміщення та додавання інтертекстуальних відсилань. Все це завдає шкоди іміджу, псує соціальний портрет і веде до втрати в очах колективу попередньої соціальної значущості індивіда, який став об'єктом мовної агресії. Слід зауважити, що основним засобом вираження агресії є лексичні одиниці, тоді як сам стилістичний прийом антономазії лише поглиблює агресивні емоції, які передаються з допомогою цих лексичних одиниць.

к.пед.н. Боринський В.М. (ВДА ім. Є. Березняка)

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ ТЕЛЕФОННІЙ КОМУНІКАЦІЇ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

Потреби сучасного суспільства у висококваліфікованих фахівцях, які вільно володіють іноземною мовою як засобом професійного спілкування, зумовлюють пошук нових технологій навчання, які сприяли б формуванню професійно-орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності.

Під час навчання майбутніх військових фахівців телефонній комунікації іноземною мовою, на наш погляд, ефективними є такі інтерактивні технології навчання, як робота в парах і розігрування ситуації в ролях (рольова гра, імітація) у процесі вирішення навчальних мовленнєвих ситуацій. Їх застосування дає змогу тим, хто вчиться, розкритися як суб'єкту навчальної діяльності та сприяє формуванню у них професійного інтересу до фахової діяльності, творчого характеру пізнавальної діяльності, зумовлює дух змагання між ними, наповнює міжособистісну взаємодію і спілкування емоціями.

Застосування рольових ігор і ситуативних завдань, які спрямовані на моделювання й відпрацювання типових ситуацій сприятиме активізації розмовних формул, відповідної лексики, граматичної структури, а також допоможе нейтралізувати страх спілкування по телефону іноземною мовою й надасть впевненості для побудови відповідних висловлювань.

Створення висловлювань за допомогою інтерактивних технологій відбувається більш ефективно за умов цілеспрямованого керування цим процесом. Ефективність інтерактивної технології залежить від того, якою мірою в ній враховані особистісні характеристики кожного суб'єкта навчального процесу та перспективи їх розвитку.

Обов'язковою складовою навчального середовища є сучасні інтерактивні засоби навчання, які дозволяють внести до навчального процесу інтерактивну складову.

Інтерактивні технології навчання можна впроваджувати як у процес традиційного, так й інноваційного навчання іноземної мови. Комплексне застосування як традиційних, так і інтерактивних методів, прийомів, засобів і форм навчання підвищить рівень компетентності в спілкуванні по телефону іноземною мовою.

*к.і.н., доц. Любовець Г.В. (ВІКНУ),
Король В.Г. (ВІКНУ)*

ГЛОБАЛЬНИЙ ГІБРИДНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК НОВІТНІЙ ФОРМАТ ТВОРЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНО-КОНТЕНТНИМИ ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ СОЦІУМНИХ РЕАЛЬНОСТЕЙ

Вибори президента США минулого року, Брексіт, цьогорічні парламентські вибори у Німеччині, референдум у Каталонії (перелік можна продовжувати) – що об'єднує ці події? Потужний мультиплікований зовнішній вплив, який здійснювався через стандарти демократії та різноманітні системні комплекси комунікацій, мав агресивний характер (часто прихований стилістично), мету, спрямовану на збурення суспільства (бажане досягнення протистояння 50% на 50%) для досягнення стану тривалої суспільної дестабілізації в тій чи іншій державі як нав'язаної норми глобального світу.

Незмінність функціонування закону про мову Ківалова-Колесніченка, який отримав результативну реалізацію через гасло "єдина країна – єдина

страна", терористичні підриви машин та вбивства ключових фігур державного рівня, кримінальне засудження бійця-прикордонника за те, що, стріляючи по порушнику у 2014 році, вбив його, брутальні псевдопротести під Верховною Радою, організовані політичними силами в жовтні 2017 року, зрештою, захоплення невстановленими особами частини території військової частини в Одесі в жовтні 2017 року спротиву (перелік можна продовжувати) – що об'єднує ці неспівставні події? Агресивні дії (часто прихованого або відкладеного характеру, на грані правового фолу), спрямовані на ліквідацію української державності через продукування дестабілізаційних процесів в суспільстві і органах (інститутах) влади.

Якщо розглядати всі ці та масу інших публічно зафіксованих прикладів в комплексі, то ми дійдемо висновку, що маємо справу з проявами новітнього явища масштабного (планетарного) характеру, яке поєднує прямі фізичні дії з комплексом різнорівневих і різноформатних інформаційних (комунікаційно-контентних) впливів на суспільство (міжнародну спільноту) для досягнення ментально-психологічного домінування з метою творення визначеної як ціль віртуально-реальної дійсності. Це явище можна охарактеризувати як глобальний гібридний тероризм.

Таким чином, глобальний гібридний тероризм (ГГТ) – це сучасний інноваційно-технологічний комплекс (безпекового характеру) творення в сучасному світі середовищ тотального цинізму; неоварварство, що використовує високотехнологічні можливості поширення найпотужніших вербально-мілітарних ознак епохи варварства; технологічно-ресурсний комбінований формат перетворення стилістики та інструментаріїв традиційного законспірованого тероризму у геостратегію державного рівня як надефективний стандарт управління віртуально-соціумним простором. Такий простір не має формальних інституційно-правових та державно-безпекових ознак, але досягає результативної геоефективності планетарного комунікаційно-контентного домінування-уваги через різновиди страхів та запрограмовані стани тотальних сумнівів.

Особливістю цього етапу розвитку тероризму на геопланетарній арені (трансформація в ГГТ) є те, що він не може бути статичним і має свою зовнішню і внутрішню динаміку, тобто має характеристику потокового процесу, який сьогодні доводить, що елементи цього потоку не мають лінійної логіки закінчень, а мають лише початок в тій чи іншій сфері.

Одночасно до особливостей сучасного ГГТ доцільно віднести декілька умов, без яких глобальний гібридний тероризм не може ефективно застосовуватися в тій чи іншій країні. Насамперед, це перетворення державної корупції у формат офіційної та неофіційної (мафіїзація державного управління). За таких умов ГГТ стає базою для творення корпорації, що уособлює собою державу і суспільство одночасно, коли функціонал гілок влади, що втримують паритет між суспільством і державою, нівельований чи просто знищений. Виходячи з цього, доцільно говорити про полігони ГГТ в Україні, Сирії, ЄС, а віднедавна вже і в путінській РФ.

Наступною умовою існування такого комплексу є ігнорування або вихолощення демократичних процедур, які за назвою залишаються наявними, а реально не відповідають суті. В цьому випадку відбуваються конституційні зміни під персональні амбіції, коли диктаторсько-авторитарні форми правління легалізуються через імітовані демократичні інститути (вибори, референдуми, розподіл гілок влади, захист прав людини, презумпція невинуватості) тощо.

Також обов'язковою умовою застосування ГГТ є тотальне засилля у всьому тлі суспільства капілярної корупції, яка базується на неадекватному рівні знань про середовище, в якому відбуваються процеси, і ті потенціали, які в ньому присутні.

*Самусь Г.С. (ВІКНУ),
д.філос.н., проф. Хилько М.І. (ВІКНУ)*

РОСІЙСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА, ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Церква, а саме її ієрархія та інституції, що існують у державі, функціонально, структурно, повинна бути відокремлена від держави, державної влади. Але церква не відокремлена від суспільства. Конституційно затверджено, що державна влада не повинна впливати на те, що відбувається в церкві, а церква, у свою чергу, як структура, не повинна втручатися в діяльність органів державної влади. Але це не означає, що церква не має права існувати в суспільстві, в публічному просторі. Розділити церкву і суспільство неможливо в принципі, адже церква – це частина суспільства, а суспільство – частина церкви. А тому релігійні організації – органічна та доволі істотна складова громадянського суспільства.

В умовах неоголошеної війни Україна зазнає не тільки збройної агресії з боку Російської Федерації, але водночас виступає об'єктом інтенсивного інформаційного пресингу. Російське керівництво, Російська православна церква, ЗМІ, що повністю контролюється владою активно пропагують ідеї "русского мира", поширюють завідомо неправдиві відомості про ситуацію на тимчасово окупованих українських територіях, звинувачують українську владу у проведенні дискримінаційної національної політики. Тим самим намагаються не тільки "законно" обґрунтувати свої протиправні дії на світовій політичній арені, а ще й здобути прихильність населення тимчасово окупованих територій.

Найчисельніша православна інституція країни – Українська Православна Церква Московського Патріархату (УПЦ МП) є частиною Російської православної церкви й тому керується її статутом та рішенням синоду РПЦ, котрі різко засуджують євроінтеграційний курс України. Так, наприклад, найбільш послідовно проти зближення України з ЄС виступають представники так званої Української правовірної греко-католицької церкви (УПГКЦ або догналіти) та політичного православ'я ("Російська православна армія",

"Православний вибір", "Народний собор", Союз православних братств України). У відповідному напрямку ними проводиться активна інформаційно-пропагандистська та організаційна антиукраїнська діяльність, котра часто призводить до суспільних та міжконфесійних конфліктів, підтримки ними сепаратистів та терористів. Догналіти засудили рішення щодо європейської інтеграції, а самих підписантів документа кваліфікували як зрадників Бога, церковної та громадянської спільноти.

В аналогічному руслі діють також квазіцерковні православні угруповання, які ідеологічно та фінансово підтримуються Московським патріархатом й урядом Російської Федерацією, і які розцінюють членство України в ЄС, як відступництво від власної цивілізаційної сутності, "багатовікової єдності трьох братніх народів". Їхній актив категорично не прийняв підтримку покійним главою УПЦ МП митрополитом Володимиром європейського вибору України. Упродовж кінця 2013 – першої половини 2014 років проросійські православні громадські об'єднання провели в Києві низку хресних ходів, з метою засвідчити солідарність православних України з "руським миром", не допустити підписання Угоди про асоціацію з ЄС, який позиціонується в уявленнях організаторів та учасників заходу як гріхове місце. Яскравим підтвердженням їх вираженої антиукраїнської політики є те, що лідери навколоцерковних об'єднань та єпархії УПЦ МП в Криму, Донецькій та Луганській областях вітали анексію Криму, безпосередньо брали участь в організації діяльності терористів і сепаратистів на території України, сприймаючи "російський народ у статусі богоносця".

Для розв'язання даної проблеми необхідно на рівні вищого політичного керівництва розглянути питання щодо організації та проведення регулярних зустрічей Глави держави з лідерами провідних церков та релігійних організацій України задля обговорення проблем міжконфесійних відносин в країні та формування ціннісних орієнтацій українського суспільства. Така комунікація має місце в Європі, де лідери ЄС практикують активний діалог з очільниками різних релігійних громад.

Секція 5

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВОЄННІЙ СФЕРІ

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН

У ХХІ столітті інформація перетворилася в глобальний ресурс людства і сьогодні є одним із основних інструментів влади, що призвело до нового усвідомлення національної безпеки держави. Інформаційний вплив на психіку сучасної людини відіграє важливу роль у посиленні елементів невизначеності та нестабільності в інформаційно-психологічному середовищі суспільства.

Сучасні засоби комунікації та обробки інформації створили принципово нові умови існування людини, що зумовило появу грандіозного проекту об'єднання національних інформаційних і телекомунікаційних систем у глобальну інформаційну інфраструктуру. Масовий процес інформатизації суспільства охопив практично всі країни світу і нині є стрижнем науково-технічного і соціально-економічного розвитку.

Інформатизація становить собою організаційний соціально-економічний і науково-технічний процес створення оптимальних умов для всебічного задоволення інформаційних потреб і реалізації прав громадян суспільства, органів державної влади й управління на основі формування і використання інформаційних ресурсів та систем, мереж і технологій із використанням обчислювальної та комунікаційної техніки.

Інформаційна сфера стає такою самою невід'ємно важливою складовою суспільного життя, як і економічна, виробнича, побутова, політична, військова та ін. Нові інформаційні технології, засоби масової комунікації багатократно підсилили можливості впливу на свідомість і підсвідомість як окремої людини, так і великих груп людей та населення країни загалом. Саме інформаційним технологіям (зокрема, мережі Інтернет), як засобам впливу на свідомість населення, в умовах інформаційних війн відведена одна із ключових ролей.

Інформаційне середовище – друковані засоби масової інформації, телебачення тощо – це простір, у якому супротивники обмінюються ударами. Інформаційні повідомлення (інформація, дезінформація, ті або інші тенденційні інтерпретації подій, символи, гасла тощо) – це зброя, яку супротивники застосовують один проти одного. Технології дозволяють супротивникові змінити або створити інформацію без попереднього одержання фактів і їхньої інтерпретації.

Інформаційна війна, інформаційний терор та інші інформаційні злочини – серйозні методи впливу на інформаційну сферу. Ці терміни з'явилися у вісімдесятих роках минулого сторіччя, після закінчення "холодної війни", а їхнє активне застосування почалося з періоду впровадження нових інформаційних технологій.

Виходячи з вище викладеного, можна зробити висновок, що сучасні інформаційно-комунікаційні технології характеризується масштабністю й універсальністю, їх основне призначення – дезорганізація діяльності управлінських і комунікативних структур, блокування роботи окремих банків і підприємств та запровадження паніки серед населення.

Богатирьов К.О. (ВІКНУ)

ІНФОРМАЦІЙНА ПІДТРИМКА УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ ГІБРИДНО-МЕСІАНСЬКИХ АГРЕСІЙ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

В Україні в період 2014-2017 рр., відбулись корінні зміни у військово-безпековому секторі, що обумовлено початком зовнішньої агресії, що здійснюється Російською Федерацією (РФ) проти України. Ці події змусили керівництво держави вдаватись до рішучих дій щодо внесення змін у військове законодавство з питань зовнішньої політики та інше. Прикладом таких змін є редагування концепції інформаційної підтримки діяльності Збройних Сил України та нова редакція Воєнної доктрини України. Вона визнала РФ воєнним противником, визначила можливі сценарії розвитку конфлікту, закріпила такий стандарт, як висвітлення діяльності оборонно-безпекового сектору в публічних полях, що вже давно є звичним явищем в збройних силах країн-членів НАТО.

Мова йде про закріплення нового мультифункціонального комплексу інформаційної підтримки управлінських рішень на домінуючих принципах та засадах філософії існування блоку країн НАТО. Звертається увага і на рівень методологічного спротиву ознакам новітньому фашизму, який технологічно, креативно і навіть ментально культивується путінізмом, якщо брати за базу аналізу характеристики фашизму від Умберто Еко. До речі, окремі елементи путінського фашизму нині ще доволі глибоко вкорінені у безпеково-військовий комплекс України (як залишки радянсько-імперського функціоналу ВПК).

Механічна стандартизація безпекового та оборонного сектору України за лекалами НАТО стає публічно-управлінським фетишем, який досить сумнівний в щоденних реаліях гібридно-месіанських агресій з боку путінської Росії. Слід зважати і на те, що робочі стандарти НАТО – це все ж стандарти всього професійного блоку захисту і рятування від будь-якої гами викликів, ризиків та загроз (а не тільки військово-оборонних). Якщо брати лише форму процедур і механізмів і не наповнювати їх сенсами, така реформа приречена на імітацію. Тому комунікаційно-контентній глибині цих робочих стандартів Альянсу варто надавати найпершої уваги і послідовного практичного втілення, бажано з поетапним аудитом в поєднанні з спеціальними "маневрами" за визначеною тематикою.

В сучасних динаміках інформаційна підтримка Збройних Сил України в умовах бойових дій на сході України виглядає не зовсім професійно. Тому й виникає багато різних проблем і непорозумінь в площині військово-цивільних відносин. Але нам потрібно ще усвідомити що між об'єктивним, оперативним,

професійним інформуванням суспільства проведення бойових дій та відвертим "інформаційним скептицизмом", якого не можна допускати у такій відповідальній та складній площині, існує дві великі різниці.

Можна привести багато прикладів того, як несистемна інформаційна підтримка рішень командирів нижчої ланки в умовах проведення антитерористичної операції (АТО) шкодила образу збройних сил. Достатньо зробити аналіз українського інформаційного простору, коли українські телевізійники не раз показували укріплені позиції українських військ, лінію оборони підрозділів, місця влучення артилерії тощо.

Тому метою роботи буде розгляд практичних аспектів діяльності засобів масової інформації під час проведення АТО на сході України, дослідження практичних засад та особливостей комунікації між органами військового управління та ЗМІ у площині цивільно-військових відносин, напрацювання пропозицій щодо новітніх підходів у реалізації завдань комунікаційно-контентної безпеки в процесі взаємодії органів військового управління зі ЗМІ, розробка рекомендацій щодо інформаційної підтримки управлінських рішень в даний період часу.

*к.т.н. Богунов С.О. (ЦВСД НУОУ),
к.пед.н., доц. Приходько Ю.І. (ЦВСД НУОУ)*

ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ: ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Інформатизація є важливою складовою системи підготовки військових фахівців. Про це свідчать досвід функціонування військових навчальних закладів провідних країн світу, проведення антитерористичної операції на сході України, сучасні погляди на ведення збройної боротьби.

Основними проблемами інформатизації системи підготовки військових фахівців з вищою освітою, окрім недостатнього фінансування, недосконалої матеріально-технічної бази, є такі: організаційно-управлінські засади освітнього процесу; забезпечення розвитку особистості майбутнього військового фахівця, розкриття його творчого, лідерського потенціалу; формування інформаційної культури фахівця; підготовка навчально-методичних комплексів і програмних продуктів нового покоління; створення інформаційних мереж і баз даних; інтенсифікація науково-технічних, психолого-педагогічних і науково-методичних досліджень; застосування інноваційних технологій, формування принципово нової культури самостійної навчально-пізнавальної діяльності тих, хто навчається; запровадження нових форм і технологій підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Розроблення та запровадження інформаційного забезпечення підготовки військових фахівців з вищою освітою дозволить:

визначитися з пріоритетами наскрізного цілеутворення на всіх етапах підготовки військових фахівців;

забезпечити системний, комплексний підхід до планування, організації та здійснення процесу навчання та викладання;

активізувати роботу з підготовки навчально-методичних комплексів і програмних продуктів освітньо-професійних програм;

покращити управління освітнім процесом та його діагностику;

забезпечити єдність навчання, виховання, розвитку фахівців, їх психологічну підготовку до військово-професійної діяльності;

оволодіти фахівцями не тільки певною сумою знань, компетенцій, а й навчитись самостійно їх здобувати та використовувати;

ширше застосовувати сучасні інноваційні педагогічні технології;

підсилити мотивацію навчання, відповідальність за результати навчальної праці, стимулювати розвиток творчого мислення особистості;

сформувати у майбутніх військових фахівців індивідуальний стиль мислення, спілкування, навички лідерства, активної діяльності;

набути навичок прийняття оптимальних рішень в широкому спектрі ризиконебезпечних ситуацій, що виникають в ході практичної діяльності.

активніше розвивати та розповсюджувати технології дистанційного навчання з метою суттєвого розширення масштабів і глибини використання комп'ютерних мереж, інформаційного освітнього простору.

Ділай А.Ю. (ВІКНУ)

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ГЛОБАЛЬНОМУ ГІБРИДНОМУ ТЕРОРИЗМУ

Світ, зразка ХХІ століття, без сумнівів живе в стані нестійкого миру, терористичних загроз, гібридних військових дій.

"Гібридна війна входить у наше життя постійною токсичною присутністю у політико-інформаційних, соціально-економічних та психо-емоційних полях нашої реальності", - пише міністр внутрішніх справ Арсен Аваков на сайті "Української правди".

І комунікації відіграють у цьому динамічному процесі надважливу роль. Сьогодні, говорячи про сектор безпеки та оборони, ми оперуємо таким поняттям як стратегічні комунікації. І з огляду на сучасні тенденції саме вони стануть інструментом протидії глобальному гібридному тероризму.

Глобальний гібридний тероризм реалізується через мультиформатні багатопланові агресії, які перебувають у постійному русі і швидко міняють вигляд. Прикладом цього є путінська агресія, яка простягається на весь світ і несе в собі гібридно-месіанський характер. Головним інструментом у них виступають комунікації, при чому абсолютно різноформатні, та у своїй більшості монополізовані державою.

Російські військові діячі наголошують, що сучасні гібридні агресії насамперед характеризуються такими складовими: традиційні військові засоби, квазімілітарна діяльність, операції немілітарного впливу (де головним засобом виступає інформація). Саме без останньої складової сьогодні не проходить жодна збройна агресія чи акти тероризму. Політики, вчені, терористи – всі розуміють, що успіх досягається не ситуативними діями, а чіткою стратегією з використанням глобальних комунікацій.

"Ми живемо в епоху, яка на очах перетворюється із традиційно-сталого в динамічно-цифрову, де можливість комунікацій, реакцій, прийняття рішення і реагування відбувається в межах секунд і хвилин".

Прослідковуючи думки автора, потрібно зробити акцент, що головним завданням стратегічних комунікацій оборонно-безпекового сектору зокрема у протидії глобальному гібридному тероризму має стати утримання уваги, а не просте інформування, випередження тощо.

Таким чином, стратегічні комунікації в цьому випадку передбачають участь багатьох гравців в одному процесі. Вони прямо залежать від державної інформаційної політики, від стратегій інформаційної безпеки, а головне від розуміння, що сьогодні не працюють жорсткі корпоративні ієрархії, а тільки дії у партнерстві, яке, між іншим, є одним із основних принципів роботи НАТО.

*к.т.н., доц. Кожедуб Ю.В. (ІСЗІ КПІ),
Прокудо Р.М. (ІСЗІ КПІ)*

ДО ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СИСТЕМ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ІТС

Об'єктами захисту в інформаційно-телекомунікаційній системі (далі – ІТС) є інформація, що обробляється в ній, та програмне забезпечення, яке призначено для обробки цієї інформації. Для інформаційної діяльності як сукупності дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави, важливо бути поінформованим про події, явища, що відбуваються в світі, так і для виконання управлінської діяльності організацій і підприємств.

Забезпечення інформаційної безпеки в наші дні є однією із головних завдань, які поставлені перед фахівцями інформаційної безпеки та керівниками організацій (підприємств). Важливою складовою інформаційної безпеки є забезпечення стану захищеності інформації. Для досягнення ефективного захисту інформації від внутрішніх та зовнішніх загроз, створюють комплексну систему захисту інформації (далі – КСЗІ) відповідно до нормативно-правових актів України у сфері захисту інформації. Згідно з НД ТЗІ 1.1-003–99 КСЗІ – сукупність організаційних та інженерно-технічних заходів, які спрямовані на забезпечення захисту інформації від розголошення, витоку і несанкціонованого

доступу. КСЗІ є технократичною українською концепцією безпеки і основою для побудови безпечної інфраструктури підприємства в цілому.

На жаль, захистити систему тільки набором технічних засобів – вже не є достатньою мірою для забезпечення оптимальних умов обігу інформації. Відсутність регулярного аналізу ризиків, не інформованість співробітників про правила використання конфіденційної інформації, порушення режиму доступу – може стати реальною загрозою для забезпечення інформаційної безпеки. Вирішити ці питання можна шляхом побудови ефективної системи управління інформаційною безпекою (далі – СУІБ), застосовуваної широко в світі для підтвердження захищеності інформаційних ресурсів сучасної компанії. Відповідно до ДСТУ ISO/IEC 27001:2010 (замінений) система управління інформаційною безпекою – це частина загальної системи управління, яка ґрунтується на підході, що враховує бізнес-ризик, призначена для розроблення, впровадження, оперативного керування, функціонування, моніторингу, аналізування, підтримування та поліпшення інформаційної безпеки.

Отже, застосовуючи моделі КСЗІ і СУІБ для захисту інформаційних ресурсів в ІТС, забезпечується ефективний і результативний захист інформації від внутрішніх та зовнішніх загроз, здійснюється контроль, визначаються необхідні вимоги щодо захисту інформації в ІТС, оскільки зазначені системи охоплюють: організаційну структуру, політику безпеки, планування, розподіл відповідальностей, процедури, процеси, ресурси та загалом практичну діяльність організації з захисту інформації.

*к.т.н., доц. Кожедуб Ю.В. (ІСЗІ КПІ),
Пшеничний В.М. (ДУТ)*

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ ІГОР ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Сьогодні інформація безсумнівно вважається одним із найцінніших ресурсів будь-якої організації. Вона може як надавати перевагу власнику, так і спричиняти колосальні збитки у разі потрапляння її до рук зловмисників. Забезпечення інформаційної безпеки в організації – одна із найважливіших задач, покладених на керівний апарат. Зрозуміло, що наразі неможливо уявити діяльність організації без інформаційних систем, де циркулює інформація. Інформаційні системи часто стають мішенями зловмисників. Вони можуть викрадати інформацію шляхом несанкціонованого доступу або знищувати її через комп'ютерні атаки. Це призводить до шкоди, яку подекуди неможливо оцінити. Для вибору засобів ефективного у відношенні ціна/якість захисту від вищевказаних загроз доцільно скористатись математичним апаратом теорії ігор, який надасть точні оцінки в заданих межах та можливість запровадження заходів поглибленого захисту, заснованого на зниженні ризиків.

Забезпечення інформаційної безпеки – це заходи, що охороняють і захищають інформацію та інформаційні системи, забезпечуючи їхню доступність, цілісність, автентифікацію, конфіденційність та безвідмовність. Ці заходи охоплюють забезпечення відновлення інформаційних систем через об'єднання можливостей захисту, виявлення і реагування.

Діяльність офіцерів з інформаційної безпеки спрямована на захист діяльності організації шляхом зниження ризиків, пов'язаних з інформацією та інформаційними системами, за допомогою комплексного і систематичного управління контрзаходами безпеки, зумовлених аналізом ризиків та економічною ефективністю.

Теорія ігор дає змогу описати безліч завдань, що виникають в нашому житті між людьми, які переслідують протилежні інтереси. Для вирішення тієї чи іншої проблеми використовують математичну модель, задаючи відомі параметри, аналізуючи дії учасників (гравців) процесу (гри), а також вибираємо оптимальну стратегію дій. Поряд з класичними іграми, такими як: шашки, преферанс і баскетбол, теорія ігор вивчає й більш серйозні питання, такі як: ринкова конкуренція, гонка озброєнь або забезпечення інформаційної безпеки. Все це називають іграми, оскільки результат в них залежить від рішень самих учасників. У теорії ігор усі дії гравців вважають раціональними, оскільки вони намагаються максимізувати свою вигоду. Проте в реальному світі люди часто діють ірраціонально і їхню поведінку важко передбачити, на відміну від раціонального (професійного) гравця, але застосування теорії ігор надає чіткий критерій оцінки ефективності прийнятих рішень: те рішення більш ефективне, яке приносить більшу вигоду Особі, що приймає рішення. Також теорія ігор постулює, що всі гравці розумні, тобто вони здатні шукати не тільки свої власні оптимальні рішення, але також і оптимальні рішення інших учасників гри, що може бути застосовано для забезпечення інформаційної безпеки.

Мішньов А.С. (ДУТ)

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ВІЙСЬКОВОЇ СФЕРИ

Швидкі темпи інформатизації суспільства призвели до значних змін у повсякденному житті, в тому числі, і у воєнній сфері.

В умовах перманентної інформаційної боротьби у світі стрімко зростає рівень та значно розширюється спектр інформаційних загроз. Така ситуація становить серйозну загрозу національній безпеці та призводить до непередбачуваних і часом непередбачуваних наслідків у воєнно-політичній, економічній, військово-технічній, екологічній та інформаційній сферах.

Інформаційно-технічний прогрес у воєнній справі створює умови для прискореного удосконалення озброєння та військової техніки на основі широкого впровадження нових інформаційних технологій і створення зброї на нових фізичних принципах – інформаційної, летальної, не летальної. Основними особливостями нового покоління озброєнь стають кардинальне

збільшення точності, дальності і потужності дії, різке збільшення можливостей розвідки, систем збору й обробки інформації і, як наслідок, – зменшення часу на прийняття оперативних рішень. Країни, які володіють такою зброєю і військовою технікою, одержують величезну воєнну перевагу перед супротивником, оснащеним традиційними типами озброєнь. Безпосередньо у військовій справі рівень інформаційного потенціалу все більшою мірою обумовлю такі чинники: оперативність прийняття рішень, структуру та якість озброєнь, оцінку рівня їх достатності, дієвість пропаганди, ефективність дій союзників і власних збройних сил і, в підсумку – результат збройного протистояння.

Значущість інформаційної безпеки як складової воєнної безпеки України пояснюється залежністю реалізації найбільш важливих інтересів України у воєнній сфері від інформаційних загроз. Одна з найбільш небезпечних загроз важливим національним інтересам України у воєнній сфері є інформаційна.

Однією з істотних загроз підтримання боєздатності формувань воєнної організації є втрата престижності воєнної служби і зниження морально-психологічного рівня особового складу. Ця загроза має як соціально-економічний, так і інформаційний характер.

Забезпечення інформаційної безпеки держави є проблемою високої складності та потребує комплексного підходу. Тому для ефективного функціонування системи воєнної безпеки України сукупність організаційно-технологічних та організаційно-правових заходів слід поєднати в систему управління інформаційною безпекою в межах забезпечення воєнної безпеки України. Відповідно до теоретичних розробок спеціалістів у галузі інформаційної безпеки, основними напрямками забезпечення інформаційної безпеки є такі: правовий, організаційний, інженерно-технічний. Застосування всіх цих напрямів є необхідним для формування комплексної воєнної безпеки держави, що на теперішній час покладається на сектор безпеки та оборони.

П'ясецький Я.О. (ВІКНУ)

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ У СОЦІАЛЬНИХ ОНЛАЙН МЕРЕЖАХ

В сучасних умовах проблеми інформаційних воєн актуалізувалися у зв'язку з глобалізацією інформаційних процесів, бурхливим розвитком і пануванням інформаційних технологій, що дозволяють політикам експлуатувати інформаційний простір, процес взаємодії масових комунікацій і їх аудиторії.

Поняття "інформаційна війна" увібрало в себе в ході історичної еволюції цілий ряд явищ, що виявляються в житті громади при взаємодії мас, народів, соціальних груп.

Дане поняття - "інформаційна війна" - відповідно до цілей впливу на людей отримувало позначення як пропаганда, контрпропаганда, спецпропаганда, психологічна війна, техніка дезінформації і т.п.

В умовах становлення інформаційного суспільства, суспільства масової культури, в ході глобалізації інформаційних процесів та демократизації суспільства, тобто участю в соціальному житті все більших людських спільнот, стало очевидним відокремлення такого явища, як інформаційна війна.

Інформаційна війна є важливою складовою сучасного глобалізаційного процесу і без розуміння її сутності неможливо в повній мірі оцінити наслідки глобалізаційного тиску.

В даний час відбувається процес докорінного переосмислення сформованого образу інформації а також сутності інформаційних воєн, її цілей та методів. Це особливо важливо для вироблення нового підходу до розуміння загального зв'язку явищ і реальних кроків в напрямку формування більш конструктивних взаємин всередині людського співтовариства і забезпечення інформаційної безпеки на усіх рівнях і для усіх суб'єктів.

Інтернет-протиборства даний час Інтернет все активніше і масштабніше використовується в інтересах інформаційного протиборства сторін, які є учасниками різних конфліктів. Він надає широкі можливості в плані надання впливу на формування громадської думки, прийняття політичних, економічних і військових рішень, впливу на інформаційні ресурси противника і поширення спеціально підготовленої інформації (дезінформації).

Активне використання мережі Інтернет для ведення інформаційного протиборства обумовлено наявністю ряду її істотних переваг перед звичайними засобами і технологіями.

Таким чином, розвиток глобальної мережі Інтернет супроводжується все більш широким використанням наданих нею можливостей для здійснення інформаційного протиборства, зростанням координації, масштабів і складності дій її учасників, в якості яких виступають як держави або їх коаліції, так і окремі організовані групи, в тому числі терористичні. Об'єктом інтернет-атак все частіше стають інформаційні ресурси, виведення з ладу або утруднення функціонування яких може завдати значних економічних збитків або викликати великий суспільний резонанс.

Штонда Р.М. (ВІТІ)

ПІДХОДИ ДО ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ІНТЕРНЕТУ

З появою загальнодоступного Інтернету масово розпочинають на початку 2000-х років створюватися соціальні мережі в Інтернеті, а разом із тим виникає питання, яким чином можливо захистити свою сторінку та інформацію, яка знаходиться на ній. Відповідь на це запитання є для цього необхідно виконати хоча б самі мінімальні вимоги а саме:

використовувати механізми безпеки, які безпосередньо запропоновані соціальними мережами в Інтернеті;

використовувати загальні механізми безпеки, що не відносяться до соціальних мереж в Інтернеті;

знаходячись в соціальній мережі не проводити ті дії, які будуть загрожувати інформації.

Виходячи з вище зазначеного дамо рекомендації щодо захисту особистої сторінки та інформації, яка на ній опублікована.

1. Захист ПЕОМ необхідно здійснювати особисто власником для цього необхідно фізично обмежити доступ сторонніх і не тільки сторонніх осіб до ПЕОМ.

2. На рівні ОС необхідно забезпечити виконання конфігурування параметрів безпеки ОС. При визначенні параметрів безпеки операційної системи, можливе застосовування принципів максимально можливого виключення потенційно небезпечних служб ОС та мінімізації привілеїв користувачів соціальної мережі в Інтернеті. Цей принцип забезпечує мінімізацію потенційних загроз для безпеки інформації. Первинне конфігурування параметрів безпеки, а також контроль відповідності налаштувань параметрів безпеки ОС заданим вимогам необхідно виконувати особисто користувачем соціальної мережі в Інтернеті.

3. Більшість популярних Web-браузерів включають в себе налаштування безпеки але користувачі соціальних мереж в Інтернеті не завжди в повній мірі оптимізують безпеку вибраного Web-браузера. В більшості це залежить від відсутності такого кроку під час його встановлення. Щоб не допустити даної помилки необхідно перед встановленням вибраного Web-браузера в повній мірі ознайомитися з інструкцією по налаштуванню параметрів безпеки Web-браузера та здійснити налаштування відповідно до пунктів інструкції.

4. Провести реєстрацію в соціальній мережі Інтернет. Для цього необхідно створити надійний логін та пароль (логін не повинен містити імен, прізвища днів та років народження і тому подібного). Пароль повинен складатися не менш ніж з семи символів та містити символи чотирьох категорій: загальні літери алфавіту (A-Z), рядкові літери (a-z), десяткові цифри (0-9), символи (% , ! , ? , № , \$).

Ярощук Є.О. (ДУТ)

МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ ПРИ АНАЛІЗІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТОКІВ

Підготовка до ведення бойових дій, а також їх безпосереднє ведення пов'язані з великими масивами інформації, яка потребує аналізу та прийняття відповідних рішень, від яких нерідко залежить успіх бою. Одним з ефективних засобів вирішення цієї задачі є штучні нейронні мережі. Їх поширення пояснюється перевагами нейромережного підходу, а саме:

автоматичне налаштування параметрів нейромережної моделі для вирішення задачі;

універсальність – нейромережі дозволяють стандартним чином вирішувати будь-які задачі, які допускають представлення у вигляді наборів інформаційних потоків;

стійкість при роботі з недостовірними даними;

можливість адаптації до нових умов;

стійкість до змін та порушення елементів;

можливість ефективно обробляти різнотипні дані високої розмірності.

На відміну від традиційних статистичних методів аналізу та обробки інформаційних потоків (даних), нейромережі видають не статистичні достовірні, а правдоподібні вирішення задач та можуть застосовуватися при недостатній кількості емпіричних даних для аналізу тієї чи іншої ситуації. Це досягається за рахунок універсальності та автоматизації режиму налаштування штучної нейромережі в умовах сильної апіорної невизначеності, що дозволяє швидко отримувати прийнятний аналітичний результат. На думку дослідників, при вирішенні реальних задач аналізу та обробки інформації нейромережний підхід є найбільш ефективним

Нейромережі, зазвичай, продуктивні у вирішенні слабо структурованих інформаційних задач щодо оцінки обстановки та прийняття відповідних рішень. При цьому особа, яка ставить задачу, може легко структурувати її до рівня "чорної скриньки" або масиву інформаційних даних на основі методів системного аналізу, тобто навести вхідні дані та потрібні вихідні параметри (результати), не вказуючи метод вирішення.

Важливою характеристикою нейронних мереж є те, що вони навчаються в режимі самоорганізації. Програмі нейронних мереж спочатку надається набір даних, що складається із багатьох змінних, пов'язаних з великою кількістю випадків (ситуацій), в яких результати відомі. Програма аналізує дані і оброблює всі кореляції, а згодом знову обирає набір змінних, які відповідно співвідносяться з відомими результатами, як початковою моделлю. Ця початкова модель застосовується для того, щоб здійснити спробу передбачення результатів різних ситуацій на основі порівняння з відомими результатами. Базуючись на цьому порівнянні, програма замінює модель, регулюючи параметри змінних або навіть замінюючи їх.

Секція 6

ФІНАНСИ

РОЛЬ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ОРГАНУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ

З розвитком людства розвивалась військова наука. Розвиток науки сприяв створенню нових винаходів, інструментів і зброї. Під впливом часу та прогресу люди перейшли від каменів та палок до високотехнологічних знарядь праці й високих технологій. Не оминув прогрес і військову сферу. Військова справа пройшла чималий шлях розвитку, реформації та змін. Палки, камені, списи й мечі залишились на полицях історії, а їм на зміну прийшли високоточні штурмові гвинтівки, броньована техніка, авіація і безпілотні дрони.

Забезпечення національної (та її складових – воєнної, інформаційної, економічної) безпеки українського суспільства є однією з найважливіших функцій нашої держави, основні завдання із захисту суверенітету і територіальної цілісності якої покладаються на Збройні Сили України (далі – ЗСУ). Успішні дії останніх безпосередньо залежать від рівня їх матеріально-технічного забезпечення. Водночас сучасні економічні відносини тісно пов'язані з військово-господарською діяльністю ЗСУ, що передбачає ефективне використання внутрішніх матеріальних та організаційних ресурсів для самостійного отримання додаткових джерел фінансування потреб оборони.

Під фінансуванням військ слід розуміти забезпечення фінансовими ресурсами і утримання Збройних Сил України. Військові частини та установи Міністерства оборони (крім госпрозрахункових промислових підприємств та будівельних організацій) утримуються за рахунок коштів Державного бюджету, тобто вони є бюджетними організаціями і фінансуються в кошторисно-бюджетному порядку. Суми, призначені за затвердженим бюджетом на фінансування окремих видів витрат, називаються бюджетними призначеннями.

Таким чином, фінансування Збройних Сил України здійснюється зверху-вниз, як правило, за принципом підлеглості. Вищі за підлеглістю розпорядники коштів несуть відповідальність заповне і своєчасне забезпечення коштами потреб військ згідно встановлених норм та затверджених асигнувань, за законне, доцільне, економне використання всіх асигнувань, які надходять в їх розпорядження, за здійснення фінансового контролю та за дотримання фінансової і штатної дисципліни.

Науково-технічний прогрес впливає на все. Цей вплив не оминув і фінансово-економічний орган військової частини. Але попри всі позитивні сторони науково-технічного прогресу в функціонуванні фінансової служби залишається ще ряд вагомих проблем іншого характеру. А саме: невчасне та неповне забезпечення затребуваними коштами військової частини; фундаментальні зміни нормативно-правової бази; неукomплектованість штату фінансово-економічної служби у військових частинах; збої в роботі електронно-обчислювальних машин; великі затрати на забезпечення фінансової

служби ліцензованим програмним забезпеченням; взаємодія з начальниками служб військової частини; суперечність у керівних документах.

Отже, існує доцільність в підвищенні рівня нормативно-правової бази взаємовідносин військової частини з казначейськими структурами, в підвищенні рівня професійної підготовки як посадових осіб фінансових органів, так і посадових осіб органів Державного казначейства України, впровадження автоматизованої електронно системи планування, обліку та звітності у Збройних силах України.

Отже, дослідивши типи організаційних структур бухгалтерської служби, а також фінансової служби військової частини можна зробити висновок, що це складна система, яка працює у взаємодії з Казначейською службою, фіскальною службою та іншими службами згідно чинного законодавства України. В своїй роботі фінансова служба керується законами, постановами Кабінету Міністрів, наказами і вказівками Департаменту фінансів України.

Саме ця складна система яка чітко функціонує у військовій частині посідає головне місце у витребуванні і забезпеченні військової частини коштами для її повного функціонування. На сьогодні залишається чимало проблемних і актуальних питань щодо функціонування фінансової служби.

Башилай Ю.С. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВИЙ ЗБІР ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИТУАЦІЇ

У даний час Україна характеризується складною політико-економічною ситуацією, яка зумовлена виникненням збройного конфлікту на території нашої країни. При цих обставинах зростає дефіцит державного бюджету, внаслідок чого не вистачає коштів на фінансування оборонного сектору. Це призводить до пошуку нових шляхів наповнення бюджету, одним з яких є введення військового збору Законом України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів" № 1621VII від 31.07.2014 року. Його ставка складає 1,5% від об'єкта оподаткування.

Військовий збір – новий вид бюджетного надходження, який включатимуть до доходів загального фонду державного бюджету. Платниками військового збору є:

- фізична особа – резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи;
- фізична особа – нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні;
- податковий агент.

Об'єктом оподаткування військовим збором є доходи:

- у формі заробітної плати, інших заохочувальних і компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які нараховуються (виплачуються, надаються) платнику за трудовими відносинами;

- у формі інших виплат і винагород, які нараховуються (виплачуються, надаються) платнику податків згідно із цивільно-правовими договорами;
- у формі виграшу в державній і недержавній грошовій лотереї, виграшу гравця (учасника), отриманого від організатора азартної гри.

У ході дослідження було виявлено ряд проблем щодо оподаткування військовим збором, які полягають у наступному: наявність тіньового сектору економіки України, що призводить до того, що податки сплачують лише ті, хто має легальні доходи; військовий збір не включено до переліку загальнодержавних податків та зборів; об'єкт оподаткування військовим збором визначено таким чином, що фактично виникає подвійне оподаткування доходів фізичної особи; надходження військового збору зараховуються до державного бюджету, а не до окремого цільового фонду; порушено принципи соціальної справедливості й економічної ефективності під час сплати податків.

Військовий збір є обов'язковим платежем, який покращує фінансування обороноздатності та безпеки нашої країни. Проте, деякі його елементи потребують значного покращення та удосконалення, для цього, на мою думку, потрібно здійснити наступні заходи: запровадити диференціацію ставок військового збору з врахуванням доходів фізичних осіб; гроші на військо мають надходити до спеціального фонду держбюджету, а не до загального; закріпити на законодавчому рівні спрямування коштів військового збору на посилення обороноздатності та безпеки України; забезпечити стабільність податкового законодавства.

Отже, можна сказати, що введення військового збору є вкрай необхідним і правильним рішенням державної влади, адже це збільшить кількість коштів, які будуть виділені на військові потреби. Це, в свою чергу, сприятиме якісному забезпеченню армії, посиленню безпеки країни та збільшенню можливостей щодо захисту територіальної цілісності та незалежності України.

Бідненко К.Б. (ВІКНУ)

НЕЦІНОВЕ НОРМУВАННЯ ДЕФІЦИТУ БЮДЖЕТУ

На сьогоднішній день світі є велика проблема, фактором якої є дефіцит державного бюджету. Дефіцит – це нестача товарів на ринку. В економіці – це перевищення попиту над пропозицією та відсутність урівноваженої ціни. Товар дефіцитний, якщо величина попиту на товар більше величини його пропозиції. Якщо встановлена державою максимальна ціна знаходиться нижче рівноважного рівня, то утворюється дефіцит, якщо держава встановлює мінімум ціни вище рівноважного рівня то утворюється надлишок. В умовах, коли ціна знаходиться нижче рівноважного рівня, дефіцит не слабшає, а посилюється, до того ж до грошових витрат споживача додаються негрошові. У випадках, коли ціна знаходиться вище рівноважної, виникає необхідність додаткових заходів, що стимулюють обмеження пропозиції і збільшення попиту, щоб скоротити розрив між субсидованою і рівноважною ціною. І в

тому і в іншому випадку ринкова економіка починає функціонувати менш ефективно, ніж в умовах досконалої конкуренції.

На сьогодні виділяють наступні причини дефіциту:

- дефіцит товарів спричинений прорахунками в управлінні запасами;
- розраховані маркетингові дії.

При адміністративному коригуванні цін неодмінно виникає дефіцит. З'явилися деякі фактори, серед яких важливим є спосіб нецінового розподілу дефіциту. Серед них:

- використання регулювальної ролі черг;
- застосування карткової системи;
- функціонування тіньового ринку.

Наразі, наявність перелічених способів розподілу дефіцитних благ – неминучий атрибут такого принципу координації людської діяльності, як влада. Тому будь-яке суспільство не вільне від черг, карток і чорного ринку.

Враховуючи ці способи нормування в наш час дефіцит зменшився, залишився лише в зведеному бюджеті України (це сума, на яку рівень видатків бюджету перевищує над доходами, що зумовлене економічними кризами, веденням війн, економічною нестабільністю, зростанням заборгованості місцевих бюджетів).

На сьогодні обсяг державного та гарантованого боргу України в 2017 році зростає до 89% ВВП за інформацією координатора сектору боротьби з бідністю макроекономічної політики. Ця проблема спричинена тим, що зростає рівень мінімальної заробітної плати та дефіцитом пенсійного фонду (114 млрд. грн). Проблема подалання дефіциту бюджету в Україні є головною фінансовою проблемою. Щорічно у процесі складання, розгляду, затвердження і виконання бюджету доцільно проводити комплекс тактичних заходів, пов'язаних зі збалансуванням бюджету, скороченням бюджетного дефіциту.

Споживачі далеко не завжди вважають, що існуючі ціни оптимальні. Справа в тому, що недосконалість суспільної структури виробництва на поверхні виступає як недосконалість системи цін. Ті хто продають дефіцитний товар зацікавлені в його збереженні, тому що він стає джерелом їх доходів. Дані положення потребують детального дослідження економіки країни в цілому та її покращення за рахунок усунення цих проблем.

Бондік Л.О. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ ВИДАТКІВ НА ФОРМУВАННЯ ОБОРОННОГО БЮДЖЕТУ У 2018 РОЦІ

Метою даної роботи є дослідження особливостей планування видатків на формування оборонного бюджету у 2018 році, оцінка прогнозованих показників на 2019 та 2020 роки.

Дана тема є досить актуальною на сьогоднішній день, оскільки, у зв'язку із політичною ситуацією на Сході, потреба в коштах для підтримання та

підвищення обороноздатності країни значно зросла, змінюються принципи та напрямки фінансування Збройних Сил.

Для визначення потреби в коштах на плановий період створюється необхідна нормативно-правова база для середньострокового й короткострокового оборонного планування. Зокрема до таких документів можна віднести рішення Ради національної безпеки та оборони щодо Державної комплексної програми реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2017р. та Стратегічний оборонний бюлетень України.

Варто зазначити, що відповідно до статті 21 Бюджетного кодексу України, Міністерство фінансів України за участі головного розпорядника коштів щорічно складає прогноз оборонного бюджету. Міністерство оборони організовує та забезпечує складання бюджетного запиту, в якому міститься розрахунок обсягів видатків та надання кредитів на плановий та наступні за плановим два бюджетні періоди, і подає його до Мінфіну. Такий розрахунок здійснюється за кожною бюджетною програмою як за загальним, так і за спеціальним фондами у розрізі кодів економічної класифікації видатків бюджету або класифікації кредитування бюджету.

Зокрема у 2018 році передбачені такі програми, за якими здійснюватимуться видатки:

- 2101010 Керівництво та військове управління Збройними Силами України (0,6% загального обсягу);
- 2101020 Забезпечення діяльності Збройних Сил України та підготовка військ(72,5%);
- 2101080 Медичне лікування, реабілітація та санаторне забезпечення особового складу Збройних Сил України (2,6%);
- 2101100 Підготовка військових фахівців у вищих навчальних закладах, підвищення кваліфікації та перепідготовка військових фахівців (3,31%);
- 2101150 Розвиток, закупівля, модернізація та ремонт озброєння, військової техніки, засобів та обладнання (19,5%);
- 2101190 Будівництво (придбання) житла для військовослужбовців Збройних Сил України (1,01%);
- 2101210 Утилізація боєприпасів, рідинних компонентів ракетного палива, озброєння, військової техніки та іншого військового майна (0,4%).

Таким чином, згідно з бюджетним запитом МОУ, у 2018 році видатки на потреби оборони становитимуть загалом 81689208,0 тис.грн., що на 31,5% більше, ніж у поточному. Однак прогнозовані показники на 2019 та 2020 роки встановлені на рівні 2017 року.

Отже, проаналізувавши показники, можна визначити, що у 2018 році відбудеться значне зростання обсягів видатків на формування оборонного бюджету України, відповідно до документів оборонного планування, що визначають поточні та стратегічні цілі Збройних Сил.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ "СТАТИСТИКА ДЛЯ ЕКОНОМІСТІВ"

Однією з важливих галузей економічних наук є статистика, яка базується на загальній теорії статистики і включає економічну статистику, галузеві статистики та соціальну статистику. У сучасних умовах трансформаційних процесів, які відбуваються в економіці, статистика відображає діяльність усіх сфер господарювання, починаючи з виробництва й обігу товарів і послуг, споживання і створення комерційних банків, бірж, інвестиційних фондів та ін.

Координуючим органом статистичної діяльності в Україні є Державна служба статистики України (Держстат України), який є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі статистики. Результати діяльності статистичних органів висвітлюються у виданнях Держстату, які включають випуск статистичних збірників, що відображають економічне життя країни та регіонів.

Для оцінювання та аналізу соціальних й економічних явищ економічна статистика використовує систему показників галузевих статистик серед яких: статистика промисловості, фінансів та банківської справи, статистика сільського господарства, статистика торгівлі, статистика транспорту та інші. Успішне виконання функцій статистики досягається шляхом координації діяльності статистичних органів і проведення досліджень окремої галузі на основі положень теорії статистики та економічної статистики з використанням ідентичних методик, що вимагає нових підходів до їх вивчення.

Питанням організації та проведення занять з різних дисциплін, їх методичного забезпечення та особливостям викладання присвячені роботи багатьох науковців, таких як Борух В.О., Алямкін Р.В.; Головач А. В.; Єріна А.М.; Жеваго А.В.; Ковальчук Г.О.; Манцуров І.Г. та ін. Результати даних наукових праць можуть бути використані лише як орієнтири при формуванні методики викладання дисципліни.

Метою роботи є визначення напрямів використання інноваційних методів в процесі викладання дисципліни "Статистика для економістів", яка є важливою галуззю знань і практичної діяльності по збиранню, обробці, аналізу та публікації статистичної інформації про економічні процеси і явища, які відбуваються в економічному житті країни.

Викладання навчальної дисципліни "Статистика для економістів" передбачає формування теоретичних знань та набуття курсантами практичних навичок проведення оцінки та аналізу економічних явищ за допомогою статистичних показників. Тому навчальні задачі курсу полягають у вивченні курсантами основних методів і методик збирання, обробки та аналізу статистичної інформації, здійснення кількісної оцінки соціально-економічних явищ і процесів з метою формування вмінь та навичок приймати науково-

обґрунтовані рішення та робити правильні висновки на основі статистичних даних.

Національним тренінговим центром США (штат Меріленд) ще у 1980-х роках було проведено спеціальне методичне дослідження щодо методів навчання. Воно показало, що інтерактивне навчання дозволяє значно підвищити відсоток засвоєння навчального матеріалу, оскільки впливає не лише на свідомість, а й на почуття, волю (дії, практику). Результати цього дослідження відображені в "Піраміді навчання", за якою найбільший відсоток засвоєння навчального матеріалу можна досягти завдяки застосуванню інтерактивних методів навчання. Серед яких: демонстрація – 30 % засвоєння; дискусійні групи – 50 % засвоєння; практика через дію – 75 % засвоєння; навчання інших – 90 % (завдяки застосуванню отриманих знань одразу). Аналіз піраміди свідчить, що найменший відсоток мають такі форми пасивного навчання, як лекція – 5 %; читання – 10 %. Тобто, чим активніше людина бере участь в навчанні – обговорює, робить, вчить інших – тим краще відбувається засвоєння матеріалу. Такі дані цілком підтверджуються дослідженнями сучасних психологів.

Серед інтерактивних методів широко використовуються такі, як "мозковий штурм", "мікрофон", "коло ідей", "робота в малих групах", "метод навчальної дискусії", "прес-метод", "акваріум", "подорож", "рольові ігри" та ін.

Організувати навчання таким чином, щоб студенти дійсно працювали в режимі співпраці, можна лише розуміючи, які компоненти запускають механізм співробітництва. Оволодіння істотними компонентами співробітництва дає можливість викладачам збільшити ефективність навчання в малих групах. Серед суттєвих компонентів співробітництва є позитивний взаємозв'язок й особистісне взаємодія.

Враховуючи, що метою дисципліни "Статистика для економістів" є оволодіння майбутніми фахівцями методологічних засад, категорій та класифікацій економічної статистики, принципів оцінювання стану і розвитку економіки за міжнародними стандартами на макро- і мікрорівнях, а також для проведення міжнародних порівнянь, доцільно застосовувати при викладанні інноваційні методи, до яких належать зазначені вище інтерактивні.

Наприклад, групу курсантів об'єднати у малі групи по 5 чоловік. Кожна з них обирає завдання з переліку завдань для обговорення на семінарі. На семінарі кожний учасник малої групи пропонує власне вирішення обраного завдання, яке він розкриває у повідомленні або рефераті. Опонентами виступають усі курсанти, присутні на занятті, з доречними й конструктивними зауваженнями.

Для успішного вирішення завдань поряд із "роботою в малих групах" доцільно використовувати "метод навчальної дискусії", "мозковий штурм", "рольові ігри" та ін.

В процесі вивчення дисципліни "Статистика для економістів" ці інноваційні методи використовуються в цілях спілкування курсантів для вирішення будь-якої проблемної задачі, спірного питання шляхом діалогу з урахуванням всіх думок учасників і досягнення узгодженої позиції. Якщо завдання методично обґрунтовані й відображають основні положення програми, то курсанти поступово набувають фахових компетенцій з дисципліни.

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД У БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ ТА ЕТАПИ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

В основі бюджетного планування та виконання кошторису Міністерства оборони України лежить програмно-цільовий метод який дозволяє забезпечити планування бюджету на середньострокову перспективу, та забезпечує оптимальне використання бюджетних коштів, досягнення в результаті значного економічного і соціального ефекту, підвищення обізнаності громадськості щодо ефективності витрачання бюджетних коштів.

Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі – це метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу.

Особливими складовими програмно-цільового методу у бюджетному процесі є бюджетні програми, відповідальні виконавці бюджетних програм, паспорти бюджетних програм, результативні показники бюджетних програм які координуються Міністерством фінансів України.

Основним елементом програмно-цільового методу є бюджетна програма яка це сукупністю заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.

Сутність бюджетної програми розкривається через її характеристики, що відображені в бюджетній документації, зокрема бюджетному запиті, паспорті бюджетної програми, звіті про виконання паспорта бюджетної програми.

Бюджетне планування в Міністерстві оборони України умовно поділяється на чотири етапи:

I етап (січень-березень): визначення попередніх показників проекту Державного бюджету України для Міністерства оборони України та змін до переліку бюджетних програм, подання їх до Міністерства фінансів України;

II етап: формування та направлення до Міністерства фінансів України бюджетного запиту Міністерства оборони України;

III етап: супроводження проекту закону України про Державний бюджет України;

IV етап: затвердження зведеного кошторису Міністерства оборони України та паспортів бюджетних програм

Затверджений зведений кошторис Міністерства оборони України доводиться Департаментом фінансів до Головного управління оборонного та мобілізаційного планування Генерального штабу Збройних Сил України у повному обсязі та до відповідальних за формування і виконання бюджетних програм (підпрограм) – у частині, що їх стосується.

ЗНАЧЕННЯ БЛАГОДІЙНОЇ ДОПОМОГИ, ЇЇ ОБЛІК ТА ВИКОРИСТАННЯ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ АТО

Метою роботи є визначення питань, що виникають в процесі обліку, використання благодійної допомоги та її значення у забезпеченні військової частини в умовах проведення АТО.

Актуальність вибраної теми обумовлена тим, що надходження благодійної допомоги складають вагомую частину від загального обсягу коштів, що призначені для функціонування військової частини.

Військові частини можуть отримувати благодійну допомогу від юридичних і фізичних осіб в натуральній формі (майно) або у вигляді коштів (готівкою в касу або перерахування на спеціальний реєстраційний рахунок).

Існує необхідність спрощення процедури отримання кошторисних призначень на благодійну допомогу, отриману військовими частинами (установами) в натуральному вигляді, оскільки на сьогоднішній день тривале проходження документів не дозволяє забезпечити своєчасне відображення допомоги в бухгалтерському обліку. Нерідко виникають випадки, коли кошторисні призначення надаються військовій частині вже після того, як матеріальні цінності витрачені (втрачені) під час ведення бойових дій.

На даний час недостатньо врегульований порядок організації фінансового забезпечення військових частин, які не ведуть самостійного фінансового господарства. За таких умов, коли військова частина, яка не є розпорядником бюджетних коштів, а прикріплена одночасно на забезпечення за різними його напрямками (фінансового, матеріального та технічного) до декількох інших військових частин, виникає додаткова проблема в організації документообігу, забезпеченні повноти оприбуткування матеріальних цінностей, отриманих у вигляді благодійної допомоги.

Зміна купівельної спроможності грошей в період з того моменту, як вони були пожертвовані, до часу, коли їх витратять є разючою. Тому цей термін потрібно мінімізувати задля максимізації ефективності використання.

Отже, благодійна допомога - вагова частина у забезпеченні військової частини, документальне оформлення та облік якої в умовах проведення АТО потребують удосконалення.

*к.е.н., доц. Кондрашова-Діденко В.І. (ВІКНУ),
к.філос.н., доц. Діденко Л.В. (КНУ ім. Тараса Шевченка)*

СОЦІО-ЕКОНОМІЧНЕ ПРОЦВІТАННЯ: АКСІОЛОГЕМИ

Головна ціль перетворень, здійснюваних у країнових та індивідуальних життєпросторах, можна сформулювати тезою "забезпечення процвітання кожної людини і народу загалом". Характер цього процвітання окреслимо як

культуро-соціо-економічний, що включатиме: простір вкорінення суб'єкта (-ів), тобто "культуро-"; нагальні для розв'язання проблеми "-соціо-"; ресурсонааявність та ресурсорозподіл "-економічний".

Процвітання є виключно "напрямок", специфікованість якого визначатимуть суб'єкти (представники групи, спільноти, суспільства). Загальні тенденції ХХ ст. уможлиблюють висновування: суб'єктивні візії здебільшого зведені до споживацькості, вигоди, зисковості тощо. Проте, на нашу думку, процвітання вкорінене в саму людину, виходить з неї. Цей "вихід" спричинюваний аксіологемами, "ціннісними формулами" для життеорієнтування та поіснування із собі подібними. На основі аксіологем та цінностей окремого суб'єкта формуватиметься "простір свободи" у групі, спільноті, суспільстві.

"Простір свободи" не обмежений зовнішніми характеристиками антропопроявляння (висловлювання, пересування, легітимного вчинення тощо). "Простір свободи" одночасно регламентований і нормами суб'єкт-поіснування (переліки дозволів, приписів, заборон), і творчістю (суб'єктивними візіями, неординарними підходами, інноваціями).

За твердженням Д. Рея, соціально-економічне процвітання – це здатність індивіда, групи чи народу створювати житла, продукти харчування та інші матеріальні блага, які уможлиблюють забезпечене життя людей, відповідно до їхніх власних уявлень. Таке процвітання, з його погляду, допомагає створювати атмосферу ширості і розуміння, де люди проводять здорове емоційне та духовне життя відповідно їхнім перевагам, котрі не переймаються турботами про хліб насущний та інші потреби виживання [Див.: Ray D. *Development Economics*. Princeton, 1998. – Р. 9.]. Більшість учених-економістів процвітання витлумачують як процес – неперервний потік доходів, які, з погляду Д. Рея, доцільно розглядати через купівельну спроможність [Див.: Там само]. А. Сен пропонує визначати соціально-економічне процвітання людини і/або країнового суспільства як своєрідний стан, що характеризується цілою низкою різних видів ресурсів [Див.: Sen A. "The Concept of Wealth", in *The Wealth of Nations in the Twentieth Century: The Policies and Institutional Determinants of Economic Development*. – Stanford, 1996. – Р. 5-7]. Головним при цьому є те, що всі ці ресурси в процесі виробництва мають створювати матеріальний і/або нематеріальний зиск, тобто набувати форми капіталу. Саме тому, з погляду дослідника, соціально-економічне процвітання можна витлумачувати як "сукупність різного роду капіталу" [Там само].

Процвітання – це, з одного боку, результат людських дій, які узгоджено-неузгоджених між собою; з іншого, – це наслідок, тобто поєднання результату та спектрів позитивних і негативних відлунь антроподій. Необхідно розглядати процвітання як становлення, оскільки людські дії виключають, доповнюють, накладаються одна на іншу, але всі разом "прямують" до втілення формули "спільного Блага" (для людства загалом).

Що приносить процвітання? Ресурсодоступність та якісність є необхідною базовою умовою процвітання. Тоді, можливо, це рівновага: поміж соціозапитами (нагальними проблемами для розв'язання), розвиненими

індивідуальними характеристиками (самовдосконалювання окремого суб'єкта) та можливістю суб'єкта привносити покращення у "банк досвіду людства". Припустимо, що процвітання зведене до саморозвивання суб'єкта, який навчений вчитися, зацікавлений у змінах зовнішнього щодо себе самого простору (група, спільнота, суспільство) та здійснює їх (зміни) у форматі інновацій. Згадане можливе тільки за декількох умов: 1) здорова критика сучасниками; 2) постійне самовдосконалювання, якому навчають батьки через виховання, освіту та навчання; 3) відсутність осудних одно векторних рішень від керівництва; 4) чинники випадковості.

Отже, головною аксіологемою, яка уможливорює культуро-соціо-економічне процвітання є сама людина. Завдання кожного з нас ставитися до іншого з повагою та без уможливлення нанесення шкоди будь-якої форми (тілесної, емоційної, інтелектуальної тощо).

к.е.н. Кириленко І.В. (ВІКНУ)

ПРО ДЕРЖАВНІ ЗАКУПІВЛІ ДЛЯ ПОТРЕБ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ

Сучасний стан економіки держави, а також військової конфлікт на Сході країни значною мірою впливають на суб'єкти господарювання, до яких відносяться військові частини, підприємства і організації МО України. Сьогодні це проявляється в збільшенні фінансуванні потреб ЗСУ, зміні стратегічних орієнтирів у розвитку українського війська.

Військова частина може бути замовником та здійснювати закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти відповідно до законодавства України, якщо кошти на ці цілі передбачені кошторисами та паспортами бюджетних програм

З іншої сторони кризові явища, що відбуваються зараз в економіці, також тиснуть і на підприємства, організації реального сектору економіки, що проявляється у скороченні виробництва, неможливості виконати певні господарські зобов'язання, що може бути сферою діяльності господарського договору військової частини. Іншими словами може скластися ситуація при якій військова частина не матиме можливості виконати свої обов'язки щодо оплати товарно-матеріальних цінностей або послуг, а відповідно інша сторона може не мати економічних, технологічних або інших умов щодо поставки товарно-матеріальних цінностей, послуг чи робіт у повному обсязі чи певної якості. І тоді, безумовно, вступають у дію пункти договору, які обумовлюють дії сторін у разі невиконання своїх зобов'язань іншою стороною.

Одним із основних принципів державних закупівель згідно з Законом України "Про публічні закупівлі" має бути "максимальна економія та ефективність закупівель". Начальник фінансово-економічної служби військової частини згідно своїх функціональних обов'язків повинен здійснювати контроль та приймати безпосередню участь у виконанні договорів, які є результатом діяльності тендерного комітету військової частини. Тому фінансовий орган

військової частини не повинен залишатись осторонь процесу закупівель за державні кошти та виконання договорів щодо закупівлі товарно-матеріальних цінностей для потреб військової частини.

Крамська Л.І. (ВІКНУ)

РОЗКВАРТИРУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В ПОЛЬОВИХ УМОВАХ

Тема розквартирування військових частин Збройних Сил України в польових умовах, зокрема їх організація та функціонування в цілому є актуальною, оскільки в умовах ведення бойових дій на сході України гостро постає проблема створення нових та вдосконалення існуючих постійних та тимчасових місць дислокації військових частин.

Утворення фонду для розквартирування військ у мирний час, зазвичай, відбувається шляхом використання казарменого та житлового фонду Міністерства оборони та Міністерства внутрішніх справ, інших міністерств та відомств, а також будівель й об'єктів державної форми власності. Для цього місцеві органи влади на фінансових та комунальних умовах виділяють відповідні території чи будівлі, або ж тимчасового передають їх на баланс відповідних військових структур.

У період активних бойових дій розквартирування власних сил чи сил противника може використовуватися як спосіб закріплення на тій чи іншій території. Це значно ускладнює звільнення цих житлових масивів через загрозу мирному населенню. Якщо ж за певних обставин хід бойових дій має довгостроковий та стабільний характер, розквартирування військових частин у зручному житлі є запорукою піклування про солдат, дає виграти час та забезпечити всі умови для функціонування та безпеки особового складу.

Враховуючи досвід проведення антитерористичної операції на Сході України (далі – АТО), особливостями розквартирування військових частин в польових умовах є: тимчасовий характер розміщення, зниження рівня комунального та господарського обслуговування, слабка захищеність від несприятливих погодних умов, контакт з небезпечними або шкідливими представниками флори та фауни тощо. Найбільш проблемними виступають питання водопостачання, харчування, дотримання санітарних та гігієнічних умов приміщень та особового складу, збереження зброї та боєприпасів. Особливу увагу слід звернути на порядок та тонкощі обліку наявного майна, його зарахування та списання з балансу військової частини.

Отже, за час проведення АТО розквартирування військових частин в польових умовах за останні 3 роки стало частішим явищем. Збройні Сили України набули безцінного, але гіркого досвіду з організації польового господарства та забезпечення постійної бойової готовності військ в польових умовах.

СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РОБОЧОЇ СИЛИ

Серед головних напрямків вирішення питань підвищення ефективності суспільного виробництва та конкурентоспроможності робочої сили значне місце посідають питання, пов'язані з реформуванням механізму стимулювання праці, підвищенням життєвого рівня найманих працівників, забезпеченням якісних умов використання робочої сили на загальнонаціональному, галузевому і регіональному рівнях, розвитком трудового потенціалу та створенням цивілізованого ринку праці. Тобто конкурентоспроможність є засобом досягнення безпеки і довго тривалості життя, зайнятості населення, можливості отримання належного рівня освіти, соціального захисту, матеріального добробуту тощо.

Ефективність ведення господарської діяльності, рівень добробуту населення значною мірою залежить від якості трудового потенціалу підприємств та організацій. Трудовий потенціал уособлюється в поняттях персоналу, кадрів, трудових ресурсів і може досліджуватись на мікро- та макрорівнях. На мікрорівні в центрі уваги перебуває трудовий колектив певного підприємства чи установи. Фахівці-економісти аналізують динаміку показників чисельності та фонду оплати праці працівників підприємств. На макрорівні органи державної статистики вивчають динаміку зайнятості і безробіття, досліджують процес створення національного багатства.

Проте, ефективність використання трудового потенціалу великою мірою залежить від форм і методів спонукання персоналу до праці. Саме тому дослідження мотивації праці – одне із головних завдань по вивченню трудових ресурсів на мікрорівні. Мотивація – це процес стимулювання працівників чи групи працюючих до діяльності, що спрямована на досягнення цілей підприємства, через задоволення їх власних потреб і інтересів. Важелями мотивації виступають стимули (матеріальна винагорода) і мотиви (соціально-психологічні чинники).

Матеріальне стимулювання працівників являє собою складну систему засобів спонукання людей до трудової діяльності, що заснована на використанні їх економічних інтересів. Матеріальна зацікавленість, без перебільшення, є рушійною силою у розвитку суспільства, головним резервом у підвищенні продуктивності праці. Порушення у роботі системи матеріального стимулювання призводить до небажаних наслідків для підприємства.

к.е.н., доц. Легоміна С.В. (ДУТ)

АНГЕЛИ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Інноваційна діяльність підприємства, як правило, вимагає значних додаткових коштів та знань (компетенцій) щодо виконання науково-дослідних та випробувальних робіт, тому постає актуальним диверсифікація каналів

інвестування та формування пулів знань з метою зниження ризиків. Точкою відліку для потенційних інвесторів є інвестиційна привабливість підприємства.

Інвестиційна привабливість підприємства - це сукупність інтегральних характеристик, які описують ефективність використання активів, їх ліквідність, платоспроможність, показники фінансової стійкості підприємства, рентабельність, певний рівень яких дає можливість інвесторам приймати позитивне рішення щодо вкладання коштів з метою отримання ефекту. Важливим є сфера діяльності та перспективність розвитку. Точкою відліку для інвесторів є інвестиційна привабливість підприємства й можливість нівелювання впливу непередбачених ситуацій.

На виклики мінливого зовнішнього середовища сформувались дві формації: бізнес-ангели і ангели знань, діяльність яких направлена на допомогу підприємствам, які запроваджують інноваційні процеси. Фокус їх направленості дещо різниться. Якщо основними ресурсами у бізнес-ангелів є гроші та діловий досвід, контакти і меншою мірою ідеї, мотивуванням є фінансовий інтерес і готовність підтримувати молодих підприємців, в свою чергу основними проявами ноу-хау – підтримка існуючих процесів та ситуацій, що створюють знання. Ангели знань в якості основних ресурсів використовують знання, ідеї та бачення, носіями яких є інтелектуально-креативні фахівці, мотивацією до дій виступає когнітивна поведінка, а саме прагнення до свободи, самореалізації, "тестування" нових ідей (і бажання підтримувати колег), основним формами підтримки ноу-хау – ініціювання нових процесів, дифузії знань. Важливим додатковим елементом їх діяльності часто є надання не фінансових переваг, таких як наставництво, консультації, контакти, налагодження комунікацій.

Сприяння інноваційній діяльності бізнес-ангелів та ангелів знань може бути пов'язане з нетрадиційними шляхами, новими формами співпраці та партнерства, новими моделями візуальності. Істотно новий рівень інноваційного розвитку вимагає розглядати будь-які можливості та шляхи з залученням різноманітних механізмів й інструментів. Когнітивні аспекти управління займають все більший сегмент та формують релевантні джерела ідей, здатність брати на себе ризики та швидко приймати рішення, частіше засновані на інтуїції. Організаційною парадигмою інноваційної діяльності виступає творчість та нестандартне мислення, гнучке управління проектами, плоскі ієрархії, що формує потенціал конкурентоспроможності підприємств на національних та світових ринках, відкриває шляхи до лідерства.

к.е.н. Луцик Ю.О. (ВІКНУ)

УКРАЇНА В ЗАГАЛЬНІЙ СИСТЕМІ ПОКАЗНИКІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН СВІТУ

В сучасному економічному житті конкурентоспроможність є однією з найпопулярніших і найпоказовіших категорій, яка дозволяє оцінити якість економічної системи, в межах якої існує суспільство.

Інноваційна спроможність та технологічна готовність є невід'ємними складовими конкурентоспроможності національної економіки, яка визначається як набір інституцій, політик і факторів, що визначають рівень продуктивності економіки. На сьогодні Україна представлена у декількох доповідях та індексах, які оцінюють технологічну та інноваційну конкурентоспроможність країни. Серед таких впливових інформаційних джерел можна виділити Глобальний індекс конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму у Давосі, Індекс економіки знань Інституту Світового банку та Загальний інноваційний індекс, що оцінюється компанією EuroINNO за підтримки Єврокомісії.

Глобальний індекс конкурентоспроможності складається з більш ніж 100 змінних, що згруповані у ряді контрольних показників: "Інституції", "Інфраструктура", "Макроекономічне середовище", "Охорона здоров'я та початкова освіта", "Вища освіта і професійна підготовка", "Ефективність ринку товарів", "Ефективність ринку праці", "Розвиток фінансового ринку", "Технологічна готовність", "Розмір ринку", "Відповідність бізнесу сучасним вимогам" та "Інноваційний потенціал". Сукупність змінних складається за результатами глобального опитування керівників компаній, а також виходячи із аналізу статистичних даних і результатів досліджень, які здійснюються на регулярній основі міжнародними організаціями. Відповідно, всі змінні об'єднані в контрольні показники, які визначають якісну складову національної конкурентоспроможності. Даний індекс детально характеризує конкурентоспроможність країн світу, що знаходяться на різних рівнях економічного розвитку.

Вже традиційно, рейтинг очолили Швейцарія – восьмий рік поспіль та Сінгапур. До топ десятки конкурентоспроможних, як і в попередньому році (дослідженні), увійшли США, які лишаються світовими лідерами в напрямку забезпечення інноваційними продуктами, Нідерланди, Німеччина, Швеція, Великобританія, Японія, Гонконг та Фінляндія. Таким чином, лідери лишаються незмінними. Відтак, Україна посідає дедалі нижчі місця в рейтингах конкурентоспроможності.

Сьогодні Україна має вагомий стимул для формування, розвитку і використання нових можливостей економіки. Всесвітній економічний форум опублікував показники звіту Глобального індексу конкурентоспроможності за 2016-2017 роки, згідно з яким Україна втратила 6 позицій у порівнянні з минулим роком та посіла 85 позицію серед 138 країн-учасниць.

Проаналізувавши дані по Україні за загальним рейтингом конкурентоспроможності розвитку країн світу, розрахованим Всесвітнім економічним форумом, необхідно сказати, що погіршення ситуації відбулося у наслідок: зниження позиції у розвитку фінансового ринку, в основному, за даними НБУ, за рахунок нестабільності банківської системи; зниження кредитного рейтингу країни, внаслідок зростання державного боргу – за даними Міністерства фінансів; недостатнього захисту національних інвесторів, як наслідок неякісного функціонування системи захисту майнових прав та приватної власності; і безумовно, одним із важливіших питань, є нездатність

країни утримувати "таланти", адже в останні роки зростає відтік науковців, що призводить до зниження інтелектуального потенціалу України.

Як висновок, можна зазначити, що місце України на світовому ринку в майбутньому, в першу чергу, буде залежати від того, наскільки ефективно розв'язуватиметься у найближче десятиліття питання підвищення конкурентоспроможності. Немає шаблонних моделей конкурентоспроможності, кожна країна вибудовує свою власну стратегію укріплення конкурентоспроможності, розставляє пріоритети і визначає послідовність дій, виходячи з аналізу сильних та слабких сторін макроекономічного та ділового середовища та оцінок порівняльних конкурентних переваг. Адже рівень конкурентоспроможності свідчить про довгостроковий аспект розвитку, про здатність досягати та підтримувати темпи економічного зростання, що в майбутньому призведе до високого рівня добробуту населення. Розробка довгострокової стратегії, з урахуванням сильних та слабких позиції у відповідності з Глобальним індексом конкурентоспроможності, дозволить сформулювати тактичні та стратегічні завдання для уряду України, сприятиме інвестиційній привабливості України та формуванню власного бренду країни.

*Мазуренко С.Ю. (ВІКНУ),
Шрамко О.В. (ВІКНУ)*

ПРОБЛЕМАТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ У ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИНАХ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Для реалізації державної політики і досягнення стратегічних цілей розвитку України постала необхідність в ефективній системі щодо управління бюджетними коштами, тому було розроблено Інструкцію та Методичні рекомендації щодо застосування Стандартів внутрішнього контролю в Міністерстві оборони України та Збройних силах України згідно зі стандартами Комітету з внутрішнього контролю Міжнародної організації вищих контролюючих органів (INTOSAI).

Відповідно до 26 статті Бюджетного кодексу України *внутрішній контроль* – це комплекс заходів, що застосовуються керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності бюджетної установи та її підвідомчих установ.

Внутрішній контроль повинен був стати тим інструментом, який попереджував би ризики, запобігав їх виникненню на початкових етапах. Сенс в цьому є, адже велика кількість ризиків – однотипна, можна відпрацювати певну схему, за якою вказано перелік ризиків та інструкцію з їх усунення, але яким чином внутрішній контроль повинен функціонувати? Відповідно до наказу Міністерства оборони України від 22.05.2017 № 280 "Про організацію фінансового забезпечення військових частин, установ та організацій Збройних Сил України" здійснення заходів внутрішнього контролю щодо окремих питань фінансового забезпечення

вусіх військових частинах, які включені до мережі розпорядника бюджетних коштів покладається на внутрішню перевірочну комісію (далі – ВПК). На наш погляд це є недоцільним, адже:

- по-перше, ВПК призначається командиром військової частини, до якої не входять посадові особи фінансового органу, тому не можна бути впевненим, що склад комісії є компетентним в питаннях, які перевіряються;

- по-друге, наявний фактор "своїх" людей, адже відповідні особи, які перевіряють фінансовий орган працюють в одній установі, тому оцінка може бути не об'єктивна, а це може призвести до нагромадження недоліків, що стануть в подальшому великою загрозою і вплинуть під час перевірки внутрішнього аудиту;

- по-третє, нормативно-правова база на сьогоднішній день не повністю інформативно задовольняє бюджетні установи, що сповільнює процес правильного функціонування внутрішнього контролю;

- по-четверте, бюджетні установи не поспішають розробляти оцінку та перелік ризиків стосовно своєї установи, що призводить до повернення попередньої моделі контролю, від якої намагаються відійти.

Тому доцільно було б створити окремо відділ внутрішнього контролю у бюджетних установах з кваліфікованими і компетентними у даних питаннях особами, але це додаткові робочі місця, для цього необхідні додаткові кошти. Менш затратним варіантом є залишити ВПК, але при цьому надавати їм право перевіряти інші установи, які будуть зазначені у розпорядженні вищого керівництва.

Отже, внутрішній контроль має високі цілі на меті. Він повинен позитивно вплинути на розвиток нашої країни, але доцільно переглянути питання щодо правильного здійснення внутрішнього контролю, а також необхідно збільшити фінансування в цей напрям для отримання очікуваних результатів.

к.е.н., доц. Медведєв Ю.Б. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ У ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИНАХ

Не дивлячись на розробку низки теоретичних і практичних положень щодо обліку касових операцій в бюджетних установах, недостатньо уваги приділяється проблемам їх сутності і визнання. Проте ці питання набувають особливої актуальності з огляду на поширення ринкових відносин у бюджетну сферу України та реформування вітчизняної облікової системи в цілому.

Процес виконання бюджету як в цілому всієї країни, так і кожної бюджетної установи зокрема, полягає в формуванні грошового фонду та витрачання його на передбаченні цілі. Бухгалтерський облік грошових коштів, розрахункових і платіжних операцій бюджетних установ має важливе значення для контролю за доходами, видатками, розрахунками бюджетних установ, що сприяє ефективному використанні державних фінансових ресурсів.

В підприємствах, установах і організаціях суб'єктів господарювання до грошових коштів, як об'єктів обліку відносять: касова готівка, кошти на

рахунках в банках, інші кошти, які відповідають визначенню грошових коштів відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013р. №73. У зазначеному положенні вказується, грошові кошти (гроші) - готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання.

Щодо основних функцій грошей, визнаних в економічній теорії це є засіб обігу, засіб збереження (накопичення) багатства, міра вартості, – у військових частинах, на нашу думку, грошові кошти не виконують функції збереження (накопичення) багатства. Проте виступають як засіб платежу та міра вартості. Грошові кошти надаються військовим частинам для здійснення передбачених кошторисом видатків у вигляді асигнувань, як основне джерело поповнення обігових коштів, при цьому не передбачається отримання прибутку чи накопичення залишків невикористаних коштів.

Способи отримання коштів військовослужбовцями:

- особисте отримання коштів (готівкою, перерахуванням на карткові рахунки);
- отримання коштів іншою особою (за належно оформленою довіреністю);
- виплата членам сімей (зокрема в разі неможливості отримання грошового забезпечення під час участі в бойових діях та операціях у такі способи:
 - готівкою (через касу військової частини);
 - поштовим переказом (з обов'язковою оплатою цих послуг за рахунок військової частини);
 - зарахуванням на картковий (банківський) рахунок.

Таким чином активи установи у формі грошових коштів включають готівку в касі, грошові кошти на рахунках у банках, грошові кошти на рахунках в органах Казначейства, інші кошти, короткострокові векселі.

Овдієнко П.М. (ВІКНУ)

ПІДСТАВИ ТА УМОВИ ПРИТЯГНЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ЇЇ ВИДИ

Матеріальна відповідальність є самостійним видом юридичної відповідальності, що виражена у добровільному або примусовому виконанні винною особою у встановленому законом розмірі і порядку обов'язку з відшкодування шкоди, заподіяної майну власника.

На даний час в Україні безпосереднім нормативним актом, який регулює питання матеріальної відповідальності військовослужбовців, підстави і порядок притягнення їх до відповідальності є "Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі", затверджене Постановою Верховної Ради України від 23.06.95 №243/95-ВР (далі – Положення).

Відповідно до Положення існує три види матеріальної відповідальності військовослужбовців:

- при розмірі відшкодування шкоди, спричиненої військовому майну (від одного до трьох розмірів місячного грошового забезпечення) – *обмежена матеріальна відповідальність*;

- при відшкодуванні шкоди в повному обсязі – *повна матеріальна відповідальність*;

- *підвищена матеріальна відповідальність* за шкоду, спричинену лише певному виду військового майна.

Обмежена матеріальна відповідальність встановлюється з метою соціального захисту військовослужбовців у період проходження військової служби.

У відповідності до Положення повна матеріальна відповідальність настає у *п'яти випадках* спричинення шкоди військовому майну, а саме:

1. Умисне знищення, пошкодження, псування, розкрадання, незаконне витрачання військового майна або вчинення інших умисних дій;
2. Приписки в нарядах та інших документах фактично не виконаних робіт, перекручування звітних даних і обман держави в інших формах;
3. Заподіяння шкоди особою, яка перебувала в нетверезому стані;
4. Дії (бездіяльність), що мають ознаки злочину;
5. Недостачі, а також знищення або псування майна, переданого під звіт для зберігання, перевезення, використання або іншої мети.

Крім того, існують випадки коли до військовослужбовців застосовується *підвищена (кратна) матеріальна відповідальність*. Вона настає за шкоду, заподіяну розкраданням, марнотратством або втратою спеціального майна. У даному випадку, на відміну від попередніх видів матеріальної відповідальності, відшкодовується державі у 2-10-кратному розмірі вартості цього майна.

Слід зазначити, що шкода може спричинитися військовому майну при виконанні як правомірного, так і неправомірного наказу командира (начальника) військової частини. За шкоду, спричинену виконанням неправомірного наказу, військовослужбовець матеріальної відповідальності не несе, крім випадків перевищення своїх службових повноважень при його виконанні.

*к.е.н., с.н.с. Бажан Л.І. (МННЦ ІТС НАНУ та МОНУ),
Остапенко О.П. (ВІКНУ)*

ОЦІНКА РИЗИКІВ В СИСТЕМІ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИНАХ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Внутрішній контроль – це діяльність, що здійснюється у військовій частині, для забезпечення додержання вимог законодавства під час виконання покладених завдань; упередження потенційних подій, які негативно впливають на досягнення цілей; дієвого управління інформаційними потоками та забезпечення інформаційної

безпеки; достовірності, повноти та своєчасності надання командирів військової частини інформації для прийняття відповідних управлінських рішень тощо.

В організації внутрішнього контролю військової частини провідне місце займає система оцінки та управління ризиками як інструмент попередження (уникнення) негативних факторів фінансово-господарської діяльності.

За ймовірністю виникнення ризику оцінюються за такими критеріями як: ризики низької ймовірності виникнення (виникнення яких може відбутися у виняткових випадках); ризики середньої ймовірності (незначна ймовірність виникнення); ризики високої ймовірності (велика ймовірність виникнення).

В свою чергу, за впливом на спроможність військової частини досягти визначені стратегічні цілі, ризики оцінюються за трьома основними критеріями:

1. низького рівня впливу – мінімальна (невелика) тяжкість в досягненні військовою частиною визначених цілей (прорахунки в діяльності виконавців, недостатній рівень професійних знань, несвоєчасне опрацювання документів тощо);

2. середнього рівня впливу – середня тяжкість в досягненні визначених цілей (відсутність документації, використання ресурсів не за цільовим призначенням тощо);

3. високого рівня впливу – тяжкий або особливо тяжкий вплив на досягнення військовою частиною визначених цілей (корупція, втрата контролю над управлінськими процесами, відсутність бухгалтерського обліку, невизначеність відповідальності за виконання окремих функцій тощо).

Відповідно до матриці оцінки ризиків, за якою саме і проводиться визначення оцінки і конкретизація відповідного виду ризику, командуванням приймається рішення щодо вибору методики реагування на існуючі ризики, серед яких виділяють:

прийняття – жодних дій відносно ризику не здійснюється;

зменшення – вживаються заходи, які сприяють зменшенню (усуненню) ризиків чи їх впливу;

розділення (передача) – зменшення впливу ризику шляхом перенесення частини ризику (страхування, субпідряд);

уникнення призупинення (припинення) діяльності, що призводить до підвищення ризику.

Для попередження (усунення) негативних факторів в діяльності військової частини наведена методика повинна бути визначена у Положенні про внутрішній контроль військової частини, що затверджується окремим наказом командира військової частини.

Саме така практична реалізація оцінки ризиків діяльності військової частини та управління ними на сьогодні, коли Збройні Сили України переходять до функціонування за стандартами НАТО, є тим необхідним кроком в уникненні зловживань та попередженні порушень, що в умовах ведення бойових дій є безальтернативним.

*Рябенко М.О. (ВІКНУ),
к.е.н. Шевчук А.А. (ВІКНУ)*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФІНАНСУВАННЯ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Сучасний український оборонно-промисловий комплекс (далі – ОПК) – це не самостійний комплекс, а "уламок" радянського. Відразу після здобуття незалежності це стало причиною глибокої кризи з багатократним зменшенням виробництва. Щоб перекрити дефіцит сучасних озброєнь у Збройних силах українська оборонка потребує особливого підходу та в рази більших обсягів державного оборонного замовлення. Будучи одним із найбільших світових експортерів та навіть виробників продукції військового призначення, Україна не може повноцінно й збалансовано забезпечити необхідною зброєю власні Збройні сили.

У Державному бюджеті України на 2016 рік Міністерству оборони були передбачені асигнування в сумі 59 427,9 млн. грн. (2,63 % валового внутрішнього продукту), з них фактично отримано 58 025,6 млн грн (2,57 % валового внутрішнього продукту). Адже значна частина коштів передбачається з незабезпечених статей спецфонду, як наслідок – хронічне реальне недофінансування. Так і на 2017 рік заплановано видатків на оборону 5% від ВВП, з яких вагома частина йде зі спецфонду.

В Україні державне оборонне замовлення становить лише 3-5 % від обсягів загального виробництва підприємств ОПК. Тобто ОПК України є вкрай експортноорієнтованим, і причина цього полягає в недостатньому фінансуванні. А відсутність необхідного обсягу державного оборонного замовлення, достатніх серій виробництва озброєнь ускладнює досягнення потрібного рівня їхньої конкурентоспроможності для виходу на зовнішні ринки, ставить під сумнів економічну доцільність такого виробництва загалом.

Відсутність внутрішнього ринку озброєнь є головною загрозою для ОПК України. Основним покупцем зброї, яку виробляють підприємства національного ОПК, мають бути власні Збройні Сили, це є однією з передумов збереження національного ОПК.

Цюкало Л.В. (ВІКНУ)

РОЗПОДІЛ ВИДАТКІВ НА ПОТРЕБИ ОБОРОНИ ДЕРЖАВИ

Наразі у Збройних Силах України триває оборонна реформа, результатом якої є створення ефективних, мобільних, оснащених сучасним озброєнням, військовою і спеціальною технікою сил оборони, здатних гарантовано забезпечити оборону держави та адекватно реагувати на воєнні загрози національній безпеці України, раціонально використовуючи при цьому наявний потенціал (спроможності) та ресурси держави. Здійснення відповідних змін

неможливо без належного фінансового забезпечення враховуючи те, що відбувається перегляд напрямків подальшого розвитку Збройних Сил України. Змінам підлягають практично всі аспекти діяльності збройних сил: структура командування, матеріальне забезпечення, озброєння, забезпечення житлом, військова медицина, автоматизація та багато іншого. Головним завданням є перехід до 2020 року всіх ключових функцій сил оборони до стандартів НАТО, що означає якісну трансформацію діяльності Збройних сил України.

В цьому напрямку вже прийнято ряд документів, таких як Стратегічний оборонний бюлетень України, Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України та Державна програма розвитку Збройних Сил України на період до 2020 року, однак основну роботу необхідно проводити під час процесу бюджетного планування на відповідний період.

Положеннями Стратегії національної безпеки України, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України та Воєнної доктрини України передбачено щорічно спрямовувати на бюджетне фінансування сектору безпеки і оборони не менше 5 % запланованого обсягу ВВП, у тому числі на оборону – не менше 3 % запланованого обсягу ВВП. Обсяг фінансування між складовими сил оборони визначається Законом про Державний бюджет України на відповідний рік залежно від їх функцій, завдань та відповідальності у сфері безпеки і оборони.

Аналіз видатків оборонного бюджету свідчить про фактичне зростання видатків, на збільшення яких вплинули такі чинники, як ведення АТО, збільшення особового складу, необхідність модернізації озброєння, розробки нових зразків ОВТ та їх закупівля, проведення капітального ремонту та будівництво нових військових містечок, проведення реформування збройних сил відповідно до євроатлантичних норм та стандартів НАТО. Але, враховуючи фактичне зростання цін та ріст курсу американської валюти, ми можемо сказати, що виділений фінансовий ресурс не такий вже й збільшений у доларовому еквіваленті.

Одним із основних завдань Стратегічного оборонного бюлетеня, що слугує дорожньою картою оборонної реформи з визначенням шляхів її впровадження на засадах і принципах, якими керуються держави-члени НАТО, є впровадження раціонального розподілу видатків на розвиток, бойову підготовку та оперативні заходи. Світова практика свідчить, що розподіл видатків повинен складати: 50% – утримання збройних сил, 20% – підготовка збройних сил та 30% – розвиток озброєння та військової техніки. В порівнянні з нашою країною, такі показники дуже відрізняються, адже близько 80% коштів іде на утримання військ, а не на їх розвиток, підготовку та переозброєння. Так, як видатки на утримання є сталими та унормованими відповідними законодавчими та нормативно-правовими актами (це виплата грошового забезпечення та заробітної плати, оплата продуктів харчування, речового майна, комунальних послуг та енергоносіїв, медикаментів та інше), тому їх зменшення практично не можливе.

Тому, враховуючи складність процесу впровадження оборонної реформи, можемо зробити висновок, що для ефективного та раціонального

використання фінансових ресурсів для захисту громадян та територіальної цілісності України необхідно закріпити розподіл видатків відповідно до євроатлантичних підходів назаконодавчому рівні.

Череватий Т.В. (ГКЕС ЗСУ)

НЕОБХІДНІСТЬ РОЗРОБЛЕННЯ МЕТОДИКИ ОБҐРУНТУВАННЯ РОЗПОДІЛУ ФІНАНСОВОГО РЕСУРСУ МІЖ ЗАХОДАМИ З РОЗКВАРТИРУВАННЯ З'ЄДНАННЯ (ЧАСТИНИ) В ПОЛЬОВИХ УМОВАХ

Сьогодні значна увага приділяється питанням підтримання постійної бойової готовності Збройних Сил України, а також витрачання бюджетних коштів на ці заходи. Системне недофінансування потреб Збройних Сил України протягом всього часу існування незалежної держави не дозволяло планувати та виділяти необхідні кошти на оновлення і модернізацію озброєння та військової техніки, підвищення ефективності та якості вишколу особового складу – що становить основу високого рівня бойової готовності Збройних Сил, а також на проведення відповідних заходів з підготовки військ, підтримання високого рівня технічної готовності озброєння та військової техніки.

Більша частина бюджету Міністерства оборони України за весь час незалежності України витрачалася на утримання особового складу. Заходи з підтримання бойової готовності військ фінансувалися за залишковим принципом, зокрема і заходи із створення необхідних житлово-побутових умов для військ (сил) при їх розквартируванні, тимчасовому розміщенні в період повсякденної діяльності, а також в ході бойових дій.

Чіткої позиції відносно визначення необхідного фінансового ресурсу для розквартирування військ та розподілу цих ресурсів між заходами із розквартирування військ на сьогоднішній день немає. Під розквартируванням військ у польових умовах слід розуміти розміщення з'єднань (частин, підрозділів), установ, військово-навчальних закладів у відведених не обладнаних для них місцях (таборах) із створенням необхідних умов для їх повсякденної діяльності та підтримання постійної бойової готовності. Основними заходами розквартирування військ у польових умовах є розгортання та обладнання: наметового містечка або містечка з використанням збірно-розбірних житлових конструкцій; пунктів господарського забезпечення; учбових місць;

медичного пункту; санітарних пунктів; місць стоянки техніки; місць обслуговування та ремонту техніки.

З цих заходів пріоритетними з точки зору важливості (впливу на боєздатність) та таких, що потребують більших затрат стосовно з'єднання (частини) є заходи, пов'язані зі створенням: наметового містечка або містечка з використанням збірно-розбірних житлових конструкцій; пунктів господарського, зокрема, продовольчого забезпечення; учбових місць.

Очевидно, що заходи з розквартирування з'єднання (частини), поряд з заходами інших видів забезпечення, у певній мірі будуть впливати на рівень боєздатності цих військових формувань. Якщо прийняти виконаними заходи, які безпосередньо обумовлюють боєздатність (підготовка особового складу та забезпеченість матеріально-технічними засобами) з'єднання (частини), тоді можна вважати, що рівень боєздатності з'єднання (частини) залежить лише від результатів виконання заходів з їхнього розквартирування. Зрозуміло, що результати виконання заходів з розквартирування військ будуть залежати від обсягу фінансових ресурсів та розподілу цих ресурсів між заходами з розквартирування. Тому розроблення методики обґрунтування розподілу фінансового ресурсу між заходами з розквартирування з'єднання (частини) в польових умовах є актуальним та необхідним завданням сьогодні.

к.військ.н., с.н.с. Чернишова І.М. (ЦНДІ ЗСУ)

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РІВНЯ БОЄЗДАТНОСТІ З ОБСЯГОМ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ТА ВІДВЕРНЕНЕМ ЗБИТКОМ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ

Забезпечення обороноздатності та безпеки держави – необхідна умова її розвитку. Нейтралізація зовнішніх загроз, а також забезпечення цілісності, недоторканності та суверенітету України є безпосереднім завданням Збройних Сил України (далі — ЗС України). Утримання армії, забезпечення її озброєнням та військовою технікою, продовольством, речовим майном, іншими матеріально-технічними засобами має бути найважливішою турботою держави, що вимагає значних фінансових ресурсів. Тобто, для того щоб ЗС України були здатні виконувати всі покладені на них завдання, необхідно, з одного боку, своєчасне та повне фінансове забезпечення, а з другого – створити та реалізовувати дієву систему оцінювання витрат на ЗС України. Очевидно, що держава завжди намагається досягти максимального результату, при цьому витративши мінімум ресурсів.

Сьогодні, забезпечення високої боєздатності військ, їх технічне переоснащення, створення дієздатної армії включені в число пріоритетів бюджетних витрат. Але треба передбачати не лише збільшення розміру витрат, а й встановлювати раціональне співвідношення між складовими оборонних витрат. Складові оборонних витрат, на мою думку, повинні відображати визначальні елементи боєздатності військ, а саме: по-перше, витрати на утримання особового складу, його навченість та підвищення морально-бойових якостей; по-друге, витрати на забезпечення військ сучасним озброєнням; по-третє, витрати на матеріально-технічне забезпечення; по-четверте, витрати на інфраструктуру. Крім того, необхідно враховувати, що рівень боєздатності військ залежить від втрат під час бойових дій та своєчасного їх попередження, а це потребує додаткових фінансових ресурсів.

Отже, створення та реалізація комплексу заходів з оцінювання витрат на ЗС України є необхідною умовою для оптимізації їх розміру та структури з метою

максимізації рівня боєздатності ЗС України. Особливістю такого оцінювання буде те, що воно здійснюватиметься з урахуванням потрібного рівня боєздатності військ (сил), що обумовлюється певною величиною відверненого збитку військ (сил) під час бойових дій. Усе це набуває особливої актуальності в сучасних умовах, зокрема з огляду на жорстке обмеження ресурсів. Таким чином, у зазначених умовах потрібно детальніше вивчати взаємозв'язок фінансових витрат на ЗС України з рівнем боєздатності військ, який, у свою чергу, залежить від очікуваної величини відверненого збитку військ під час бойових дій.

Під бойовим складом військ (військового формування) слід розуміти кількість об'єднань (з'єднань, частин, підрозділів) з відповідною кількістю особового складу та бойових засобів (зразків озброєння та витратних матеріально-технічних засобів) у тому чи іншому військовому формуванні, які безпосередньо ведуть бойові дії, виконують покладені на них бойові завдання. Боєздатність ЗС вважається дещо умовною, оскільки визначається лише відношенням поточної кількості особового складу та бойових засобів під час бойових дій до штатної. При цьому поточна кількість особового складу та бойових засобів під час бойових дій залежатиме від прогнозованих середньодобових відносних втрат особового складу та бойових засобів унаслідок вогневого впливу на нього з боку противника. Водночас, потрібна абсолютна величина відверненого збитку бойових формувань ЗС України буде визначатися заданим рівнем умовної боєздатності, тобто необхідною для цього кількістю особового складу та бойових засобів під час бойових дій. Підвідверненим збитком слід розуміти різницю між збитком, визначеним без урахування заходів з його попередження або зниження та збитком з урахуванням цих заходів.

Таким чином, оцінювання зводиться до визначення залежності втрат особового складу та бойових засобів від очікуваною абсолютної величини відверненого збитку військ, що в підсумку визначить досяжний рівень умовної боєздатності військ з погляду на їх укомплектованість особовим складом та бойовими засобами.

Отже, на мою думку, головною метою всіх витрат на ЗС України має бути досягнення ними відповідного рівня боєздатності, а він залежить від виділених фінансових ресурсів та величини запобіжного збитку військ під час бойових дій. Тому, дослідження взаємозв'язку між рівнем боєздатності, обсягом фінансових ресурсів, а також очікуваною величиною відверненого збитку надасть можливість більш обґрунтовано приймати рішення щодо розвитку ЗС України.

Чистик О.М. (ВІКНУ)

ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО АСПЕКТУ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ НА ПЕРІОД ДО 2020 РОКУ

Відповідно до Указу Президента України від №278/2017 введено в дію Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 вересня 2017 року "Про пропозиції до проекту Закону України "Про Державний бюджет України

на 2018 рік" по статтях, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони України".

У проекті Закону України "Про Державний бюджет України на 2018 рік" видатки на забезпечення національної безпеки і оборони України в обсязі не менше 5 відсотків від валового внутрішнього продукту для сектору безпеки і оборони України, при цьому фінансування потреб сектору безпеки і оборони України передбачити в обсязі не менше 165 372,3 млн. грн., у тому числі не менше 158 997,3 млн. грн. – із загального фонду Державного бюджету України, 6 375,0 млн. грн. – із спеціального фонду Державного бюджету України, зокрема, для: Міністерства оборони України:

за рахунок коштів загального фонду Державного бюджету України в обсязі 81 689,2 млн. грн.;

за рахунок коштів спеціального фонду Державного бюджету України в обсязі 1 625,3 млн. грн.

Найбільш складним питанням поточного етапу реформи в Україні є досягнення необхідної збалансованості між структурою Збройних Сил України і наявними ресурсами країни.

У Державному бюджеті України на 2017 рік витрати для Міністерства оборони України становлять 69,0 млрд. грн., або 2,43% ВВП. З них на персонал Збройних Сил України спрямовано 43,2 млрд. грн. (62,6 %), на озброєння і військову техніку - 13,4 млрд. грн. (19,4 %), на інфраструктуру - 3,0 млрд. грн. (4,4 %) та експлуатаційні витрати склали 9,4 млрд. грн. (13,6%).

Бюджетний запит Міністерства оборони України на 2018 рік складає 91,1 млрд. грн. (або 2,8 % ВВП – 3 247,7 млрд. грн.). З них на персонал Збройних Сил України пропонується спрямувати 57,8 млрд. грн. (63,4 %), на озброєння і військову техніку - 15,5 млрд. грн. (17,0%), на інфраструктуру - 5,6 млрд. грн. (6,1 %) та експлуатаційні витрати мають скласти 12,2 млрд. грн. (13,5 %). При цьому заплановані видатки загального фонду не відповідають прогнозним показникам видатків Міністерства оборони України на 2018 рік, затвердженим постановою Кабінету міністрів України від 07 липня 2010 № 568 (23 745,4 млн. грн.).

На виконання заходів Державної програми розвитку Збройних Сил України на період до 2020 року прогнозоване фінансування складає близько 100,9 млрд. грн., які розподіляються на стратегічні цілі, визначені Стратегічним оборонним бюлетенем України: у 2017 р. - 7,1 млрд. грн., у 2018 р. - 22,2 млрд. грн., у 2019 р. - 33,4 млрд. грн. та у 2020 р. - 38,1 млрд. грн. відповідно.

к.е.н., доц. Чимишенко С.М. (ВІКНУ)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ СТИМУЛЮВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ОФІЦЕРІВ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО СКЛАДУ В СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

На сьогодні актуальним є питання визначення тарифних розрядів за посадами офіцерів науково-педагогічного складу в контексті набуття чинності з 1 січня 2018

року постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.2017 р. № 704. Зараз посадові оклади зазначених офіцерів, визначені наказом Міністра оборони України від 14.02.2017 № 94. Цим наказом посадові оклади встановлені з урахуванням співвідношення до окладів за іншими посадами офіцерського складу, що визначені постановою Кабінету Міністрів України від 07.11.2007 р. № 1294 та наказом Міністра оборони України від 26.08.2014 № 565.

Зазначене співвідношення має на меті сприяти підвищенню якості військової освіти, стимулювати прагнення військовослужбовців до проходження служби на посадах науково-педагогічного складу, адже претендентами на ці посади мають бути лише досвідчені та найкращі офіцери, які здатні передавати молоді всій досвід як в службовій діяльності так і відповідального ставлення до військової служби. Запорукою цього і є існуюче співвідношення розмірів посадових окладів за посадами офіцерів науково-педагогічного складу та за іншими посадами.

Крім цього претенденти на посади науково-педагогічного складу мають відповідати більш суворим критеріям, ніж на інші посади в Збройних Силах України, а саме, вони повинні мати аналітичні здібності, схильність до наукової діяльності. Функціональні обов'язки за всіма посадами науково-педагогічного складу передбачають здійснення наукових досліджень, написання наукових статей у фахових виданнях, доповідей на конференціях, захист дисертацій, отримання вчених звань. Зазначені критерії та обов'язки визначають більш високий рівень професіоналізму.

Також в межах оперативної цілі 5.2. "Удосконалення системи військової освіти та підготовки кадрів", визначеної Стратегічним оборонним бюлетенем України, перед офіцерами науково-педагогічного складу постають нові завдання в контексті впровадження в навчальний процес передових методик підготовки збройних сил держав-членів НАТО, а також технологій дистанційного навчання, приведення змісту освіти та якості підготовки військових фахівців у відповідність із потребами сил оборони з урахуванням досвіду антитерористичної операції, бойових дій та міжнародних операцій з підтримання миру. В контексті забезпечення вищих військових навчальних закладів сучасними і перспективними зразками озброєння та військової техніки, офіцери науково-педагогічного складу мають суттєво підвищити рівень своєї педагогічної майстерності шляхом вивчення зазначених зразків на досконалому рівні, що дозволить навчити використовувати та обслуговувати цю техніку та озброєння інших військовослужбовців.

Таким чином диференціація розмірів посадових окладів офіцерів науково-педагогічного складу є важливим інструментом в підвищенні якості військової освіти, наближення її до стандартів країн-учасниць НАТО та досягнення оперативних і стратегічних цілей, визначених Стратегічним оборонним бюлетенем України.

НОВИЙ ЗАКОН ПРО ОСВІТУ: ОПЛАТНО-ТРУДОВІ НОРМИ

З прийняттям нового закону, який регулює освіту, згідно закону України "Про освіту" від 05.09.2017 р. №2145-VIII набув чинності 28.09.2017 р. з'являються питання окремі стосовно оплати праці працівників військових навчальних закладів Збройних Сил України.

Оплата праці працівників військових навчальних закладів Збройних Сил України, у зв'язку з прийняттям нового закону потребують змін, а саме до таких нормативно-правових норм такі як:

- постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2002 року №1298;
- наказ Міністерства Оборони України від 09 лютого 2006 року №69.

Проте заплановано, що окремі норми нового закону почнуть застосовуватися пізніше.

Мабуть, найбільш резонансна норма в оплатному аспекті прописана в ч. 2 ст. 61 Закону про освіту: посадовий оклад педпрацівника найнижчої кваліфікаційної категорії встановлюється в розмірі 3 мінімальних зарплат.

Найменший посадовий оклад науково-педагогічного працівника встановлюється на 25 % вище від посадового окладу педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії. Загалом здійснюється перехід від тарифної системи оплати праці до визначення посадових окладів з прив'язкою мінімального прожиткового мінімуму для даних працівників в яких відсутня кваліфікаційна категорія. Прожитковий мінімум для працездатних осіб змінюється з кожним роком у бік зростання як результат збільшення посадового окладу.

Перспективи непогані, але вказана норма запрацює з 01.01.2018 р., та й то, скоріш за все, не в повну силу. Річ у тім, що п.п. 1 п. 6 Прикінцевих та перехідних положень Закону про освіту передбачено поетапне, розтягнуте аж до 2023 року, підвищення окладів педагогічним і науково-педагогічним працівникам. Як це реалізовуватиметься, стане зрозуміло тільки після затвердження КМУ схем посадових окладів.

Надання окремих виплат педагогам гарантувалося старим Законом України "Про освіту" від 23.05.91 р. № 1060-XII, але і в його спадкоємцеві вони також є. Так, за педагогічними і науково-педагогічними працівниками збережено право на:

- допомогу на оздоровлення при наданні щорічної відпустки в розмірі місячного посадового окладу;
- надбавку за вислугу років у тих самих розмірах (більше 3 років - 10 %, більше 10 років - 20 % та більше 20 років - 30 % посадового окладу).

У той час за педпрацівниками збережено право на щорічну грошову винагороду в розмірі до одного посадового

Як висновок рішуча дія уряду у бік реформ дозволить змінити підхід нарахування заробітної, нові методи та принципи заробітної плати даним категоріям працівникам, що дозволить відкрити шлях до нових реформ та змін до чинного законодавства у цій сфері та підвищення освітнього процесу загалом.

МЕТОДИ ТА ПРОЦЕДУРИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

Аудиторська перевірка – це складний і тривалий процес. Аудитори постійно працюють над тим, щоб максимально скоротити час перевірок, не занижуючи при цьому їх якості і не збільшуючи аудиторського ризику. Вирішення даної проблеми можливе лише за умови формування чіткої *методики аудиту*, під якою мають на увазі послідовність і порядок застосування окремих методів аудиторської перевірки та її організації з метою встановлення об'єктивної істини щодо будованої інформації і доведення цієї істини через аудиторський висновок до користувачів фінансової звітності й аудиту.

Метод аудиту – це сукупність способів і прийомів, за допомогою яких можна зробити обґрунтований висновок про достовірність (суттєві розбіжності), повноту і відповідальність чинному законодавству та існуючим нормативам бухгалтерської звітності замовника.

Складовою частиною методики аудиту є аудиторські процедури.

Аудиторські процедури – це відповідний порядок і послідовність дій аудитора для одержання необхідних аудиторських доказів на конкретній ділянці аудиту.

Методи внутрішнього аудиту мають певні спільні риси з методами власне аудиту, але мають і відмінності, а саме на відміну від зовнішнього аудиту, що носить, як правило, офіційний характер і що проводиться вже по оформленій бухгалтерській звітності, внутрішній аудит в організації може носити як плановий, так і раптовий характер.

Методи внутрішнього аудиту:

1. Інвентаризація майна;
2. Інвентаризація розрахунків і зобов'язань
3. Контрольний обмір
4. Лабораторний аналіз
5. Обстеження
6. Експертиза
7. Зустрічна перевірка
8. Аудиторська вибірка
9. Аналітичні процедури

Секція 7

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК СКЛADOVA ТРАНСПАРЕНТНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Концепція публічно-сервісної держави, передбачає прозорість та відкритість органів державної влади, розвиток офіційної комунікації, забезпечення конституційного права кожного на доступ до інформації, у зв'язку з чим виникає необхідність розкрити діяльність Міністерства оборони України (далі – МО України) як розпорядника публічної інформації, а також проаналізувати запит і звернення, які є невід'ємними та ефективними інструментами отримання суспільно важливої інформації для журналістів, громадських активістів, а також для окремих громадян.

Як зазначає О. Бобовніков, у будь-якій країні світу армія – це досить закрита структура. Це не погано саме по собі, це зумовлено специфікою роду діяльності силових структур загалом. Але інформувати громадськість все одно життєво необхідно, тому що коли інформації немає, її місце займають вигадки.

Прийняття Закону України "Про доступ до публічної інформації" сприяло транспарентності, тобто інформаційній відкритості суб'єктів владних повноважень, в тому числі і МО України, які надають доступ до публічної інформації шляхом опублікування інформації на сайтах, у друкованих виданнях, інформаційних стендах, а також відповідаючи на запити та звернення. Інструкцію із забезпечення доступу до публічної інформації в МО України та ЗСУ затверджено наказом МО України від 13 червня 2017 року № 319. Безпосередньо розглядом звернень та запитів займається відділ по роботі з громадянами та доступу до публічної інформації Департаменту інформаційно-організаційної роботи та контролю МО України.

За результатами звіту за перше півріччя 2017 року до МО України надійшло та опрацьовано 24694 звернень громадян, серед яких найбільшу частку складають ті, що надійшли: за телефонами Call-центру МО України – 55,5 %; поштою (електронною поштою) – 17,9 %; через державну установу "Урядовий контактний центр" – 11,6 % та ін. За вказаний період до МО України надійшло 658 запитів на публічну інформацію, з них: електронною поштою – 367; поштою – 277; особисто – 14.

З огляду на це, у сучасних умовах формування інформаційного суспільства важливим напрямом роботи суб'єктів владних повноважень загалом та МО України зокрема є електронна взаємодія, яка здатна змінити саму природу влади, зробити її більш прозорою й підконтрольною громадськості. Вважаємо, що розвиток такої форми роботи зі зверненнями громадян та запитами, як електронні звернення за допомогою мережі Інтернет та електронної пошти, мають розглядатись не як допоміжний, а як один з основних напрямів у сфері вдосконалення роботи зі зверненнями громадян та запитами на публічну інформацію.

ДО ПИТАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

В сучасних умовах демократизації суспільних відносин та здійснення соціально-економічних перетворень, вдосконалення організації і діяльності державних інститутів набувають актуальності дослідження різних аспектів військової служби в Україні. Військова служба є правовим інститутом, який включає в себе такі основні складові: вступ на військову службу; присвоєння військових звань; призначення на військову посаду; правовий статус військовослужбовця; та ін. Військова служба в силу свого специфічного призначення, принципів функціонування, характеру вимог до кандидатів для вступу на військову службу, правового регулювання військово-службових відносин, встановлених для військовослужбовців повноважень і обов'язків, відповідальності, визначення обмежень і заборон має певні відмінності порівняно з іншими видами державної служби.

Відповідно до частини другої статті 17 Конституції України оборона, захист суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності України покладені виключно на Збройні Сили України. А згідно з частиною 1 статті 1 Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу" (станом на 18.02.2016) захист та оборона своєї Вітчизни є конституційним обов'язком кожного громадянина України. До основної форми виконання цього обов'язку віднесено військову службу. Але станом на сьогодні загальноприйнятого визначення поняття "військова служба" в науковій юридичній літературі немає. Найчастіше трапляються такі: військова служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, іноземців та осіб без громадянства, пов'язаних із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності (Закон України "Про військовий обов'язок і військову службу").

Зміст військової служби відображається у відповідних принципах. Термін "правові принципи військової служби" вказує на основоположні риси, сутнісні характеристики, найважливіші у змісті і значенні військової служби. Принципи, які закріплені в нормах, встановлюють закономірності організації та функціонування військової служби; розкривають об'єктивні зв'язки у системі цього інституту.

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЩОДО ВИДУ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ТА ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ОКУПАЦІЇ ОКРЕМИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Проблема правової визначеності в питаннях, пов'язаних з кваліфікацією збройного конфлікту на сході України, не є суто теоретичною та цікавою для лише академічних кіл. Вона прямо впливає на політичний процес з врегулювання кризи, а також на правотворчий процес, адже фундаментальні наукові обґрунтування мають лягти в основу законотворчої діяльності. Наприклад, від доведення здійснення ефективного загального контролю з боку Російської Федерації над ОРДЛО/ДНР/ЛНР залежить, наскільки обґрунтованим буде визначення Росії країною-окупантом, і, відповідно, відповідальною за гуманітарну ситуацію на підконтрольних неї окупованих територіях.

Проте, до цього часу ми не можемо спостерігати однозначної кваліфікації українського конфлікту з боку міжнародних правозахисних організацій та правоохоронних інституцій.

Так, наприклад, впливова міжнародна правозахисна організація Human Rights Watch ще в 2014 році здійснила власну кваліфікацію конфлікту на сході України у доповіді "Східна Україна: питання міжнародного гуманітарного права". В доповненій редакції доповіді Human Rights Watch визнає наявність обох видів збройного конфлікту - міжнародного та неміжнародного характеру: "...військові дії між російськими і українськими збройними силами створюють ситуацію міжнародного збройного конфлікту між цими двома країнами, який регламентується писаними нормами міжнародного гуманітарного права..., а також міжнародними звичаями. Відносно конфлікту між ополченцями (недержавні формування) і українськими урядовими силами можуть зберігати свою застосовність норми міжнародного гуманітарного права, що стосуються збройних конфліктів неміжнародного характеру, якщо тільки не буде встановлено, що Росія здійснює "загальне керівництво" над формуваннями ополченців або їх частиною. Для цілей встановлення факту такого керівництва має значення не тільки фінансування, навчання, оснащення ополченців або надання їм операційної підтримки, але і ступінь участі Росії в організації, координування або плануванні їх військових операцій."

З 2014 року зазначену кваліфікацію не дезавуйовано та не змінено, що може свідчити про відсутність у організації переконливих та допустимих доказів доведення здійснення загального керівництва ОРДЛО з боку Російської Федерації.

Слід також звернутись і до кваліфікації конфлікту Міжнародним кримінальним судом, адже саме МКС може надати правової визначеності цим питанням, які довгий час є предметом суперечок.

На даний час Україна подала дві Заяви про визнання юрисдикції МКС на основі положень пункту 3 статті 12 Римського статуту. Такі заяви можуть робити держави, які не є учасниками Римського статуту. Перша стосується

визнання юрисдикції МКС щодо подій на Майдані з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року. Друга стосується визнання юрисдикції МКС щодо можливого скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів на всій території України, включно з Кримом і Донбасом, починаючи з 20 лютого 2014 року і без фінальної дати. На підставі, зокрема, другої Заяви України Канцелярія Прокурора МКС правомірно проводить попереднє вивчення ситуації в Україні. Отже визнання Україною юрисдикції МКС є підставою для здійснення ним правової оцінки конфлікту, а відтак його майбутні рішення щодо України будуть юридично обов'язковими.

Ситуація в Україні знаходиться в МКС саме на етапі попереднього вивчення, а окрема секція поточного (проміжного) Звіту Канцелярії Прокурора МКС, яка опублікована в 2016 році, присвячена її аналізу.

У проміжному Звіті ситуацію в Криму кваліфіковано як рівнозначну міжнародному збройному конфлікту, не дивлячись на те, що прямого застосування збройної сили між державами не було. Так, в підрозділі "Події в Криму і Східній Україні з 20 лютого 2014 р." розділу "Контекст ситуації" Звіту зазначено, що "... ситуація на території Криму та Севастополя рівнозначна міжнародному збройному конфлікту між Україною та Російською Федерацією. Цей міжнародний збройний конфлікт розпочався..., коли Російська Федерація задіяла особовий склад своїх збройних сил для отримання контролю над частинами території України без згоди уряду України". В цьому контексті важливо відзначити, що за нормами міжнародного гуманітарного права окупація може розпочатись, навіть якщо вона не зустріла будь-якого збройного спротиву. Таким чином попередньо МКС бачить у ситуації в Криму окупацію і міжнародний збройний конфлікт.

Дещо по-іншому орган розслідування МКС кваліфікує ситуацію на сході України.

Згідно з пунктами 168, 169 Звіту Прокурор МКС дійшов висновку, що з 30 квітня 2014 року напруженість бойових дій між силами українського уряду і антиурядовими збройними елементами в східній Україні досягла рівня для застосування права збройних конфліктів, а рівень організації озброєних угруповань, що діють у східній Україні, досяг достатнього ступеня для того, щоб вважати їх сторонами неміжнародного збройного конфлікту.

Найпізніше з 14 липня 2014 року, як вважає прокурор МКС, враховуючи артилерійські обстріли обома державами військових баз противника, арешти Україною російських військовослужбовців та навпаки, ситуація вказує на пряме військове протистояння між російськими збройними силами і силами уряду України, що передбачає наявність міжнародного збройного конфлікту в контексті збройних дій в східній Україні одночасно з існуванням неміжнародного збройного конфлікту.

Отже, орган розслідування МКС двічі кваліфікував рівень протистояння між Україною та Російською Федерацією країн як міжнародний збройний конфлікт, причому протистояння урядових сил України та озброєних формувань "ДНР" та "ЛНР", принаймні станом на листопад 2016 року,

кваліфіковано як неміжнародний збройний конфлікт окремо від конфлікту між країнами.

Разом з тим, наявність такої подвійної кваліфікації збройного конфлікту на Донбасі може спричинити певні правові проблеми, враховуючи намагання України акцентувати увагу світового співтовариства саме на агресивних діях Російської Федерації та повної залежності від неї озброєних формувань "ДНР" та "ЛНР". Фіксування та доведення одночасного існування як міжнародного (Росія - Україна), так і неміжнародного збройного конфлікту (Україна – ДНР/ЛНР) може спричинити майбутню легітимізацію цих збройних угруповань, їх визнання самостійними учасниками конфлікту і, відповідно, можливими суб'єктами політичних відносин з усіма наслідками на користь агресора.

Отже, враховуючи цілком очевидний факт здійснення ефективного загального контролю Росією над ОРДЛО і відсутності будь-якої власної суб'єктності озброєних формувань "ДНР" та "ЛНР", українська сторона має докладати всіх можливих правових та політичних зусиль задля доведення виключно міжнародного характеру збройного конфлікту між Росією та Україною, та, відповідно, наявності правового режиму окупації Росією ОРДЛО.

Димарецький І.В. (ВІКНУ)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВИЛ ЗАКОНОДАВЧОЇ ТЕХНІКИ

Правила законодавчої техніки являють собою допустимі правом вимоги та дозволи для законодавців, що сформувався на основі досягнень юридичної науки і практики законодавчої і діяльності та спрямовані на створення якісних за формою та змістом законів, а також їх систематизації.

Так само, які засоби законодавчої техніки правила законодавчої техніки можна класифікувати:

- 1) В залежності від поділу системи права на галузі: у конституційному, цивільному, фінансовому і ін.;
- 2) В залежності від галузей законодавства: у конституційному, цивільному, кримінальному, трудовому, сімейному і ін.;
- 3) За поділом системи права: приватного і публічного права;
- 4) В залежності від форм прояву: внутрішня та зовнішня;
- 5) За зовнішньою формою актів, при створенні яких застосовуються правила і засоби законодавчої техніки: кодекси, закони і ін.;
- 6) За сферою дії: загальні, галузеві та міжгалузеві;
- 7) За взаємодією у правовій системі держави: статичні і динамічні;
- 8) За походженням: нормативні, теоретичні і практичні;
- 9) в залежності від наявності чи відсутності факту їх закріплення в нормативних актах (безпосередньо закріплені у нормах правових актів,

виведені із їх змісту чи із загальних принципів права та взагалі не передбачені в правових актах, однак які не повинні протирічити принципам права);

10) за ступенем повноти: повні та часткові і інші.

Крім того, правила законодавчої техніки в залежності від змісту і призначення їх структурних елементів можна поділити на:

1) допустимі правом вимоги, яких повинен дотримуватися законодавець при створенні чи систематизації законів. Ці вимоги можна, в свою чергу, поділити на: а) ті, які стосуються вимоги конструювання закону, який би мав „ознаки, що характеризують його як форму права" і які повинні бути властиві будь-якому закону; б) ті, які стосуються його властивостей, що „характеризують його в якості регулятора суспільних відносин" (дотримання вимог логічності, нормативності, системності, повноти, конкретності і ін. при побудові закону і ін.);

2) дозволи, які може використовувати законодавець при створенні чи систематизації законів. Серед цих дозволів можна виокремити лише ті, які стосуються його властивостей як регулятора суспільних відносин (можливості використовувати при закріпленні змісту закону ті чи інші юридичні конструкції певних норм права, які б не протирічили принципам права і ін.). Адже дозволи, які стосуються конструювання закону, який би мав властивості форми права, одночасно є вимогами до створення закону, оскільки, як слушно зазначає Є. Сирих, ознаки закону як джерела права „не мають кількісного виразу і не можуть характеризуватися різною інтенсивністю прояву у конкретних законах .

Можливим є поділ правил законодавчої техніки на види в залежності від ступеня їх взаємозв'язку із засобами законодавчої техніки:

1) правила, які стосуються застосування практично всіх засобів законодавчої техніки;

2) правила, які встановлюють вимоги та дозволи для законодавця при використанні тих чи інших, конкретних засобів законодавчої техніки.

До правил законодавчої техніки, які стосуються застосування практично всіх засобів законодавчої техніки, можна віднести загальні правила вибору форми закону, логічні, формулювання юридичних конструкцій, внесення змін до законів, застосування юридичних символів, конкретизації правових норм, структурної побудови законів та закріплення їх реквізитів, законодавчої гармонізації тощо.

До правил законодавчої техніки, які встановлюють більш конкретні вимоги та дозволи для законодавця при використанні засобів законодавчої техніки, можна віднести: правила застосування засобів законодавчої техніки при розробці структури та реквізитів основного закону, законів про ратифікацію міжнародних договорів, кодексів, законів - актів консолідації законодавства, законів - актів прямого народовладдя, правила закріплення юридичних конструкцій певних правових інститутів, правила створення законів про внесення змін до законів тощо.

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ГАЛУЗЕВОЇ НАЛЕЖНОСТІ ВОЄННОГО (ВІЙСЬКОВОГО) ПРАВА

Ефективне виконання Збройними Силами України поставлених перед ними завдань щодо оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності, має своїми передумовами здійснення широкого діапазону заходів, спрямованих на підвищення якості їх правового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного та інших видів забезпечення. Важливою умовою створення досконалої системи правового забезпечення будь-якої діяльності є визначення особливостей правовідносин, які при цьому виникають, та з'ясування їх галузевої належності. Однак питання щодо місця правовідносин, пов'язаних з функціонуванням Збройних Сил України, сьогодні ще не можна вважати вирішеним – у наукових дослідженнях та навчально-методичній літературі висуваються різноманітні, іноді діаметрально протилежні, думки з цього приводу.

Суперечності у розумінні галузевої належності правових норм, якими визначаються заходи держави щодо підготовки до збройного захисту та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту, захист суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності України, обумовлені, на нашу думку, впливом трьох основних чинників. По-перше, мало місце тривале знецінювання ролі Збройних Сил України у механізмі держави, почасти обумовлене цілеспрямованим впливом противника з метою дисбалансування оборонного механізму нашої держави. По-друге, недальновидна державна політика у науково-дослідній сфері, яка призвела до руйнування правових шкіл військового права, сприяла зменшенню потенціалу військово-правової науки, одним із завдань якої, власне, і було визначення особливостей правовідносин у досліджуваній галузі [1, с.145]. По-третє, за умов трансформації системи права України, цілком закономірним є прагнення представників окремих правових наук розширити їх предмет за рахунок включення до нього деяких суміжних правовідносин комплексного характеру, які одночасно регулюються нормами декількох галузей права. Не заперечуючи проти об'єктивної обумовленості останнього фактору, зауважимо однак, що доцільність перегляду предмету правового регулювання має базуватися на достатньому методологічному підґрунті, інакше такі зміни сприятимуть не посиленню певних галузей права, а, навпаки, посиленню існуючих в них суперечностей.

Стосовно правового регулювання функціонування Збройних Сил України у правовій науці найбільш дослідженим уявляється адміністративно-правовий аспект їх діяльності. Це обумовлено, на нашу думку, як більшою активністю представників адміністративно-правової науки, що знаходить свій прояв у більшій, порівняно з іншими правовими галузями, загальної кількості науково-дослідних та навчально-методичних праць, так і традиційним для національної науки адміністративного права віднесенням управління обороною як елементу управління адміністративно-політичною діяльністю до особливої частини адміністративного права. Зокрема, як зазначають автори підручника "Адміністративне право" під

редакцією Ю. П. Битяка, "...в адміністративно-правовій теорії та практиці державного управління до сфери адміністративно-політичної діяльності належать такі галузі, як оборона, національна безпека, внутрішні справи, закордонні справи, юстиція. Органи управління (виконавчої влади) цими галузями є складовою частиною єдиної системи органів виконавчої влади й активно здійснюють функції держави". Разом з тим хотілося б звернути увагу на те, що належність Міністерства оборони України до системи органів виконавчої влади сумнівів не викликає, але Збройні Сили України як військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності, до вказаної системи не належать. Отже, постає питання про галузеву належність низки правовідносин у сфері військового управління (наприклад, між Генеральним штабом Збройних Сил України Сухопутними, Повітряними та Військово-Морськими Силами та ін.).

Невизначеність правової природи відносин, що виникають у діяльності Збройних Сил України виявляється й під час оцінювання сутності відносин у сфері проведення міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки на підставі міжнародних договорів України. З одного боку, безумовно, міжнародно-правові засади міжнародної безпеки й боротьба з тероризмом належать до предмету міжнародного права. Однак участь українських миротворців у міжнародних місіях має своєю передумовою проведення низки організаційних заходів щодо їх відбору на навчання, які здійснюються відповідно до внутрішнього законодавства. Прийняття управлінських рішень у даній сфері породжує правові наслідки, безпосередньо стосується прав, свобод та інтересів військовослужбовців, отже, такі відносини безумовно мають правовий характер. У низці дисертаційних досліджень, виконаних у межах спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, зроблено спробу визначити адміністративно-правові аспекти участі військовослужбовців у міжнародних миротворчих операціях, однак не всі відносини у даній сфері охоплюються предметом адміністративного права, що знову-таки потребує визначення критеріїв розмежування між нормами міжнародного та адміністративного права.

Уявляє інтерес галузева належність відносин у сфері проходження військової служби, зокрема, регульованих військовими статутами. З одного боку, фахівцями у сфері трудового права висловлюється, хоч і достатньо обережно, думка про те, що військові статuti, зокрема, Статут внутрішньої служби Збройних Сил України, належить до джерел трудового права. Ми можемо простежити наявність логіки у таких умовиводах, оскільки вказаний Статут визначає загальні права та обов'язки військовослужбовців Збройних Сил України і їх взаємовідносини, обов'язки основних посадових осіб полку і його підрозділів, правила внутрішнього порядку у військовій частині та її підрозділах, що межує з предметом трудового права. Разом з тим чи можна дослідити правову природу таких відносин за допомогою притаманного трудовому праву диспозитивного методу правового регулювання? На нашу думку – ні, такі відносини є публічно-правовими за своєю сутністю. Однак достатньої аргументації на користь будь-якої позиції з цього приводу правовою наукою ще не вироблено.

У дослідженнях, присвячених оновленню структури права,

висловлюється думка, що існування певної сфери суспільного життя, що наділена яскраво вираженою якісною специфікою і соціальною значимістю, в якій діє велика кількість правових норм, котрі в основному не вписуються ні в одну з традиційних галузей права, але становлять єдину систему зі своєю внутрішньою структурою, власними джерелами, принципами і правовим режимом, може свідчити про формування нової галузі права. Науковці виокремлюють етапи формування нової галузі права: прийняття правових норм, що регулюють нові суспільні відносини або їх новий аспект; об'єднання цих норм в інститути права; утворення комплексних правових інститутів; породження інститутами нових норм права; утворення складного міжгалузевого інституту; породження складним міжгалузевим інститутом права нових норм; становлення та розвиток нової галузі права. Чи є ці етапи обов'язковими для кожної галузі права? Виходячи з цієї логіки, появи інформаційного права як самостійної комплексної галузі права мало б передувати виникнення інститутів інформаційно-кримінального, інформаційно-цивільного, інформаційно-адміністративного, інформаційно-аграрного, інформаційно-трудового права. Як можна переконатися з аналізу стрімкого розвитку інформаційного права, він здійснювався іншим шляхом, мінуючи частину вказаних стадій. Отже, постає актуальне для розвитку правовідносин, пов'язаних з функціонуванням Збройних Сил України, питання: чи потрібно здійснювати вивчення та удосконалення вказаних відносин у межах різних галузевих наук, за допомогою притаманної ним методології, або, спираючись на наявність внутрішньої несуперечливої структури, наявність спеціального військового законодавства з притаманними йому специфічними правовими режимами, здійснювати розбудову окремої галузі права? Відповідь на це питання потребує врахування не лише правової природи окремих видів суспільних відносин, але й розуміння викликів часу, які постають перед нашою державою і обумовлюють соціальний запит щодо удосконалення правового регулювання.

Кушнір М.В. (ГШ ЗСУ)

ПИТАННЯ МОБІЛІЗАЦІЇ ТА ПРИЗОВУ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ

Мобілізація - це складна юридична процедура. Вона оголошується за рішенням Президента, потім проходить затвердження Парламентом. Така складна процедура обумовлена якраз змістом мобілізації. Це, по перше, переведення національної економіки, органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, а також адміністративно-територіальних одиниць України на роботу в умовах особливого періоду. А по друге - переведення Збройних Сил України, інших військових формувань на організацію і штати воєнного часу.

Що стосується призову офіцерів запасу – це зовсім інше правове явище.

Однією з категорій громадян, на яких покладається військовий обов'язок, є військовозобов'язані. Це особи, які перебувають у запасі для комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань на особливий період.

Стаття 2 згаданого Закону "Про військовий обов'язок і військову службу" визначає одним із видів військової служби службу за призовом осіб офіцерського складу. Частина 5-а статті 11 згаданого нормативно-правового акту прямо регламентує: "Громадянам України, які мають освітній ступінь вищої освіти не нижче бакалавра, пройшли повний курс військової підготовки за програмою підготовки офіцерів запасу, склали встановлені іспити та атестовані до офіцерського складу, присвоюється відповідне первинне військове звання офіцера запасу. У разі потреби вони за наказом Міністра оборони України підлягають призову для проходження військової служби осіб офіцерського складу".

Тобто, Збройним Силам надана можливість навіть без Указу Президента, за наказом Міністра оборони здійснювати призов таких офіцерів запасу. Міністр оборони має для цього всі законні підстави.

Що найбільш важливо - за призваними офіцерами зберігатиметься місце роботи та середня заробітна плата на весь період військової служби. При цьому такий офіцер отримуватиме у повному обсязі грошове утримання, яке встановлено відповідно до його штатної категорії, і користуватиметься всіма пільгами, в тому числі у соціальному та пенсійному забезпеченні, які законодавство визначає для кадрових офіцерів. Це надає унікальну можливість кожному з таких офіцерів запасу.

Це положення регулюється також змінами до трудового законодавства.

Зокрема, у новій редакції частина 3 статті 119 Кодексу законів про працю України визначає:

"За працівниками, призваними на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період або прийнятими на військову службу за контрактом, у тому числі шляхом укладення нового контракту на проходження військової служби, під час дії особливого періоду на строк до його закінчення або до дня фактичного звільнення зберігаються місце роботи, посада і середній заробіток на підприємстві, в установі, організації, фермерському господарстві, сільськогосподарському виробничому кооперативі незалежно від підпорядкування та форми власності і у фізичних осіб - підприємців, у яких вони працювали на час призову. Таким працівникам здійснюється виплата грошового забезпечення за рахунок коштів Державного бюджету України відповідно до Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей".

Військовослужбовця на час призову не можуть звільнити або скоротити, за ним та його родиною зберігається право на житлове приміщення, надається компенсація на випадок піднайму житла або надається службове житло. Одним словом, призваний офіцер зберігає всі свої соціальні "цивільні" права та користується додатковими перевагами, як кадровий військовий.

Закон "Про військовий обов'язок та військову службу" передбачає вікові обмеження для служби офіцерів різних категорій. Ми розраховуємо, що на первинні офіцерські посади призиватимуться офіцери запасу у званні лейтенант-капітан. Для цієї категорії офіцерів граничним віком знаходження на службі є досягнення 45 років. Виходячи з того, що термін служби по призову для цієї категорії офіцерів встановлено до 18 місяців, офіцери мають завершити службу до досягнення граничного віку. З цього виходить вікове обмеження для призову офіцерів запасу у 43 роки. Такі офіцери гарантовано завершать службу до досягнення граничного віку знаходження на службі.

Лісовська Д.А. (МАУП)

ФОРМУВАННЯ ТАРИФІВ НА ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ. НЕДОЛІКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В сучасних реаліях теплопостачальна галузь України стикається з серйозними проблемами, які потрібно подолати аби уникнути її краху. Нестача фінансування для здійснення належних інвестицій в галузь, призводить до зниження якості послуг та росту операційних витрат. Суттєвою причиною такої ситуації є невідповідність нормативно-правової бази сучасним реаліям. Жорстке державне регулювання тарифів на теплову енергію, програми субсидювання, монополізація ринку, відсутність прозорого правового забезпечення доступу нових споживачів до теплових мереж, все це наслідок незадовільного реформування галузі.

Існуючі механізми регулювання тарифів для енергопостачальних підприємств, що займають монопольне становище, створюють умови гарантованого отримання коштів через відсутність можливості вибору споживачами постачальника в цій галузі. Внаслідок свого монопольного положення та комерційного конфлікту інтересів, такі компанії абсолютно не зацікавлені в появі конкурентів й часто різними засобами перешкоджають підключенню незалежних постачальників теплової енергії до теплових мереж. Це спричиняє порушення ринкового балансу (конкуренції), перешкоджає підвищенню енергоефективності технологічних процесів виробників та послаблює конкурентоспроможність національної економіки в цілому. Сталий розвиток економіки можливий за умови надійного енергозабезпечення за прийнятними цінами. Забезпечити це можливо шляхом створення прозорої нормативно-правової бази щодо формування тарифів на теплопостачання та впровадженні конкурентного ринку в галузі.

Функціонування конкурентного ринку можливе за умов: створення нормативно-правової бази, яка б стимулювала та захищала б інвестиції в теплопостачальну галузь, що як наслідок сприяло б можливості оновити інфраструктуру; запровадженню ведення окремого обліку та встановлення окремих тарифів за кожним видом діяльності (виробництво, транспортування,

постачання), що дало б можливість реально визначити тарифи на кожний вид діяльності; забезпеченню публічності та прозорості тарифів і їх структури, що дозволило б забезпечити належне утримання основних фондів, їх обслуговування та оновлення, захищаючи виробників та споживачів.

Прикладом гальмування конкуренції в галузі теплопостачання є відсутність ряду підзаконних актів згідно яких було б конкретизовано діючі норми прописані в Законі щодо застосування конкурсних засад для встановлення пріоритетності при укладанні договорів на закупівлю теплової енергії. Законом "Про теплопостачання" передбачено: якщо до магістральної або місцевої теплової мережі теплопостачальної організації приєднані дві або декілька теплогенеруючих організацій, то встановлення пріоритетності укладання договорів на закупівлю теплової енергії від них здійснюється на конкурентних засадах. Конкурс організовує виконавчий орган міської або селищної ради в порядку, встановленому законодавством. **Вказаного порядку так і не розроблено.**

Також слід звернути увагу на принцип тарифоутворення на ринку теплової енергії. Насьогодні пріоритетним залишається принцип тарифоутворення "**витрати плюс**". Цей принцип не стимулює суб'єктів господарювання в галузі теплопостачання знижувати свої витрати, неефективні витрати минулих періодів служать базою для формування тарифів на наступний період. Діюча методологія формування тарифів не спонукає суб'єктів підприємницької діяльності рухатись у напрямку підвищенні якості та модернізації виробництва. Тому необхідно запровадження **стимулюючого тарифоутворення**, що сприяло б залученню інвестицій для модернізації інфраструктури мереж та стимулюванню ефективності витрат щодо виробництва, транспортування та постачання теплової енергії. Для цього необхідно на законодавчому рівні гарантувати недискримінаційний доступ до ринку незалежним виробникам, забезпечити стабільність та прозорість умов господарювання, обмежити втручання держави у функціонування ринку та діяльність суб'єктів господарювання, а доступ до теплових мереж має бути економічно і технічно обґрунтованим та забезпечувати реалізацію права споживачів отримувати якісний теплоносій за найнижчою ціною.

Досліджуючи стан тарифоутворення в теплопостачальній галузі України стає зрозумілим, що зростання тарифів, незадовільний стан якості теплоносія, зношеність основних засобів, непривабливість галузі для зовнішніх інвесторів, відсутність фінансових ресурсів навіть для простого відтворення основних засобів, що призводить до численних аварій, які відбуваються все частіше, а їх наслідки стають все серйознішими – усе це наслідок відсутності реформ в галузі щодо покращення ділового клімату в Україні, включаючи утвердження верховенства права, впровадження незалежного та суворого нагляду у сфері конкуренції та просування в бік ринкового ціноутворення. За таких умов подолання існуючих перешкод, є обов'язковим, задля економічного розвитку країни в цілому.

ОСОБЛИВОСТІ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ ПОШТИ ТА КОНСУЛЬСЬКОЇ ВАЛІЗИ

До правових джерел, що регламентують здійснення митних формальностей відносно дипломатичної пошти та консульської валізи, належать:

Віденська конвенція про представництво держав у їх відношеннях з міжнародними організаціями універсального характеру (1975 р.);

Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 18.04.1961 р. №1138;

Віденська конвенція про консульські зносини (1963 р.);

Всесвітня поштова конвенція від 05.10.2004 р., (Бухарест, дата затвердження Україною 21.06.2006 р.);

Митний Кодекс України від 13.03.2012р. № 4495 – VI;

Дипломатична пошта – один із видів зв'язку дипломатичного чи консульського представництва з центральними органами зовнішніх зносин держав, яка пересилається в супроводі дипломатичних кур'єрів в опечатаних валізах (мішках) або сумках, чи іншими шляхами і не підлягає митному контролю.

Відповідно до приписів Віденської конвенції, які імплементовані в чинне українське законодавство, кожна дипломатична валіза, яка є місцем знаходження дипломатичної пошти не підлягає ні розпакуванню, ні затриманню.

Згідно норми ч. 2, ст. 387 Митного кодексу України (МКУ), усі місця, що становлять дипломатичну пошту та консульську валізу, повинні мати видимі зовнішні ознаки, що свідчать про їх характер.

Приписами чинного законодавства передбачено, що дипломатична пошта може містити виключно дипломатичні документи та товари, призначені для офіційного користування, а консульська валіза – тільки офіційну кореспонденцію та документи або товари, призначені виключно для офіційного користування.

За умови наявності достатніх підстав вважати, що консульська валіза містить товари, що не мають відношення до товарів передбачених Віденською конвенцією, орган доходів і зборів може зажадати розпечатання валізи уповноваженими особами цієї іноземної держави у присутності посадових осіб органу доходів і зборів. У разі відмови від розпечатання така валіза повертається до місця відправлення.

Відносини, щодо питань контролю за пересиланням товарів та майна, які належать дипломатичним представництвам та консульським установам, будуються на принципі взаємності, у відповідності до норм міжнародного права.

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ, СВОБОД ТА ОБОВ'ЯЗКІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Права, свободи та обов'язки військовослужбовців визначаються їх спеціальним статусом, пов'язаним із виконанням обов'язків військової служби, що передбачає, крім загальногромадянських, їх загальнолюдських прав, свобод та обов'язків, наявність додаткових прав та обов'язків, що визначаються службовим становищем цієї категорії.

На різних етапах розвитку української держави формувалося особливе ставлення з боку влади та суспільства до осіб, які проходять військову службу, закріплення їх прав, свобод та обов'язків, надання їм додаткових прав та обов'язків, пільг та компенсацій за особливі умови служби. На теренах сучасної України права, свободи та обов'язки військовослужбовців регулювалися спочатку нормами звичаєвого права, пізніше писаними нормами права. У різні історичні періоди права, свободи та обов'язки військових закріплювалися в нормативно-правових актах. Значна увага до нормативно-правового закріплення прав, свобод та обов'язків військовослужбовців приділялася у період боротьби за національну державність на початку ХХ століття. У цей період діяльності Центральної Ради, Гетьманату, Директорії для успішної розбудови власної армії було прийнято ряд законодавчих актів, які визначали права, свободи та обов'язки військовослужбовців, а також порядок обмеження деяких прав, визначали військово-службові права та обов'язки, дисциплінарну відповідальність.

На сучасному етапі розвитку України існує система нормативно-правових актів, що регулюють права, свободи та обов'язки військовослужбовців. На міжнародному рівні правове регулювання прав, свобод та обов'язків людини, в тому числі військовослужбовців, здійснюється на основі правових норм, що містяться у міжнародних договорах. Зокрема, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року Міжнародному пакті про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року, Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 року та інших. Так, ст. 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року передбачає положення, відповідно якого можливе запровадження законних обмежень здійснення права на свободу зібрань та об'єднання стосовно осіб, що входять до складу збройних сил, поліції чи адміністративних органів держави, а ст. 10 передбачає, що "здійснення свободи вираження поглядів може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки".

На національному рівні права, свободи та обов'язки військовослужбовців регламентовані нормативно-правовими актами різної юридичної сили. Це, насамперед, ст. 17, п. 17 ч. 1 та п. 2 ч. 2 ст. 92, ч. 4 ст. 35, ч. 3 ст. 37, ст. 65, пп. 9,

22 та 23 ч. 1 ст. 85, пп. 17 – 20 ч. 1 ст. 106, ст. 107, пп. 2 та 7 ст. 116, п. 14 Розділу XV "Перехідні положення" Конституції України. Саме ці норми є гарантією прав та свобод військовослужбовців, конституційно-правовою основою для соціального захисту, надання додаткових прав, пільг та компенсацій військовослужбовцям. Положення, що закріплені Конституцією України, знайшли свій розвиток та конкретизацію в законах та підзаконних актах. Основним нормативно-правовим актом, який визначає права та свободи військовослужбовців, є Закон України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" від 20 грудня 1991 року. Ще одним правовим актом, у якому зазначаються окремі права та особливості їх реалізації, є Закон України "Про Збройні Сили України" від 6 грудня 1991 року. Права, свободи та обов'язки військовослужбовців, безпосередньо пов'язані із виконанням обов'язків військової служби, особливості деяких конституційних прав та свобод військовослужбовців, закріплені в Статутах Збройних Сил України від 24 березня 1999 року.

Права, свободи та обов'язки військовослужбовців, визначені в законах, деталізуються у підзаконних нормативно-правових актах, а саме: указах Президента України, постановах Кабінету Міністрів України, актах центральних органів виконавчої влади, до яких належать накази Міністерства оборони України, Генерального штабу ЗСУ, Командувача Національної гвардії України та інших органів. Підзаконні нормативно-правові акти посідають важливе місце у системі правового регулювання, оскільки забезпечують виконання законів шляхом конкретизованого, деталізованого нормативного регулювання прав, свобод та обов'язків військовослужбовців.

Таким чином, в Україні створена система нормативно-правових актів, що регулюють права, свободи та обов'язки військовослужбовців, як на основі загального законодавства, так і військового.

Нефедова А.В. (КНТЕУ)

ГЕНЕЗИС ПРОБЛЕМАТИКИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТЕОРІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Кваліфікація адміністративного проступку – достатньо складний пізнавальний процес. У ході юридичної оцінки протиправного діяння уповноважена особа часто-густо стикається з цілим переплетінням проблем, як-то: розмежування суміжних складів адміністративних проступків; відмежування питомого діяння від інших правопорушень (злочинів, цивільних деліктів, дисциплінарних проступків); наявність конкуренції декількох адміністративно-деліктних норм; наявність адміністративно-деліктних імунітетів (тобто, обставин, що виключають відповідальність за адміністративні проступки) тощо.

В узагальненому вигляді, сформульовані професором О.І. Остапенком положення теорії адміністративно-правової кваліфікації можна викласти так:

1. Як з психологічної, так і з юридичної точки зору, кваліфікація адміністративного проступку є явищем дуалістичним. У психологічному аспекті двоєдина суть кваліфікації проявляється у тому, що вона одночасно є: а) процесом пізнання юридичної суті вчиненого у реальному житті протиправного діяння; б) кінцевим судженням (умовисновком), отриманим у результаті процесу пізнання. Як юридичний феномен, кваліфікація – це також нерозривна єдність двох моментів: а) процесу порівняння ознак фактичного посягання та юридичної норми; б) юридичного висновку, закріпленого у процесуальних документах.

2. Виходячи з попереднього положення, О.І. Остапенко визначає поняття адміністративно-правової кваліфікації як: "встановлення і процесуальне закріплення точної відповідності ознак вчинених особою протиправних дій або бездіяльності до ознак складу делікту, передбаченого адміністративним законодавством.

Слід обмовитись, що наведена дефініція неодноразово піддавалась критичним зауваженням з боку галузевих дослідників.

Так, Т.О. Гуржій піддав сумніву тезу про закріплення складу делікту в адміністративному законодавстві, котра недвозначно впливає з вищенаведеного визначення. На думку цього вченого, адміністративне законодавство передбачає сам проступок, а не його склад – абстрактну модель, на основі якої зіставляються ознаки фактичного посягання та ознаки проступку, закріплені адміністративно-деліктною нормою/нормами. За словами автора, склад адміністративного проступку, це лише теоретична конструкція, яку: "...не знає закон, і яку кожний автор розуміє й тлумачить по-своєму". Тож, говорячи про кваліфікацію, слід мати на увазі встановлення відповідності між фактичними ознаками діяння та нормативними ознаками адміністративного проступку (а не його складу), – переконує він.

Інший адміністративіст – О.М. Стороженко – наголошує на недоцільності використання в дефініції поняття "адміністративно-правова кваліфікація" терміну "відповідність". У своїх міркуваннях вона спирається на досвід точних, природничих і гуманітарних наук (хімії, математики, біології, фізики), де відповідність розуміється як функціональний зв'язок станів, сторін, об'єктів.

Авторка стверджує, що у відношенні відповідності одночасно перебувають усі ознаки фактичного діяння та ознаки проступку, закріпленого в адміністративно-деліктній нормі. Наприклад, і мета вчинення проступку, і його шкідливі наслідки функціонально відповідають певним формам вини. Мета завжди вказує на наявність прямого наміру; а вчинення адміністративних деліктів з формальними складами (без настання шкідливих наслідків) можливе лише у формі прямого наміру чи протиправної недбалості. За такого розуміння відповідності, – пише О.М. Стороженко, – посилення на неї у дефініції поняття кваліфікації видається не зовсім доречним, адже: "кваліфікація полягає не у констатації усіх багатоаспектних та різнонаправлених функціональних зв'язків між реальним посяганням та законодавчою формулою делікту, а у встановленні

тотожності кожної ознаки фактичного діяння кореспондуючій ознаці адміністративного проступку (реального суб'єкта – нормативним ознакам суб'єкта проступку, реальної вини – законодавчій формулі вини і т.д.)". Тож у контексті адміністративно-правової кваліфікації слід говорити не про відповідність, а про саме тотожність фактичних і юридичних ознак посягання, – підсумовує О.М. Стороженко.

к.ю.н. Опанасенко О.О. (ВІКНУ)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ СКОРОЧЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПРОХОДЖЕННЯМ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Походження військової служби доволі часто пов'язане з питаннями, які потребують судового вирішення переважно в порядку адміністративного судочинства, що потребує значних витрат часу та зусиль з боку сторін таких процесів на підготовку матеріалів, участь у судових засіданнях, дорогу до місця розгляду справи тощо. При цьому у значній кількості випадків присутність сторін та їх безпосередня участь у справі не має реальної потреби, так як справа або зрозуміла заздалегідь або для прийняття рішення адміністративному суду повністю достатньо тих документів, які надані сторонами і їх присутність не є обов'язковою.

Зважаючи на це, питання проходження військової служби цілком можуть бути включені до процедури скороченого провадження розгляду адміністративних справ, яка передбачає по суті заочний розгляд без присутності осіб на підставі їх заяв. А це має позбавити військовослужбовців та представників командування, які представляють інтереси держави зайвих витрат часу і коштів для судового вирішення тих чи інших питань військової служби. В той же час законодавство чітко не передбачає такої можливості, що зумовлює потребу у наукових пошуках у цьому напрямку.

Так, поряд із загальним порядком розгляду адміністративних справ, стосовно окремих категорій справ Кодекс адміністративного судочинства України встановлює особливості процесуального порядку розгляду, наявність яких обумовлена специфікою предмету адміністративного позову, як це зокрема передбачено статтею 183² даного Кодексу.

Відповідно до частини 1 даної статті скорочене провадження застосовується в адміністративних справах щодо:

1) оскарження бездіяльності суб'єкта владних повноважень або розпорядника інформації щодо розгляду звернення або запиту на інформацію;

2) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг;

3) припинення за зверненням суб'єкта владних повноважень юридичних осіб чи підприємницької діяльності фізичних осіб - підприємців у випадках, передбачених законом, чи відміни державної реєстрації припинення юридичних осіб або підприємницької діяльності фізичних осіб - підприємців;

4) стягнення грошових сум, які ґрунтуються на рішеннях суб'єкта владних повноважень, щодо яких завершився встановлений цим Кодексом строк оскарження;

5) застосування у випадках, передбачених законом, заходів реагування щодо державного нагляду (контролю), дозвільної системи у сфері господарської діяльності, якщо вони можуть бути застосовані виключно за судовим рішенням;

6) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо в'їзду (виїзду) на тимчасово окуповану територію.

З вищенаведеного можна констатувати, що адміністративних справ пов'язаних з проходженням військової служби стосується безпосередньо лише призначення соціальних виплат та питання в'їзду (виїзду) на тимчасово окуповану територію. При цьому, цілком випускаються з уваги питання проходження публічної служби, до якої належить і військова служба, що є на нашу думку значним упущенням законодавця.

Також, слід взяти до уваги потреби будь-якого громадянина у наданні йому законодавчих можливостей самостійно обирати способи захисту своїх прав і інтересів, які не заборонені законом. А вищевказана норма частини 1 статті 183² Кодексу адміністративного судочинства України по суті порушує таке право не даючи можливості військовослужбовцям захищати свої права та інтереси шляхом застосування процедури скороченого провадження.

Враховуючи все вищезазначене щодо питання скороченого провадження у адміністративному судочинстві у справах, пов'язаних з проходженням військової служби, слід констатувати, що це провадження на даний час може застосовуватись до спорів щодо проходження військової служби лише частково (в питаннях соціальних виплат та перетину лінії розмежування). З огляду на це, чинне законодавство потребує відповідного доповнення в частині застосування скороченого провадження на адміністративні спори щодо проходження військової служби, як публічної служби, питання якої знаходяться в юрисдикції адміністративних судів і розглядаються зараз у судовому засіданні.

к.ю.н., с.н.с. Пасіка С.П. (ВІКНУ)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОБМЕЖЕНЬ У ВОЄННІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Заборона щодо використання службових повноважень чи свого становища стосується всіх суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України "Про запобігання корупції" (далі - Закон). Цим суб'єктам забороняється використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з

цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди (неправомірна вигода - грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь - які інші вигоди нематеріального чи не грошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав) для себе чи інших осіб, у т.ч. використовувати будь – яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах. Відповідальність за порушення цієї заборони встановлена статтями 364, 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4 Кримінального кодексу України.

Обмеження щодо одержання подарунків встановлено для осіб, зазначених у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону. Даний Закон забороняє зазначеним особам не лише одержувати, а й просити або вимагати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:

а) у зв'язку зі здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

б) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

Згідно з Законом посадові особи можуть приймати подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, якщо вартість таких подарунків не перевищує одну мінімальну заробітну плату, встановлену на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на перше січня того року, в якому прийнято подарунки.

Наприклад, якщо взяти ситуацію на 2016 рік, то стаття 7 Закону України "Про Державний бюджет України на 2016 рік" встановлює такий розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи з 1 січня – 1378 гривень, з 1 травня – 1450 гривень, з 1 грудня – 1600 гривень, а стаття 8 встановлює розмір мінімальної заробітної плати у місячному розмірі з 1 січня – 1378 гривень. У зв'язку з цим вартість подарунка отриманого одноразово в не може перевищувати 1378 гривень. У той же час, сукупна вартість подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом 2016 року не має перевищувати 2756 гривень.

Передбачене обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які:

1) даруються близькими особами;

2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

Відповідальність за порушення обмежень щодо одержання подарунків визначено у статті 172-5 КУпАП.

Рішення на користь особи, від якої вона чи її близькі особи отримали подарунок, вважаються такими, що прийняті в умовах конфлікту інтересів, і на ці рішення розповсюджуються положення статті 67 Закону.

Подарунки, одержані як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним підприємствам, установам чи організаціям, є відповідно державною або комунальною власністю і передаються органу, підприємству, установі чи організації у

Порядку затвердженому Кабінетом Міністрів України від 16 листопада 2011 р. N 1195 "Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям".

Законом визначені правила поведінки для запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними.

Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняні до них особи у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, зобов'язані невідкладно вжити таких заходів:

- 1) відмовитися від пропозиції;
- 2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію;
- 3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників;
- 4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Якщо особа, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації.

Про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка складається акт, який підписується особою, яка виявила неправомірну вигоду або подарунок, та її безпосереднім керівником або керівником відповідного органу, підприємства, установи, організації.

У разі якщо майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок виявляє особа, яка є керівником органу, підприємства, установи, організації, акт про виявлення майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунка підписує ця особа та особа, уповноважена на виконання обов'язків керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації у разі його відсутності.

Предмети неправомірної вигоди, а також одержані чи виявлені подарунки зберігаються в органі до їх передачі спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції.

к.ю.н., доц. Пашинський В.Й. (КНУ ім. Тараса Шевченка)

КЛАСИФІКАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Ефективність забезпечення оборони України залежить від діяльності системи суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони, які за

допомогою адміністративно-правових засобів, методів та процедур визначають та організовують реалізацію державної політики у сфері оборони, яка охоплює всі сфери суспільного життя, і направлена на підготовку до оборони держави, її збройного захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту.

Суб'єкти адміністративно-правового забезпечення оборони України можуть бути класифіковані за декількома критеріями, першим серед яких є порядок формування: а) виборний порядок – органи (організації), які обираються народом України, населенням певної адміністративно-територіальної одиниці, зборами громадської організації (Верховна Рада України, Президент України, органи місцевого самоврядування, громадські організації); б) в порядку призначення (Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони України, інші центральні органи виконавчої влади, Збройні Сили України, інші військові формування, утворені відповідно до законів України); в) виборно-призначувальний порядок (деякі суб'єкти громадянського суспільства, наприклад, громадська рада при Міністерстві оборони України, склад якої обирається представниками громадянського суспільства і затверджується Міністром оборони України).

Крім того, за критерій класифікації можуть бути обрана предметна підвідомчість, компетенція суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони України: а) органи загальної компетенції (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, органи місцевого самоврядування); б) органи (організації) спеціальної компетенції (Рада національної безпеки і оборони України, Міністерство оборони України, Збройні Сили України, інші військові формування, утворені відповідно до законів України, суб'єкти громадянського суспільства, статутні цілі яких обмежені діяльністю у сфері забезпечення оборони України).

Так, відповідно до Воєнної доктрини України до сил оборони, на які безпосередньо покладається спеціальне завдання забезпечення оборони держави, належать Збройні Сили України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державна спеціальна служба транспорту, інші утворені відповідно до законів України військові формування, а також правоохоронні та розвідувальні органи, в частині залучення їх до виконання завдань з оборони держави.

За належністю до підсистем публічного управління суб'єкти адміністративно-правового забезпечення оборони України можуть розподілятися на: а) органи державної влади (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади); б) органи місцевого самоврядування; в) консультативно-допоміжні органи (Рада національної безпеки і оборони України, Військовий Кабінет Ради національної безпеки і оборони України, Колегія Міністерства оборони України, громадські ради); г) інститути громадянського суспільства.

Класифікація суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони дозволяє в ході оборонної реформи чітко визначити місце кожного суб'єкта, визначити та розмежувати їх функцій і повноважень, що є одним із елементів

створення сучасної ефективної системи оборони, яка відповідає євроатлантичним стандартам.

к.ю.н., доц. Плахотнік О. (КНУ ім. Тараса Шевченка)

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ ТА МЕРЕЖ ЕЛЕКТРОЗВ'ЯЗКУ

Актуальність проблеми обумовлена необхідністю забезпечення прокурорських працівників, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва у кримінальних провадженнях щодо злочинів у сфері комп'ютерних систем та мереж електрозв'язку, найбільш необхідною інформацією, що стосується особливостей кримінальних проваджень цієї категорії, а також підвищення якості розслідування вказаних кримінальних проваджень.

Злочини, що вчиняються у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, мають свою особливість та специфічний характер їх вчинення. Сучасне, цивілізоване суспільство, фактично не захищене від кіберзлочинності, а використання хакерських атак та шахрайства у сфері електронної комерції та банківської діяльності зростає і стає небезпечним з кожним роком. Так, за офіційними даними, втрати від шахрайства з картковими рахунками в Україні у 2006 році складали до 0,06% річного обороту по картах - це 90 млн. гривень. Важливо зазначити, що такий вид злочинів може бути комбінованим. При несанкціонованому втручанні у роботу комп'ютерних систем та мереж електрозв'язку можуть приховуватись інші злочини, які під час розслідування іноді не виявляються взагалі. Якісна підготовка до процесуального керівництва повинна починатись із ознайомлення прокурора з відповідною технічною термінологією, специфічним обладнанням, особливим характером вчинення даного виду злочинів та належним процедурним характером ефективного досудового розслідування.

Слід також орієнтуватись на відповідну спеціалізацію і доручати розслідування кримінальних проваджень зазначеної категорії слідчими органів поліції, які спеціалізуються на розслідуванні кримінальних проваджень про комп'ютерні злочини, а до того - розробити та впровадити ефективні механізми реагування на правопорушення, що вчиняються у кіберпросторі.

Виходячи з міжнародного досвіду, розслідування таких видів злочину здійснюється за допомогою міжвідомчої системи моніторингу оперативної обстановки у сфері інформаційно-телекомунікаційних технологій. Впровадження такої системи моніторингу в Україні покращить механізм реагування на повідомлення про можливі кримінальні правопорушення з використанням комп'ютерних технологій та мереж електрозв'язку.

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ПРО ОСОБУ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ТА ЗАКОНОДАВСТВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Захист персональних даних відіграє важливу роль у сучасному житті. Кожного дня громадяни заповнюють анкети у магазинах, оформлюючи дисконтні картки, здійснюючи оплату через сервіси інтернет - банкінгу таким чи іншим чином розкривають свої персональні дані та надають доступ до них.

Законодавство України покликано захищати персональні дані про особу. Конституція України у статті 32 встановлює: "Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини".

У відповідності Закону України "Про захист персональних даних", персональні дані - відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. Але в той же час, законодавство не уточнює перелік та кількість інформації, якої буде достатньо для ідентифікації особи. У роз'яснення Міністерства юстиції України від 21.12.2011 зазначено: "Законодавством України не встановлено і не може бути встановлено чіткого переліку відомостей про фізичну особу, які є персональними даними, задля можливості застосування положень Закону до різноманітних ситуацій, в тому числі при обробці персональних даних в інформаційних (автоматизованих) базах та картотеках персональних даних, що можуть виникнути у майбутньому, у зв'язку зі зміною в технологічній, соціальній, економічній та інших сферах суспільного життя".

Отже, вирішення питання про те, яка сукупність інформації про особу становить персональні дані покладається на суб'єкта обробки персональних даних.

4 травня 2016 року були опубліковані офіційні тексти Положення Європейського Парламенту (ЄС) 2016/679 та Ради ЄС від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб стосовно обробки персональних даних та щодо вільного переміщення таких даних та скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальне положення про захист даних) та Директиви 2016/680 від 27.04.2016 року в Офіційному Журналі ЄС на всіх офіційних мовах. Директива набирає чинності 5 травня 2016 р., а держави-члени ЄС повинні перенести її до свого національного законодавства до 6 травня 2018 р. Метою цього нового правила є повернення громадянами контролю над їх особистими даними та спрощення регуляторного середовища для бізнесу. Реформа захисту даних є ключовим стимулом для єдиного ринку цифрових технологій, який Комісія ЄС має у пріоритеті. Реформа дозволить європейським громадянам та підприємствам повністю користуватися цифровою економікою. У Директиві 2016/680

зазначено: "Швидкі технологічні розробки та глобалізація породили нові проблеми для захисту персональних даних. Значно зріс масштаб збору та обміну персональними даними. Технологія дозволяє обробляти персональні дані на безпрецедентному масштабі для здійснення таких заходів, як попередження, розслідування, виявлення та переслідування кримінальних злочинів або виконання кримінальних покарань.....З метою забезпечення такого ж рівня захисту фізичних осіб через юридично обґрунтовані права в усьому Європейському Союзі та запобігання розбіжностям, що перешкоджають обміну персональними даними між компетентними органами, ця Директива повинна передбачати узгоджені правила щодо захисту та вільного переміщення персональних даних оброблених для цілей попередження, розслідування, виявлення та переслідування кримінальних злочинів або виконання кримінальних покарань, включаючи захист від попередження та запобігання загрозам громадської безпеки. Наближення законодавства держав-членів не повинно призвести до будь-якого зменшення захисту персональних даних, яке вони надають, але, навпаки, повинні прагнути забезпечити високий рівень захисту в межах Союзу. Держави-члени не повинні бути позбавлені можливості забезпечувати більш високі гарантії, ніж ті, що встановлені цією Директивою, для захисту прав і свобод суб'єкта даних щодо обробки персональних даних компетентними органами".

Отже, законодавство України та законодавство Європейського Союзу прагне закріпити основні принципи та правила поводження з персональними даними, розуміючи, що у зв'язку з розвитком цифрових технологій та глобалізацією, неможливо передбачити конкретні випадки та правила поводження з персональними даними, даючи право вибору та покладаючи відповідальність на особу, що здійснює обробку персональних даних.

Савинець О.Ю. (ВІКНУ)

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОБІЛІЗАЦІЇ

Зважаючи на актуальність питання проведення мобілізації Збройних Сил України а також недостатністю наукових робіт, в яких досліджується дане питання є доцільним розглянути питання поняття та сутності адміністративно-правового забезпечення проведення мобілізації Збройних Сил України. Для розкриття цього питання є слушним визначення таких термінів як: "правове регулювання", "правове забезпечення", "адміністративно-правове регулювання", "адміністративно правове забезпечення", "мобілізаційна підготовка" та "мобілізація", їх взаємозв'язок та розмежування, а також дати визначення поняття "адміністративно-правове забезпечення проведення мобілізації в Україні".

Як зазначає в своєму дисертаційному дослідженні Мельник О.М., правове регулювання є особливим різновидом соціального регулювання, що виявляється, зокрема, у залежності його від категорії праворозуміння.

Дуже вдалим є визначення правового регулювання вченого Алексєєва С.С., який розуміє під ним здійснення за допомогою системи правових засобів результативний нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини в цілях їх упорядкування, охорони, розвитку у відповідності з суспільними потребами даного соціального устрою.

В юридичній науці є думка, що висновки всіх державознавців щодо тлумачення терміну "забезпечення" можна розділити на дві групи. Перша група вчених схиляється до висновку, що забезпечення є сукупністю (системою) гарантій, тобто об'єктивних умов та юридичних засобів, що сприяють реалізації (охороні та захисту) прав і свобод особи. Друга група юристів розглядає забезпечення як досить складну юридичну категорію, тобто як систему гарантій і діяльність уповноважених органів щодо створення цих гарантій. Проте, в кожній галузі права забезпечення має певні особливості.

Адміністративно-правове регулювання – один із видів галузевого правового регулювання, заснований на дії адміністративного права і багатого арсеналу адміністративно-правових засобів на суспільні відносини, що мають місце у сфері діяльності державної адміністрації. Підсумком адміністративно-правового регулювання є адміністративно-правовий порядок. Спираючись на адміністративне право, держава покликана забезпечити ефективне адміністративно-правове регулювання діяльності всіх суб'єктів, що перебувають у сфері даного виду регулювання. В цьому і полягають головні цілі та інтереси держави стосовно до адміністративного права.

Адміністративно-правове забезпечення можна визначити як здійснюване державою, за допомогою спеціального механізму, упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона, реалізація та розвиток.

Визначення поняття "мобілізація" міститься в Законі України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" від 21.10.1993 р. в якому вона розуміється як комплекс заходів, здійснюваних з метою планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду, а Збройних Сил України, інших військових формувань, Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту - на організацію і штати воєнного часу.

З вищенаведеного можна зробити висновок, що "адміністративно-правове забезпечення мобілізації" – це діяльність суб'єктів державно-владних повноважень, яка спрямована на створення необхідних умов для належного здійснення мобілізаційної підготовки та проведення мобілізації та встановлена адміністративно-правовими нормами система гарантій належного проведення мобілізаційної підготовки та мобілізації.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Організація правового та соціального захисту військовослужбовців Збройних Сил України є одним із напрямків щодо реалізації державної політики з питань здійснення захисту прав військовослужбовців, а також є гарантією створення сприятливих матеріально-побутових та соціально - правових умов для реалізації військовослужбовцями їх конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни.

Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є конституційним обов'язком громадян України.

Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу.

Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей.

Конституційні положення є правовою основою для інших законодавчих актів щодо соціального та правового захисту військовослужбовців.

Станом на сьогодні в Україні склалася база нормативно - правових актів різної юридичної сили, які регулюють питання соціального та правового захисту військовослужбовців, їх конституційних прав і свобод, гарантій, пільг і компенсацій та обов'язок держави щодо їх реалізації.

Міжнародно-правове регулювання правового та соціального захисту військовослужбовців здійснюється на основі правових норм, що містяться у міжнародних договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України і які, відповідно, є частиною національного законодавства України.

У сучасних умовах великого значення набувають міжнародно - правові акти, що закріплюють правовий та соціальний захист військовослужбовців у період ведення бойових дій, а саме: Женевська конвенція про поліпшення участі поранених і хворих у діючій армії, Женевська конвенція про поліпшення участі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі, Женевська конвенція про поводження з військовополоненим, Римський статут міжнародного кримінального суду та інші. Ці міжнародно - правові акти містять правові норми, які визначають особливості соціального захисту військовослужбовців під час ведення бойових дій, надають їм право на застосування зброї, захищають їх життя і права під час перебування у полоні, а також визначають відповідальність за вчинення військових злочинів.

До законодавчого регулювання правового та соціального захисту військовослужбовців, належать закони України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", "Про Збройні Сили України", "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", "Про пенсійне

забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб", "Про військовий обов'язок і військову службу" та інші законодавчі акти, які забезпечують питання соціального та правового захисту військовослужбовців в Україні.

Основним законом, який визначає і регулює основи соціального і правового захисту військовослужбовців є Закон України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей". Цей Закон визначає основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, встановлює єдину систему їх соціального та правового захисту, гарантує військовослужбовцям та членам їх сімей в економічній, соціальній, політичній сферах сприятливі умови для реалізації їх конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни та регулює відносини у цій галузі.

Забезпечення прав і свобод, пільг та соціальних гарантій, передбачених законодавством України, для задоволення потреб особового складу органів військового управління, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій, підтримання сприятливого соціального клімату та соціальної стабільності у військових колективах, забезпечення статусу військовослужбовців у суспільстві – є складовою частиною організації у Збройних Силах України правового та соціального захисту військовослужбовців.

В умовах особливого періоду надання правової та соціальної допомоги, забезпечення захисту цивільних, майнових, інших прав та інтересів військовослужбовців, можливість реалізації яких залежить від умов проходження військової служби та особливостей виконання завдань військовою частиною є першочерговим завданням всіх органів державного управління.

Проте, не дивлячись на процеси реформування Збройних Сил України, необхідність реального забезпечення правового та соціального захисту військовослужбовців, їх конституційних прав вимагають удосконалення та прийняття законодавчих та нормативно-правових актів, які відповідають реальному стану суспільних відносин та економічним можливостям держави, створюють реальні і дієві правові механізми реалізації соціального захисту військовослужбовців.

д.ю.н., проф. Солдатенко О.В. (ВІКНУ)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ НА ОБОРОНУ В УКРАЇНІ

Правовою основою оборони в Україні є Конституція України. З огляду на важливість оборони для функціонування суверенної держави, фінансування видатків на неї здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України (далі – ДБУ) (ст. 87 Бюджетного кодексу України). Ст. 2 Закону України (далі – ЗУ) "Про оборону України" та ст. 15 ЗУ "Про Збройні Сили України" крім

коштів ДБУ передбачено додаткову можливість фінансування за рахунок благодійних пожертв фізичних та юридичних осіб у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до Стратегії національної безпеки України та Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, щорічне бюджетне фінансування сектору безпеки і оборони має становити не менше 5 % від валового внутрішнього продукту (далі – ВВП). Важливими законодавчими актами, якими регулюються питання фінансування видатків на оборону в Україні, є щорічні закони "Про ДБУ". Так, згідно ЗУ "Про Державний бюджет України на 2017 рік", обсяг видатків, які спрямовуються на оборону, складає 129,3 млрд грн [1], проте, необхідно розрізняти оборону, як армію і національну безпеку, як спецслужби і правоохоронні органи. У цьому зв'язку, безпосередньо армія, через Міністерство оборони України, отримує тільки 64,0 млрд грн (Таблиця 1). Решта – 65,3 млрд грн спрямовуються до Апарату Міністерства внутрішніх справ України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України і Державної служби України з надзвичайних ситуацій з метою фінансування заходів щодо підвищення обороноздатності і безпеки держави, матеріально-технічного забезпечення названих структур, будівництва (придбання) житла для військовослужбовців, які перебувають у їх підпорядкуванні тощо.

Таблиця 1

**Обсяги фінансування Міністерства оборони України у 2005, 2010,
2013–2018 рр.***

Роки	Обсяги фінанс., млрд грн	Зростання до поп. року, рази	Курс дол. США, грн	Обсяги фінанс., млрд дол. США	Зростання до поп. року, рази
2005	5,9	-	—	1,1119	-
2010	10,5	1,8	7,97	1,3216	1,2
2013	18,8	1,8	7,993	2,3521	1,8
2014	26,9	1,4	7,993	3,3654	1,4
2015	49,3	1,8	15,769	3,1264	0,9
2016	51,1	1,04	23,488	2,1756	0,7
2017	64,0	1,3	25,638	2,4974	1,1
2018	81,7	1,3	31,0	2,6351	1,1

*Складено автором за даними Додатку 3 до законів України "Про Державний бюджет України" на відповідні роки[1].

Так само у 2016 р. на потреби національної безпеки і оборони було виділено рекордну суму – понад 110 млрд грн (5% ВВП), однак на фінансування армії спрямовано тільки 2 % ВВП (51,1 млрд грн).

З даних, наведених у табл., видно, що обсяги фінансування Міністерства оборони України у національній валюті щороку збільшувалися (від 1,3 до 1,8 разів), проте, у перерахунку в дол. США найбільші обсяги фінансування спостерігалися у 2014–2015 рр. (більше 3,0 млрд), тоді як у 2017–2018 рр. ця сума складає тільки близько 2,5 млрд.

Такий показник як витрати на оборону береться до уваги при підрахунку рейтингу найсильніших військових держав світу, який щорічно складається організацією Global Firepower, що оцінює військовий потенціал більше ніж 100 країн світу, ураховуючи крім названого ще 50 факторів, серед яких потужність військово-повітряних і морських сил, кількість морських портів і діючих аеропортів, протяжність дорожніх шляхів, людські ресурси тощо.

Згідно такого рейтингу, у 2016 р. Україна зайняла 30-ту позицію (після Греції та Швеції). Незмінними лідерами (1–3 позиції) протягом декількох років у рейтингу залишаються: США (як країна-власник найбільшого військового бюджету (581,5 млрд дол. США у 2016 р. і 611,1 – у 2017 р.), найбільшої кількості авіаносців (19 од.) і найбільшого авіафлоту (13444 од.)), Російська Федерація (за кількістю танків (15398 од.), при цьому оборонний бюджет цієї країни у 2017 р. складає 70,0 млрд дол. США), Китай (за чисельністю армії, яка налічує 750 тис. осіб, а обсяги бюджету – 215,1 млрд дол. США).

Водночас, якщо у Російській Федерації 55 % оборонного бюджету у 2016 р. використано на фінансування державної програми озброєння (оснащення армії новими зразками військової техніки), то в Україні 75 % спрямовується на утримання армії, 25 % – на модернізацію і закупівлю нових систем озброєння. У 2017 р. на розвиток озброєнь і військової техніки ЗСУ передбачено близько 6,5 млрд грн (10 % військового бюджету), при міжнародній нормі: 40 % бюджету – на утримання армії, 30% – на бойову підготовку і 30 % – на закупівлю нового озброєння.

Таким чином, в Україні на сьогодні існує гостра потреба в оптимізації законодавчого рівні процедур реалізації проектів державно-приватного партнерства, спрямованих на удосконалення механізму фінансування виробництва продукції військового призначення, що дозволить вирівняти диспропорції, наявні у фінансуванні видатків на оборону в Україні.

Стецюк С.П. (ВІКНУ)

ФУНКЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ СЛУЖБИ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

Будь-який орган – суб'єкт управління наділений певними завданнями, у яких розкривається мета функціонування цього органу. Крім цього для виконання завдань та досягнення мети, на суб'єкт управління покладаються певні функції. Функція – це обов'язки, зв'язані з діяльністю, посадою людини.

Саме функції передбачають основні напрямки діяльності органів державної влади, коло їх процесуальних дій, справ, роботи що здійснюються в порядку, установленому законодавством. Функції характеризують загальну, типову взаємодію між суб'єктами і об'єктами системи управління, стійкі, відносно самостійні, спеціалізовані види управлінської діяльності взагалі. Будь-які державні органи, здійснюючи покладені на них функції, забезпечують реалізацію загальних функціональних завдань такого органу. Виходячи з цього

кожна з функцій, покладених на орган, конкретизується у функціях його структурних підрозділів, а функції структурних підрозділів розподіляються у формі функціональних обов'язків їх посадових осіб.

За сучасних умов, коли в державі відбуваються реформаційні процеси, особливого змісту набуває юридичне обслуговування діяльності органу виконавчої влади. Широке коло завдань та функцій щодо забезпечення законності в діяльності Міністерства оборони України та Збройних Сил України, захисту їх прав і законних інтересів, розроблення нормативно-правових актів з основних напрямків їх діяльності виконує юридична служба Міністерства оборони України.

Аналіз функцій підрозділів юридичної служби Міністерства оборони України віддзеркалює не тільки широкий спектр правової роботи, але й дає можливість здійснити їх класифікацію, яка в свою чергу може допомогти у підвищенні ефективності управлінської діяльності за рахунок подальшого вдосконалення організаційної структури юридичної служби Міністерства оборони України, налагодження взаємозв'язків між її підрозділами різних рівнів, використання у роботі нових потенційних можливостей, а також усунення дублювання функцій та їх чіткого розмежування.

Як зазначає В.Б. Авер'янов, в науковій літературі є різні варіанти класифікацій функцій діяльності органів виконавчої влади, причому одні і ті ж функції іменуються не однаково. Найбільш поширеними є: 1) загальні, або основні функції; 2) спеціальні, чи спеціалізовані функції, які відображають специфіку конкретного суб'єкта управління, або керованого об'єкта; 3) допоміжні, або обслуговуючі функції, які обслуговують виконання загальних і спеціальних функцій.

На нашу думку ці види функцій управління логічно взаємопов'язані та взаємообумовлені, завдяки чому система органів виконавчої влади, власне, і досягає поставленої мети, координуючи всі свої дії.

До прикладу, загальною функцією юридичної служби апарату Міністерства оборони України можна вважати функцію з розроблення проектів нормативно-правових актів та інших документів. До спеціальної, притаманної виключно юридичній службі, функцію із перевірки на відповідність законодавству і міжнародним договорам України проектів наказів та інших актів, що подаються на підпис керівництву. Допоміжною функцією є робота з підвищення кваліфікації фахівців юридичної служби.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що в умовах нещодавніх змін до Конституції України щодо порядку здійснення представництва органів державної влади в судах, а також триваючого реформування Збройних Сил України та їх протидії військовій агресії на сході країни, одним із завдань військового командування мусить бути удосконалення функціонально-організаційної структури та якості роботи юридичної служби Міністерства оборони України. При цьому реалізація цього завдання має опиратися на спільні науково обґрунтовані висновки і рекомендації науковців та практиків.

ЗНИЖЕННЯ ВПЛИВУ КОРУПЦІЇ НА БОЄЗДАТНІСТЬ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ У ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

Корупція у секторі безпеки і оборони, де є сприятливі умови для її появи, зростання та поширення, загрожує ефективності підготовки та застосування військових формувань у збройних конфліктах. Збройним силам, які виконують свої завдання в умовах існування корупції, дуже важко досягти успіху (особливо у конфліктному середовищі). Також їм ускладнює роботу відсутність чітких рекомендацій щодо її запобігання та протидії.

Результати дослідження Київського міжнародного інституту соціології "Стан корупції в Україні" свідчать, що попри великій кількості нормативно правових актів з питань боротьби з корупцією рівень корупції в Україні у період з 2007 по 2016 роки залишається високим. Крім того, у більшості людей відсутнє чітке розуміння повного поняття (обсягу) корупції – корупція сприймається лише у грошовому еквіваленті або у вигляді хабара. Що стосується збройних сил, то для успішного виконання завдань за призначенням в конфліктному середовищі за умов наявності корупційних ризиків виникає потреба у завчасному виявленні та ідентифікації корупційних ризиків та у запобіганні їх негативних наслідків. Проте, на теперішній час в органах управління відсутні дієві механізми запобігання причин та умов, які сприяють виникненню та поширенню корупції в конфліктному середовищі.

Крім того, за результатами аналізу набутого досвіду участі Збройних Сил України у антитерористичній операції, було встановлено, що однією з проблем функціонування сил оборони в умовах існуючих та потенційних загроз є наявність корупційних проявів у системі забезпечення військ (сил), що знижує їх спроможності щодо виконання покладених на них завдань.

З огляду на це, виникла необхідність у дослідженні особливостей корупційних ризиків у сфері оборони, можливих наслідків та зниження їх впливу на боєздатність військових формувань у збройних конфліктах.

Для досягнення цієї мети перш за все було розроблено теоретичні положення щодо визначення корупційних ризиків з урахуванням специфіки сфери оборони. Оскільки явище корупції складається з багатьох її різновидів, то для формування уявлення про особливості корупційних ризиків у сфері оборони в особливий період було розроблено їх класифікацію, яка наведена на рис. 1.

Зазначений перелік корупційних ризиків умовно поділена на п'ять загальних категорій в залежності від конкретних типів корупції, а саме:

корупційні ризики, пов'язані з організаційними аспектами функціонування збройних сил за умов збройного конфлікту;

корупційні ризики, пов'язані з функціонуванням системи контролю;

корупційні ризики у воєнно-політичному аспекті;

корупційні ризики, пов'язані з державними закупівлями;

корупційні ризики, пов'язані з безпосередньою участю в операціях.

Рис. 1 – Класифікація корупційних ризиків в особливий період

Наступним кроком була розробка науково-методичного апарату визначення корупційних ризиків під час збройного конфлікту. За своєю природою латентність корупції унеможливорює визначення причин її виникнення та особливостей її розвитку. Основні труднощі виникають, коли самі вхідні параметри стають невизначеними, але вони одночасно впливають на результати. Нечіткість полягає в тому, що в конкретний момент часу не завжди вдається достовірно виміряти (оцінити) всі вхідні величини. Ці обставини значно ускладнюють використання відомих методів оцінки ризиків, які базуються на розрахунково-ймовірнісних залежностях.

Таким чином, найбільш ефективними механізмами визначення показника корупційного ризику є нечітко-множинні та логіко-ймовірнісні методи, які дають змогу врахувати неповну, неточну, а часто і спотворену інформацію про стан небезпеки, а також імовірнісну природу розроблених при цьому висновків. Теорія нечітких множин особливо корисна за відсутності точної математичної моделі функціонування системи, до якої можна віднести і систему корупційних ризиків у збройних конфліктах. Метод нечітких множин дає можливість застосувати для прийняття рішень неточні та суб'єктивні експертні знання про предметну область без формалізації їх у вигляді традиційних математичних моделей.

З огляду на зазначене, було розроблено методику оцінювання впливу корупції на боєздатність військових формувань у збройних конфліктах з врахуванням впливу на них корупційних загроз, яка складається з декількох етапів.

На початковому етапі обґрунтовується набір показників корупційних ризиків, які піддаватимуться комплексному оцінюванню. Зазначений набір показників розроблено за етапами збройного конфлікту (рис. 2).

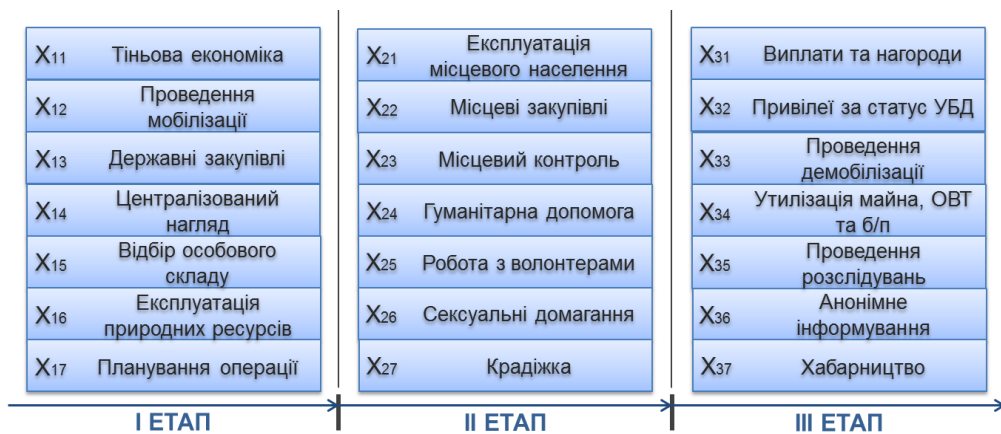

Рис. 2. Пріоритетність корупційних ризиків за етапами збройного конфлікту

На наступному етапі проводиться експертна оцінка рівня корупційного ризику. Методом експертного опитування відповідно до розроблених раніше наборів показників корупційних ризиків проводиться оцінка їх рівня небезпеки за етапами збройного конфлікту.

Після ранжування поточного рівня корупційних ризиків визначається комплексний показник корупційного ризику відповідного етапу збройного конфлікту. Далі комплексний показник піддається розпізнаванню на основі стандартного нечіткого класифікатора за функціями належності.

На основі отриманих результатів визначення комплексного показника корупційного ризику та питомої ваги їх складових розробляються відповідні рекомендації щодо зниження впливу корупції на боєздатність військових формувань у збройних конфліктах. Після врахування запропонованих рекомендацій виявлення та попередження корупційних ризиків передбачається проведення повторних розрахунків комплексного показника з подальшим його порівнянням із попереднім.

Отже, можна зробити висновок, що для успішного виконання збройними силами завдань за призначенням в конфліктному середовищі за умов наявності корупційних ризиків виникає потреба у завчасному виявленні та ідентифікації корупційних ризиків та у запобіганні їх негативних наслідків.

Зазначене обумовлює необхідність пошуку шляхів та обґрунтування відповідних рекомендацій щодо аналізу та виявлення корупційних ризиків за етапами збройного конфлікту, а також дієвих механізмів їх попередження. Це зумовлює потребу у відповідному науково-методичному апараті, зокрема, методиці оцінювання впливу корупції на боєздатність військових формувань у збройних конфліктах.

Як свідчать реальні розрахунки, комплексне впровадження рекомендацій дозволить підвищити боєздатність військових формувань у збройних конфліктах в середньому до 11% за рахунок зниження негативного впливу на них корупційних загроз.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Історичний досвід свідчить про те, що проблемам забезпечення безпеки як суспільства в цілому, так і її громадян має приділяти особливу увагу кожна держава на будь-якому етапі свого розвитку.

Конституції пострадянських країн є основними правовими актами, що встановлюють і закріплюють правову основу забезпечення національної безпеки. На сьогодні в цих державах продовжується активний процес конституційного розвитку як на рівні самих конституцій, так і на рівні законів та інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до діючих конституцій.

Порівняльний аналіз конституційних норм держав показує, що до теперішнього часу не вироблено єдиний понятійний апарат в області забезпечення національної безпеки. Однак слід зауважити, що вдосконалення понятійного апарату призводить до того, що в конституціях пострадянських країн, прийнятих в більш пізній час, в якості базового вживається поняття "національна безпека", а державна, екологічна, інформаційна, громадська та інші розглядаються як види національної безпеки. Зокрема, це характерно для конституцій Білорусі та Молдови.

У всіх конституціях пострадянських держав з більшим чи меншим ступенем конкретизації встановлюються підстави і межі обмеження основних прав і свобод людини і громадянина в зв'язку з необхідністю забезпечення національної безпеки.

Наприклад, ст. 19 Конституції Туркменістану свідчить наступне: "Здійснення прав і свобод не повинно порушувати прав і свобод інших осіб, вимог моралі, громадського порядку, завдаватиме шкоди національній безпеці". У п.2 ст. 54 Конституції Молдови закріплено, що "здійснення прав і свобод не підлягає жодним обмеженням, крім тих, які передбачені законом, відповідають загальноновизнаним нормам міжнародного права і є необхідними в інтересах національної безпеки ...". Слід також зазначити, що Конституція Республіки Таджикистан в ст. 43 встановлює, що "захист Батьківщини, охорона інтересів держави, зміцнення її незалежності, безпеки та оборонної могутності – священний обов'язок громадянина".

Також у всіх конституціях закріплюються повноваження вищих органів держави в галузі забезпечення національної безпеки. При цьому встановлюється і підкреслюється провідна роль президентів країн у вирішенні даних питань. Наприклад, згідно ст. 79 Конституції Республіки Білорусь Президент "вживає заходів з охорони суверенітету Республіки Білорусь, її національної безпеки ...", а ст. 93 Конституції Республіки Узбекистан встановлює, що Президент: "2) вживає необхідних заходів з охорони

суверенітету, безпеки і територіальної цілісності Республіки Узбекистан, реалізації рішень з питань національно-державного устрою".

Слід наголосити, що в конституціях відображаються особливості повноважень органів виконавчої влади в галузі забезпечення національної безпеки. Так, відповідно до п.5 і 8 ст. 72 Конституції Киргизької Республіки Уряд Киргизької Республіки: "5) забезпечує проведення єдиної державної політики в сферах ..., екологічної безпеки і природокористування; 8) забезпечує реалізацію заходів з охорони ... щодо обороноздатності, національної та громадської безпеки і правопорядку ... ". Відповідно до п.6 ст. 89 Конституції Республіки Вірменія Уряд "забезпечує оборону, національну безпеку і здійснення зовнішньої політики Республіки".

Кілька слів хочеться сказати про конституційний розвиток Грузії в контексті забезпечення національної безпеки. В даний час основні функції щодо забезпечення державної безпеки Грузії виконує Департамент контррозвідки, що входить до складу МВС Грузії. Грузія є єдиною пострадянською країною, де органи внутрішніх справ і державної безпеки об'єднані в рамках одного відомства – МВС Грузії.

Отже, короткий аналіз положень конституцій пострадянських держав показав, що в кожній з них питанню забезпечення національної безпеки приділяється велика увага, оскільки воно по суті є однією з найважливіших функцій сучасної держави. В Україні сьогодні відбуваються процеси трансформації, що пов'язані не тільки із внутрішніми, але і з зовнішніми викликами безпеки нашої держави. Наша держава сьогодні стає на новий шлях розвитку і взаємодії, і тому врахування позитивного зарубіжного досвіду в сфері конституційно-правового забезпечення безпеки необхідне для пошуку найбільш оптимального варіанту конституційного закріплення забезпечення безпеки в Україні.

*к.е.н., доц. Філіппова В.Д. (ХНТУ),
Філіппова В.В. (ОДЕКУ)*

ДО ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКОЮ КАДРІВ ДЛЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

В умовах сьогодення державне управління є одним із видів діяльності щодо здійснення державної влади, яке визначається в практичному виконанні організаційних функцій відносно здійснення управлінського впливу певних суб'єктів управління на певні об'єкти управління. Підсистемою державного управління є управління сферою національної безпеки, складовою якого є військове управління, зокрема управління системою підготовки офіцерських кадрів.

Управління системою підготовки офіцерських кадрів має забезпечувати взаємодію управлінських органів, системи військової освіти, у тому числі військових навчальних закладів, наукових та науково-методичних установ,

інших організацій та установ як єдиного цілого з метою виконання поставлених перед ними завдань з підготовки офіцерських кадрів для Збройних Сил України.

Поряд з цим, аналіз теорії і практики військової підготовки студентів виявляє ряд суперечностей освітнього процесу, вирішення яких сприятиме вдосконаленню підготовки студентів на військових кафедрах цивільних вузів, наприклад: між підвищенням вимог до рівня підготовки фахівців і невідповідністю змісту спеціальних дисциплін запитам військових частин; між доцільністю професійної підготовки фахівців широкого профілю та обмеженістю часу на засвоєння студентами зростаючого обсягу навчально-професійної інформації; між масовим характером навчання і необхідністю індивідуального підходу; між необхідністю комплексного вивчення питань, що визначають рівень професійної компетенції військового фахівця вищої кваліфікації і розрізненістю одержуваних студентами знань, що містяться у великій кількості навчальних дисциплін ВНЗ.

У той же час, використовувана сьогодні система підготовки кадрових офіцерів має ряд недоліків в плані фінансування питань військової освіти; багатоваріантності здобуття вищої освіти; взаємодії з вищою цивільною школою в підготовці офіцерських кадрів; взаємного обміну професорсько-викладацьким та науковим складом з вузами; низького рівня підготовки і плинності професорсько-викладацького складу; відсутність навчально-лабораторної та інформаційної бази, що відповідає сучасним вимогам.

У свою чергу, це перешкоджає розвитку системи вищої військової освіти, вимагає аналізу, дослідження і оцінки причин низької ефективності різних сторін об'єкта дослідження.

Системний аналіз результатів досліджень актуальних проблем вищої військової професійної освіти, стану системи підготовки офіцерів у військових вузах і на кафедрах військової підготовки (КВП) цивільних вищих навчальних закладів дозволяє зробити висновок про те, що в системі підготовки військових фахівців істотними є наступні протиріччя: між необхідністю способів отримання достовірних даних про ефективність функціонування військових вузів і КВП цивільних вузів і суб'єктивним характером існуючих методик оцінки ефективності; між необхідністю збільшити випуск кадрових офіцерів і часто неможливістю готувати їх на КВП цивільних вузів; між сучасними вимогами до педагогічної діяльності та рівнем професіоналізму викладацького складу; між рівнем фундаментальної підготовки випускників військових вузів і вимогами, що пред'являються до випускників у військах; між низькою підготовленістю по військовому компоненту випускників КВП цивільних вузів і вимог, що пред'являються до випускників у військах; між необхідністю взаємного обміну професорсько-викладацьким та науковим складом військових і цивільних вузів в освітньому процесі при підготовці офіцерів і відсутністю навчально-методичних об'єднань військових і цивільних вузів, в якому цей обмін може бути здійснений; у створеній мережі курсів перепідготовки і підвищення кваліфікації офіцерських кадрів, яка має бути основною формою підготовки між різними рівнями навчання, проте на даний час, у зв'язку з

обмеженим фінансуванням, ця система забезпечує потреби військ лише на 25-30% .

Разом з тим, дослідження проблем підготовки військових фахівців, процесу формування професійних знань, умінь і навичок студентів, стану військового навчання в цивільних вузах показують, що у військово-освітніх структурах цивільних вузів закладений величезний потенціал для самовдосконалення і розвитку, а ефективність підготовки фахівців вищої кваліфікації багато в чому залежить від того, наскільки в навчально-виховному процесі вузу, змісті і технологіях вивчення загальноінженерних і спеціальних дисциплін враховується призначення офіцера запасу, як розуміються і використовуються психолого-педагогічні умови їх підготовки, як будується "модель" фахівця і формується його професійна компетенція, в якій послідовності засвоюються, накопичуються і удосконалюються знання, формуються практичні навички та вміння майбутнього військового фахівця.

Отже, результати наукових розвідок з цього питання дозволяють нам припустити, що підготовка військових фахівців у системі цивільних вузів дає оптимальне рішення задачі комплектування Збройних Сил України офіцерськими кадрами, формування мобілізаційних резервів, а проблема вдосконалення професійної підготовки студентів може бути успішно вирішена на основі виявлення оптимальної організації освітнього процесу на військових кафедрах цивільних вузів. Державне управління підготовкою кадрів для Збройних Сил України в першу чергу повинне включати в себе приведення нормативно-правової бази системи військової освіти у відповідність до законодавства України як в освітній, так і у військових галузях.

Таким чином, удосконалення підготовки та накопичення мобілізаційних людських ресурсів в даний час стає одним з найважливіших питань державного управління. Досвід світової практики показує, що при визначенні складу і чисельності збройних сил держави виходять, в першу чергу, з необхідності вирішення завдань основним складом військ мирного часу, але при цьому приділяючи належну увагу питанням накопичення військово-мобілізаційних резервів, озброєння і військової техніки. Інші параметри підготовки резервів залежать від структури, чисельності та виконання завдань, що стоять перед збройними силами держави.

к.е.н., доц. Філіппова В.Д. (ХНТУ)

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ОБОРОНИ ДЕРЖАВИ

Система державного управління оборонною сферою є безваріантною умовою збереження національного суверенітету та територіальної єдності України. Система, що сьогодні функціонує в державі, фактично має багато вад та структурних недоліків, зустрічається дублювання функцій, неузгодженість у прийнятті доленосних рішень, відсутність оперативності в аналізі мінливої

військово-політичної ситуації, тощо. Кардинальна зміна усієї структури, орієнтація її на найліпші європейські стандарти має стати основою реформування національного сектора безпеки й оборони та керівництва ним. Саме цей аспект актуалізує питання удосконалення системи державного управління оборонною сферою.

Враховуючи достатньо широке поле досліджуваної проблеми, спробуймо зосередитися саме на державно-управлінських аспектах оборонного будівництва, що являє собою воєнну політику держави.

Воєнна політика – частина загальної політики певних соціальних сил і спеціально створених ними інститутів влади, що спрямована на підготовку і використання (навмисне або вимушене, військове або невійськове) засобів збройного насильства для досягнення тих чи інших класових, національних або загальнолюдських інтересів, поставленої мети, для ведення війни або протидії їй. Вона є сукупністю законодавчо закріплених у формі актів і рішень уряду принципів, мети і завдань державної діяльності з визначення змісту заходів уряду та його органів, спрямованих на забезпечення воєнної безпеки країни. Своє концентроване відображення воєнна політика знаходить у воєнній доктрині держави, що становить систему поглядів на мету, характер можливої війни, підготовку до неї країни і збройних сил і засоби ведення воєнних дій.

Тривала відсутність необхідного рівня визначеності воєнної політики України призвела до неадекватного визначення потрібних сил і засобів збройної боротьби та постійних коливань у реформуванні оборонного сектора. У результаті, як відзначає Міністр оборони України С. Полторак, події 2014–2015 рр. привернули пильну увагу українського суспільства до питань обороноздатності держави. Як виявилось, за всі попередні роки незалежного існування нашої держави сталою тенденцією в цій сфері було лише перманентне зниження бойових та оперативних можливостей національного війська. Але це не єдина причина важких втрат, яких зазнала Україна внаслідок зовнішньої агресії в сполученні з проявами сепаратизму. Багато в чому ці втрати пов'язано з недоліками доктринальних засад оборони держави, неготовністю системи підтримання воєнної безпеки до рішучих ефективних дій в умовах жорсткої воєнно-політичної кризи.

Втім, сьогодні, виходячи з положень Стратегії національної безпеки України, рішень Президента України та Уряду, ключовими завданнями зміцнення воєнної безпеки держави є: комплексне реформування системи забезпечення національної безпеки до рівня, прийнятного для членства в ЄС і НАТО, та позиціонування України на міжнародному рівні як рівноправного й цінного партнера; розроблення доктринальних засад воєнної політики України, що забезпечують створення ефективного сектора безпеки та оборони та достатні спроможності національної оборони для відсічі зовнішній збройній агресії; створення ЗСУ, які відповідали б стандартам НАТО й були сумісні зі збройними силами країн – членів Альянсу; визначення пріоритетів, дотримання яких дасть найбільший ефект у короткостроковій перспективі.

За основний спосіб вирішення наведених завдань, ми вбачаємо глибоке реформування сил оборони України із залученням адекватного фінансового й

матеріального ресурсів і за політичної та економічної підтримки країн-партнерів. Поряд з цим необхідно відмовитися від екстенсивного шляху реформування (нарощування кількісних параметрів сил оборони) на користь інтенсивного (збільшення бойових та оперативних спроможностей сил оборони через підвищення їхніх якісних параметрів).

На наше глибоке переконання, у короткостроковій перспективі основні зусилля мають бути спрямовані на забезпечення комплексних системних змін в організації та функціонуванні сектора безпеки та оборони України, насамперед: перегляд доктрин, стратегій і концепцій, а також удосконалення законодавчої бази з питань підтримання воєнної безпеки та оборони; розроблення ефективного механізму реагування на кризові ситуації, уточнення ролі й завдань складових сектора безпеки та оборони на стратегічному, оперативному і тактичному рівнях; поетапне вдосконалення організаційних структур сил безпеки та оборони України, оптимізацію чисельності особового складу, кількості озброєння та військової техніки; досягнення оперативної сумісності складових сектора безпеки та оборони України, планомірний перехід до стандартів НАТО (STANAG) в організації, озброєнні та підготовці військ (сил), а також у системі оперативного прийняття рішень; організацію спільної підготовки сил безпеки та оборони до виконання покладених на них завдань, перегляд підходів до підготовки й навчання особового складу.

к.ю.н. Хом'яков Д.О. (ВІКНУ)

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ АНТИ- ТЕРОРИСТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ

Питання необхідності застосування норм МГП виникло після того як анти-терористичні операції (далі – АТО) набули специфічного характеру, а саме, почали проводитись на великих територіях (Україна, Сирія), із застосуванням різних видів озброєння (танки, артилерія, авіація, та інше.) та із залученням регулярних армій.

В 2016 році після виступу Генерального секретаря ООН про необхідність застосування норм МГП в АТО почалась жвава дискусія стосовно можливості реалізації таких заходів.

Проте одна справа – встановити необхідність дотримання міжнародного гуманітарного права (далі – МГП), навіть якщо воно частково враховує дійсний стан справ. І зовсім інша справа – забезпечити практичне застосування цих норм сторонами та учасниками АТО.

Негативний вплив на виконання вказаних норм спричиняє ціла низка факторів. Наприклад, на найвищому рівні може бути прийняте рішення, що деякі положення не підлягають дотриманню оскільки не існує чітких норм які стосуються саме застосування МГП підчас АТО.

Саме створення правових норм, що регулюють застосування МГП підчас

АТО, або створення окремих міжнародних актів з питань проведення АТО із імplementованими нормами МГП є перспективним напрямком для подальших наукових досліджень. А поки, учасники АТО залишаються під захистом і дією лише загальних принципів міжнародного права які базуються на сталих звичаях, принципах гуманності та вимогах суспільної свідомості.

*к.ю.н. Цицюра В.І.
(Північне територіальне юридичне управління)*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ ОБОРОНИ

"Правовий статус" – категорія не тільки багатоаспектна, але й багатоелементна і складається з таких основних елементів: завдання та цілі, компетенція, відповідальність, порядок формування та процедури діяльності відповідних органів.

В. Б. Авер'янов за ознакою характеру діяльності суб'єктів регулювання, виділяє: державне регулювання (суб'єкт регулювання – держава, її органи); самоврядне, або муніципальне регулювання (суб'єкт регулювання – органи місцевого самоврядування); громадське регулювання (суб'єкт регулювання – органи громадських організацій, інших об'єднань громадян); корпоративне регулювання (суб'єкт регулювання – органи господарських товариств та об'єднань підприємств).

Органи державного регулювання у галузі використання та охорони земель оборони мають розгалужену систему, яка діє в межах повноважень, визначених конституційним, адміністративним та муніципальним законодавством України.

У системі державного регулювання об'єктом регулювання виступає суспільство, суспільна діяльність, а суб'єктом – державні органи влади та органи виконавчої влади.

Державними органами влади в Україні відповідно до Конституції України (ст. 76 та 136) є Верховна рада України та Верховна Рада Автономної Республіки Крим. Окрему категорію представницьких органів складають органи місцевого самоврядування.

Орган виконавчої влади – це самостійний вид органів державної влади, які у відповідності з конституційним принципом поділу державної влади покликані здійснювати функції, покладені на виконавчу гілку влади, надавати громадянам державні послуги та наділені для цього відповідною компетенцією.

В. Б. Авер'янов органи виконавчої влади, за критерієм організаційно-правового рівня, поділяє на такі види: вищий орган у системі органів виконавчої влади – Кабінет Міністрів України; центральні органи виконавчої

влади – міністерства та інші органи; місцеві органи виконавчої влади – обласні (Київська та Севастопольська міські), районні державні адміністрації.

Згідно з ч. 2 ст. 120 Конституції України організація, повноваження і порядок діяльності Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади визначаються Конституцією і законами України.

Наприклад, правовий статус Кабінету Міністрів України, визначений Законом України "Про Кабінет Міністрів України" від 27 лютого 2014 р., правовий статус міністерства і інших центральних органів виконавчої влади – Законом України "Про центральні органи виконавчої влади" від 17 березня 2011 р., правовий статус місцевих державних адміністрацій (обласні (Київська та Севастопольська міські), районні державні адміністрації) – Законом України "Про місцеві державні адміністрації" від 09 квітня 1999 р., правовий статус територіальних органів міністерства та іншого центрального органу виконавчої влади – ст. 13 та 21 Закону України "Про центральні органи виконавчої влади" від 17 березня 2011 р., постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Типового положення про територіальні органи міністерства та іншого центрального органу виконавчої влади" від 25 травня 2011 р. № 563 та положеннями про міністерство (інший центральний орган виконавчої влади), затвердженими Кабінетом Міністрів України.

При цьому потрібно зазначити, що територіальні органи міністерства та іншого центрального органу виконавчої влади можуть бути міжрегіонального та регіонального значення (п. 2 ст. 13 та ст. 21 Закону України "Про центральні органи виконавчої влади" від 17 березня 2011 р.

На підставі зазначеного вище, до суб'єктів державного регулювання належать: 1) представницькі органи влади (Верховна рада України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим); 2) органи виконавчої влади (Кабінет Міністрів України; Рада міністрів Автономної Республіки Крим; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; місцеві органи виконавчої влади (територіальні органи міністерства та іншого центрального органу виконавчої влади, а також обласні (Київська та Севастопольська міські), районні державні адміністрації; 3) керівники і керівний склад цих органів (політичні діячі; посадові особи; службові особи, які наділені державно-владними повноваженнями).

Органи державного регулювання у галузі використання та охорони земель оборони за обсягом та характером компетенції можна поділити на: органи загальної, галузевої, міжгалузевої і спеціальної компетенції.

Аналіз суб'єктів державного регулювання використання та охорони земель оборони дозволяє прийти до висновку, що основними галузевими органами влади у зазначеній сфері є: 1) в Збройних Силах України – Міністерство оборони України; 2) в Державній спеціальній службі транспорту – Міністерство інфраструктури України; 3) у Національній гвардії України – Міністерство внутрішніх справ України; 5) в Державній прикордонній службі України – Міністерство внутрішніх справ України; 6) в Службі безпеки України – Центральне управління Служби безпеки України; 7) в Службі зовнішньої розвідки України – Апарат управління Служби зовнішньої розвідки України; 8)

в Управлінні державної охорони України – Орган Управління державною охороною України 9) в Державній службі з надзвичайних ситуацій – Міністерство внутрішніх справ України.

Шульгін В.В. (ВІКНУ)

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ РЕАЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Не зважаючи на те, що відповідно до Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої указом Президента України від 14.03.2016 № 92/2016, передбачено удосконалення системи застосування сил (військ) на основі принципів і стандартів ЄС та НАТО, сучасний стан військового законодавства України та держав НАТО, теоретико-правові аспекти його реалізації вітчизняними науковцями майже не досліджуються, а іноземний військово-правовий досвід не тільки не впроваджується у практичну площину діяльності національного війська, але навіть не осмислений на концептуальному науковому рівні.

Існує надмірність обсягів та неактуальність нормативно-правової бази у сфері оборони. Згідно із Стратегічним оборонним бюлетенем України, введеним в дію указом Президента України від 06.06.2016 № 240/2016, ураховуючи зокрема і зазначені проблеми, оборонна реформа має відповідати актуальним потребам оборони України, сприяти зміцненню спроможностей сил оборони, підвищенню їх готовності до виконання завдань за призначенням та участі у проведенні спільних бойових дій (операцій) з підрозділами НАТО.

Неактуальність нормативно-правової бази – це навіть не численні накази Міністра оборони СРСР, які застосовуються вже на протязі більше 25 років; навіть не відсутність Настанови з правової роботи у ЗС України, як єдиної армії на пострадянському просторі, яка її не має; це рудиментарний прояв радянської військово-юридичної школи. Це відсутність розуміння того, що сьогодні необхідно кардинально змінювати, що військам (силам) необхідні сучасні оперативні, навіть оперативно-правові концепції, настанови, інструкції, довідники, пам'ятки, але не як закриті або настільні релікти, а як практична дієва правова допомога та підтримка під час підготовки та застосування військ (сил) в умовах ведення бойових дій та дефіциту часу.

Методологічну основу наукового дослідження проблем реалізації військового законодавства України звичайно складає комплексне поєднання філософських, загальнонаукових і спеціальних методів. Дослідження процесу реалізації військового законодавства України як юридичної діяльності, можливо здійснювати із використанням історико-правового, діалектичного, компаративного, антропологічного, системного, формально-логічного, формально-юридичного, структурно-функціонального, прогнозування, статистичного, герменевтичного методів. Застосування історико-правового, діалектичного, компаративного методів дозволить дослідити історіографію,

генезу, сутність, структуру та ефективність процесу його реалізації в контексті історичних етапів їх виникнення, становлення та сучасного розвитку. Компаративний метод допоможе виокремити різнобічні як вітчизняні так і зарубіжні підходи, встановити загальні ознаки компонентів, форм, механізмів, факторів впливу на ефективність реалізації військового законодавства. Системний метод дозволить провести класифікацію принципів, факторів впливу на ефективність процесу реалізації та здійснити аналіз форм, засобів, стадій, процедур, складових компонентів процесу реалізації військового законодавства. Формально-логічний метод стане основою у виявленні матеріальних процедур, структур, систем, складових компонентів механізмів, форм, засобів, способів, методів, висновків, зв'язків, мети, ефективності, суперечностей, прогалин; при цьому методом аналізу та синтезу можливо дослідити генетичні, системні складові процесу, їх особливості; визначити місце реалізації у механізмі правового регулювання; виокремити проблеми, сформулювати узагальнені висновки та пропозиції. Формально-юридичний - допоможе при аналізі впливу характеру та видів юридичних норм на форми їх реалізації. Структурно-функціональний метод надасть можливість проаналізувати та виокремити особливості внутрішньої будови та функціонування ординарних та опосередкованих юридичних механізмів військової правореалізації. Методом прогнозування можливо визначити перспективні пріоритети та шляхи удосконалення процесу реалізації військового законодавства, зокрема на підставі позитивного військово-правового досвіду держав НАТО. Статистичний метод підтвердить достовірність стану фінансування сфери оборони, якість законотворчості, кількісно-якісні характеристики складових механізмів правореалізації, критеріїв ефективності правореалізаційної практики. Герменевтичний метод необхідно застосовувати при з'ясуванні багатозначних, невизначених, іноземних слів, термінів, понять та визначень процесу реалізації вітчизняного та іноземного військового законодавства. Поєднання та вміле використання зазначених методів та принципів методологічного плюралізму, об'єктивності, єдності історичного та логічного, теоретичного і емпіричного, соціального детермінізму та універсальності нададуть можливість виявити цілісне, науково достовірне розуміння сутності та особливостей процесу реалізації військового законодавства України.

Висновки.

1. Низька якість процесу реалізації військового законодавства України – це наслідок відсутності в Україні, в першу чергу, національної військово-юридичної (правничої) наукової школи.

2. Відновлення наукової спеціальності 20.02.03 та створення національної військово-юридичної наукової школи є передумовою системних наукових досліджень, зокрема щодо ефективності процесу реалізації військового законодавства України в умовах діяльності та застосування ЗС України; при проведенні спільних бойових дій (операцій) з підрозділами НАТО.

Секція 8

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГЕОІНФОРМАЦІЙНОГО, ТОПОГЕОДЕЗИЧНОГО ТА НАВІГАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

ЯКІСТЬ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Якість земельної ділянки, згідно з ДСТУ 4362:2004, це узагальнена характеристика земельної ділянки, охопленої її межами, з визначеними категоріями якості ґрунтів. З погляду сільськогосподарського виробництва, висока якість земель забезпечує високу продуктивність виробництва без істотної її деградації і забруднення навколишнього середовища [Булигін С. Ю., 2015].

При оцінці якісного стану земель сільськогосподарського призначення визначають наступні показники [Красовський Г.Я., 2013; Барвінський А.В., Тихенко Р.В., 2015]:

1. коефіцієнт розораності території землекористування:

де S_p – площа ріллі, S_z – загальна площа сільськогосподарських земель;

2. коефіцієнт сільськогосподарської освоєності території:

де S_{cy} – площа сільськогосподарських земель, S_z – загальна площа території землекористування;

3. коефіцієнт екологічної стабільності сільськогосподарських угідь і території землекористування:

$$K_{ec} = \frac{(\sum K_i \times P_i)}{\sum P_i} \times K_p$$

де K_i – коефіцієнт екологічної стабільності угіддя і-го виду, P_i – площа і-го виду угідь, K_p – коефіцієнт морфологічної стабільності рельєфу ($K_p=1,0$ для стабільних територій, $K_p=0,7$ для нестабільних територій);

4. коефіцієнт антропогенного навантаження на земельні ресурси:

$$K_{an} = \frac{(\sum B_i \times P_i)}{\sum P_i}$$

де B_i – бал впливу угіддя і-го виду на територію, P_i – площа і-го виду угідь.

Показники якості земель є відносними величинами, а поняття якості – комплексним. Використання коефіцієнтів відображено у роботах Погорецької Н.М., 2007 (оцінка екологічної стабільності території), Кохан С.С., Москаленко А.А., 2012 (оцінка якісного стану земельних ресурсів базового рівня); Літвак О.А., 2014 (оцінювання екологічної стабільності територіальної структури області та стійкості земельних угідь до антропогенного навантаження) та інших.

Висновки. Використання розподілу показників якості земель сільськогосподарського призначення у просторі і часі та застосування аналітичного апарату ГІС забезпечить проведення глибокого аналізу та сприятиме ефективному прийняттю управлінських рішень у галузі охорони та раціонального використання земель.

АКТУАЛІЗАЦІЯ КАРТОГРАФІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ЗА ДАНИМИ ДЗЗ

Вступ. Наразі в навколоземному просторі функціонує близько тисячі діючих космічних апаратів (КА) різного призначення. Серед них близько півсотні космічних апаратів дистанційного зондування Землі (ДЗЗ). Ще більша частка представлена метеорологічними й топогеодезичними космічними апаратами й системами видової розвідки.

Актуальність питання. Істотний розвиток методів дистанційного зондування, особливо в частці спектрального та просторового розрізнення, розширив можливості застосування даних, отриманих на основі космічних зйомок. Досягнення у галузі геоінформаційного аналізу й моделювання, геоінформаційного картографування пропонують широке коло інструментів для інтеграції та управління просторовими даними. Поряд з цим застосування космічних знімків високого просторового розрізнення, одержаних за даними функціонуючих супутників Pleiades, Deimos-2, Cartosat-2, WorldView-3/4, GeoEye-1 тощо, для створення та оновлення великомасштабних карт, на сьогодні вже є одним зі стандартів у картографічній науці.

Основна частина. Доцільно відзначити широкі можливості застосувань матеріалів космічних зйомок для багатоаспектних цілей картографії. Просторове розрізнення знімків, одержаних на основі сучасних супутникових систем, сприяє одержанню масштабів тематичних карт до 1 : 10 000/1 : 5000. Векторні моделі можуть інтегруватися з растровими даними космічних знімків з метою оновлення баз картографічних даних, побудови просторових запитів. В той же час їх застосування істотно пов'язане з тематичним картографуванням – це містобудування; ведення чергового кадастрового плану; виконання лісовпорядних робіт, інвентаризація й оцінка стану лісів; розвиток та функціонування транспортної мережі. Наразі без залучення актуальних космічних знімків традиційні картографічні матеріали, що оперативно відображають ситуацію на певну дату, швидко застарівають, не забезпечуючи цілісної актуальної картини сучасного стану територій.

Висновки. В даний час на ринку ДЗЗ відмічено стрімкий розвиток сектору знімків з надвисоким просторовим розрізненням. Лише у першому кварталі 2017 р. запуснені 97 КА ДЗЗ, у тому числі 92 наносупутника. Ефективне застосування даних супутникових зйомок високого й надвисокого просторового розрізнення залежатиме від процесів інтеграції їх даних з актуальною інформацією з безполітних літальних апаратів та наземних геодезичних пошуків.

ТВОРЧИСТЬ ТА СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У РОЗРОБЦІ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИХ СИСТЕМ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Прогрес будь-якого суспільства нерозривно пов'язаний з його творчим потенціалом та вмінням використовувати цей потенціал. Творчість улюб'язній сфері людської діяльності – це процес створення нових, оригінальних та найголовніше, ефективних та корисних для суспільства та держави рішень. Якість рішень, що приймаються, у свою чергу, залежать від рівня розвитку науки та методів, що використовуються для досягнення цілей, що визначені. Це стосується і Збройних Сил України, особливо на сучасному етапі їх розвитку, що протікає в умовах агресивних дій Російської Федерації по відношенню до України.

Творчий підхід до проведення наукових досліджень та заходів раціоналізаторської та винахідницької роботи є вкрай необхідним. Історія показує, що більшість наукових досягнень у створенні високотехнологічних систем в останні роки базується на творчому підході. На даний момент Збройні Сили України потребують сучасного переоснащення та модернізації за рахунок втілення новітніх високотехнологічних систем. У цьому процесі поряд з вченими повинні приймати участь військовослужбовці, що активно займаються раціоналізаторською та винахідницькою діяльністю, яка нап'яму залежить від творчості цих людей.

Але творчістю, як і іншими процесами треба цілеспрямовано керувати у загальній системі як Збройних Сил України так і держави. Тільки тоді розкриється високий потенціал талановитих людей, на яких багата наша Україна.

Що для цього треба зробити? По-перше, необхідна відомча програма, що передбачає вивчення та практичне засвоєння методів інженерної творчості у всіх військових навчальних закладах, щоб творчий підхід був впроваджений на всіх рівнях органів військового управління.

По-друге, на базі одного з вищих військових навчальних закладів або наукових установ Збройних Сил України об'єднати фахівців з питань рішення винахідницьких завдань з метою створення автоматизованих систем підтримки винахідницької діяльності.

По-третє, необхідно накопичувати та систематизувати інформацію про творчість та розповсюджувати її у популярному вигляді (наприклад, у журналі "Наука та оборона").

*Ванієв П.Ш. (ВІКНУ),
Коржов М.О. (ВІКНУ)*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОПИСІВ МІСЦЕВОСТІ ДЛЯ ТОПОГРАФІЧНОЇ КАРТИ МАСШТАБУ 1:200000

Топографічна карта – це зменшене узагальнене відображення земної поверхні, побудоване за певними математичними закономірностями. Такі карти дозволяють визначати склад об'єктів місцевості, їх характеристики, положення

та розміри, вимірювати відстані між об'єктами, площі, напрямки, висоти точок, перевищення та інші параметри. Склад об'єктів місцевості на топографічній карті та ступінь деталізації їх опису залежить виключно від масштабу карти, вимог щодо генералізації та особливостей даної території. В Україні складаються топографічні карти в масштабах 1:1 000 000, 1:500 000, 1:200 000, 1:100 000, 1:50 000, 1:25 000, 1:10 000 та топографічні плани в масштабах 1:5 000, 1:2 000, 1:1 000, 1:500.

Карта масштабу 1:200 000, як правило, використовується при плануванні і здійсненні маршру. По ній можна вивчати і оцінювати мережу шляхів і загальний характер рельєфу, водних рубежів, лісових масивів, великих населених пунктів. Цьому допомагає довідка про місцевість, яка розміщена на зворотному боці аркушів карти. У деяких випадках ця карта може використовуватися загальновійськовими командирами і штабами у ході наступу, як правило, при переслідуванні противника.

Опис топографічної карти масштабу 1:200 000 починається з аналізу гідрографічної мережі, тобто з опису всіх водних об'єктів, в кінці аналізу гідрографії потрібно вказати забезпеченість даної місцевості прісноводними ресурсами. Далі переходять до опису рельєфу (визначають найвищі точки, перераховують їх і дають характеристику загальному рельєфу). Наступним пунктом аналізу місцевості є опис рослинності, де вказують тип рослинності та приблизну площу покриття насадженнями. При описі топографічної карти масштабу 1:200 000 потрібно звернути особливу увагу на дорожньо-транспортну мережу.

Опис місцевості за допомогою топографічних карт повинен складатися в залежності від поставлених завдань і необхідності. Зайва інформація або ж її відсутність про конкретні характеристики об'єктів картографічного зображення може погано вплинути на виконання поставлених завдань або ж бути причиною їхнього невиконання. Отже, процес опису місцевості топографічних карт масштабу 1:200 000 потребує детального аналізу щодо внесення до опису лише потрібної та перевіреної інформацію про об'єкти місцевості.

*Воїнов В.І. (ВІКНУ),
Писаренко Р.В. (ВІКНУ),
Савчинська Н.Ю. (ВІКНУ)*

ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ ДОДАТКІВ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ ССО

Способи ведення бою, як свідчить історичний досвід, безперервно змінюються й удосконалюються. Все більшого значення набуває розвідка та диверсійна діяльність, а також спроможність підрозділів виконувати завдання в специфічній обстановці, яка, до речі, є характерною для сучасної "гібридної" війни. Тож однією з основних ознак сучасних бойових дій, є активне

використання сторонами сил спеціального призначення.

За останні роки ряд країн світу, в тому числі й Україна, прийняли рішення створити та додати до активу армії новітній підрозділ, який буде спеціалізуватись саме на таких завданнях, а саме – Сили спеціальних операцій.

Задачі, які ставляться перед ССО мають певну специфіку і вимагають від підрозділів не лише досконалої бойової, тактичної та морально-психологічної підготовки, а також найсучаснішого технічного оснащення. Часто бійці виконують завдання в умовах підвищеного напруження, коли бойові дії мають динамічний характер, а обстановка може змінюватись щохвилини. Спецоперації детально планують заздалегідь, враховуючи всі елементи та об'єкти місцевості незалежно від місця проведення, але варто зауважити, що важливу роль відіграє можливість отримувати доступ до даної інформації в реальному часі та швидко обмінюватись даними. І в цьому випадку в нагоді стануть мобільні геоінформаційні додатки для смартфонів і планшетів, що дозволяють здійснювати навігацію по картах, збирати і поширювати дані, проводити ГІС-аналіз, відображати та вводити нову інформацію. Програмне забезпечення для мобільних пристроїв також дає можливість користувачам отримувати віддалений доступ до інформації у реальному часі з будь-якого місця, підтримуючи зв'язок з серверними сховищами і забезпечувати точність і актуальність баз даних.

Саме тому доцільним є використання мобільних геоінформаційних додатків Силами спеціальних операцій України, зокрема програмного забезпечення ArcGIS. На мою думку, вони дійсно здатні підвищити ефективність виконання поставлених задач, мінімалізувати час на отримання та ознайомлення з інформацією про місцевість і, відповідно, на прийняття рішення командирами. Геоінформаційне програмне забезпечення на смартфонах та планшетах надає можливість оперативніше реагувати на зміни в обстановці, надавати інтерактивну інформацію та значно спрощувати аналітичну й планувальну роботу.

Дікун Ю. (НУБіПУ)

ДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ БАЗ ГЕОПРОСТОРОВИХ ДАНИХ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Наявність великої кількості інформації про земельні ділянки, проблема її систематизації та структуризації для підвищення ефективності прийняття рішень щодо охорони земель, а також можливість прогнозу розвитку різних процесів, є однією із першочергових завдань землевпорядної служби.

Питаннями проблем охорони земель та їх регулювання за допомогою ГІС займались широке коло вітчизняних науковців, а саме Д. С. Добряк, О. С. Дорош, Д. Ф. Крисанов, А. А. Лященко, але їх ефективна взаємодія висвітлено недостатньо.

База геопросторових даних (БГД) відіграє основну роль у сучасній архітектурі геоінформаційних систем. База геопросторових даних у сфері охорони земель містить просторові та атрибутивні складові. Просторові складові виокремлюють індивідуальні необхіднітопологічні характеристики об'єкта спостереження. Атрибутивні складові характеризують повноту опису параметрів властивостей об'єкту. Серед особливостей БГД охорони природних ресурсів і довкілля, загалом, та земельних ресурсів, зокрема, слід виділити великі об'єми даних, що залежать від кількості об'єктів спостереження; наявність похідних показників стану об'єкта спостереження; підтримання та постійне оновлення показників об'єкта; необхідність зберігання просторових моделей об'єктів.

Сама база геопросторових даних слугує лиш інструментом при створенні тематичних карт, які в свою чергу на якісно новому рівні забезпечать інформаційною базою практично всі служби і на цій основі підвищать ефективність та обґрунтованість прийняття управлінських рішень стосовно питань охорони земель.

*к.т.н., с.н.с. Жиров Г.Б. (ВІКНУ),
к.т.н., с.н.с. Литвиненко Н.І. (ВІКНУ),
к.т.н. Хірх-Ялан В.І. (ВІКНУ),
Жиров Б.Г. (ВІКНУ)*

МЕТОДИКА СТВОРЕННЯ НАВІГАЦІЙНИХ КАРТ НА ОСНОВІ ЦИФРОВОЇ БАЗИ ДАНИХ

Широке впровадження засобів електронно-обчислювальної техніки в системи управління Збройних Сил країни зумовило необхідність включення цифрової інформації про місцевість у процеси автоматизованої обробки даних.

Сучасні вимоги військ (сил) до змісту та якості топогеодезичного забезпечення можливо виконати лише за умови впровадження використання сучасних технічних засобів. Це обумовлено загальним підвищенням вимог військ (сил) до оперативності, повноти і якості інформаційного забезпечення процесу управління повсякденною та бойовою діяльністю ЗС України. Реалізація цього шляху можлива з використанням програмного забезпечення інструментальних картографічних та геоінформаційних систем. Сучасні інформаційні технології вимагають корінного перегляду форм і способів роботи органів управління усіх рівнів, які повинні базуватись на комплексній автоматизації функцій їхньої діяльності, у тому числі й інформаційного забезпечення. В ході удосконалення систем управління частинами та підрозділами, висуваються нові вимоги до забезпечення військ картографічними матеріалами. Виходячи з практичної необхідності виникла нагальна потреба в розробленні нових картографічних документів у системі топогеодезичного забезпечення військ (сил), а саме, навігаційної карти.

Результатом проведеного дослідження є розроблення методики створення навігаційної карти на основі цифрової бази картографічних даних. Розроблена методика передбачає створення навігаційної карти з використанням програмного комплексу ArcGIS для кожного окремого маршруту та при необхідності роздруковується.

Навігаційна карта виготовляється на основі цифрової карти масштабу 1 : 200 000, змістовне навантаження отримується з цифрової топографічної карти масштабу 1 : 50 000.

Детальні дані про маршрут, об'єкти визначені в якості орієнтирів та їх детальні характеристики, назви населених пунктів, перехрестя та автомобільні розв'язки, характеристики мостів, кілометрові позначки та інша навігаційна інформація, а також показуються об'єкти, які можуть бути завадами на маршруті, та додаткова інформація довідкового характеру формується додатковим окремим шаром до стандартизованої цифрової моделі місцевості.

Таким чином, сутність методики полягає у створенні додаткового навігаційного шару карти та інтеграція його до наявної електронної карти. В процесі розроблення методики визначена та обґрунтована структура об'єктового складу шару з навігаційною інформацією.

*к.т.н., с.н.с. Жиров Г.Б. (ВІКНУ),
Лахтурова Л.Д. (ВІКНУ)*

УДОСКОНАЛЕННЯ ДАНИХ ГІС ЗА ДОПОМОГОЮ ДЗЗ

З появою нових доступних джерел даних для геоінформаційних систем, актуальним стало покращення інформаційного наповнення та підвищення точності даних у ГІС.

Традиційно за основу для розробки геоінформаційних систем використовують топографічні карти. Оскільки масштаб карт обмежений – найточнішими з карт, що є у вільному доступі, є карти з масштабом 1:100 000, де 1 см відповідає 1 км на місцевості, що не є достатньо точним. Тому топографічні карти в сучасних умовах доцільно використовувати тільки на початковому етапі розробки ГІС.

Джерелом для уточнення ГІС можуть стати наземні спостереження з використанням GPS-навігаторів. Але використання такого джерела даних є дуже трудомістким і тому може застосовуватися для невеликих територій або з метою уточнення точок прив'язки. Наявність доступних даних дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) високої роздільної здатності зумовило їх широке використання у геоінформаційних системах як основного джерела оперативного отримання об'єктивних і повних даних про місцевість та об'єкти. Необхідність опрацювання великих обсягів растрових даних ДЗЗ зумовлює актуальність розробки нових методик їхнього аналізу.

Точність відсканованої електронної карти на основі топографічних даних не перевищує 50-100 м при роздільній здатності 600 dpi, де 1 піксель

відповідатиме 5-10 м на місцевості. Підвищення її точності та оперативного оновлення топографічної основи можна вирішити за допомогою використання даних ДЗЗ високої роздільної здатності. Космічна зйомка в багатьох аспектах має переваги: висока просторова роздільна здатність до 0,3м; менша вартість даних у розрахунку на 1 км; для проведення космічної зйомки не потрібно ніяких узгоджень; можливість покриття одним знімком великих площ; швидкість і зручність обробки цифрових даних і т.д. Слід зазначити, що складність отримання просторової інформації у важкодоступних районах традиційними методами також істотно підвищує цінність ДЗЗ з космосу.

Інтеграція ДЗЗ і ГІС може відбуватись за трьома основними напрямками:

- даних ДЗЗ як джерела актуальних і точних даних для ГІС;
- ГІС як джерела допоміжних даних для ДЗЗ;
- спільне використання даних ДЗЗ і ГІС для моделювання й аналізу.

Одночасно, системи обробки ДДЗ є важливим постачальником даних для ГІС. Наприклад, система ERDAS IMAGINE вже давно не просто виконує опрацювання зображень, але й здатна інтегрувати з ними дані векторних ГІС.

Для використання супутникових даних потрібно здійснити попередню обробку – корекцію і поліпшення зображень. Геометрична корекція супутникових зображень включає в себе усунення на зображенні геометричних спотворень і географічну прив'язку.

Для уточнення векторних шарів електронної карти необхідно у проекті обрати певну область карти, яку потрібно уточнити. Прив'язка супутникових знімків здійснювалася у два етапи. Для уникнення геометричних спотворень прив'язують знімок спочатку по двох опорних точках, після чого здійснюють точну трансформацію супутникового знімка по довільному набору опорних точок. Для цього потрібно задати опорні точки з координатами і поставити їм у відповідність їх векторні координати на полі проекту. Наклавши відповідні векторні шари на бінарні растри супутникових знімків, здійснюють корекцію та уточнення проекту.

Отже, за допомогою даних ДЗЗ можливо покращити точність даних ГІС, застосовуючи космічні та повітряні знімки, що представляють собою актуальну, достовірну і оперативну інформацію.

*Зотов С.В. (НУОУ),
Брезіцький Е.Ю. (НУОУ)*

МЕТОДИКА РОЗПОДІЛУ СИЛ ТОПОГЕОДЕЗИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗА ЗАВДАННЯМИ З МАКСИМІЗАЦІЄЮ ОПЕРАТИВНОСТІ

Досвід проведення антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей ще раз підкреслив необхідність завчасної підготовки території держави у топогеодезичному відношенні. На жаль, саме територіям східної України за роки незалежності приділялось найменше уваги щодо

створення та накопичення запасів топографічних карт, оновлення їх змісту.

В умовах швидкоплинності зміни обстановки при підготовці та веденні бойових дій в зоні проведення антитерористичної операції виникла необхідність забезпечити оперативне отримання інформації про місцевість штабами і військами усіх рівнів.

За умов обмеженої чисельності спеціалізованих ресурсів та значного обсягу завдань, що виконуються топографічною службою, постало питання розподілу ресурсів за завданнями з максимізацією оперативності.

Аналіз підходів до вирішення оптимізаційних задач показав що універсальним методом їх вирішення є метод повного перебору області припустимих рішень (повний факторний експеримент). При цьому, якщо кількість припустимих дискретних рішень буде відносно невеликою, то метод гарантує визначення оптимального рішення процедурою повного перебору також з невеликими трудовитратами. Але для вирішення задачі розподілу сил за умови мінімізації часу на виконання заходів топогеодезичного забезпечення придатні методи дискретного нелінійного програмування, які істотно зменшують кількість ітерацій пошуку плану розподілу сил.

Розроблена методика розподілу сил топогеодезичного забезпечення за завданнями з максимізацією оперативності забезпечує вирівнювання тривалості шляхів послідовним (ітераційним) перерозподілом дискрети ресурсу між кожною парою шляхів з поточною максимальною і мінімальною тривалістю.

Іванюк А.В. (НУБіПУ)

ГЕОІНФОРМАЦІЙНЕ КАРТОГРАФУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

В останні десятиліття зросла роль лісу як ресурсу сфери відпочинку, а його благотворний вплив на організм людини відомий вже давно. Однак, в результаті людської діяльності, ліси втрачають свої цінні властивості, тому їх збереження є одним з найважливіших завдань. Наразі є невирішеним завдання комплексного обліку земель лісогосподарського призначення та обліку їх використання, визначення рекреаційної оцінки лісів.

Це завдання може бути вирішене при застосуванні бази картографічних даних та знань, що є сукупністю організованих масивів картографічної інформації, які забезпечують доступ до цих даних та їх опрацювання.

Питанням геоінформаційного картографування присвячені праці Ляценка А.А., Берлянта А.М. та інших, а вивченню лісів присвячені праці Гірса О.А. Миронюка А.В. та інших.

Аналізуючи питання застосування геоінформаційного картографування з метою ефективного використання природних лісових ресурсів зауважимо, що кінцевою метою є моделювання заходів, які спрямовані на покращення стану земель лісогосподарського призначення та оптимізацію рекреаційного лісокористування.

Геоінформаційне картографування дозволяє забезпечити накопичення різноманітних просторових та атрибутивних даних про землі лісогосподарського призначення, а також набір і склад метаданих та правил картографічного подання об'єктів.

Для забезпечення ефективного аналізу стану земель лісового господарства та прийняття обґрунтованих управлінських рішень необхідна інформаційна система, що підтримуватиме створення наборів комплексних цифрових тематичних карт для подання актуального стану лісів та прийняття рішень щодо їх ефективного використання, якою може бути геоінформаційне картографування.

Клименко І.В. (НУБІПУ)

ГЕОІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ ТЕРИТОРІЙ

Вступ. Для забезпечення екологічної безпеки необхідні оперативні виявлення, оцінка та прогнозування потенційно небезпечних явищ. Розроблення геоінформаційних систем (ГІС), баз геопросторових даних та фізична реалізація їх структур на досліджуваній території сприяють проведенню постійного контролю екологічної ситуації, забезпечують оцінювання ефективності прийнятих рішень та заходів.

Виклад основного матеріалу. Для розроблення ГІС з метою забезпечення екологічного моніторингу використовують дані з різних типів джерел: це матеріали наземних вимірювань та вишукувань, статистична інформація, результати наукових досліджень, різноманітні дані ДЗЗ, картографічні матеріали. За наявності дослідженого еталонного об'єкту дані, що характеризують його стан, можуть екстраполюватись, а функціонал ГІС забезпечить пошук подібних об'єктів та моделювання їх впливу на елементи довкілля.

Для реалізації ефективної структури системи екологічного моніторингу потрібна функціонуюча база блоку розроблення природоохоронних рішень, яка повинна включати засоби, що забезпечують прийом і реєстрацію інформації; реалізацію систем попереднього аналізу й розподілу інформації, її відбракування й передачі на вхід системи міжгалузевого оброблення або інші центри; міжгалузеве оброблення, що конвертує інформацію до стану, прийнятного для широкого кола користувачів; створення банків даних для збирання інформації, яка може використовуватись для прийняття відповідних рішень стосовно регіональних, державних і міждержавних питань екологічного моніторингу [Морозов В.В., 2006; Пітак І.В. та ін., 2012; Мельник Т. П., 2012].

Ефективність проведення екологічного моніторингу залежить від оперативності збору інформації, узагальнення, моделювання й аналізу даних з різноманітних джерел. Результати моніторингу формують переважно з даних трьох типів: констатуючих (отриманих безпосередньо у момент дослідження),

оцінювальних (отриманих в результаті обробки вимірювань), прогнозних (на основі яких здійснюється прогноз розвитку ситуації за певний проміжок часу). Ці дані мають атрибутивну та просторово-координовану складові, що описують об'єкт моніторингу та вказують на його локалізацію. Екологічний моніторинг передбачає контроль за екологічним станом, оцінку потужності екологічного впливу та прогнозування наслідків для здоров'я людини.

Висновки. На сьогодні не існує більш ефективного методу забезпечення екологічної безпеки, ніж створення повноцінної функціонуючої ГІС екологічного моніторингу довкілля.

*к.т.н. Кольцов Р.Ю. (ВІКНУ),
Карпов Д.Ю. (ВІКНУ)*

МОНІТОРИНГ ЕКОЛОГІЧНИХ НЕБЕЗПЕК НА ОБ'ЄКТАХ ВІЙСЬКОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Одним із головних показників ефективності управління є своєчасна та адекватна реакція суб'єкта управління на зміни в навколишньому середовищі. Це можливо лише за наявності достатньо ефективної системи оперативного спостереження й отримання необхідної первинної інформації для прийняття управлінських рішень.

Поняття моніторинг розуміють як спостереження за станом об'єкта управління, відображення динаміки змін, що відбуваються в ньому, та прогноз розвитку ситуації. З позиції екології моніторинг відіграє роль своєрідного зворотного зв'язку в регуляції екологічної ситуації. Інструментарієм здійснення всього комплексу моніторингових заходів, необхідних під час прийняття управлінських рішень, і виступає інформаційна моніторингова система. Екологічний стан територій і об'єктів, що знаходяться в оборонній сфері, та рівень природоохоронних заходів здебільшого характеризуються як незадовільні.

Особливо негативно впливає на екологічний стан військових об'єктів проливання нафтопродуктів, що мали місце в минулому та трапляються у даний час. Більшість складів паливно-мастильних матеріалів збудовано кілька десятиків років тому, їх стан не відповідає вимогам "Керівництво по роботі складів і баз горючого". На територіях деяких гарнізонів, в першу чергу авіаційних, внаслідок розливань, проливань та витікання нафтопродуктів утворились так звані техногенні родовища ПММ, що відповідно призводять до забруднень ґрунтів, і, у свою чергу, водоносних горизонтів, колодязів з питною водою, річок, інших водойм. Значні проблеми пов'язані з недотриманням лісового законодавства. У військових лісгоспах та лісництвах Міністерство оборони України своєчасно не проводить санітарні рубки, відмічається зниження продуктивності лісів, має місце нераціональне використання земель, пустують вирубки.

Зокрема це спостерігається у Чернігівській, Кіровоградській, Миколаївській, Львівській, Полтавській та Закарпатській областях, Остерському, Чернігівському, Чортківському лісгоспах, Краснянському та Уманському лісництвах, а також на учбових полях та полігонах. Традиції минулого досвіду, а саме - під маркою режимності підприємств не показувати справжню екологічну собівартість продукції, що випускається (або утилізується), - виявились набагато сильніше, ніж сучасні екологічні вимоги до будь-якого виду виробничої діяльності.

Становище, що склалося, можна виправити тільки шляхом суворого дотримання вимог природоохоронного законодавства України, використовуючи при цьому значний науково-технічний потенціал Мінмашпрому та можливості конверсії військово-промислового комплексу, а також більш жорсткі екологічні вимоги.

*Корячко Є.І. (ВІКНУ),
Нечаєнко В.О. (ВІКНУ)*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ БПЛА ДЛЯ ОТРИМАННЯ РОЗВІДУВАЛЬНИХ ДАНИХ

Найбільш характерною рисою сучасної збройної боротьби слід вважати інтегрований процес ведення розвідки, передачі даних, управління військами і зброєю, вогневого і радіоелектронного враження противника в масштабі часу, близького до реального. Це дозволяє мінімізувати втрати особового складу та вирішувати бойові задачі більш ефективно. Результати оцінки локальних війн та збройних конфліктів сучасності свідчать про зростання ролі безпілотних літальних апаратів (БпЛА) у вирішенні завдань повітряної розвідки. Безпілотна розвідувальна авіація сумісно з пілотованою та космічною розвідкою формують розвідувальну тріаду.

Військові фахівці розвинених країн світу вважають, що в сучасній бойовій обстановці розвідувальні БпЛА можуть більш ефективно і оперативно, в порівнянні з пілотованими літаками-розвідниками, вирішувати завдання повітряної розвідки. При цьому скорочується час доведення отриманої розвідувальної інформації до відповідного органу управління. Все це свідчить про необхідність оснащення Збройних Сил України сучасними розвідувальними БпЛА. Однією з найважливіших переваг комплексу – є оснащення БПЛА системами навігації та зв'язку, які захищають його від засобів радіоелектронної боротьби. При виявленні перешкод в системі навігації, в залежності від налаштувань – літак або може продовжити виконання завдання, або повернутися у точку старту. Завдяки цим всім розробкам наші військові можуть безперешкодно бачити за десятки кілометрів. При розробці вітчизняних розвідувальних БпЛА необхідно врахувати світові тенденції в застосуванні сил і засобів безпіотної розвідувальної авіації.

Питання історії створення, досвіду бойового застосування, сучасного стану та подальшого розвитку безпілотної авіації в умовах зміни форм і способів ведення збройної боротьби вітчизняними науковцями досліджені в багатьох роботах. При цьому питання особливостей застосування безпілотної розвідувальної авіації потребують більш детального освітлення. Досвід розроблення вітчизняних БпЛА свідчить про необхідність врахування світових тенденцій застосування безпілотної розвідувальної авіації. Таким чином, постає завдання визначення особливостей застосування БпЛА в сучасних воєнних конфліктах. Це дозволить більш обґрунтовано висувати оперативно-тактичні та тактико-технічні вимоги до перспективних БпЛА.

Кошлань О.А. (НУОУ)

ЗАСТОСУВАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У ВІЙСЬКОВІЙ СПРАВІ

Однією з наявних і перспективних сфер використання геоінформаційних систем є військова галузь. Важливим є той факт, що багато завдань, раніше специфічних і унікальних лише для військової галузі, тепер знаходять паралелі і на цивільному ринку. Нині військовим розробникам не має необхідності починати створювати геоінформаційну систему, а достатньо скористатися набором географічних інструментів уже створених, відкладених і перевірених роками комерційної експлуатації в цивільному секторі. Така постановка задачі прийнята у всьому світі і фінансово себе виправдовує.

Для побудови геоінформаційної системи – працездатної, ефективної, не дуже дорогої, з простим інтерфейсом існують усі необхідні інструменти, розвинуті технології, інструментальне програмне забезпечення, аналогічні закордонні приклади. У компанії ESRI та ERDAS є необхідний набір програм для створення геоінформаційних систем будь-якого рівня складності, будь-якого рівня інтеграції.

Геоінформаційну систему не можна сприймати тільки як інструмент, геоінформаційна система – це п'ять елементів, які повинні розглядатись разом – апаратні засоби ЕОМ, програмне забезпечення, дані, людський ресурс і організаційні задачі. Для успішної реалізації системи всі ці компоненти повинні розглядатись протягом усіх етапів: розроблення, впровадження, навчання людей, експлуатація і подальший розвиток. Тільки такий підхід до військової геоінформаційної системи може бути запорукою успіху.

Таким чином, перспективи застосування геоінформаційних систем у військовій справі достатньо широкі. Їх активний розвиток і впровадження стримується лише відсутністю необхідних засобів на фінансування масштабних робіт щодо створення дійсно сучасних АСУВ і розроблення геоінформаційних систем військового призначення, а також на закупівлю й адаптацію наявних зразків ГІС-продуктів. І хоча вирішення цих проблем – питання часу, подальше їх відкладання не дозволяє ефективно використовувати потенціал

геоінформаційних систем, а звідси йдуть значні витрати на неефективне управління військами.

*Левінськова Н.В. (ВІКНУ),
Назаренко В.В. (ВІКНУ),
Бялий М.О. (ВІКНУ)*

ГЕОІНФОРМАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ МАСКУВАЛЬНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ МІСЦЕВОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ ТРИВИМІРНИХ МОДЕЛЕЙ

Досвід АТО вже неодноразово продемонстрував нам важливість використання та вдосконалення геоінформаційних систем які стоять на озброєнні в Збройних силах України. Застарілі карти, інформація стану та властивостей місцевості стали великою проблемою для комфортного ведення бою українськими бійцями. Для оборони нашої держави ми повинні володіти повною інформацією про властивості місцевості на якій розташовуються наші підрозділи. Однією із цих властивостей є маскувальні властивості місцевості.

Маскувальні властивості місцевості – це властивості місцевості, що дозволяють приховати від супротивника розташування і пересування військ. Вони визначаються наявністю природних укриттів, утворених формами рельєфу, рослинним покривом і населеними пунктами. Найбільш сприятливі умови для маскування військ створюються на пересіченій місцевості. Лощини, балки, яри створюють гарні умови для укриття військ в районах зосередження, а також, служать шляхами для скритного маневру і зв'язку з тилом.

За допомогою застосування геоінформаційних систем та знімків земної поверхні з супутників ми маємо змогу проаналізувати місцевість визначивши зони з найкращими маскувальними властивостями місцевості, що дасть змогу командирів вибрати найбільш скритну ділянку місцевості для розміщення свого підрозділу.

Побудувавши тривимірні моделі та використовуючи вагові коефіцієнти можна створити 3D–модель місцевості, переглядаючи та аналізуючи яку командир підрозділу зможе повністю оглянути місцевість, він матиме повне уявлення про її стан, характер рельєфу, водні перешкоди, такі характеристики як: зони невидимості та крутизна схилів. Це додатково та позитивно вплине на його рішення щодо укриття свого підрозділу від спостереження противника, він зможе оглянути дану місцевість з висоти пташиного польоту перебуваючи в будь-якій точці земної кулі та прийняти найраціональніше рішення.

*к.т.н., с.н.с. Литвиненко Н.І. (ВІКНУ),
к.т.н. Хірх-Ялан В.І. (ВІКНУ),
к.т.н., с.н.с. Жиров Г.Б. (ВІКНУ)*

ОСНОВНІ АСПЕКТИ АВТОМАТИЗОВАНОЇ ГЕНЕРАЛІЗАЦІЇ ПРОСТОРОВОЇ БАЗИ ЦИФРОВИХ КАРТОГРАФІЧНИХ ДАНИХ

Одним з першочергових завдань Топографічної служби Збройних Сил України є модернізація системи оновлення цифрових (електронних) топографічних карт, підтримання їх в актуальному стані, а також оперативне інформаційно-картографічне забезпечення якісними і об'єктивними просторовими даними. Важливим завданням у даному процесі є автоматизація генералізації картографічного зображення змін об'єктів місцевості на цифрових (електронних) топографічних картах різних масштабів.

Генералізація – це відбір і узагальнення об'єктів, які зображуються на карті відповідно до призначення і масштабу карти та особливостей картографування території. Генералізація - невід'ємна властивість всіх картографічних зображень, навіть великомасштабних. Сам процес генералізації багато в чому суперечливий. По-перше, деякі елементи не можуть бути показані на карті за умовами простору, але повинні бути відображені на ній в силу своєї змістовної значущості. По-друге, часто виникає суперечність між геометричною точністю і змістовною відповідністю зображення, інакше кажучи, просторові співвідношення об'єктів передаються вірно, а геометрична точність при цьому порушується. По-третє, в процесі генералізації відбувається не тільки виключення деталей зображення, втрата інформації, а й поява на карті нової узагальненої інформації, зокрема, зникають і виразніше проступають найважливіші характеристики об'єкта, виявляються провідні закономірності, головні взаємозв'язки, виділяються геосистеми все більшого рангу.

Процес генералізації складніше інших картографічних процесів піддається формалізації і автоматизації. Не всі етапи і процедури можуть бути алгоритмізовані, не всі критерії вдається однозначно формалізувати. Якість генералізації багато в чому залежить від розуміння картографом змістовної сутності географічних (геологічних, соціально-економічних тощо) об'єктів і явищ, які зображуються, вміння виявити головні типи їх особливості. Досвід показує, що автоматизація картографічної генералізації повинна ґрунтуватись на інтерактивних, діалогових процедурах з використанням засобів і методів дистанційного зондування Землі, супутникової навігації, геоінформаційних, телекомунікаційних та веб-технологій, які забезпечать активну участь картографа в даному процесі.

ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ГЕОІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Земля є фундаментом життєдіяльності суспільства, є територіальною основою для всіх видів діяльності людини та виробничим чинником багатьох галузей національного господарського комплексу, а отже має вирішальне значення для держави. Враховуючи основоположне значення землі як національного багатства, держава забезпечує охорону її правовими, організаційними та економічними методами.

Дослідженням питань раціонального використання та охорони земель займалися С.Ю. Булигін, О.П. Канащ, В.М. Кривов, В.М. Будзяк та інші. Питання застосування геоінформаційних систем в дослідженні земельних ресурсів висвітлювали С.В. Булакевич, С.В. Крисенко, П.Г. Черняга та інші. Проте окремі питання геоінформаційного забезпечення раціонального використання та охорони земель в сучасних умовах господарювання недостатньо вивчені й потребують дослідження.

Метою даної публікації є розроблення загальної функціональної моделі геоінформаційної системи раціонального використання та охорони земель.

При моделюванні поведінки проектованої або аналізованої системи виникає необхідність не тільки уявити процес зміни її станів, а й деталізувати особливості алгоритмічної і логічної реалізації виконуваних системою операцій (рис. 1).

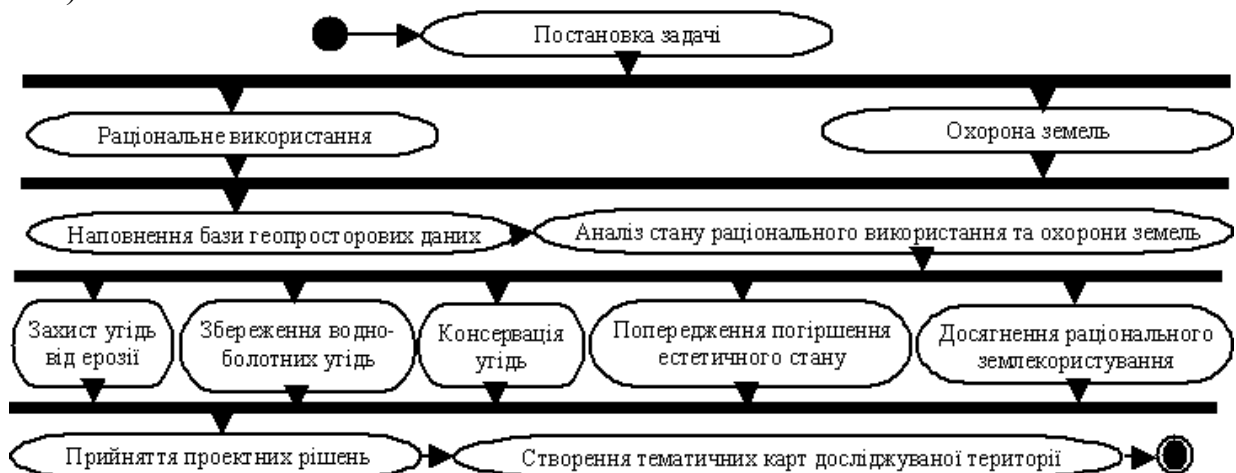

Рис.1. Функціональна модель взаємодії компонентів геоінформаційної системи раціонального використання та охорони земельних ресурсів

Отже, на функціональній моделі відображається логіка або послідовність переходу від однієї діяльності до іншої, при цьому увага фіксується на результаті діяльності. Створення єдиної геоінформаційної системи раціонального використання та охорони земельних ресурсів, як компоненту системи державного земельного кадастру, спроможне забезпечити ефективний аналіз стану земельних ресурсів та забезпечити підтримку прийняття проектних рішень.

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ СЕЙСМОРОЗВІДКИ

Перші сейсморозвідувальні роботи в Україні були виконані в 1931 року у Слов'янському районі Донбасу. Із 1932 року сейсморозвідувальні роботи починають проводитися для вирішення різноманітних завдань.

Залежно від рівня досконалості методичних прийомів, польової апаратури та засобів обробки в історії розвитку сейсморозвідувальних робіт в Україні може бути виокремлено чотири основні етапи. Перший етап (1948-1960) характеризується однократною системою спостережень з поодинокими джерелами збудження та приймання, апаратурою з осцилографічним (невідтворюваним) записом і ручною обробкою матеріалів. Другий етап (1961-1970) характеризується застосуванням інтерференційних систем для приймання та збудження пружних коливань, магнітної реєстрації для запису сейсмограм та аналогової машинної обробки сейсмічної інформації. Для третього етапу (1971-1986) властиве широке застосування багатократних і площинних систем спостережень, цифрової реєстрації та обробки польових матеріалів за складними програмами. Протягом останнього, четвертого етапу (1987 р. - сьогодні) відбувається подальше вдосконалення методики польових спостережень та обробки інформації, реалізується низка міжнародних програм регіональних сейсмічних досліджень, в яких Україна відігравала провідну роль.

Українські вчені суттєво збагатили сейсмічний метод численними науковими розробками. Створено конструктивну теорію кінематичної задачі сейсміки (В.С. Гейко). Розроблено теорію і методику оцінки функцій поглинання, дисперсії фазових швидкостей, перехідних і передавальних характеристик середовища (М.Є. Гринь). Успішно здійснюється низка національних і міжнародних програм, спрямованих на систематичне і чітко сплановане вивчення будови й динаміки земної кори та верхньої мантії. До їхньої реалізації залучено комплекс новітніх геолого-геофізичних методів вивчення земної кори, серед яких провідну роль відіграють сейсмічні методи MBX-MCGT, ГСЗ і МЗХ. Найбільш масштабними з них є COCORP (США), DEKORP (Німеччина), BIRPS (Великобританія), ECORS (Франція), ACORP (Австралія), LITHOPROBE (Канада), програми Китайської Народної Республіки, робочої групи з вивчення тектоніки та ресурсів Південно-Східної Азії (SEATAR), Угорщини, Польщі та ін. Низка міжнародних програм і проектів (EGT, EUGENO-S, BABEL та ін.) на сьогоднішній день уже повністю реалізована. Отримано нові дані, які суттєво розширили й поглибили уявлення дослідників про будову та динаміку літосфери. Особливо це стосується проекту BABEL, результат якого справили значний вплив на зміну існуючих досі уявлень про сейсмічну модель кристалічної кори докембрійських щитів за даними MBX-MCGT.

*Мельник Ю.В. (ВІКНУ),
Писаренко Р.В. (ВІКНУ)*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ ДОДАТКІВ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ БОЙОВИХ ДІЙ

Досвід проведення антитерористичної операції у нашій країні показав, що одним із найважливіших питань Топографічної служби Збройних Сил України є розробка осучасненої методики ведення георозвідки, а саме покращення якості отримання оперативної інформації про місцевість для забезпечення військ усіма необхідними даними при веденні бойових дій. Збройним силам необхідні нові види технічних засобів, які будуть мати здатність щодо підвищеної точності передачі координат цілей, автоматизації систем цілевказання, покращення процесу зйомки місцевості, тощо. У зв'язку з цим, виникає необхідність у розробці методики проведення аналізу місцевості за допомогою та мобільних геоінформаційних додатків.

Аналіз ситуації у зоні проведення антитерористичної операції свідчить про те, що перед системами розвідки постають все більш складні та багатогранні завдання, висуваються жорсткі вимоги та набуває розвитку тенденція впровадження безпілотної техніки. Розвідка - це сукупність заходів, які виконуються з метою своєчасного отримання інформації про противника, місцевість, кліматичні і погодні умови в районі майбутніх бойових дій для найбільш ефективного застосування своїх сил і засобів щодо ураження противника. У наш час, саме аеророзвідка є одним з головних компонентів аналізу місцевості. Незважаючи на значний арсенал сил та засобів розвідки, саме повітряна розвідка, зокрема за допомогою безпілотних літальних апаратів, посідає важливе значення у загальній системі розвідки сухопутних військ.

Одним з шляхів впровадження нового формату геопросторової розвідки є застосування методики аналізу місцевості за допомогою використання картографічних сервісів. Картографічний сервіс – це спосіб надання веб-доступу до карт за допомогою ArcGIS. Карта створюється в ArcMap, а потім публікується в якості сервісу на сайті ArcGIS Server. Користувачі мережі Інтернет можуть використовувати картографічні сервіси в веб-додатках.

З метою покращення процесу проведення геопросторової розвідки було запропоновано методику, яка дозволить швидко й точно передавати дані, що були отримані при проведенні аеророзвідки місцевості, за допомогою мобільних геоінформаційних додатків та сервісів ArcGIS. Таким чином, для покращення цього процесу та полегшення роботи з картою, було розроблено мобільний додаток за допомогою сервісу Web AppBuilder for ArcGIS

На основі проведеного дослідження було здійснено аналіз пакету програмних компонентів ArcGIS з метою розробки методики проведення геопросторової розвідки місцевості за допомогою мобільних геоінформаційних додатків. Також була запропонована методика, яка дозволяє комплексно

підійти до покращення техніки аналізу місцевості, що дозволить прискорити процес обробки та передачі даних між користувачами. А для розширення можливостей даної методики було створено мобільний додаток, що спрощує та удосконалює процес роботи з картою та отриманими даними.

*к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ),
Ківенько В.В. (ВІКНУ)*

ВИКОРИСТАННЯ КОСМІЧНИХ НАВІГАЦІЙНИХ СИСТЕМ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ БОЙОВОЮ ТЕХНІКОЮ

У зв'язку з розвитком космології та значних досягнень в освоєнні космосу, спеціалісти прийшли до висновку, що подальший розвиток класичних способів навігації обмежений і вдосконалення гіроскопічних систем навігації не зможе забезпечити найсучасніші види бойової техніки та озброєння швидкими і більш надійними способами навігації. З огляду на це та на інтенсивний розвиток космонавтики науковці дійшли висновку, що використання супутників у навігації – є найперспективнішим шляхом до створення навігації майбутнього.

Супутникові радіонавігаційні системи (СРНС) поряд із системами супутникового зв'язку стали невід'ємною частиною людської діяльності. Для реалізації потреб у високоточному координатно-часовому забезпеченні розроблені, створені і введені в експлуатацію СРНС ГЛОНАСС (Росія), GPS (США), а нині розробляються й розгортаються аналогічні системи "Galileo" (Європейський Союз), "Beidou" (Китай), QZS (Японія), IRNSS (Індія). Досвід локальних війн та збройних конфліктів останніх десятиліть показує, що в сучасних високотехнологічних війнах із широким застосуванням розвідувально-ударних бойових систем і високоточної зброї значно зросли вимоги до якості вирішення завдання навігації рухомих і нерухомих об'єктів військового призначення. Як основний засіб навігації найдоцільніше використовувати СРНС, адже завдяки їм забезпечується висока точність, глобальність і надійність надання інформації, все те, що визначають сучасні світові тенденції в галузі навігації. Для військових цілей СРНС вирішують наступні завдання:

- визначення координат розташування літаків, кораблів та інших рухомих об'єктів;
- розрахунок висоти і швидкості польоту літальних апаратів (літаків, вертольотів та ін.);
- визначення азимутів пусків балістичних ракет з підводних човнів;
- забезпечення військ сигналами єдиного часу та інші.

Такі космічні системи підвищують надійність навігаційного забезпечення рухомих об'єктів і дозволяють цілодобово обслуговувати необмежену кількість споживачів у глобальних масштабах із високою точністю.

Проаналізувавши ситуацію та досвід проведення бойових дій, можна зробити висновок, що використання сучасних навігаційних систем у Збройних Силах України значно підвищить якість, достовірність і швидкість геодезичних та навігаційних параметрів. Супутникова навігаційна апаратура може використовуватись, наприклад, у підрозділах Топографічної служби для вирішення задач на рівні геодезичної точності (від десятків сантиметрів до одиниць метрів), у родах військ – для навігації (точність визначення координат 25-50 м), в авіації – для повітроплавання тощо. Тобто, використання космічних навігаційних систем дозволить покращити процес управління військами та бойовою технікою під час проведення бойових дій у режимі реального часу, саме це і пояснює актуальність даної теми.

*Писаренко Р.В. (ВІКНУ),
Трикалюк О.О. (ВІКНУ)*

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАЛЬНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Матеріальну основу ведення земельного кадастру складають документи, отримані в ході реалізації такої функції державного управління землекористуванням, як землеустрій. Він включає в себе заходи з вивчення стану земель, планування та організації раціонального використання земель та їх охорони, утворенню нових і впорядкування існуючих об'єктів землеустрою та встановлення їх меж на місцевості, організації раціонального використання громадянами і юридичними особами земельних ділянок для здійснення сільськогосподарського виробництва, а також з організації територій, що використовуються громадами корінних нечисленних народів.

Землеустрій – це сукупність соціально-економічних та екологічних заходів, спрямованих на регулювання земельних відносин та раціональної організації території адміністративно-територіальних одиниць, суб'єктів господарювання, що здійснюються під впливом суспільно-виробничих відносин і розвитку продуктивних сил.

Основний вид землепорядної документації - карта (план) об'єкта землеустрою - відображає в графічній формі місце розташування, розмір, межі об'єкта землеустрою, межі обмежених у використанні частин об'єкта землеустрою, а також розміщення об'єктів нерухомості, міцно пов'язаних із землею.

Землепорядкування - досить складна за структурою діяльність. Перший вид землепорядної діяльності вивчення стану земель проводиться з метою отримання інформації про їх кількісному та якісному стані і включає в себе наступні види робіт:

- геодезичні та картографічні роботи, матеріали яких є основою для проведення ґрунтових, геоботанічних та інших обстежень і досліджень, оцінки

якості земель, інвентаризації земель, а також здійснення інших функцій землеустрою;

- ґрунтові, геоботанічні та інші обстеження і дослідження, які проводяться з метою отримання інформації про стан земель, у тому числі ґрунту, а також з метою виявлення земель, підданих водної та вітрової ерозії, селям, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, висушування, ущільнення, забруднення відходами виробництва і споживання, радіоактивними і хімічними речовинами, зараження та інших негативних впливів;

- оцінка якості земель проводиться з метою отримання інформації про властивості землі як засобу виробництва в сільському господарстві.

Інший вид землевпорядної діяльності планування та організація раціонального використання земель та їх охорони проводиться з метою вдосконалення розподілу земель у відповідності з перспективами розвитку економіки, поліпшення організації території і визначення інших напрямків раціонального використання земель та їх охорони.

*к.т.н., доц. Савков П.А. (ВІКНУ),
Мерних І.В. (ВІКНУ)*

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ООНОВЛЕННЯ ТОПОГРАФІЧНИХ КАРТ ЧАСТИНАМИ ТОПОГРАФІЧНОЇ СЛУЖБИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Топографічні карти призначені для забезпечення потреб органів державної влади, господарства, оборони, науки, освіти і громадян країни, а також є основою для створення геоінформаційних систем, спеціальних, тематичних та інших карт і планів.

Основним масштабним рядом топографічних карт є: 1:10000, 1:25000, 1:50000, 1:100000, 1:200000, 1:500000, 1:1000000.

Оновлення топографічних карт здійснюється з метою приведення їх змісту у відповідність до сучасного стану місцевості та вимог діючих нормативно-технічних документів.

Періодичність оновлення топографічних карт залежить від фізико-географічного районування території, техногенного навантаження та кількості змін на місцевості і становить:

- для промислово розвинутих густонаселених територій - 5-7 років;
- для сільськогосподарських середньонаселених територій - 8-10 років;
- для гірських, лісових і степових малонаселених територій - 10-15 років.

Карти підлягають оновленню в наступних випадках:

- при зміні державного кордону;
- з появою нових населених пунктів;
- при змінах в дорожньої мережі;
- при змінах в гідрографії;

- у разі зміни рослинного покриву, що утрудняє орієнтування місцевості;
- при зміні географічних назв;
- при переході до нової системи координат;
- при введенні нових умовних знаків.

Топографічні карти оновлюються за матеріалами нових аерокосмічних зйомок або за сучасними картографічними матеріалами.

Аерофотозйомка може виконуватись до складання технічного проекту, якщо не має достатніх відомостей для його складання. Вона виконується в відповідності з діючими основними технічними вимогами на аерофотозйомку.

Масштаб аерофотозйомки повинен забезпечувати можливість камерального дешифрування основних топографічних об'єктів місцевості.

Важливо зазначити, що використання космічних знімків, в поєднанні з польовими дослідженнями, дозволяє оперативно оновлювати різні серії державних карт, у тому числі карти лісової таксації, карти ґрунтів.

*к.т.н., доц. Савков П.А. (ВІКНУ),
Матюшенко Д.А. (ВІКНУ)*

ВИКОРИСТАННЯ СУПУТНИКОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ГЕОДЕЗІЇ

Воєнні події на сході України з усією повнотою показали катастрофічний стан топографо-геодезичної та картографічної діяльності в державі. Застарілість топогеодезичного приладдя значного ускладнила планування та проведення робіт в районах бойових дій. Все це наслідок системного знищення військової топографо-геодезичної служби. Топографо-геодезичне і картографічне забезпечення потреб держави як елемент технології подвійного застосування є важливою складовою національної безпеки та оборони і тому потребує невідкладної модернізації та переходу до стандартів НАТО, на більш сучасні методи зйомки якими користуються провідні країни світу. Одним із таких методів є впровадження супутникових технологій в геодезію.

Сфера використання супутникових технологій у геодезії є дуже широкою, оскільки супутникові технології дозволяють визначити місцеположення об'єктів з субсантиметровою точністю у загальноземній системі координат, з центром у центрі мас Землі, що в свою чергу дає можливість розв'язувати великий спектр геодезичних задач таких як: прив'язка позицій артилерійського дивізіону, точне місцезнаходження техніки противника та інші.

Переваги супутникових технологій дають можливість виконувати виміри високої точності у будь-який час доби, в будь якій точці незалежно від кліматичних умов, відсутність наявності прямої видимості двох точок, між якими вимірюється відстань, економія часу та мінімізація помилок, завдяки автоматизації процесу вимірювання та обробки отриманої інформації, подання результатів вимірювань в електронному вигляді, що дає можливість їх переносу в сучасні географічні або картографічні системи.

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ АНАЛІЗУ МІСЦЕВОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ БПЛА ТА МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ

Досвід проведення антитерористичної операції у нашій країні показав, що одним із найважливіших питань Топографічної служби Збройних Сил України є розробка осучасненої методики ведення аеророзвідки заданої місцевості, а саме покращення якості отримання оперативної інформації про місцевість для забезпечення військ усіма необхідними даними при веденні бойових дій. Збройним силам необхідні нові види апаратів, які будуть мати здатність щодо підвищеної точності передачі координат цілей, автоматизації систем цілевказання, покращення процесу зйомки місцевості, тощо. Актуальним питанням є покращення процесу оновлення даних про місцевість за допомогою БПЛА. У зв'язку з цим, виникає необхідність у розробці методики проведення аналізу місцевості за допомогою сумісного використання БПЛА та мобільних геоінформаційних додатків.

Методика проведення аналізу місцевості за допомогою БПЛА та мобільних додатків. З метою покращення процесу проведення аналізу місцевості обстановки було запропоновано методику, яка дозволить швидко й точно передавати дані, що були отримані при проведенні аеророзвідки за допомогою БПЛА з використанням мобільних додатків та сервісів пакету ArcGIS.

Дана методика передбачає вирішення наступних питань:

- необхідність підвищення якості та швидкості отримання даних про зміни місцевості
- вдосконалення процесу розпізнавання цілей під час зйомки місцевості за допомогою БПЛА;
- необхідність удосконалення техніки аналізу місцевості.

Методику проведення аналізу місцевості було доцільно розділити на два етапи: підготовчий етап та етап експлуатації.

Підготовчий етап здійснюється завчасно до проведення аналізу місцевості і включає в себе наступні кроки:

- 1) розробку карти місцевості (району), де буде проводитися аналіз, з необхідним шаром даних;
- 2) завантаження карти на сервер ArcGIS Online;
- 3) відкриття доступу до карти необхідним користувачам.

Етап експлуатації передбачає:

- 1) запуск БПЛА за необхідним маршрутом;
- 2) ведення та передачу даних відеотрансляції обстановки місцевості у режимі реального часу;
- 3) нанесення змін місцевості на карту за допомогою мобільного додатку Collector for ArcGIS.

Після синхронізації даних, яка займе менше хвилини часу, уся нова інформація, яка була нанесеною на карту, у такому ж вигляді буде відображена на сервері для усіх користувачів, що мають до неї доступ. Запропонована методика дозволяє провести аеророзвідку будь-якої ділянки місцевості на предмет наявності на ній сил противника.

Носуліч Т.М. (НУБіПУ)

ГЕОІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

Вступ. Основним нормативно-правовим забезпеченням щодо використання природних ресурсів рекреаційних зон є Земельний Кодекс України, в якому зазначається, що до земель рекреаційного призначення відносяться землі, які використовуються для організованого масового відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" також являється важливим у вирішенні питань, що стосуються виділення та функціонування рекреаційних зон.

Актуальність досліджень. У зв'язку із потужною рекреаційною базою Шацького району Волинської області виникає необхідність моніторингу природно-рекреаційних ресурсів території. Так, у Шацькому районі функціонує рекреаційна структура державного значення – Шацький національний природний парк, є велика кількість цінних природно-рекреаційних ресурсів, які дозволяють вести як санітарно-курортне, так і туристично-оздоровче господарство. Важливою галуззю господарського комплексу району є оздоровча інфраструктура [Черчик Л.М. та ін., 2014].

Основна частина. Унаслідок впливу водної й вітрової ерозії погіршується стан ґрунтів, потребують охорони й бережного використання лісові ресурси території Шацького р-ну, частка яких становить 44,1% загальної площі. Рекреаційний потенціал, як система природних, історико-культурних об'єктів та їхніх властивостей, які використовують (або які можна використовувати) у рекреаційній діяльності [Шаблій О.І., 2003], потребує проведення постійного моніторингу.

Для більш ефективного управління рекреаційною діяльністю повинна бути розроблена й постійно використовуватись база геопросторових даних геоінформаційної системи. Орієнтована на рекреацію ГІС повинна володіти необхідним набором функцій і реалізуватись на різних рівнях (національному, регіональному, локальному). Моніторинг рекреаційних територій повинен здійснюватись з метою аналізу інформації про стан навколишнього природного середовища, прогнозування його змін та розробки рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень

Висновки. Розроблення концептуальної моделі бази геопросторових даних ГІС для забезпечення моніторингу природно-рекреаційних ресурсів

повинно здійснюватися згідно вимог міжнародних стандартів ISO. Створення наборів цифрових тематичних карт на територію району, часових рядів даних ДЗЗ, комплексних геозображень сприятиме проведенню ефективного геоінформаційного аналізу. В той же час впровадження та подальший розвиток рекреаційної інфраструктури зумовить надходження та використання інвестицій для зростання привабливості цього краю.

*Панченко С.М. (НЦЗІ ВІТІ),
Бондаренко Т.В. (НЦЗІ ВІТІ),
Ляшенко Г.Т. (НЦЗІ ВІТІ),
Цимбал І.В. (НЦЗІ ВІТІ)*

ГЕОІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ПЛАНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗВ'ЯЗКУ

Розвиток сучасних технологій передбачає комп'ютеризацію практично всіх систем аналізу та спостереження. Новий вік технічного розвитку характеризується появою геоінформаційних систем (ГІС). Геоінформаційні технології, ГІС-технології — технологічна основа створення географічних інформаційних систем, що дозволяють реалізувати їхні функціональні можливості. Для створення і функціонування ГІС необхідні комп'ютерна техніка, відповідне програмне забезпечення, початкові дані, включаючи атрибутивні, і, звичайно ж, люди, що уміють не тільки користуватися комп'ютером і програмним забезпеченням, а осмислено з їх допомогою оперувати інформацією, зокрема що має і просторову складову.

У сучасних ГІС з'явилася можливість тривимірного представлення території. Тривимірні моделі об'єктів, що упроваджуються в 3-мірний ландшафт, спроектований на основі цифрових картографічних даних і матеріалів дистанційного зондування, дозволяють підвищити якість візуального аналізу території і забезпечують ухвалення зважених рішень з більшою ефективністю. Сучасні геоінформаційні системи і засновані на них технологічні рішення потрібні не тільки крупним регіонам, містам або підприємствам і відомствам з розкиданими на обширній території об'єктами, але і невеликим населеним пунктам, які поки, як правило, слабо залучені в процеси геоінформатизації.

Необхідність та актуальність створення геоінформаційної системи планування організації зв'язку ЗС України (ГІС ПОЗ) обумовлена загальним підвищенням вимог до оперативності, повноти та якості інформаційного забезпечення процесу управління повсякденною та бойовою діяльністю військ зв'язку і невідповідністю сучасного стану забезпечення ЗС України інформацією про місцевість та об'єкти на ній досягненням в області інформаційних технологій.

ГІС ПОЗ ЗС України виконує завдання:

збору, накопичення та візуалізації цифрової інформації про місцевість

(ЦІМ), а також прив'язки і використання спільно з ЦІМ різної тематичної інформації користувача для планування організації зв'язку;

автоматизації стандартних військових процедур, зокрема оновлення та ведення карт, визначення координат певних об'єктів тощо;

відображення елементів системи зв'язку ЗС України (стаціонарної та мобільної компоненти);

накопичення необхідної інформації для відображення стану системи зв'язку Збройних Сил України тощо.

к.військ.н. Федченко О.П. (НУОУ)

ГЕОІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

На сучасному етапі функціонування Збройних Сил України важливою особливістю розвитку системи управління є надбання цією системою властивості наскрізного масштабування – від системи стратегічного рівня до системи управління безпосередньо окремими підрозділами (та навпаки). В той же час, склад та зміст інформаційного забезпечення для вирішення завдань управління діями військ (сил) на різних рівнях ієрархії органів військового управління має відмінності, що стосується і геоінформаційного забезпечення.

Властивість генералізації просторово розподіленої інформації для відображення на інформаційних екранах і табло в органах управління різного рівня в межах єдиного геоінформаційного простору дає змогу надавати інформацію про об'єкти оперативної обстановки в обсязі, Використання такого підходу дає змогу забезпечити єдиний (уніфікований) підхід до використання просторово розподіленої інформації, гнучкого масштабування елементів системи від тактичного рівня до стратегічного рівня (і навпаки), та дозволяє зосередитися на вирішенні прикладних завдань.

Геоінформаційне забезпечення системи управління повинне складатися з окремих предметно орієнтованих модулів у рамках загальної сервісно-орієнтованої архітектури. Геоінформаційне забезпечення системи управління повинне використовувати функціональні компоненти, які вбудовуються у відкриту, розширювану програмно-апаратну платформу для досягнення інтероперабельності використання просторово розподіленої інформації, використовуючи стандартні правила в рамках базових послуг, які підтримують обмін повідомленнями, перетворення даних для подальшого їх поширення (розповсюдження) шляхом публікації та підписки на стандартні та спеціально створені шаблони проектування.

Таким чином, удосконалення геоінформаційної складової системи управління шляхом інтеграції геоінформаційних систем військового призначення в єдину автоматизовану систему управління Збройних Сил України надає змогу забезпечити єдиний (уніфікований) підхід до використання просторово розподіленої інформації, гнучкого масштабування елементів системи управління від тактичного рівня до стратегічного рівня (і

навпаки), та підвищення якості і ефективності функціонування системи управління.

*к.військ.н. Федченко О.П. (НУОУ),
Федченко М.О. (в/ч А 3796)*

ЄДИНИЙ КООРДИНАТНИЙ ПРОСТІР В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВІЙСЬК (СИЛ)

Забезпечення постійної актуальності відображення загальної оперативної обстановки підвищує ситуаційну обізнаність командирів всіх рівнів, дозволяючи приймати зважені рішення. Основні можливості, необхідні при відтворенні оперативної обстановки у реальному часі, включають в себе можливість інтегрувати координати і зображення від датчиків різного типу, проводити аналіз співвідношення цих даних з метою усунення дублювань, обумовлених перекриттям поля зору датчиків. Датчики різного типу мають різні формати передачі інформації, періодичність та типи помилок, а також інші параметри. Крім того, важливу роль відіграє координатна прив'язка місця знаходження датчиків. Для забезпечення однозначного та точного отримання координат необхідно щоб усі виміри базувалися на одному і тому ж картографічному матеріалі, або мали однозначні методи перетворення координат. Іншими словами, система управління повинна використовувати єдиний координатний простір. Реалізація цієї вимоги дозволяє створити та якомога точніше представити оперативну обстановку, яка інтегрується з інформацією із різних джерел.

Автоматизований аналіз ситуації передбачає здатність використовувати можливості визначення напряму розвитку подій безпосередньо в системі управління, в тому числі на основі просторового аналізу поведінки об'єктів оперативної обстановки. Такі системи надають додатковий рівень аналізу для прийняття рішень органами управління. Існує кілька підходів аналізу ситуації, включаючи аналіз кінематичних характеристик об'єктів оперативної обстановки на географічних мережах, просторово-часовий аналіз змін території в районі проведення операцій військами (силами), аналізу інших просторово пов'язаних даних. Приклади таких підходів включають ідентифікацію загроз на основі автоматичного відстеження характеристик та інших кінематичних даних, таких як наближення або проникнення на обмежені території, перевищення конкретної висоти чи швидкості для певних типів траєкторій руху об'єктів оперативної обстановки, виявлення маневрів не типових для певних типів об'єктів, виявлення перешкод, що унеможливають рух та ін.

В процесі планування застосування військ (сил) приймає участь певна кількість осіб, відповідальних за окремі напрямки оперативного забезпечення. Зрозуміло, що вимоги до представлення інформації для вирішення завдань окремого виду оперативного забезпечення різні. В цій ситуації від геоінформаційного забезпечення вимагається можливість створювати потрібне

інформаційне оточення для кожної окремої посадової особи, не втративши при цьому властивостей системи управління щодо узгодженості та синхронізації всіх її елементів. Реалізація такої вимоги досягається використанням єдиного ядра геоінформаційного забезпечення, яке надає розробникам програмного забезпечення та користувачам базові геоінформаційні сервіси та інструментарій для їх спільного використання при вирішенні спеціалізованих завдань. При цьому, ядро геоінформаційного забезпечення має діяти в просторово розподіленому середовищі, бути захищеним від зовнішнього втручання і бути максимально доступним для внутрішніх користувачів, згідно встановленому розподілу повноважень.

к.т.н., доц. Чорнокнижний О.А. (НУОУ)

СПОСОБИ ЗАСТОСУВАННЯ ЧАСТИН І ПІДРОЗДІЛІВ ТОПОГРАФІЧНОЇ СЛУЖБИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Досвід виконання заходів топогеодезичного забезпечення військ (сил) в ході проведення антитерористичної операції на Сході держави показує, що зміст форм і способів застосування частин і підрозділів топографічної служби безпосередньо обумовлюється сучасним рівнем розвитку військової науки та практичним досвідом військ (сил) щодо виконання завдань за призначенням.

Під способами застосування частин і підрозділів топографічної служби прийнято розуміти їх конкретні дії з виконання завдань топогеодезичного забезпечення військ (сил) у встановлені терміни, з високою якістю та необхідною точністю і з мінімальним залученням особового складу та використанням матеріальних засобів. До них відносяться:

1. Дії частин і підрозділів з виконання завдань забезпечення військ (сил) топографічними, цифровими (електронними) картами та планами міст:
 - складання, оновлення оригіналів топографічних карт;
 - польове обстеження оригіналів топографічних карт;
 - оперативне виправлення топографічних карт;
 - підготовка до видання топографічних карт;
 - видання топографічних карт;
 - створення, оновлення цифрових і електронних карт;
 - здійснення топогеодезичних та картографічних робіт щодо демаркації (перевірки проходження) лінії державного кордону.
 - створення запасів топографічних карт, організація їх розосередженого зберігання та забезпечення ними військ (сил);
 - збір та аналіз інформації про обстановку в топогеодезичному відношенні на територію країни і території суміжних держав,
 - забезпечення військ (сил) топогеодезичними та навігаційними засобами.
2. Дії частин і підрозділів з виконання завдань забезпечення військ (сил) вихідними геодезичними даними:

здійснення геодезичних робіт щодо демаркації (перевірки проходження) лінії державного кордону.

астрономо-геодезична підготовка позиційних районів зенітно-ракетних комплексів, аеродромів, спеціальних об'єктів;

збір та аналіз інформації про обстановку в топогеодезичному відношенні на територію країни і території суміжних держав,

доведення до військ (сил) каталогів координат;

контроль точності топогеодезичної прив'язки елементів бойових порядків частин (підрозділів) РВ і А та зенітних ракетних військ;

розвиток спеціальних геодезичних мереж, визначення орієнтирних напрямків в районах дислокації і розгортання військ (сил);

забезпечення військ (сил) топогеодезичними та навігаційними засобами.

3. Дії частин і підрозділів з виконання завдань забезпечення військ (сил) спеціальними картами, фотодокументами та довідками про місцевість:

складання оригіналів спеціальних карт;

підготовка до видання спеціальних карт;

видання спеціальних карт;

створення запасів спеціальних карт, організація їх розосередженого зберігання та забезпечення ними військ (сил);

збір та аналіз інформації про обстановку в топогеодезичному відношенні на територію країни і території суміжних держав,

виготовлення та своєчасне доведення до військ (сил) фотодокументів про місцевість;

видання спеціальних карт і бойових графічних документів по оригіналах і заявкам штабів військ (сил).

4. Топографічна розвідка.

Специфіка діяльності частин топографічної служби визначає особливості топогеодезичного та навігаційного забезпечення та обумовлює відповідне розмаїття способів виконання цих завдань як в мирний час так і в ході підготовки та ведення операцій (бойових дій).

Яременко А.І. (НУБіПУ)

ІНТЕГРАЦІЯ РІЗНОРІДНИХ ДАНИХ У ГІС ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Вступ. В останні десятиріччя процес інформатизації виробництва у сільському господарстві став поширеним явищем. Для підвищення ефективності виробництва все більша кількість польової техніки облаштовується бортовими комп'ютерами та системами глобального позиціонування. Для моніторингу використовують дані ДЗЗ, отримані з супутників, літаків та безпілотних літальних апаратів (БПЛА).

Основна частина. Функціонування сільськогосподарського виробництва передбачає накопичення великої кількості геопросторових даних: норми/دوزи

внесення добрив (на одиницю площі/на всю площу), кількість насіннєвого матеріалу, дані агрохімічних обстежень ґрунту (у точках відбору, по елементарних ділянках, по полю), дані багатоспектральних зйомок тощо. Набори даних є досить різнорідними, так як отримується з різних джерел, що мають свої власні стандарти запису та поширення інформації. Для ефективного управління виробничими процесами така інформація потребує зберігання, оброблення та аналізу.

Питання створення геоінформаційних систем для підтримки прийняття керівних рішень вже не один рік постає перед виробниками сільськогосподарської продукції. Розроблення системи збору, обробки, зберігання, аналізу та візуалізації просторових даних та асоційованих з ними атрибутів заохочує керівників сільськогосподарських підприємств, фермерів у тій чи іншій мірі інтегрувати різнорідні дані.

Інтеграція різнорідних даних - процес об'єднання даних, що надходять з різних джерел, їх уніфікація. Розрізняють декілька способів інтеграції:

- консолідація - передбачає отримання даних, їх перетворення у потрібний формат та завантаження у базу даних. Таким чином, уся необхідна інформація зосереджується в одному місці. Це спрощує подальший доступ до неї, проте така обробка може мати певний часовий лаг;
- федералізація - передбачає, що дані залишаються у їх власників, а доступно них отримується за необхідності шляхом виконання запиту;
- поширення даних - уся необхідна інформація копіюється з одного місця в інше.

Висновки. Консолідація є оптимальним методом інтеграції при створенні баз даних /базигеоданих, функціонування яких пов'язане з процесами виробництва сільськогосподарської продукції.

ЗАКЛАДИ, ПРЕДСТАВНИКИ ЯКИХ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КОНФЕРЕНЦІЇ

1. Академія праці, соціальних відносин і туризму (*АПСВТ*).
2. Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації (*ВІТІ*).
3. Воєнно-дипломатична академія імені Є. Березняка (*ВДА ім. Є. Березняка*).
4. Воєнно-наукове управління Генерального штабу Збройних Сил України (*ВНУ ГШ ЗСУ*).
5. Вище професійне училище № 25.
6. Генеральний штаб Збройних Сил України (*ГШ ЗСУ*).
7. Головне квартирно-експлуатаційне управління ЗСУ (*ГКЕУ ЗСУ*).
8. Департамент воєнної політики, стратегічного планування та міжнародного співробітництва МОУ (*ДВ ПСПМС МОУ*).
9. Державний університет телекомунікацій (*ДУТ*).
10. Державна наукова установа "Книжкова палата України".
11. Дрогобицький державний педагогічний університет імені І. Франка (*ДДПУ ім. І. Франка*).
12. Дніпровський національний університет (*ДНУ*).
13. Жетисуский государственный университет имени И. Жансугурова.
14. Житомирський військовий інститут імені С.П. Корольова (*ЖВІ ім. С.П. Корольова*).
15. Житомирський державний технологічний університет (*ЖДТУ*).
16. Інститут спеціального зв'язку та захисту інформації Національного технічного університету України "КПУ імені Ігоря Сікорського" (*ІСЗІ КПІ*).
17. Інститут військово-морських сил Національного університету "Одеська морська академія" (*Інститут ВМС НУ "ОМА"*).
18. Київський національний торгово-економічний університет (*КНТЕУ*).
19. Львівський державний університет внутрішніх справ (*ЛДУ МВС*).
20. Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій та систем НАН України та МОН України (*МННЦ ІТС НАНУ та МОНУ*).
21. Київський національний університет імені Тараса Шевченка (*КНУ ім. Т. Шевченка*).
22. Міністерство молоді та спорту України.
23. Монгольский государственный университет образования.
24. Міжрегіональна академія управління персоналом (*МАУП*).
25. Національна академія наук України (*НАНУ*).
26. Національна академія оборони України МОУ (*НАОУ*).
27. Національна академія Служби безпеки України (*НА СБУ*).
28. Національна академія Державної прикордонної служби України (*НАДПСУ*).

29. Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського" (*НТУУ "КПІ"*).
30. Національний авіаційний університет (*НАУ*).
31. Національний університет біоресурсів і природокористування України (*НУБіПУ*).
32. Національний університет оборони України імені Івана Черняховського (*НУОУ*).
33. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (*НПУ ім. М.П. Драгоманова*).
34. Національна історична бібліотека України.
35. Науковий центр зв'язку та інформатизації ВІТІ (*НЦЗУ ВІТІ*).
36. Науково-дослідний центр гуманітарних проблем ЗСУ (*НДЦ ГП ЗСУ*).
37. Науково-дослідний інститут публічного права.
38. Одеська державна академія технічного регулювання та якості (*ОДАТРЯ*).
39. Одеський державний екологічний університет (*ОДЕУ*).
40. Одеський національний політехнічний університет (*ОНПУ*).
41. Одеський національний університет (*ОНУ*).
42. Окремий загін спеціального призначення НГУ "Азов" (*ОЗСП НГУ "Азов"*).
43. Північне територіальне юридичне управління.
44. Природничо-гуманістичний університет.
45. Ташкентский профессиональный колледж геодезии и картографии.
46. Університет державної фіскальної служби України (*УДФСУ*).
47. Уманський державний педагогічний університет (*УДПУ*).
48. Харківський національний університет Повітряних Сил імені І. Кожедуба (*ХНУПС ім. І. Кожедуба*).
49. Херсонський національний технічний університет (*ХНТУ*).
50. Хмельницький національний університет (*ХмНУ*).
51. Центральний науково-дослідний інститут ЗСУ (*ЦНДІ ЗСУ*).
52. Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького (*ЧНУ ім. Б. Хмельницького*).
53. Чорноморський національний університет імені Петра Могили (*ЧНУ*).
54. Військова частина А0139.
55. Військова частина А1906.

Наукове видання

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

XIII Міжнародної науково-практичної конференції

"Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє"

За загальною редакцією к.пед.н.
генерал-майора І.В. Толока

Тексти тез представлено у авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст, добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен, дат та інших відомостей.

Збір, узгодження, первинна обробка, технічне редагування – Бадрук О.О.
Комп'ютерна верстка, оригінал-макет та обкладинка – Халіманенко С.М.

Підписано до друку 20.11.17. Формат 60x84/¹⁶.
Гарнітура Times. Папір офсетний. Друк ризограф. Тираж 25.
Умов. друк. аркушів 17. Заказ № 41-16.

Надруковано в навчальному картографічному комплексі ВІКНУ
03189, Київ, вул. Ломоносова, 81
т. 521-32-89

